Jean Le Clerc

JOANNIS CLERICI PNEUMATOLOGIA,

Cui ſubjecta eſt

THOMÆ STANLEII

PHILOSOPHIA ORIENTALIS.

OPERUM PHILOSOPHICORUM.

TOMUS II.

Editio Tertia auctior & emendatior.

AMSTELODAMI,

Apud JOAN. LUDOV. DE LORME.

MDCCIV.

REVERENDISSIMO

IN CHRISTO PATRI

GILBERTO

Salisburiensi Episcopo

S. P. D.

JOANNES CLERICUS.

A Me, REVERENDISSIME PRÆSUL, opus alienum, idémque ex Anglica Lingua in Latinam translatum ad te mitti, erit fortè qui miretur. At mirari desinet, si sciat id meum veluti esse factum; postquàm menda plurima, eáque gravissima, Typothetarum negligentiâ, cùm verbis Scriptoris Angli, tum iis quæ ex Veteribus affert,

passim adspersa fuissent; quâ vel solâ emendatione, qui Anglicè non poterat, Latinè cum voluptate & fructu in posterum ut legatur me effecisse spero. Erant præterea nonnulla, ad Philosophiam Chaldaïcam pertinentia, quæ omitti, ut videtur, non debuerant, à viro doctissimo *Thoma Stanleio* tamen prætermissa. Alia quoque non satis verè observata, nec in hoc negotio levia, castigatione indigebant, quæ in Notis ad Oracula, atque in Indice, notavimus. * Sed quamvis hîc meri Interpretis functus essem munere, me non puderet Tibi, PRÆSUL PRÆSTANTISSIME, versionem offerre; quem scio nullâ re magis gaudere, quàm ubi gentis Tuæ ejusmodi thesauros per totum eruditum Orbem circumferri vides. Neque is sum quem, eorum more qui ex Litterarum studiis nihil præter invidiam ac superbiam retulere, pigeat aliena sequi vestigia; quando ea me ad cognitionem cujuspiam rei non spernendæ deducunt; aut qui indignum existimem iis, qui & suo Marte aliquid præstare possunt, aliorum collectaneis uti, & quæ à paucis poterant legi, ea pluribus communia labore suo facere.

* *In hac Editione, præfixa est* Pneumatologia, *quæ* Logicæ *conjuncta fuerat, in* 1. *Editione.*

Sanè

Sanè hac in re est quod Angliæ vestræ pænè succenseant reliquæ Gentes; quæ velo, ut ita dicam, ignotæ Linguæ submotæ, eruditas vestras opes introspicere, & communibus humani generis bonis frui impediuntur. Nec Anglica gens querelis transmarinorum hominum umquam satisfaciet, nisi notiore Linguâ uti incipiat, aut ab aliis velum, quod modò dixi, detrahatur; ut curiosi omnium oculi in eorum contemplationem admittantur, quæ, cùm dignissima essent quæ omnibus patefierent, adhuc tamen omnibus, præter Anglicæ Linguæ peritos, latuerunt. Certè hæc ratio apud me, Anglici nominis cultorem, ejus fuit ponderis; ut sepositis aliquantisper iis, quæ ex meis scriniis depromere potuissem, & aliquando, si Deo visum fuerit, sum depromturus, ad volumina Anglicâ Latinitate donanda interdum me contulerim.

Postquàm oblati hujus Tibi, REVERENDISSIME PRÆSUL, Opusculi rationes aperui, supereslet ut, pro consuetudine eorum qui viris magnis libros offerunt, in Tuarum laudum campum exspatiarer; verùm hoc est Annalium, non Epistolæ, munus; quippe qui aliter, quàm gravi ac sincerâ rerum sæculi nostri Historiâ, meliùs laudari nequeas. Ii præcone indigent

 amico,

PRÆFATIO

In qua Utilitas & Ratio Operis ostenduntur.

UT Laus maxima iis debetur, qui virorum præclarorum res gestas, aut Rerumpublicarum fata, fidis Historiis, complectuntur: ita nec suâ gloriâ spoliandi sunt, qui opiniones Veterum sequentibus servarunt sæculis, aut ex Antiquitatis ruderibus diligenter collectas ediderunt. Imò universæ laudis, quæ ad illos pertinet, hos etiam participes esse necesse est; si, quod certissimum est, res gestæ sine opinionum cognitione satis intelligi nequeunt. Maximorum certè eventuum arcanas & præcipuas causas in opinionibus, ac moribus, sitas esse, ii demum ignorant qui Veteres & Hodiernos Historicos ne leviter quidem attigerunt, aut oscitanter prorsus legerunt; unde sequitur eos qui mores & opiniones populorum, quorum Historias legunt, ignorant, in hisce præter solos eventus nihil videre. Quorum inter cognitionem & eorum peritiam, quibus utraque perspecta sunt, idem est discrimen, quod esset inter cognitionem solorum motuum externorum machinæ cujuspiam, sine dispositionis internæ notitia; & hanc notitiam, cum motuum externorum cognitione conjun-

 ctam.

ctam. Qui externa tantùm vident illi omnia, prout primo intuitu arrident vel displicent, aut benignè interpretantur, aut in sequiorem partem trahunt; at qui norunt ex quibusnam fontibus fluxerint ea quæ oculos maximè percellunt, uti nihil temerè mirantur, nec externâ specie sibi imponi facilè patiuntur: ita nec, propter solam externam quamdam faciem, oculis minùs placentem, quidquam festinantiùs damnant.

Si quis, exempli causâ, ignoret quæ potissimùm inter Hebræos à Captivitatis Babylonicæ solutione, & Christianos primævos, floruerit Philosophia; is, quamvis eventus omnes eorum Historiæ celebriores memoriâ teneat, attamen quî factum ut dogmata antea ignorata, aut obscurissimè nota communia postmodum evaserint, & doctorum ingenia tantopere exercuerint, non videbit. Hoc ignorato, originem & fomites gravissimarum controversiarum, quæ maximas turbas pepererunt, ignoret necesse est. Atque hujus rei exempla suppeditabit is, quem Latinè edimus, *Thomæ Stanleii* viri eruditissimi libellus. Doctrinam de Dæmonibus & ἐνεργουμένοις inter alia à Chaldæis videntur accepisse Judæi; unde, post reditum è Captivitate, tam frequens eorum mentio, quæ antea aut tenuis, aut nulla prorsus occurrit.

Veteres quoque aliud agentes, in Historiis & quibusvis aliis Scriptis, passim ad opiniones quasdam respiciunt; quæ nisi aliunde notæ sint, quid sibi

sibi velint, iis in locis, quos legimus Scriptores nobis prorsus latet. Notum est plerosque primorum sæculorum Patres, præsertim Græcos, Platonicæ Philosophiæ addictos fuisse, & passim eò respicere atque inde voces mutuari; quo fit ut iis, qui eos intelligere cupiunt, priùs *Plato* & Platonici Scriptores sint evolvendi. Nemo sanè, quanam in re situs esset controversiæ celeberrimæ inter Orthodoxos & Arianos nodus intelligat, nisi quid περὶ τῶν ἀρχικῶν ὑποστάσεων senserint, & dixerint Platonici compertum habeat; quod inter alios Vir Doctissimus *R. Cudworthus*, in Anglico Opere, ostendit. Atque ex Oraculis Chaldaïcis non levia, ad quasdam voces intelligendas subsidia, duci posse ex iis quæ ad ea notavimus satis apparebit.

Quoniam autem primi mortalium non sumus nati, neque opiniones, quas tuemur, invenimus, sed ab aliis accepimus quas ab antiquioribus ipsi edocti fuerant; ut sciamus unde originem ducant varia quæ nunc recepta sunt, apud nonnullos ex Christianis, dogmata, nos oportet vestigia eorum, ut ita dicam, à sæculo nostro in proximè præteritum, & rursus in remotius sequi, donec ad fontem pervenerimus. Fontem porrò aut indicant, aut rivos fonti admodum vicinos, qui Veterum Orientis Gentium opiniones è Vetustatis situ eruunt, atque in clara luce collocant.

Hoc, post alios plurimos, facere adgressus est *Thomas Stanleius*, quem vel eo nomine aliis præ-

ferimus, quòd non suas proferat ratiocinationes, aut subtiliora è Chaldæorum principiis deducat consectaria; sed ipsa Veterum verba ut plurimùm recitet, ut quàm sincerissimam nobis tradat Chaldæorum doctrinam. A qua methodo si quis temerè discedat, suas sæpe ratiocinationes, pro Veterum opinionibus, in medium afferet; ac si fortè contigerit Scriptorem, ex quo hausit placita ex quibus ducit consectaria, non satis fidum fuisse in enarranda opinione aliena, quò rectiores erunt consequentiæ, eò magis à vera Antiquorum illorum sententia aberrabit.

Verùm hoc non parum nobis negotii, in hacce adornanda Translatione, facessit; neque enim vertere Translationem Anglicam verborum ex Scriptoribus Græcis aut Latinis desumtorum sustinuimus, ne nimiùm à fontibus abscederemus. Quærenda fuere Scriptorum quæ citantur verba, ut ex ipsis exscriberentur, & cùm sæpe neque pagina, neque caput, neque liber adscripta essent, aut etiam perperam indicata, non sine molestia inveniri à nobis potuere.

Præterea in ipsius *Stanleii* verbis, aliquot erant crassiora menda, quæ sustulimus, & ipsam dispositionem operis aliquatenus mutavimus. Nam cùm Philosophiæ Orientalis Historia reliquæ Historiæ Philosophicæ adnexa sit, non modò divisa est in Libros, sed etiam in Partes, ut antecedentia, & rursus in minores Sectiones distributa. Nos tantùm Librorum & majorum Sectionum divi-

divisiones retinendas censuimus; & illa multiplex divisio, in opere non magno, ordini plus officeret quàm prodesset. Ipse *Stanleius*, qui non videtur Opus suum semel scriptum umquam recensuisse, alium ordinem in animo habuerat; quippe qui alicubi dixerit se acturum de quapiam re, de qua jam egerat, quod nos etiam emendavimus.

Ceterùm in ejus verbis Latinè vertendis, ut barbariem datâ operâ non captavimus; ita nec vocabulis Scholæ usu jam receptis, ubi æquè commodè res aliter efferri non poterat, uti dubitavimus. Cùm hodie non scribamus Latinis auribus, sed jam ejuscemodi sermoni adsuetis, stultum esset, quod unâ voce Scholasticâ perspicuè possis, longâ & obscurâ circumloquutione exprimere. Uti *Stanleius* Oracula Chaldaïca Historiæ suæ adjecit, eadem nos quoque Translationi nostræ subjunximus, & quidem emendatiora quàm in Anglica Editione, in qua sunt inquinatissima, negligentiâ, ut puto, potissimùm Typothetarum; licèt *Franc. Patricium* nolim prorsus excusatum haberi, quod jam alibi dixi. Interdum etiam dubitavi an *Patricius* ea collegerit; an verò ab alio collecta malè descripserit; nam qui poterat *Proclum* aliósque Scriptores Platonicos evolvere, ut ea fragmenta erueret, idem etiam multò meliùs ea vertere, & disponere potuit, quàm fecit *Patricius*. Quidquid id est, ea hîc emendatiora habentur, ubi menda erant manifesta,

nifesta, & Orthographiæ, aut sensui palam contraria, aut alibi meliùs edita. Cetera, quæ hiulca fortasse erant, licèt mendosa, reliquimus, uti à *Stanleio* expressa sunt, ne pro Oraculis conjecturas nostras obtruderemus. *Pselli* & *Plethonis* interpretationes non addimus, quòd & ad paucos versus respiciant, & quæ alicujus momenti in iis sunt aut à *Stanleio*, in doctrinæ Chaldaicæ expositione, aut à nobis in Notis afferantur. Deinde illi sæpe nimiùm conjecturis indulgent, non petitis ex Ethnicis Scriptoribus, sed ex propriis ratiocinationibus; quibus in re obscura latissimus ut exspatiandi, ita aberrandi patet campus. Reliqua quæ non exposuerunt ex *Jamblicho*, & *Procli* potissimùm *Theologia Platonica* interpretari, prout licuit, conati sumus.

Deinde quæ à *Stanleio* aut omissa, aut non satis rectè animadversa erant, in Indice adjecimus, aut reprehendimus; eadem æquitate quâ nos ab aliis, si quid peccavimus, ut facillimè fieri potuit, castigari cupimus. Multa etiam in hac iterata Editione, & typographica & nostra menda sustulimus, nonnulláque variis in locis addidimus.

INSCRIPTIONES CAPITUM.

Historiæ Philosophiæ Orientalis.

LIBER PRIMUS.

III. *De*

INSCRIPTIONES CAPITUM.

XXIX.

LIBER SECUNDUS

De Persarum Philosophis.

VIII.

LIBER TERTIUS

De Sabæorum Philosophis

LIBER QUARTUS

In quo Chaldaïca Zoroastris ejúsque Discipulorum Oracula.

PNEU-

PNEUMATOLOGIÆ PRÆFATIO.

PRÆFATIO.

De Natura, Divisione, & Usu Pneumatologiæ.

1. PNEUMATOLOGIA, ut ipsa vox ostendit, est *Doctrina de Spiritibus*. *Spiritus* autem omnia Entia, Intellectu & Voluntate prædita, à nobis vocantur.

2. Hîc, ut in Logica & Metaphysica, non contemplamur ideas abstractas, sed res ipsas; hoc est, spirituales substantias, quarum naturam introspicere, quantùm licet, in votis est. Ostendimus autem alibi * à nobis ignorari, cùm substantiarum quarumvis, tum Spirituum etiam intimam naturam; unde intelligere licet à nobis non debere exspectari Spiri-

* Log. P. I. C. III. §. 6.

tuum omnibus numeris absolutam descriptionem.

3. Substantiarum omnium, Spiritualium non minùs ac Corporearum, aliquot tantùm proprietates novimus; ideóque quidquid de iis tradi potest, totum in recensione earum proprietatum situm est. Pulcrè nos officio defunctos existimamus, ubi in ea recensione nihil in medium, præter aut contra id quod nobis constat, protulimus. Quoniam ad ea quæ vellemus pertingere nostra nequit investigatio; hoc unum superest, ut ea quæ à nobis cognosci putamus, certò & sine erroris periculo, norimus.

4. Igitur proprietates Spirituum investigandas, quasi objectum, sibi proponit Pneumatologia; & quidem eo fine, ut usus qui ex ea cognitione manant, indidem deducamus. Cùm enim omnis cognitio, quæ in mera speculatione consistit, nec ullum usum ad vitam præbet, inanis sit; inutilem etiam crederemus Pneumatologiam, si nudâ contemplatione animum nostrum pasceret, nec quidquam subsidii ex ea ad summam consequendam Beatitudinem deduci posset.

5. Ut quinam sint hi Usus cognoscamus, observandum tres esse Spirituum ordines, quos in hac Disciplina contemplamur. Primò sunt *Mentes humanæ*, seu id quod in hominibus cogitat, quidquid tandem sit; secundùm, *Mentes aliæ*, quæ aut nulli prorsus corpori, aut certe tenuiori conjunctæ sunt; tertiò, *Deus*, qui certissimè intelligit ac vult, quoniam & intelligere, & velle nobis dedit. Hæc autem Spirituum genera nobis notissima esse, quantùm saltem licet, nostrâ maximè interesse putamus.

6. I. Ne-

6. I. Nemo dubitet an noſtrâ interſit Mentem humanam cognoſcere, qui quanta inde ad nos redeant emolumenta reputarit. 1. Ex cognitione Mentis noſtræ, utrum immortalis dici poſſit, cognoſcimus. Alioqui ſi prorſus neglexerimus in nos deſcendere, ut de proprietatibus Mentis noſtræ aut numquam, aut rarò ſeriò cogitaverimus; quî ſcimus an Mentis natura eam corpori ſuperſtitem eſſe patiatur? 2. Ex eo quod de Mente noſtra novimus, ſubſidia, ut meliùs & commodiùs facultatibus ſuis utatur, petimus. Exempli causâ, poſtquàm ſemel obſervavimus nihil à nobis in Mente perſpicuè cognoſci, præter cogitationes; hinc colligimus, ad Mentis facultates acuendas, nullam eſſe meliorem vivendi rationem, quàm ſi omnia quæ facilitati cogitandi obſtant vitemus; quales ſunt crapula, & occupatio inanis, quâ rebus, quæ nullam aut exiguam attentionem poſtulant, nimis diu diſtinemur. Poſſent & alia ſimilia addi, ſed allata ſufficient, & ad plura invenienda viam monſtrabunt.

7. II. Non eſt inutile, quid poſſit de Spiritibus aliis reſciri cognitum habere. Pleræque Gentes, & Orientales quidem potiſſimùm, credidere eſſe innumeros Spiritus, qui circa nos verſantur, nec ſub ſenſus noſtros cadunt; quorum tamen, in humanarum rerum adminiſtratione, maxima eſſet potentia, & hominum etiam non levis cura. Præter ea, quæ Sacræ Litteræ nos docent de inconſpicuis Dei Miniſtris, quos *Angelos* vocant; innumera apud diverſiſſimas Gentes de Spirituum apparitionibus, & actionibus mirabilibus paſſim jactantur? Ergo ſcire expedit

quatenus hîc humana porrigatur cognitio; ne nobis fabulas, pro rebus compertis, propinari sinamus; néve in superstitionem Ethnicam, circa inferiorum Spirituum cultum, delabamur.

8. III. Cùm apud sapientiores Gentes, præstantissimam esse Naturam, quam *Deum* vocamus, indubitatum semper fuerit; attamen quantopere circa ejus proprietates dissenserint, & quàm stultas opiniones homines, alioqui non inepti, de hisce foverint vix credibile est. Igitur exigui non est momenti, in id, quod de Deo cognoscere possumus, inquirere; ut semel eo quod compertum nobis est constituto, neque Philosophorum diversæ sententiæ nos in dubitationem nimiam conjiciant, neque superstitiosæ variarum Gentium opiniones transversos agant.

9. Nec dixeris, in hac Christianismi luce, periculum esse exiguum ne in ejusmodi errores delabamur; quoniam & inter eos, qui Christi doctrinam ore profitentur, sunt qui de Dei exsistentia dubitent, & fœdos foveant de Numine errores; qui homines, solis pænè Philosophicis rationibus, ad saniorem mentem revocari possunt.

10. Hi sunt Pneumatologiæ usus, qui ex sequentibus etiam magis elucebunt. Et nos quidem, in ea tradenda, ordinem jam indicatum sequemur, ut 1. de Mentibus Humanis: 2. de aliis Spiritibus creatis: 3. de Spiritu increato, seu Deo agamus.

PNEU-

PNEUMATOLOGIÆ

SECTIO PRIMA:

DE MENTE HUMANA.

CAPUT I.

Quâ ratione Mens Humana innoteſcat, & qua ſint ejus proprietates in genere.

1. AD eorum quæ novimus cognitionem, non eadem viâ, pervenimus. Sunt quorum notitiam, interventu potiſſimùm ſenſuum, adquirimus; qualia ſunt omnia corporea, quæ ſemel ſenſus noſtros perculerunt. Alia ut cognoſcamus, abſtractione animi utimur; & ideas quæ animo noſtro obverſantur, ſine ullo externo Archetypo cui ſint ſimiles, contemplamur; quales ſunt, inter alia innumera, ideæ virtutum & vitiorum abſtractè conſideratorum. Utrorumque cùm abſtractorum, tum eorum quæ per ſenſus nobis innotuerunt, ideas quaſi extra animum noſtrum, & nihil ad nos pertinentes intuemur.

2. Sed præterea aliquid novimus, cujus cognitio neque occaſione ſenſuum, neque abſtra-

ctione animi ad nos pervenit, & cujus etiam non contemplamur ideam, extra nos veluti exsistentem. Cùm quid simus ipsi, qui ratiocinamur, quærimus; quorumdam nobis conscii sumus, quæ in nobis esse, sine ratiocinatione ulla, sentimus. Neque ea instar aliarum rerum, in ideis, quasi in tabulis quibusdam, contemplari possumus; sed tamen intra nos esse, conscientiâ internâ, deprehendimus.

3. Comparatione ut rem illustremus, oculis nostris duplici ratione objecta innotescunt (de oculis loquimur, quasi oculi sentirent, ut vulgus solet, docendi causâ) nam quædam ab oculis cernuntur quasi extra se, alia verò intra ipsos sentiuntur. Vident, exempli causâ, arbores extra se positas, & quæcumque interdiu, sine interpositione corporis alîus opaci, sibi objiciuntur. Ophthalmiam verò & quæcumque ex ea fluunt incommoda intra se, non ut objecta externa, sentiunt. Similiter id quod in nobis cogitat, & quod *Mentem* nostram vocamus, plurima extra se, quasi objecta quædam quæ contemplatur, prout libet, animadvertit. Præterea sentit quæ intra se peragantur, sive sui ipsius sibi conscia est.

4. Hinc fit ut Mens de se judicium nullum, quod non nitatur iis quæ in se sensit, ferre possit. Quarum sensationem capax sit, nisi postquàm eas experta est, nescit. Ita cæci nati, qui numquam colores ullos viderunt, Mentem suam posse habere ejusmodi sensationem, quam prorsus ignorant, ne quidem suspicantur. Si tamen eveniat eos oculorum usum recuperare, quod solitâ naturæ ratione, aut extraordinariâ Dei voluntate

luntate factum aliquando esse memoriæ proditum est; tum demum Mentem suam ejus sensationis fuisse capacem, intelligunt.

5. Igitur, si semel statuerimus nos voce Mentis intelligere id quod in nobis cogitat, quod ab omnibus fit, quærentibus quid sit Mens? nihil aliud responderi poterit nisi quod in ea interno sensu deprehendimus. Sensimus autem Mentem nostram sentire, intelligere, velle, judicare, ratiocinari, libera circa quædam ferre judicia &c. unde sequitur eam, *Ens quod sentit*, *intelligit*, *vult*, *judicat*, *ratiocinatur*, *liberum est*, &c. à nobis definiri oportere.

6. Si ulteriùs quæratur an habeat Mens facultates alias, præter eas quas enumeravimus? reponemus nos nescire, neque judicium ea de re ferre posse; tum demum enim incipimus intelligere esse aliquam in nobis facultatem, postquàm ea semel saltem usi sumus. Denuò quærenti quæ sit ea res, quæ cogitationes tam varias in nobis versat; nihil de ea nobis esse notum, præter hoc ipsum quòd cogitat, ideóque præterea quidquam affirmari non posse, regeremus.

7. Si quis percunctetur an Mentem corpoream esse judicemus, hoc est, extensam, divisibilem, & solidam? dicemus nos nullam prorsus in ea extensionem videre, nec posse affirmare utrum corpus sit earum proprietatum capax; neque negaturos, quoniam res est incomperta. Uno verbo, hîc affirmamus quod nobis constat, cetera in medio relinquimus.

8. Æquè temerè nobis facere videntur, qui audacter affirmant Mentem nihil aliud esse præter

Substantiam cogitantem, quæ nihil prorsus commune habeat cum corpore; & qui contrâ, Mentem esse tenuissimum corpus contendunt. Nam & hi dicunt esse in Mente, quod in ea numquam deprehenderunt; & illi statuunt nihil esse in Mente, præter id quod senserunt; quod cùm experientiæ contrarium, ut constat exemplo cæci, tum etiam temerarium est, quoniam sine ratione, quasi perspicuum ponitur, quod obscurissimum est.

9. Meritò tamen posteriores observarunt, inter philosophandum, si, omissis omnibus prioribus judiciis, quæramus, quid nobis ante omnia innotescat, & extra omne dubium positum sit, esse *cogitationem* nostram, seu exsistentiam rei cogitantis. Nam sanè nihil nobis propiùs conjunctum est, nihil exploratius quàm facultatem illam inesse nobis; neque vel minimùm ratiocinari possumus, quin hoc ipso, ante omnia, exsistentiæ rei ratiocinantis conscii nobis simus.

10. Rectè quoque iidem quod in nobis cogitat esse substantiam affirmant; quandoquidem cùm cogitatio merum sit accidens, quod per se exsistere nequit, esse subjectum cui insit necesse est. Igitur Mentem, quatenus nobis nota est, nihil esse præter *Substantiam cogitandi facultate præditam*, affirmare possumus. Sed quoniam varia sunt cogitationis genera, quorum præcipua suprà memoravimus, sunt nobis singillatim expendenda paullò diligentiùs; quod Capitibus sequentibus hujus primæ Sectionis faciemus, si priùs quæstionem celebrem, *utrum essentia Mentis sita sit in cogitatione actuali, an in facultate cogitandi*, expenderimus.

CA-

CAPUT II.

Utrum essentia Mentis in actuali cogitatione; an in facultate cogitandi sita sit?

1. PRopositæ quæstioni ante omnia respondemus, licèt in Mente nihil, præter cogitandi facultatem & cogitationes varias, perspicuè norimus; attamen nos non affirmare nihil esse præterea in Mente, ut superiore Capite ostendimus. Hinc sequitur nihil posse definiri de intima Mentis natura, quæ nobis ignota est; ac proinde nos non posse certò dicere utrum Mens sine actuali, aut etiam sine potentiali cogitatione, seu cogitandi facultate, esse possit, adeóque utrum essentia ejus intima ea in re sita sit; nam essentia est id, sine quo res esse nequit. Igitur si cogitationem actualem, aut potentialem quis velit essentiam Mentis vocare, erit *essentia nominalis* non *realis*; hoc est, essentia rei, quatenus nobis nota est, non qualis est reverâ. Certè hanc reverâ esse affirmare non possumus.

2. Sed audiendi qui in utramque partem hîc abeunt. *Ren. Cartesius*, qui in orbem eruditum opinionem de Mente essentialiter actu cogitante primus intulit, hoc uno nititur fundamento, quòd nobis experientiâ constat dum vigilamus perpetuò nos cogitare. Atque inde collegit Mentem nostram sine cogitatione numquam esse, neque esse posse.

3. Si objiceretur ei ætas infantilis, aut tempora somni, etiam tunc Mentem cogitationibus oc-

cupatam esse, sed earum nullam superesse memoriam reponebat. Sæpe etiam vigilantibus evenire cogitationum, quarum alii quibus eas significavimus recordantur, ne levissimam quidem nobis memoriam superesse.

4. Qui non putant Mentem perpetuò cogitare primò consequentiam quam ducit Cartesius à vigilia ad somnum, ab ætate rationis compote ad infantiam primam, aut etiam tempus quo in utero matrum fuimus, admitti quasi certam posse negant; nec aliud inde eum potuisse colligere, nisi fortè posse Mentem perpetuò cogitare, contendunt.

5. Secundò, quamvis aliquid reverâ cogitaverimus, cujus tamen obliti sumus, non sequitur, hoc perpetuò evenire; ita ut unaquaque die per aliquot horas dormientes cogitemus, nec expergefacti ullatenus cogitationum recordemur. Deinde ex oblivione ducta responsio Cartesii ostendit tantùm objectionem ejus Adversariorum indidem petitam, non probare nullam fuisse cogitationem, eo quòd nulla sit ejus memoria; non probat reverâ fuisse cogitationem, cujus obliti simus.

6. Tertiò, cùm rationes Cartesii nihil præter perpetuæ cogitationis possibilitatem probent, quamvis concederemus non esse eam possibilem modò, sed actu Mentes semper cogitare, hæc esset difficultas solutu haud facilis. Singulæ cogitationes, quibus Mens distinetur, sunt accidentia, quibus carere posset, & quæ subjecto cuipiam inhærent. Quodnam autem est id subjectum? Substantia, nimirum, quæpiam, cujus natura est ignota. Si corpus semper move-

veretur variis modis, & constaret omnes illos modos esse accidentia corpori inhærentia, & quibus etiam carere posset, an quisquam essentiam corporis illius in perpetuo motu esse sitam affirmare auderet? Eadem est ratio Mentis, si ponamus cum Cartesio Mentem semper cogitare.

7. Quartò, si Mens in somnis perpetuò cogitat, quî fit ut cùm sine somniis dormiimus, nulla cogitationum illarum supersit memoria? Respondere solent, id inde oriri quòd nulla sint earum cogitationum in cerebro vestigia, quorum ope conservatur memoria. Sed primùm hîc statuunt rem obscurissimam; nempe, Spiritus quidem, aut certè Mentes humanas sine interventu corporis cogitare, sed memoriâ nullâ valere. Non licet autem, sine ratione, ponere quidquid defendendæ hypothesi conducit. Deinde cui usui esset ea cogitandi, sine corporis interventu, facultas, quæ se in somnis exserit, si nulla sit Menti cogitationum memoria? Quænam potest esse sine memoria ratiocinatio? Si eam tantùm cogitationem teneam quæ mihi actu inest, sed reliquarum omnium præteritarum oblitus sim, inter se propositiones comparare, adeóque ratiocinari nequeo.

8. Quintò, objicitur Cartesio, perpetuâ, etiam in somnis, cogitatione efficere eum ex uno eodémque homine duos homines. Nam homo vigilans est sibi conscius eorum, quæ vigilans facit, eorumdémque recordatur. Potest dicere se hæc facere, se scire hæc à se gesta. At idem homo dum dormit, sine somnio,

), alia omnia cogitat, quæ nullum habent con-
:xum cum iis quæ vigilans cogitarat. Dormiens
ne somnio non magis recordatur eorum quæ fe-
it vigilans, quàm si ab alio essent facta, ipso
ıescio; vigilans non majorem memoriam habet
:orum quæ dormiens cogitavit, quàm si ab alio
homine essent cogitata. Ita eadem Mens duas
veluti personas sustinet. Ubi corpus vigilat,
ejus operâ utitur ad memoriæ consignandas co-
gitationes suas, quas ex memoriæ corporeæ ta-
bulario, quando vult, repetit & recognoscit.
Sed corpore sopito, clausum id tabularium est,
Mens nihil in eo reponere potest; & quantum-
vis cogitet, clancularriæ illæ cogitationes in nul-
la acta referuntur, Mentique ipsi post aliquot
momenta latent.

9. Possent & alia plura afferri, quæ Cartesio objiciuntur, verùm hæc sufficiunt ut constet hypothesin viri summi (nam mera hypothesis est, nulla demonstratione nixa) iis laborare incommodis, ut nulla sit ratio cur ei mordicùs, quasi commodior esset omnibus iis, quæ hactenus inventæ sunt, adhæreamus.

10. Hinc colligere est nobis quidem notissimum esse Mentem cogitare, neque ullam aliam proprietatem perspicuè in ejus natura à nobis deprehendi, sed non sequi nihil in ea esse aliud; imò necesse esse in Mente esse aliquod subjectum cogitationum, cùm singulæ sint accidentia, licèt nobis ignotum, seu quamvis ejus naturæ nobis conscii non simus.

11. Præterea videtur subjectum illud sine cogitatione, ut corpus sine motu, esse posse; quod est experientiæ consentaneum, ut rationes

noct

noctibus sine insomnio transactis petitæ ostendunt. Ut meliùs hoc intelligatur, comparatione corporis, & Mentis utemur, non ut argumento, sed doctrinæ causâ. Videmus rapidissimum motum paullatim minui, per gradus varios, ut tandem planè desinat, corpúsque in perfecta quiete remaneat: sic quoque Mentem sentimus vividissimis ideis occupatam, adtentissimam esse, & omnes earum partes distinctissimè pervidere; paullò pòst minuitur vividitas idearum, adtentio veluti subsidit, & confusiùs à mente considerantur; jam uni ideæ non magis adtenta quàm aliis, transeuntes coram se perfunctoriè spectat, neque ampliùs uni immoratur quàm alteri, quo tempore dicimur *cogitare de nihilo*. Inde Mens ideas prætervolantes ferè negligit, ac spectare dedignatur; tum confusa omnia apparent, & adeo leviter iis afficitur ut vix percipiat; donec tandem torpedine quadam veluti oppressa, ne leviter quidem quidquam animadvertat. Tunc demum præducta somni cortina spectacula omnia idearum Menti intercipit.

12. Unusquisque potest in se observare, ubi à vigilia in somnum paullatim delabitur, annon simile quid in se fiat. Hoc probè expenso, viderit an malit sibi credere, quàm Hypothesi pro arbitrio arreptæ, neque ullo certo argumento suffultæ. Hoc tamen possit in gratiam Cartesii dici, si Mens sit sæpe sine ratiocinatione, at non esse sine sensu quopiam corporis sui; ac proinde sine cogitatione, etiam in arctissimo somno. At quamvis perpetuus fermè sit is sensus, attamen potest fortè fieri ut interdum eo, non minùs quàm ratiocina-

tione, careamus. Certè semper eum nobis adesse, nemo invictè probarit.

CAPUT III.

De Proprietatibus, seu facultatibus Mentis summatim, & singillatim de Intellectu, Voluntate, Sentiendi facultate, & Libertate.

1. POstquàm summatim ostendimus hanc solam Mentis proprietatem nobis esse notam, quòd cogitat, aut cogitare possit; jam quotuplicia potissimùm aut cogitationum, aut facultatum ad cogitationem pertinentium genera in ea deprehendamus accuratiùs videndum est.

2. Septem sunt præcipuæ Mentis facultates quas singillatim contemplari operæ pretium est: 1. *Intellectus:* 2. *Voluntas:* 3. *Sentiendi facultas:* 4. *Libertas:* 5. *Phantasia:* 6. *Memoria:* 7. *Habitus* varii repetitis actibus contracti. Hoc Capite quatuor priores expendemus, Capite sequenti reliquas tres explicaturi.

3. Voce *Intellectûs* hîc significatur ea *Mentis facultas, quâ res prorsus incorporeas intelligit*; exempli gratiâ, ideas abstractas, & quæ ad Mentis ipsius naturam pertinent, in quibus nullam proprietatem corpoream cernimus. Hæc facultas solet etiam *intellectus purus* dici, ejúsque objectorum ei obversantium perceptio *intellectio pura*. Opponitur, nempe, intellectioni rerum corporearum, aut quâ ideæ saltem quædam corporeæ percipiuntur.

4. Intellectus dicitur *facultas passiva*, quòd cùm

cùm Mens nostra intelligit nihil propriè agat, sed objecta tantùm quædam excipiat. Est, nimirum, instar oculi, qui nihil agit, ubi objecta considerat, nisi quòd eorum excipit imagines. Nihil iis addit, nec detrahit, sed quales ad se veniunt admittit.

5. Scholastici quidem distinguunt intellectum *theoreticum* & *practicum*, sed ea nomina ex natura potiùs rerum, quæ tunc considerantur, quàm ex intellectionum diversitate petita sunt. Etenim intellectum *theoreticum* vocant eum, qui circa res meræ speculationis, seu veritatem & falsitatem, simpliciter in se spectatas, versatur; *practicum* verò qui *bonum* & *malum*, & quæ ad praxin pertinent considerat. Verùm aliud non patitur Mens, in intellectione boni, & mali, quàm ubi verum aut falsum intelligit.

6. *Voluntas* altera est facultas, quâ *volumus aut nolumus aliquid contemplari Mente*, *aut fieri à corpore*, *quatenus ab imperiis voluntatis pendet.* Ita ideas Menti obversantes volumus diutiùs considerare, aut aliò Mentis aciem avertimus. Volumus moveri brachium, aut membrum aliud, quod voluntatis subest imperiis.

7. Quando Veritatem investigamus, comparatione variarum idearum institutâ, si nondum satis perspicuæ sint ut relationem earum deprehendamus; interdum eas diutiùs considerari, interdum omitti, nec ullam Propositionem de iis memoriæ mandari, nisi quòd sint obscuræ, placet; interdum etiam in obscuris ideis inter se confusè comparatis adquiescimus, quasi perspicuè aliquid vidissemus, & memoriæ mandamus aliquam de iis Propositionem, quasi nobis compertam; denique tanta interdum occurrit in ideis perspicuitas,

tas, ut illico de iis Propoſitiones formemus. Atque hæc vocantur *judicia*, quæ dicuntur cohiberi, ubi Mens dubia ulteriùs rem indagare, aut eam ad tempus, vel in perpetuum, nullâ propoſitione de ea memoriæ mandatâ, miſſam facere vult.

8. Scholaſtici tamen judicium tribuunt *Intellectui*, ac potiſſimùm quidem *practico*; & aliquando ita rem explicant, quaſi crederent Intellectum *theoreticum* rem expendere & verſare; quo peracto, Intellectus *practicus* judicium ultimum ferret, contra quod nulla eſſet provocatio; Voluntate, quæ *facultas* cæca eſt, ejus imperia ſemper exſequente. Verùm dum ita loquuntur, vocibus tantùm ab iis, quæ hactenus diximus, diſcrepant; at rem per ſe facilem, Rhetoricâ quadam fictione, impediunt. Facultates προσωποποιῶσι & de iis loquuntur, quaſi de variis Entibus ſejunctis, quæ tamen unicæ inſunt Naturæ. Eadem Mens adſentitur, ſeu judicat, cohibet judicium, imperat aut non imperat corpori, quocumque tandem deſignetur nomine. Præſtat loquutiones obſcuras, & quæ incautos in errorem conjicere poſſent, omittere.

9. *Sentiendi facultas* eſt, *quâ ex occaſione quorumdam motuum corporis, dolorem, voluptatem, aut aliam cogitationem, volentes nolentes in nobis naſci ſentimus.* Circa hanc nulla eſt difficultas, neque aliter meliùs intelligi poteſt, quàm ſi unusquiſque in ſe jubeatur deſcendere, ut videat quid in ſe fiat. Ad corpus quidem quod attinet, de motu ejus, in ſenſationibus, quædam dici poſſent conſideratu digna; verùm hîc Mentem ſolam

ſpectamus, in Phyſicis de eo quod in corpore ſit acturi.

10. *Libertas* eſt facultas, *quâ Mens propoſitioni adſentiri, aut adſenſum negare; optare vel non optare bonum aut malum; cogitationem aliquam fovere, aut amoliri poteſt.* Exempli causâ, credere aut non credere Lunæ ineſſe Mentem, quæ eam circumagat; optare aut non optare bona ſingularia; cogitare ea de re, aut aliò Intellectum vertere poſſumus.

11. Tria de Libertate obſervanda ſunt. Primum eſt, eam à nobis non tribui Voluntati, ſed Menti; nam cùm Voluntas ſit facultas Mentis, alia facultas, qualis eſt Libertas, ei quaſi ſubjecto inhærere, niſi impropriè, dici nequit. Impropriè autem loqui hîc nos nihil cogit, & poteſt ea in loquendo improprietas in errorem conjicere, aut quæ dicimus, ſine uſu ullo, obſcurare.

12. Alterum eſt, Libertatem ſolere dividi in Libertatem *contradictionis* & *contrarietatis*. Prior eſt, quâ Mens poteſt agere aut non, ubi res una objicitur; poſterior, quâ poteſt hoc aut illud agere, ubi plura proponuntur. Verùm in poſterioris Libertatis exercitio nihil occurrit, præter duos actus prioris. Quando enim malo Hebraïca, exempli causâ, quàm Græca legere; primò, nolo nunc Græca legere, ſecundò, malo Hebraïca legere, quàm non legere. Itaque ex iis, quæ de Libertate contradictionis dicentur, facilè poterit de altera judicium ferri.

13. Tertium eſt, non oportere Libertatem cum *ſpontaneitate* miſceri, ſpontaneïtas enim eſt eadem ac Voluntas. Mens nihil poteſt facere niſi

nisi sponte, hoc est, volendo, hæc enim sola est actio Mentis. Itaque non potest spontaneïtas in volendo Menti eripi, nisi eripiatur ipsa Voluntas. At potest Mens non liberè adsentiri, non liberè cupere, non liberè quid sentire, uno verbo velle non liberè; quod paullò fusiùs diducendum est.

14. I. Sæpiùs in Logica observavimus, ubi idearum, quas contemplamur, relationes summam perspicuitatem consequutæ Menti nostræ obversantur, nos non posse Propositioni, inde in animo nascenti, adsensum negare. Ita postquàm comparavimus duos numeros, eósque æquales deprehendimus, fieri nequit, ut inæquales eos esse putemus. Qui comparavit tres decades, cum tricenario numero, non potest ampliùs dubitare quin ii duo numeri sint æquales. Contrà ubi ideæ quas Mente comparamus adhuc obscuræ sunt, sentimus nos posse de relatione, quam nondum distinctè videmus, dubitare. Ita cùm duos numeros nondum distinctè novi, sed varias summas quibus constant leviter lustravi, possum dubitare æqualésne sint, an inæquales; aut judicium etiam in alterutram partem ferre, prout mihi libet; licèt ejusmodi judicium temerarium sit. Sic quotidie videmus homines de rebus gravissimis, planè incompertis, judicare; qualia sunt ea quæ ad Religionis controversias pertinent, de quibus ignarissimi, pro se quisque, sine provocatione judicant. Igitur est Libertas judicii in rebus obscuris, quæ nulla est in evidentibus.

15. II. Omnes homines sponte naturæ beati esse optant; quidquid agunt, quidquid moliuntur,

tur, eò tendit, ut felices vivant, &, si fieri possit, æternam consequantur beatitudinem. Tantâ vi eò feruntur, ut nequeant in contrarium tendere, aut non optare felicitatem. Itaque ubi de summo agitur bono, nulla est deliberandi Libertas, id necessariò concupiscimus. At bona minora, ut sunt omnia, quæ ad hanc vitam pertinent, optare, aut non optare, quærere aut negligere possumus. Nullâ ineluctabili cupiditate ad ea amplectenda ferimur. Exempli causâ, optare voluptatem percipere, quæ est in comedendo fructu quopiam, eumdémque negligere quisque se posse sentit. Ubi putamus boni cujuspiam præsentis fruitionem noxiam postea nobis futuram, id refugimus. At nihil quidquam est, quod in nobis summæ beatitudinis cupiditatem exstinguere queat. Hinc cupiditatem bonorum singulorum esse liberam, sed summi illius boni, quod omnia complectitur, cupiditatem necessariam esse cognoscimus.

16. III. Corpore nostro certo modo disposito & affecto, necessariò quædam sentimus; quas sensationes, quamvis velimus, amoliri nequimus. Ita si manus nullo morbo corrupta uratur, necessariò sensationem molestissimam habebimus, licèt nolimus. Si, bene disposito corpore, sitientibus offeratur gratus liquor, hunc summa cum voluptate hauriemus. Hac in re nulla est Libertas. Sed in amoliendis aut vitandis causis externis, quæ nobis dolorem creant; aut in iis corpori nostro admovendis, si dolorem illum postea nobis valetudinem, aut bonum majus conciliaturum judicemus, Libertate uti possumus. Hîc observandum, ad vo-
lup-

luptatem quod attinet, ſponte quidem nos & libenter eam ſentire, ſi eam putemus eſſe ἀμεταμέλητον, ſed non liberè, quoniam bibendo, exempli causâ, cerevisiam frigidam, in magno ardore ſitis, non poſſumus impedire quin voluptatem percipiamus. Atque hæc eò diligentiùs ſunt animo inſigenda, quòd quidam, datâ operâ, ſpontaneïtatem cum Libertate perpetuò confundant.

17. Hiſce ita conſtitutis, aliquid addendum de quæſtione celebri; quoniam Mens in multis, ut vidimus, libera ſtatuitur, *quâ re fiat ut, in ejuſmodi rebus, ad quidpiam volendum adducatur*? Reſpondent Scholaſtici Mentem, ſeu Voluntatem, ut illi loquuntur, adduci ultimo Intellectûs practici judicio, quo lato non poteſt Voluntas non id exſequi, hoc eſt, cùm Mens aliquid judicavit eſſe volendum, id velle; quod veriſſimum eſt, nam judicare eſſe volendum, & velle idem ſunt. Verùm hoc non ſatisfacit quæſtioni, quæ non ſolvitur niſi oſtendatur quid faciat ut in rebus ejuſmodi Mens judicium ferat.

18. Præſtat ergo reſpondere verè quidem Menti obverſari ut plurimum aliquam rationem, propter quam eò fertur ut velit, nunc obſcuriorem, nunc clariorem; eámque cùm ex objectis, tum ex noſtra ipſorum diſpoſitione naſcentem; ſed id quo fit ut Mens adquieſcat in certo judicio, quando agitur de re libera, eſſe in ipſa Mente, quæ adquieſcit, quia vult adquieſcere, cujus voluntatis nulla eſt neceſſaria cauſa. Quæritur exempli causâ, an judicaturus ſim de re non comperta, nécne? ſi judicem, aut judi-

cio

cio abstineam, quid Mentem meam in alterutrum inclinabit? Est quidem interdum ratio ab altera parte, sed cùm negetur esse invicta, quæritur quid ei pondus addat? Quoniam nullam ipsi, qui talia judicia ferimus, possumus rationem proferre; sequitur ut nulla sit, præter Menti insitam Libertatem, quâ fertur quò vult (in rebus obscuris, aut bonis singularibus) sine ulla impellente causa, extra ipsam sita. Atque hoc jam in Ontologia attigimus, ubi de Contingentia egimus.

19. Proponitur & alia Quæstio, utrum nempe *postquàm Mens judicavit esse aliquid faciendum, possit tamen contra hoc suum judicium agere?* Ea quæstio non proponeretur, si satis observatum fuisset quid judicium sit. Etenim cùm Mens judicat esse aliquid faciendum, eo ipso facit, quantum in ipsa est. Exempli causâ, quæritur utrum sit Evangelio habenda fides? Si Mens judicet esse habendam, eo ipso Evangelio credit, nam judicare aliquid esse verum, & verum credere perinde est.

20. Verùm passim Mens judicat agendum esse contra id quod verum, aut justum credit; hòc est, externis actionibus, in quibus intervenit corpus, repugnari internis luminibus. Ita cùm aliquis per totam vitam homicidium illicitum esse judicarit, attamen affectu perturbatus homicidium admittit. Potest etiam Mens, post judicium aliquod verum à se latum, ejus aut infirmitate, aut perturbatione, aut alia de causa, oblivisci; & falsum postea de eadem re judicium ferre. Potest quod summatim judicavit non rectè singularibus rebus aptare. Tunc dicitur con-

contra conſcientiam, ſeu proprium judicium antea latum, agere. Sed numquam eodem tempore atque eodem reſpectu vult & non vult, eſt enim contradictorium.

21. Denique quæritur, quid ſit illud ipſum quod facit ut quiſpiam, exempli causâ, malit homicidium committere, quàm humano ſanguini parcere? Hoc ex tranquillo Mentis judicio, quod naſcatur ex comparatione quarumdam idearum, adeò ut omnibus expenſis Mens judicet melius eſſe hominem interficere, quàm non interficere, non fluit; ſed ex affectu, cui ſemper cum voluptate indulgemus. Qui enim irâ percitus eſt in aliquem, propter contumeliam ab eo acceptam, aut quid ſimile, libenter & cum voluptate illi malefacit. Hinc ſine ullo judicio, ex collatis ideis elicito, dum ira vehemens eſt, bruto veluti impetu eum interficit.

22. Eadem eſt ratio omnium, quæ ſine certis rationibus facimus; impetu quodam in ea ferimur, propter voluptatem, quam in iis perpetrandis experimur. Solâ voluptatis cogitatione occupata Mens, eò ſine ulteriori examine, fertur.

23. Neque tamen ea voluptas tantam vim habet, ut ineluctabiliter Mentem eam in partem flectat: quemadmodum Mens neceſſariò, ad amandum ſummum bonum, fertur; cujus rei hoc certum indicium habemus. Si edicto vetarent omnes Principes & Magiſtratus optari ſummum bonum, & exquiſitiſſimis ſuppliciis eos afficerent, qui optare ſe beatitudinem aliquâ actione teſtarentur, quàm primùm illis eſſet to-

totum humanum genus interficiendum; & si ipsi legibus suis stare vellent, sibi ipsos manus, interfectis carnificibus, afferre oporteret. Nam nulla est ratio vitandæ ejus cupiditatis; nec eam dissimulare quisquam potest. Sed si Principes & Magistratus alicubi vetarent vinum bibi, & gravibus bibentes plecterent pœnis; brevi tempore, vini bibendi cupiditatem omnium animis evellerent.

24. Hinc colligimus Mentem liberam esse, ubi est adsensus præbendus aut negandus obscuræ, seu non evidenti Propositioni; aut bona quædam, quæ non sunt summum, ad quod sponte naturæ tendimus, ei vitanda, aut amplexanda offerantur. De non evidentibus judicare, aut cohibere judicium; bonum quodpiam singulare quærere, aut omittere potest.

25. Solent Scholastici proponere hîc Quæstionem, quam omittere quidem potuissemus, quippe quæ ex superioribus facilè solvitur, neque in animum eorum veniet qui ea legerint. Quia tamen nobilis est, ei vocibus solitis conceptæ posita à nobis principia accommodabimus. Quærunt an *Voluntas possit ferri in malum, quâ malum?* Negant magno consensu, & meritò quidem, nam *malum* nihil aliud est hoc in loco, nisi quod nobis aliquam molestiam sine fructu ullo, ei molestiæ æquiparando, creare posse judicatur. Quamdiu autem aliquid nobis ita displicet, hoc est, quamdiu voluntas id aversatur, non potest idem placere, aut voluntas in id ferri; sunt enim hæc repugnantia.

CAPUT IV.

De Phantasia, Memoria, & Habitibus Mentis.

1. MEns nostra non modò quæ proprietatibus omnibus corporeis destituta sunt, ut ideas abstractas, & propositiones generales, aliáque incorporea intelligit; verùm etiam rerum corporearum imagines ante se versantes videt, cùm ubi præsentes, tum ubi absentes res ipsæ sunt. Videmus obversantem nobis arborem, quando interdiu arborem intuemur; eamdem in somnis interdum cernimus, & vigilantes absentem in memoriam revocamus. Ea Mentis facultas *Phantasia*, quòd *Phantasmata*, seu imagines corporearum rerum contempletur, dici solet.

2. Ut intelligamus facultatis hujus naturam, accuratè distinguendum quod in animo nostro fit, nobis consciis, quando quidpiam imaginamur, ab eo cujus conscii non sumus, sed quod ratione colligimus. Prius dicitur esse in Mente, posterius in Corpore.

3. Ut à posteriori initium faciamus, quando nobis obversatur vigilantibus objectum corporeum, primùm radii lucis ab eo objecto ad oculos nostros veniunt, ut in Physica ostendemus; secundò, ii radii, qui instar fluctuum internas oculorum partes feriunt, movent nervos, quibus tunica oculorum quæ *retina* dicitur constat; tertiò, is motus nervorum ab oculorum intima par-

parte ad cerebrum porrigitur. Hæc ita se habere colligimus ratiocinationibus, quæ potiùs ad Physicam, quam ad Pneumatologiam pertinent, neque à nobis hîc memorabuntur.

4. Hoc peracto, Menti nostræ obversari ideam rei extra nos positæ sentimus. Hîc non quærimus quis sit nexus in cerebro excitati motûs & ejuscemodi ideæ; satis est modò constet, quando fit ejusmodi motus, ideam objecti Menti se ingerere. Nobis illis motibus cerebri adsuetis, evenit etiam ut absentibus objectis, eodem modo, quæcumque tandem sit causa motûs, ac solet objectis præsentibus, moveatur. Atque hæc perceptio objectorum propriè *Phantasia* vel *Imaginatio*, in sermone potissimùm quotidiano, vocatur.

5. Igitur Menti inest facultas absentium objectorum imagines percipiendi, seu in somnis, cerebro, insciâ Mente, temerè moto, seu in vigilia, eo motu Mentis imperio in cerebro excitato, fiat.

6. Non inquiremus hîc quænam sint imagines, quæ proximè Menti se se objiciunt, quando videt aut imaginatur quidpiam. Disquisitio ea singulari Capite digna est. Verùm quæritur, quî fieri queat ut Mens quidpiam imaginari velit? Nempe, ut cupiat aliquid imaginari, oportet jam illi hoc esse notum, nam ignoti nulla cupido. Quæritur autem quomodo notitia ejus rei ad Mentem perveniat? Respondemus, 1. posse excitari, aliqua mechanica de causa, motum tenuem in cerebro, quò subobscura ejus rei nascatur Menti imago, quàm Mens clariorem esse cupit: 2. Mentem, quædam si-

milia considerando, aut imaginando, aliarum rerum iis conjunctarum ad se quodammodo ideas advocare.

7. Plura solent de Phantasia agitari, sed quia pendent ex cognitione accuratiore cerebri, & totius corporis humani; ea hîc prætermittemus, ut ad Memoriam transeamus.

8. *Memoria* dicitur *ea facultas, quâ quod imaginati sumus, aut sine imagine corporea intelleximus, aut sensimus, ita coram Mentem revocamus, quando volumus, ut rursus ejus rei nobis obversetur idea.* Certissimâ experientiâ constat, inesse Menti ejusmodi Facultatem; sed quomodo exerceatur, non ita compertum est.

9. Sunt qui velint Memoriam ope cerebri ita exerceri, ut turbato cerebro, aut violento motu, aut aliâ ratione, Menti rerum quas olim norat nulla supersint vestigia. Quotiescumque de re quapiam cogitamus, motu quodam nostrum cieri cerebrum aiunt. Unde fit ut quotiescumque idem motus incipit, rei illius, quam motus ille comitari solitus est, illico nascatur memoria. Quia autem sæpe evenit, ut de duabus rebus eodem tempore cogitaverimus, ac proinde ut motus duo simul in cerebro nostro orti sint; hinc, si illis credimus, fit ut alterutro eorum motuum excitato, excitetur etiam alter, ac proinde unius rei memoria alterius in Mentem revocet ideam.

10. Quærentibus quâ ratione motus, qui semel desiit, rursus ab alio creari queat, cum quo olim excitatus fuerat? reponunt motus cerebri in ejus fibris excitari, ope tenuissimarum sanguinis partium, quæ *Spiritus animales* vocan-

tur

tur & nervis potissimùm continentur; hos autem Spiritus certâ ratione fibras flectere, ut flexionis illius supersint vestigia: aut poros certos permeare, quos si sæpiùs ingressi fuerint, apertos relinquunt; unde fit ut facilè postea eosdem subeant poros, aut per certas fibrarum cerebri flexiones fluant. Si ergo simul fluxerint per certas cerebri partes, & pori quos permearunt meatibus quibusdam conjuncti sunt, ubi rursus porum unum subeunt; facilè, ut putant hi Philosophi, per apertos meatus fluunt, & conjuncta olim vestigia rursus renovant.

11. At si tanta mutatio facta in cerebro esset, ut omnia priora vestigia deleta, omnes pristini meatus occlusi aut mutati essent; tunc nulla, inquiunt, præteritarum rerum superesset memoria, quod quibusdam longinquis morbis contigisse memoriæ proditum est. * *Nec aliud est æquè fragile in homine, morborum & casûs injurias atque etiam metus sentiens, aliàs particulatim, aliàs universa. Ictus lapide oblitus est litteras tantùm. Ex prææalto tecto lapsus matris & affinium, propinquorúmque cepit oblivionem. Alius ægrotus servorum etiam; sui verò nominis Messala Corvinus orator.*

12. Propter eamdem causam fieri aiunt ut ebrii multa faciant, quorum, ubi crapulam edormierunt, nulla ipsis superest memoria. Nempe, fumis vini adeò cerebrum impletur, ut vestigia rerum quas egerunt deleantur. *Postero die*, ait † Scriptor modò laudatus, *ex ore halitus cadi, ac ferè rerum omnium oblivio, mórsque memoriæ.*

 13. Quin

* *Plinius Hist. Nat.* L. VII. c. 24.
† *Ibid. Lib.* XIV. c. 22.

13. Quin ea memoriæ explicatio philoſophica ſit ingenioſiſſima, & multis Phænomenis apprimè ſatisfaciat nemo inficietur. Sed duæ potiſſimùm difficultates vix, ejus Hypotheſeos ope, ſolvi queant. Prima eſt non capi quâ ratione omnium eorum quæ memoriæ mandavimus, quæ infinita pænè ſunt, & quotidie augentur, poſſint certa & diſtincta in cerebro ſervari veſtigia. Innumera ſunt vocabula & phraſes, ideæque abſtractæ & concretæ omnium generum, quorum diſtinctè recordamur; & quorum omnium, ſi ſint diſtincta in cerebro veſtigia, cerebrum noſtrum capacius eſſe vaſtiſſimâ Bibliothecâ fatendum eſt. Quæ enim volumina non ſcriberentur à viro memoriâ præſtante, ſi omnia quorum meminiſſet, parva, magna, litteris conſignaret? *Vide Auguſtinum Confeſſ. Lib. X. c. 8. & ſeqq.*

14. Altera difficultas eſt, ex Hypotheſi memoratâ, ita recordandi facultatem à cerebro pendere, ut Menti ſine eo nulla tribuatur; quod ſanè cum eorum ſententia, qui Menti ſoli cogitandi facultatem ineſſe aiunt, non conſentit. Cui enim uſui illa cogitandi facultas ſeparatæ eſſet Menti, quæ præteritæ cogitationis nullius recordaretur? Oporteret Mentes corpore deſtitutas in perpetua omnium rerum ignorantia, licèt per totam æternitatem cogitarent, verſari. Cùm enim præſentia tantùm cogniturae eſſent, præteritorum omnium oblitæ, quæ comparari poſſet eruditio? Ne longiuſculam quidem ullam ratiocinationem inire poſſent, quoniam cùm ad extremam propoſitionem deveniſſent, primarum deleta eſſet memoria. Denique unoquoque

quoque momento, quo nova inciperet cogitatio, Mens, quæ eâ percelleretur, esset veluti nova Mens, quæ tum exsistere inciperet; cùm præteritæ exsistentiæ non recordaretur, & proinde se tunc primùm esse crederet. Igitur ii, ex quorum sententia memoria à cerebro prorsus pendet, Mentes separatas inferiores prorsus Mentibus conjunctis faciunt; quod tamen nollent, quippe qui Mentem à corpore præpediri dictitare solent.

15. Si contendant se Mentibus sejunctis memoriam tribuere à corpore minimè pendentem, doceant nos oportet quomodo Mens, dum corpori conjuncta est, eam non habeat; quam statim, à soluto corporis vinculo, habitura sit. Sanè quemadmodum certò constat eam inesse nobis facultatem, æquè esse ignotum quo pacto exerceatur fatendum est. Neque objici potest, eam partim saltem in corpore sitam esse, quoniam affecto corpore mutatur; nam quid obstat quominùs dicamus, propter conjunctionem Mentis & Corporis, perturbato corpore, præpediri facultatum ejus usum? Mens quidem sola, secundùm *R. Cartesium*, ratiocinatur; attamen cerebro perturbato, ratiocinari desinit, aut in delirium agitur.

16. Neque mirum ulli videri queat, si dicamus inesse Menti nostræ facultatem, quam quomodo exerceat nescit; quandoquidem cùm nemini dubium sit, quin percipiendi facultate, seu Intellectu sit prædita, nemo idearum ei obversantium naturam, modùmque quo eas intelligit, adhuc cum aliqua verisimilitudine explicare potuit.

 17. Si

17. Si quis quærat, quomodo Mens possit in Memoriam revocare ea quorum oblita est? Respondebimus ferè idem, quod suprà de Imaginatione §. 6. diximus: 1. Cognitâ aliquâ rei circumstantiâ, reliquas revocat; si enim nulla prorsus superesset, neque ab ullo suggereretur circumstantia, de ea re ne scire quidem possemus nos olim cogitasse: 2. Experientiâ novimus inter res semel in animo nostro conjunctas, eum esse connexum, ut una in memoriam revocata alias, quasi fune quodam, trahere soleat.

18. Postea quàm quid de Memoria notum, quid ignotum sit ostendimus, ad omnes Habitus Mentis in genere transibimus. Atque *Habitum* quidem in genere vocamus *Affectionem certam, repetitis actibus adquisitam, quâ Mens faciliùs de re quapiam cogitat, aut aliquid vult, quàm antea.* Ita lectione librorum Geometricorum, adquiritur habitus intelligendarum demonstrationum Mathematicarum, sine labore ullo; cùm non adsuetis, etiam perspicacibus ingeniis, res sit primâ fronte difficillima.

19. Hîc quoque de re constat, de modo rei non est levis difficultas. Verisimillima tamen videtur eorum sententia, qui Habitus à Memoria distingui negant, quorum aliquot argumenta proferemus. Existimant actus, qui Habitibus tribuuntur, debere Memoriæ tribui, quod hoc modo probamt.

20. I. Dividuntur Habitus in *Intellectuales*, & *Morales*. Inter intellectuales est *Scientia*, quæ in eo sita est ut Disciplinæ principia & consectaria teneamus. Hæc autem quid est, præter

Me-

Memoriam, quæ in animum principia olim cognita, & consectaria inde deducta revocat? Cùm scienter quispiam ratiocinatur, de re quam probè tenet; quid aliud facit, nisi quòd propositiones olim notas memoriâ recolit, & cum aliis comparat? Si oblivisceretur se umquam de re illa ratiocinatum, & omnium actuum Mentis circa id objectum deleta omnis esset Memoria; quî, quæso, posset doctè disputare? Idem de reliquis habitibus intellectualibus dixeris. *Morales* vocantur Virtutes & Vitia, quæ pendent etiam ex Memoria, ut Exemplo Ebrietatis, & Sobrietatis liquebit. Sobrietatis habitu is præditus esse dicitur, qui legum Sobrietatis memor, sæpè sibi à nimiis cibis, nimiòve potu temperavit; quod cùm in animum revocat, facilè sobrius esse pergit. Quò plures Sobrietatis actus edit, eò magis virtutis ejus memoriam recolit; adeò ut quotiescumque aliquâ occasione in contrariam partem trahitur, illico Sobrietatis idea Menti ejus sese ingerat, hominémque ab intemperantia deterreat. Similiter ebriosus memoriæ præsentem habet voluptatem, quam bibendo sæpiùs expertus est; eáque tantopere afficitur, ut primæ cuique occasioni plus satis bibendi succumbat.

21. II. Nemo negarit actionum bonarum & malarum superesse memoriam; quo tamen posito, ad habituum naturam describendam, aliud nihil postulatur. Habitus facultatem certo modo afficiunt, in certam partem inclinant, vires & facilitatem ad quædam peragenda addunt; quæ omnia à memoria fiunt, ut aliò confugere supervacuum sit. Quando recordamur quo modo &

quo ordine aliquid fecerimus, modo ne externa subsidia quæ necessaria sunt desint; nihil aliud, ut facilè idem à nobis denuò fiat, desideramus. Quò vividior est Memoria, eò facilior actio. Pictor qui aliquoties vultum, aut corpus humanum pinxit, ideam ejus Menti obversantem, ut denuò simile quid pingat, spectet necesse est.

22. III. Ex ratione, quâ Habitus & Memoria ingenerantur & delentur, augentur & minuuntur, ac connexu qui inter hæc intercedit, ex Memoria agere, aut Habitui obsequi idem esse colligimus. Habitus & Memoria procreantur sensim, iisdem cogitationibus sæpiùs repetitis; & quò frequentiùs hæc cogitamus, eò firmiores & Memoria & Habitus fiunt. Contrà paullatim minuuntur, prout minùs ac minùs easdem cogitationes animo versamus; donec iis longo tempore omissis, & Memoria & Habitus prorsus intercidant. Memoria non habet semper actu sibi obversantes omnes ideas, quas tamen quando volumus ad animum revocamus. Eas quasi in penu quodam servat, unde quotiescumque necesse est depromuntur. Sic & Habitus perpetuò non agunt, quiescunt identidem, & ubi opus est exseruntur; unde peritus Artifex eamdem soliti operis elaborandi dexteritatem, seu quiescat, seu operi incumbat, secundùm Horatianos versus, habere censetur:

Ut quamvis tacet Hermogenes cantor, tamen æquè
Optimus est modulator; & Alfenus vafer, omni
Abjecto instrumento artis, clausâque tabernâ,
Sutor erat.

Po-

Potest denique observari nexus; qui inter Habitus & Memoriam est, in eo quod ubi alterutrum desinit, alteri quoque finis imminet. Ætate florentes, & quibus adhuc est felix Memoria, quidquid edidicerunt facilè faciunt: contrà senes, quos deficit Memoria, non ampliùs id facere quod in juventute factitabant queunt.

23. Hæ sunt præcipuæ rationes, quibus utuntur, qui habitus Spirituum à memoria non differre volunt. Scholastici solent distinguere habitus simul ac semel *infusos* à Deo, ab *adquisitis* repetitis actibus. Verùm hæc sunt Theologica, quibus immorari nos non patitur institutum nostrum. Non moramur quoque divisionem Aristotelicam habituum in quinque genera, quibus imposuit nomina *Artis*, *Scientiæ*, *Intelligentiæ*, *Sapientiæ* & *Prudentiæ*. Ut enim vocabulis sensum quem voluit tribuit: ita ad cognitionem ignotarum alioqui rerum eâ divisione nullomodo nos deducit.

CAPUT V.

De Idearum Natura, atque an sint innatæ?

1. QUæ de ideis hîc observanda habemus, ad tractationem de Intellectu & Imaginatione pertinent; sed quia plura hac de re, quàm ut commodè superioribus, eodem in Capite, conjungi possent dicenda habebamus, ideò in singulare Caput ea conjicienda censuimus.

 2. Ante

2. Ante omnia, hîc nobis duo monenda sunt, quorum primum est nos voce *Ideæ* intelligere *id quod Intellectûs nostri immediatum objectum est*; seu *quod Intellectus noster immediatè contemplatur*. Alterum est, pro ejusmodi objecto immediato non haberi Mentem ipsam, si quando de se cogitat; neque enim se contemplatur, ut reliqua omnia, in Idea quadam externa, sed tantùm sensationes suas internas adtendit.

3. Ut meliùs intelligatur quid sit Idea, considerandum est quid nobis eveniat cùm Ideas per sensus externos ingestas consideramus, & cùm Ideas abstractas & incorporeas contemplamur. Cùm montem consideramus, lux ad oculos nostros adpulsa nervos opticos movet, motúsque is ad intimum cerebrum pertinet. Commoto intimo cerebro, nobis montis obversatur Idea, seu Mens nostra montem videt. Ea Idea, quæ Menti tunc sese objicit, non est motus cerebri; quid enim motus fibrarum cerebri simile habet imagini montis? Non est etiam ipse mons, nam ea Idea modò minor, modò major est, pro montis distantia, cùm mons semper idem sit. Non est modificatio, aut essentia Mentis; nam præterquàm quòd sentimus ingens esse discrimen inter ideæ perceptionem, & sensationem; quid habet Mens nostra simile monti, aut innumeris ejusmodi Ideis?

4. Quando ideam Virtutis contemplor, ut Misericordiæ; nihil mihi obversatur, quod simile sit rei actu exsistenti; neque enim Ens est ideæ Misericordiæ in genere simile. Non considero tunc Mentem meam, nam neque Mens mea, ne-

neque ulla ejus affectio, ullusve habitus est Misericordia in genere.

5. Postquàm vidimus quid non sit Ideæ, omnium consensu, superesset ut ostenderemus quid sint; verùm cùm eò usque procedere, nostro judicio, non liceat, aliorum dumtaxat sententias proferemus, &, quod facillimum est, confutabimus. Meliora dare non pollicemur; & ut quisquam umquam verisimilem hîc Hypothesin invenire queat, veremur.

6. I. Scholastici existimant ex objectis ipsis manare quædam simulacra iis similia, quæ ab iis vocantur *species impressæ*; quia ab objectis imprimuntur sensibus externis, unde deferuntur ad *sensum communem*, hoc est, nescio quam facultatem quæ proprietates omnium sensuum externorum complectitur. Deinde hæ corporeæ species offeruntur *Intellectui agenti*, qui eas spirituales reddit, & *Intellectui patienti* offert. Tum vocantur *expressæ*, quia ab Intellectu agente ex impressis exprimuntur, & per eas tandem Intellectus patiens objecta corporea percipit.

7. Ut confutetur ejusmodi Hypothesis, nullâ aliâ re opus esset, nisi merâ negatione. Nullo enim prorsus nititur fundamento, nisi eorum qui eam invenerunt opinione; quam veram esse, quod aliam commodiorem non nossent, sibi persuaserunt. Sed 1. nobis conscii non sumus duplicis illius Intellectûs, sed tantùm *patientis*; sentimus enim, cùm objectum animadvertimus, nos tantùm pati. 2. Qui potest fieri ut Intellectus ille agens res animadvertat, quas non percipit Intellectus patiens? Quodnam est eorum discrimen? Cui usui deni-

 que

que est Intellectus ille patiens, qui nihil animadvertit quod ab altero jam perceptum non sit? 3. Quomodo possunt emanare ex objectis corporeis tot species, sine corporum imminutione? Quomodo possunt undequaque ex innumeris corporibus, ad oculos nostros, venire species distinctæ? Sed diutiùs absonam Hypothesin, quæ solâ negatione destruitur, confutare opus non est.

8. II. Alii fatentur quidem nullas esse ejusmodi species, & Mentem percipere censent ex occasione quorumdam cerebri motuum, quibus nihil cum objectis commune; sed in sententiam, priore haud faciliorem intellectu, delapsi sunt. A Mente ideas rerum quas percipit, creari volunt.

9. Verum hîc rursus occurrit, quod priori sententiæ objecimus. Nempe, mirum esse ideas à Mente nostra, nobis insciis, creari; nam cùm nobis subitò obversantur varia objecta, priusquàm de iis cogitaverimus, imò interdum nobis invitis, oportet eorum ideas à Mente inscia, aut etiam invita, gigni. Deinde unde novit Mens ideas, quæ certis cerebri motibus respondent, esse progenerandas, quando ne motus quidem cerebri animadvertit? Verè quidem Mens interdum eorum, quæ purâ intellectione percipit, corporeas imagines, commoto cerebro, excitat. Sed & in hoc est difficultas haud levis, nam Mens quomodo cerebrum sit movendum nescit, sed tantùm sibi obversari imaginem quamdam corpoream cupit; & quis sit connexus inter desiderium illud Mentis, & ejusmodi ideam, qua de re postea dicemus, quærendum superest.

10. III. Alii

10. III. Alii putant *ideas*, & *perceptiones idearum easdem* esse, licèt relationibus differant. Idea, uti censent, propriè ad objectum refertur, quod Mens considerat, perceptio verò ad Mentem ipsam quæ percipit, sed duplex illa relatio ad unam modificationem Mentis pertinet. Itaque, secundùm hosce Philosophos, nullæ sunt propriè loquendo *ideæ* à Mente nostra distinctæ; & quando nos dicimus *rerum ideas percipere*, aut *eas obversari intellectui nostro*, hæ phrases desumtæ sunt ex rebus corporeis; ut cùm dicimur videre picturam alicujus corporis, quando, corpore ipso absente, ante oculos nostros collocatur Tabula. Oculi nihil videre dicuntur, nisi quod extra ipsos est: sic de objectis quoque Mentis solemus loqui, licèt Mens non afficiatur, ut Oculi, Tabulâ quadam externâ rerum quas contemplatur, sed certâ ratione affecta videat quod extra se est; cùm nihil sit, præter objecta & motum ab iis in cerebro excitatum.

11. At qui ita rem intelligunt sensationes rerum intra nos, seu intra Mentem nostram, cum perceptionibus rerum extra nos positarum confundunt. Nec si ita se res haberet, uti volunt, satis distinguere quæ sunt tantùm in nobis, ab iis quæ foris sunt possemus. Pungimur exempli causâ, acu, dolorem in nobis esse sentimus, qui Mentis nostræ modificatio est. Sed cùm videmus montem, judicare non possumus montem esse intra Mentem nostram, conscii enim nobis sumus id quod contemplamur extra nos esse.

12. IV. Sunt denique qui velint rerum omnium ideas, quas contemplamur, esse in Deo.

Mentem noſtram judicant immediatè cum eo eſſe conjunctam ; ita ut ejus ſubſtantiam immediatè cernat, cùm aliquid cernit, quatenus Dei ſubſtantia continet rei quam contemplamur Archetypum. Cùm enim Deus omnia crearit, & omnia quæ à nobis intelligi poſſunt, creare queat ; in eo rerum omnium proprietates continentur ; quas Menti noſtræ ipſe ingerit, prout à rebus illis cerebrum noſtrum afficitur, aut eas Mens noſtra contemplari cupit.

13. Ut rerum omnium proprietates reales Deo ineſſe veriſſimum eſt : ita quî fieri poſſit, ut mens noſtra cernat imperfectiones, ſeu defectus creaturarum in Deo, non capimus. Exempli causâ, ſoliditas quidem perfectio eſt, quam ſi creavit Deus, ut ſanè creavit, intra ſe complectitur, hoc eſt, vim coërcendarum partium, ita ut impellenti reſiſtant ; ſed ſolidum certa figura limitatum, aut potiùs limitatio ipſa, ſeu defectus majoris extenſionis, eſt imperfectio, quæ quomodo in Deo cernatur nemo capiat. Neque dixeris in Deo eſſe ſolidum infinitum νοητὸν, cujus partem tantùm videmus, non conſideratis reliquis ; nam capi nequit, quâ ratione, Menti obverſante infinito ſolido νοητῷ, in eo videat tantùm quadratum pedale, aut ejuſmodi aliam figuram.

14. Hinc viri acutiſſimi, qui hac de re Gallicè nuper certarunt, magnâ animorum contentione, *Franciſcus Malebranchius* & *Antonius Arnaldus*, quorum ille ultimam tuetur, hic tertiam ſententiam, ſibi invicem multùm negotii faceſſerunt, & mutuis telis ita confoſſi ex eo certamine abierunt, ut uter vicerit haud facilè conſtet. Certè mul-

multis victores esse, ubi oppugnant adversarium; victi, ubi se contra irruentem tueri conantur, visi sunt.

15. Nos hoc in negotio ἐπέχειν, & naturam idearum inter ea numerare ad quorum cognitionem aut omnino pervenire non licet, aut adhuc saltem non licuit, tutius censemus. Neque hoc mirum videatur, quando ne Mentis quidem ipsius natura nobis nota est; quâ ignoratâ, numquam omnes ejus operationes satis plenè noscemus.

16. Altera quæstio, quam in inscriptione hujus Capitis tractaturos hîc nos indicavimus, ad id quod solet de ideis, omnibus hominibus naturâ insitis, jactari, pertinet. Lis est inter Philosophos, num sint *ideæ innatæ*? quod, aliis negantibus, alii constanter affirmant. Ut autem unde stet veritas deprehendere queamus, quid sibi velint voces, quibus concipi quæstio solet, primùm inquiramus necesse est.

17. Si τὸ *innatum esse*, significaret hoc in negotio, *præsens esse Menti perpetuò*, *ab eo usque tempore quo esse cœpit*, vix posset ulla esse inter cordatiores controversia; quis enim dixerit seriò esse ideam, quam indesinenter contemplemur? Si eæ voces quidpiam denotarent *quod ante omnem ratiocinationem*, *omnémque experientiam*, *Menti primùm exsistenti inest*; quærendum esset quid illud sit, de quo ante omnem experientiam, omnémve ratiocinationem Mens cogitarit? Nemo sanè ullius ejusmodi ideæ memor est; nemo quod non meminit, id in se fuisse affirmarit, aut affirmans, fidem apud alios invenerit. Si quis dixerit significari *facultatem homini esse naturâ insitam*, *cujus* ope

ope eas ideas contemplatur, nulla etiam erit controversia; quia sic omnes ideæ dicentur *innatæ*, & eo sensu innatæ ab omnibus agnoscentur.

18. Igitur omissis iis significatibus, superest ut qui affirmant *ideas esse innatas* hoc sibi velint, ideas esse quasdam, *quæ aliquando sine occasione objectorum externorum, ac sine ulla deductione consectariorum Menti obversantur*. Si eo numero censerentur tantùm ea quorum conscii nobis sumus, & quæ sine ratiocinatione in nobis sentimus; nullum esset hac de re, inter amantes veritatis, dissidium. Quin enim *intellectionum*, *volitionum*, &c. ab omnibus objectis externis sejunctarum, absque consectariorum subsidio, conscii nobis simus dubium esse nequit. Sed qui *ideas innatas* esse volunt superioribus varias Propositiones adjiciunt, cùm ad meram theoriam, tum etiam ad praxin pertinentes, quas innatas contendunt. Sic, ut aiunt, *Dei* idea, *partem esse minorem toto*, aliáque generalia axiomata innata sunt. *Virtutum* & *vitiorum* innatæ etiam, si iis fides est, ideæ. Atque in hisce sita est omnis controversia, omnes enim hujusmodi ideas aut meditationis operâ, deductione consectariorum, aut ope vel occasione sensuum nobis innotescere alii volunt.

19. Priùsquàm sententiæ priori adsensum præbeamus, alterutrum horum evidenter nobis probari necesse est; nimirum, aut aliquem fuisse qui sine objectorum externorum, & consectariorum occasione aut subsidio, *Deum* esse, *partem minorem toto*, &c. aliquid *Virtuti consentaneum*, vel *Vitio affine* cogitarit: aut hasce ac similes ideas aliunde ad nos venire non po-

potuisse. Neutrum autem, ullâ ratione, ostendi queat.

20. Nemo est, qui ejusmodi ideas, sine ulla objectorum externorum occasione, sine consectariorum auxilio, sine institutione ad animum suum adpulisse meminerit; aut qui quemquam fide dignum, qui de se talia jactet, norit. Si primi homines, sine extraordinario divinæ Providentiæ auxilio, has ideas abstractas animo versarunt, experientiâ & ratiocinationibus eò devenire, ut ostendemus, potuerunt. Sin verò ejusmodi ideæ à Deo extra ordinem eis suppeditatæ sunt, hoc ad alios homines, qui eodem jure non gaudent, nihil attinet. Posteri verò tam facilè cùm institutioni majorum, tum experientiæ ac meditationi suæ, quàm naturæ hæc debere possunt, quod ex sequentibus liquebit.

21. *Dei* idea, ut in tertia Sectione videbimus, composita est ex omnibus omnium rerum proprietatibus, à quibus omnes defectus removemus; nec magis nobis quàm ideæ *navis*, aut *domûs* naturâ insita est. Si ipsi meditatione nostrâ solâ eam formaremus, à posteriori ex consideratione demum Creaturarum, adhibitis variis axiomatibus, ad eam deveniremus; & cùm ab aliis nobis consideranda offertur, non priùs eam intelligimus, quàm partes quibus constat enumeratæ nobis sint.

22. Axiomata Metaphysica, quæ *æternæ veritatis* dicuntur, abstractionis ope, ex occasione objectorum exsistentium effinguntur, ut ostendimus Logicæ Part. I. Cap. VI. & P. III. Cap. XI. Innumeri sunt homines aut idiotæ, aut barbari, qui

qui de hisce numquam cogitarunt; quòd Disciplinis, in quibus de Abstractis ejusmodi ideis sermo est, numquam operam dederint, neque satis ingeniosi fuerint ut quidquam simile per se invenirent. Itaque ad hosce quod attinet, decantatæ illæ ideæ *innatæ*, perinde fuerunt, ac si nullæ essent.

23. Ideas Virtutis ac Vitii nequaquam innatas esse hinc liquet, quòd exemplis & institutione eas à Parentibus, Magistris, iisque quibuscum vivimus habeamus. Hinc fit ut apud cultiores Gentes sint magis perspicuæ, quàm apud barbaras; útque tanta sit in humano genere, circa Virtutes & Vitia, dissensio. Ad disciplinam quidem & exempla aliorum accedat nostra meditatio necesse est, nisi velimus sæpissimè falli; sed hoc ipsum indicium est nullas neque nobis, neque aliis, innatas de hisce esse ideas.

24. Ex consideratione ipsâ humanæ naturæ, quid unicuique verè utile, quid justum & injustum, in negotiis quæ nobis cum aliis intercedunt, quid Deo debeamus, quatenus rationis patent lumina, haud ægrè colligimus; quod fusiùs diducere loci hujus non est. Hoc unum addemus, nullum esse aliàs certum principium, quo natura *honesti* definiri, & ab *inhonesto* certò distingui queat.

25. Igitur inania sunt quæ de ideis innatis à multis, qui quid sibi velint satis non intelligunt, docentur. Nec pluribus rem persequemur, quoniam ex dictis satis liquet, & qui plura volent eos adire poterunt * qui quæstionem hanc inte-

* Vide Opus Anglicum *Joan. Lockii* inscriptum *Tentamen de Intellectu*, Lib. I.

integris libris excutiendam susceperunt. Ostenderunt etiam viri acutissimi nullam esse ideam, quæ ab attentione in nosmet conversa & sensibus, per varias divisiones & copulationes, originem non ducat.[1] Quod de multis passim in Logica, Metaphysica, & hoc Opusculo demonstravimus; & unusquisque eò magis agnoscet, quò acrius meditabitur.

CAPUT VI.

De Discrimine Corporis & Mentis, eorúmque conjunctione.

1. MEntem vocamus eam *Substantiam, quæ in nobis cogitat*, & cui insunt facultates, quas Cap. IV. recensuimus; *Corpus* verò eam quam sentimus ei quæ cogitat adhærere, & quæ est *extensa, divisibilis solida & variis partibus variarum figurarum contexta.*

2. Quin facultates, quæ Spirituales dicuntur, *intellectus, voluntas, sentiendi facultas, libertas* &c. diversissimæ sint ab iis quæ vocantur corporeæ, quales fine Paragraphi primi memoravimus, nemo dubitarit; nec, si utrasque comparemus, ullam inter eas affinitatem deprehendere possimus. Si intelligendi facultatem cum extensione, exempli causâ, conferamus, quid possit eis commune esse non capimus; quod idem, in ceterarum Mentis & Corporis proprietatum comparatione, deprehendimus.

3. Hinc

3. Hinc fit ut ea, in quibus observamus tantùm extensionem, soliditatem, divisibilitatem, figuras varias, mobilitatem, ne cogitare quidem posse suspicemur. Quis globum, exempli causâ, ligneum aut lapideum cogitare posse sibi in animum inducat? Negamus igitur mera corpora cogitare, quòd nullum in iis cogitationis indicium vel minimum cernamus.

4. Hoc posito, ubi in nobis varias cogitationes esse sentimus, eas tribui iis nostri partibus quæ extensæ, solidæ, & divisibiles sunt, non posse censemus. Cogitationum igitur subjectum esse substantiam, ab ea quæ subest proprietatibus corporeis diversam existimamus. Nam, quemadmodum in aliis omnibus rebus, non aliter essentiarum ignotarum genera & species distinguimus, quàm proprietatibus notis: ita hîc non alia de causa contendimus Mentem & Corpus habere essentias diversas, quàm quia cogitatio & extensio, & alia eorum attributa nota planè diversa sunt.

5. Verùm duo observanda nobis sunt, hoc in negotio. Unum, quod jam alibi diximus, distributionem illam rerum in genera & species pertinere tantùm ad *essentias nominales*; hoc est, nihil aliud inde colligi posse, nisi ea quæ in variis rebus novimus, & quibus *nomen* rerum illarum imposuimus, esse diversa. Sed utrum (quod alterum hîc animadvertendum) subjecta, quibus insunt eæ proprietates, planè sint diversa nescimus, quia eorum subjectorum, in se spectatorum, nobis ignota est natura. Proinde etiam an ejusmodi proprietates unà esse

queant,

queant, in uno eodémque subjecto, ignorare nos fateamur necesse est.

6. Hoc igitur unum, de distinctione Mentis & Corporis, certò dicere possumus: Nos in nobis deprehendere proprietates planè diversas, & collectioni quidem proprietatum, quæ nomine generali *cognitionis* continentur, vocabulum indidisse *Mentis*; collectionem verò proprietatum, quæ extensionem ac soliditatem aut involvunt, aut sequuntur, vocasse *Corpus*. Hæc sunt realiter distincta, sed utrum duæ substantiæ diversæ, an una eadémque proprietatibus illis subsit, nobis latet.

7. Qui affirmant Mentem esse Corpoream duplici ratione in rectam philosophandi methodum peccant. Primò falsum est id, quod vocatur *Mens*, seu *cogitandi facultatem*, eodem modo intelligi ac *Extensionem* & collectionem reliquorum attributorum quæ Corpus dicitur, ut ex suprà dictis liquet. Secundò, sine ratione idem utriusque proprietatibus subjectum subesse affirmant; cùm conjunctionis earum, in una eadémque substantia, notionem perspicuam non habeant.

8. Multi ex iis, quibus Mens & Corpus esse planè diversa videntur, ulteriùs æquo procedunt; cùm ex eo quòd ea quæ iis nominibus affecerunt diversa sint, etiam ea quæ non norunt esse diversa; seu id subjectum, cui proprietates insunt, & quod humanæ cognitioni subductum est, esse diversum colligunt.

9. Quamvis autem ideæ proprietatum corporearum, & spiritualium adeò dissimiles sint, sentimus tamen eas in uno eodémque homine ita

ita esse connexas, ut mutatione in alterutris coortâ, in alteris etiam mutatio fiat. Ita quando est in nobis voluntas movendi brachii, aut pedis, & aliarum quarumdam partium, moventur, si sanæ sunt. Moto etiam vehementiùs corpore, nova in nobis oritur cogitatio. Si quis exempli causà, carnes in aliqua corporis parte vi divellere nitatur, oritur in nobis molesta doloris cogitatio. Atque hoc est, quod *Conjunctio Mentis & Corporis* dicitur.

10. Hîc gravis quæstio oritur, apud Philosophos, de re cujus τὸ ὅτι æquè notum nobis est, ac ignotum τὸ διότι. Quæritur quâ ratione fiat ut moto Corpore cogitet Mens, & vice versâ? seu ut res adeò diversæ, quales sunt proprietates iis nominibus insignitæ, reciproco veluti agantur æstu? Difficultas hinc etiam augetur, quòd Corpore affecto, Mens facultatibus suis rectè uti nequeat. Quando longâ vigiliâ cerebrum exhaustum est, aut alia de causa, somno oppressum, frustra de ulla re adtentè cogitare nitimur; inviti fatiscamus oportet, donec somno refecti ad pristinam adtentionem redire queamus. Brachio etiam malè affecto, frustra Mens motum imperat; si Paralyticum sit, aut resecti nervi, non magis voluntati obsequitur.

Quàm si dura silex, aut stet Marpesia cautes.

11. Aristoteles dicit * à Mente moveri corpus ὀρέξει ἢ προαιρέσει, ἀλλοιωθέντος τινὸς κατὰ τὴν αἴσθησιν, ἢ τὴν φαντασίαν, *appetitu aut electione aliquâ re mutatâ in sensibus, aut in Phantasia.* Verùm hæc

* *De Animal. motione.* C. VI.

hæc est ipsa quæstio, qui fiat, ut προαίρεσις, seu *Mentis arbitrium*, motum corpori indat, cùm nihil hisce similitudinis intercedat. Idem ait † Mentem esse ἐντελέχειαν τὴν πρώτην σώματος φυσικοῦ ζωὴν ἔχοντος δυνάμει: hoc est, ut vertere solent: *Actum primum corporis physici potentiâ vitam habentis*. Sed hæc sunt meræ tenebræ, quibus vir sapiens speciem eruditionis captabat; nec veritatem investigantibus satisfacere, aut nodo proposito solvendo inservire ullatenus possunt

12. Accuratiores ergo Philosophi hîc confugiendum sibi ad voluntatem ejus, qui hominem creavit, censuerunt. Ejus solâ voluntate fieri aiunt, ut substantiæ naturâ diversæ ita se invicem afficiant, ut sit veluti reciprocatio motuum & cogitationum. Corpus, secundùm eos, nullo modo in Mentem per se agere potest, neque Mens in Corpus; sed præsto est Deus, cujus voluntate moto Corpore cogitatio injiciatur Menti, & Mente cogitante moveatur Corpus. Alioquin ullum esse inter motum & cogitationem connexum, præter merè arbitrarium, qui à Deo institutus est, negant. Quomodo Mens, inquiunt, ipsa moveret brachium, quæ nescit qui sint contrahendi, qui extendendi musculi; denique, quibus machinamentis imperium suum exsequutioni mandetur?

13. Hinc colligunt Mentis imperia, quibus conceptis corpus movetûr, non esse causas propriè dictas, quæ vi suâ immediatè Corpus moveant; sed occasiones, quibus positis, Deus ipse vi suâ omnipotente Corpus movet. Ita Dei voluntatem, quasi

† *De Anima*, Lib. II. c. 1.

quasi Mentis & Corporis vinculum, constituunt.

14. Hoc quidem clariora sunt Aristotelicorum responsis, nam licèt non intelligamus quâ ratione à Deo moveantur Corpora, ei tamen vim eorum movendorum inesse constat. Verùm ad Deum viri acutissimi, potiùs conjecturâ, quàm evidentibus coacti rationibus, confugiunt. Quia non intelligunt quî res aliter fieri queat, rem ita se habere contendunt. Cui ratiocinationi in iis rebus locus est, quas penitus novimus; non in iis, quarum intimam naturam nobis ignotam esse scimus. Quando duos numeros clarè cognitos habemus, facile est scitu quæ summa, iis additis, exsurgat, & quæ inde confici nequeat; sed ubi alteruter planè ignotus est, quis, nisi temerarius, quæ summa iis confici nequeat definire ausit? Similiter ii, quibus cum Mentis tum Corporis ignota est natura, sine temeritate, quâ ratione alterutrum ab altero affici possit, aut non possit, nequeunt definire.

15. Non desunt, qui putent inter Mentem intellectualem & merum Corpus mechanicum intercedere tertiam substantiam, cum qua proximè conjuncta est Mens. Eam substantiam præficiunt administrationi œconomiæ animalis, cujus Mens nostra minimè conscia est; ita ut Menti in movendo Corpore pareat, ceteráque curet quæ ad incolumitatem animalis pertinent. Ea substantia facultate ratiocinandi non magis, ex eorum sententia, prædita est, quàm Animæ Brutorum; sed tota in administrationem Corporis defixa, aliud præterea nihil agit, aut adtendit.

Ipsa

Ipsa per se in Corpus agit, cum quo tamen quænam ei possit esse adfinitas nemo dixerit: ut nemo etiam demonstrarit non esse inter merum Corpus & Mentem medias quasdam substantias, quales esse possint Animæ Brutorum. Itaque ex hac sententia, homo constaret tribus substantiis, Mente, Anima quæ præest Oeconomiæ Animali, & Corpore. Quæ sententia nec absurda est, nec omni difficultate caret.

16. Nihil hîc tutius animo occurrit, candidâ ignorantiæ nostræ professione. Certissimè novimus esse aliquem inter cogitationes nostras, & motus membrorum nostrorum nexum; quoniam hæc se invicem excitant, & sibi invicem succedunt. Verùm quâ ratione motus in membris excitatus cogitationem in Mente procreet, & vice versâ; hoc demum est, quod penitus ignoramus. Igitur possumus quidem conjunctionem in nobis esse inter cogitationes & motus contendere, ita ut sit quædam inter ea reciprocatio; sed quomodo hæc fiant, prorsus nos fugit.

17. Si quæsiverit quispiam, cui ergo usui sit hac de re philosophari, cùm postquàm eam animo diu versavimus, vulgo doctiores non evadamus? Responsum hoc accipiet. Primùm ab iis, qui hæc seriò expenderunt, multùm superari vulgus. Etenim ea quæ hîc cognosci possunt, multò clariùs & distinctiùs norunt, quàm ii qui numquam huic speculationi operam dederunt. Præterea certâ humanæ ignorantiæ cognitione; quâ fit ut norint accuratè qui sint ignorantiæ, qui cognitionis limites, animum veluti munitum habent adversùs eorum, qui se doctos falsò jactitant, fraudes; quibus vulgus facillimè capitur, quòd sæ-

pè ea ſciri quæ extra humanæ cognitionis limites ſita ſint, exiſtimet.

Præterea &c.] Eleganter hanc in rem *Auguſtinus* de C. D. Lib. XII. cap. 7. *Nemo ex me ſcire quærat, quod me neſcire ſcio; niſi fortè ut neſcire diſcat, quod ſciri non poſſe ſciendum eſt.*

18. Secundò, qui ſciunt ſecernere ignota à notis, ea in re ipſis illis, qui eruditi habentur, multò ſæpe ſuperiores ſunt, & ad veritates ignotas inveſtigandas aptiores. Numerus eſt ingens eorum qui ſe ſcire putant quod neſciunt, præſertim inter eruditos; quibus ſapientior ſine dubio is eſt qui novit ſe ea neſcire quæ neſcit, nec inani δοκησισοφίᾳ tumet. Qui ſe doctiores æquo putant, ii ubi aliquid inveſtigant, priùs id ſe reperiſſe cenſent, quàm repererunt, ac figmenta ſua cum veritate confundunt. At qui hæc diligenter ſecernere adſueti, non erubeſcunt fateri ſibi eſſe ignotum quod re verâ ignotum eſt; nullâ re incompertâ in progreſſu inveſtigationie admiſsâ, tutiùs ad verum perveniunt; aut ſaltem quare eò perveniri nequeat deprehendunt; nec ſe ampliùs inani labore fatigant.

§. 17. *Qui ſe doctiores* &c.] *Bion*, apud *Laërtium*, ait τὴν οἴησιν προκοπῆς ἐγκοπήν, *opinionem profectûs impedimentum*; *Plato* in Sophiſta: μαθεῖν οὐδέποτ' ἂν ἐθέλειν τὸν οἰόμενον σοφὸν εἶναι: *nihil addiſcere velle eum, qui jam ſapere ſe opinatur.* Seneca de Tranquill. Cap. I. *Multi ad ſapientiam potuerunt pervenire, niſi ſe putaſſent jam perveniſſe.*

19. Hæc paucis, licèt extra rem ſint, hîc obſervanda duximus, ne ἐποχὴ & ignorantiæ profeſſio, quæ paſſim hoc in Opuſculo occurrunt, legentium animos offendant, quaſi hîc tantùm dubitationum noſtrarum Catalogum ſcriberemus.

CAPUT VII.

An cogitationum nostrarum subjecto insint facultates Vegetativa, Nutritiva, & Locomotiva?

1. SCholastici solent Animis hominum tribuere quatuor facultates, quæ ad Corpus referuntur, *Sensitivam*, *Nutritivam*, *Vegetativam*, & *Locomotivam*. Dubium nobis esse nequit quin sensitiva facultas insit ei Naturæ, quæ in nobis cogitat; nam ejus rei nobis conscii sumus, & sensatio est genus cogitationis, ut ex iis quæ hactenus diximus satis apparet. Igitur reliquæ expendendæ supersunt.

2. *Vegetativa* facultas ea dicitur, quâ Plantæ & Animalia vegetantur. Ante omnia sciendum est quid sit *vegetari*, aut quid eâ voce intelligatur. Planta vocatur *vegeta*, quæ neque sicca, neque marcida, neque fracta ex aliqua parte est; sed in eo statu manet, quo solet esse, ubi succus ei non deest quo alatur. *Vegetum* dicitur animal, quod sanum & incolume est, ut esse solet quando & succo abundat, nec ulla est in ejus organis perturbatio.

3. Si ergo sit in Plantis & Animalibus vegetativa facultas, erit facultas; quæ organa eorum sarta tecta conservabit, succúmque in ea inducet Ut autem sciamus an sit ejusmodi in Mente nostra facultas, quæ corpus nostrum tueatur, ejúsque alimenta administret; videndum primùm an ejus nobis simus conscii, quod

nemo comperiet. Supereſt igitur ut ſecundo loco rationibus hoc probetur, quæ nullæ alicujus momenti afferuntur.

4. Aiunt quidem Scholaſtici, quemadmodum ejuſmodi facultas Animalibus & Plantis ineſt, ut apparet ex eorum vegetatione: ita oportere ſimilem eſſe in nobis, quoniam non minùs ac reliqua Animalia vegeti ſumus. Sed ab iis quærendum quid, hoc in loco, voce *Facultas* intelligant, an Ens à diſpoſitione organorum Plantarum & Animalium diverſum, an verò ipſam illam organicam diſpoſitionem?

5. Si intelligant Ens diverſum, oportet primò dicant ſítne Subſtantia, an Accidens? Dicent fortè eſſe *formam ſubſtantialem*, aut accidens ei formæ inhærens; at ſuum hoc reſponſum debebunt argumentis evidentibus fulcire; quod non facient, niſi oſtendant nullam eſſe aliam rationem quâ Plantæ & Animalia vegetari queant. Hoc autem numquam oſtendent, quia neque ipſis, neque ulli alii ita perſpecta eſt Plantarum Animaliúmque intima natura; ut omnia quæ in ea ſunt, & quorum eſt capax, norint, útque certo modo ea vegetari, nec ullo alio poſſe, affirmare queant.

6. Deinde neceſſe eſſet oſtenderent quid intelligant voce *formæ ſubſtantialis*, nam quando dicunt eſſe ſubſtantiam quæ materiæ accedens eam *actuat*, & facit *ut res ſit id quod eſt*; id & obſcuriſſimum eſt, & eò tandem redit, ut cogantur fateri formam illam ſuam ſubſtantialem eſſe neſcio quam *ſubſtantiam ignotam*, ad quam confugiunt, quia aliter ſe expedire nequeunt. Sed præſtaret ignorantiam ſuam fateri diſertis verbis,

quàm Lectori obſcuris vocibus, & quarum ſenſus nullus eſt, illudere.

7. Verùm ponamus cum illis eſſe in Plantis & Animalibus neſcio quid, præter diſpoſitionem organicam, quod ea vegetat; non ſequitur tamen eſſe in Mente Humana *Facultatem Vegetativam*, quidni enim à Mente diſtincta eſſet? An non poſſet eſſe tertia ſubſtantia, de qua diximus Capite ſuperiore §. 15? Nulla ſanè ratio eſt, quæ contrarium ſuadeat; ideóque hanc Hypotheſin æquè facilè rejicimus, ac admiſſa eſt.

8. Iidem Philoſophi Scholaſtici Menti tribuunt *Facultatem nutritivam*, de qua eadem occurrunt dicenda, quæ de Vegetativa modò diximus. 1. Nullius facultatis nutritivæ Mens ſibi conſcia eſt, neque enim novimus quomodo corpus noſtrum nutriatur, internâ conſcientiâ, ſed tantùm ex humani corporis diſſectione, atque ex conjectura. 2. Rationes nullæ ab iis afferuntur, quibus probent non eſſe aliam Subſtantiam in Animalibus, quâ alimenta per totum corpus deferantur; neque enim oſtendunt Scholaſtici hoc nullo alio poſſe fieri modo, præter eum quem proponunt.

9. Ex hiſce jam liquet quod de Nutritiva facultate dicunt, id eſſe Hypotheſin, ad quam non re ipſâ deducti confugerunt; ſed quam, ut viderentur vulgo doctiores, vocibus obſcuris veſtitam, invenerunt. Hoc, niſi ſatis ex dictis perſpicuum eſſet, poſſet ex hiſce verbis Ariſtotelis cognoſci. * Quæ hodie Mentis facultates vocantur ille vocat μόρια *partes*, & poſtquàm dixit τὸ λογιστικὸν, τὸ θυμικὸν & τὸ ἐπιθυ-

 μητι-

* *Magn. Moral. Lib.* I. c. 4.

μητικὸν, *rationalem*, *irascibilem*, & *concupiscibilem* partem ad nutritionem nihil facere, eámque ad θρεπτικὸν μόριον retulit; ait partem nutritivam *videri similem ignis, qui absumit quidquid objeceris, sed ad capiendum nullo impetu fertur: ita si objicias alimentum nutritivæ parti animæ, alit, sin minùs, nullo impetu ad alendum fertur.* Summus Philosophus quæcumque in mentem veniebant dicebat, & obscurissimis ideis adsuetus, sibi pulcrè ratiocinari videbatur, modò ne ad silentium adigeretur.

10. Ad Facultatem *locomotivam* quod attinet, quæcumque de ea dicere possemus jam sunt Capite antecedenti prælibata; etenim facultas illa locomotiva non differt à vi quæ inesse Menti dicitur movendi Corporis, cui conjuncta est; siquidem quidquid Mens loco movet id, interventu membrorum, situ pristino depellit.

11. Itaque eædem occurrunt hîc difficultates, quas antea memoravimus. Aristotelici nihil hîc opis afferunt, quia ne quæstionem quidem ipsam satis intelligere videntur. Recentiores quidem multi omnem movendorum corporum facultatem Menti detrahunt, ut Deo soli tribuant; verùm, uti jam monuimus, eò tantùm deveniunt, quòd ignorent quî fieri queat ut à Mente Corpus moveatur. Ignorantia autem nostra, in re alioqui nobis non planè perspecta, qualis est natura Mentis, instar fundamenti, cui firmum aliquid inædificemus, esse non potest. Alii Animam, inter Mentem & Corpus mediam, huic negotio præficiunt.

12. Nos

12. Nos hîc ad ἐποχὴν, tamquam ad ſacram anchoram, confugimus, & quemadmodum certò nobis conſtat Mente volente moveri Corpus noſtrum, quod admotum iis, quæ minorem vim ad reſiſtendum habent, eà quò volumus transfert: ita incertum nobis eſſe fatemur an id ſubjectum, cui inſunt cogitationes noſtræ, quodcumque tandem ſit, ſit propriè dicta cauſa motûs membrorum noſtrorum, an tantùm occaſio, quâ poſitâ, ab alia cauſa membra noſtra, pro Mentis imperiis, moveantur.

Caput VIII.

De Origine Mentis.

1. EX quo philoſophari cœptum eſt, variæ de Mentis origine fuere ſententiæ, quæ tamen ad tres præcipuas referri queunt. Qui Mentem corpoream ſtatuunt, eam à parentibus, unà cum Corpore, generari aiunt. Alii initio Mundi à Deo creatam, ſine Corpore; quo in ſtatu cùm in Deum peccaſſet, dejectam in Corpus, quaſi in ergaſtulum, ut pœnas daret, fuiſſe. Alii denique, inter quos plerique fuerunt Scholaſtici, eam à Deo creari & Corpori, cùm formatum eſt, immitti. Cùm hæc omnia ſint incertiſſima, & deſtituamur etiam ſubſidiis ad verum inveniendum neceſſariis; attamen trium harum ſententiarum Principes, eas quaſi indubitatas in medium proferunt, qua in re cùm ſuperbia, tum cæcitas ingenii humani ſtupenda eſt.

2. I. Qui Mentes corporeas, eásque instar Corporis ex traduce propagari contendunt, ii primò, quod sibi non constat dicunt, cùm corpoream substantiam Menti tribuunt; nullum enim necessarium connexum inter cogitationes, & corpus, nullam adfinitatem deprehendimus, quod suprà jam observatum. Secundò, nulla est ratio plausibilior, quâ suam de propagatione Mentis sententiam fulciant hac; scilicet, propagari omnia genera Animalium & Plantarum, proprietatésque adeò omnes generis à progenitoribus, aut seminibus, ad ea quæ inde nascuntur transire; unde colligere oporteat, quidquid pertinet ad humanam speciem, adeóque Mentem, id etiam à parentibus ad liberos defluere. At hæc ratiocinatio ultra verisimilitudinem, eámque levem, non progreditur. Etenim unde illis constat in humano genere hoc non esse singulare, quòd totus homo ex traduce non derivetur, cùm sint in homine tot alia singularia? Quare necesse est omnia genera eodem modo propagari?

3. II. Qui Mentes initio mundi creatas aiunt, unde hoc acceperunt? Neque enim ejus rei recordamur, neque Plato, aut Pythagoras, aut Chaldæi, quorum hæc fuit sententia, ex revelatione divinâ eam habuerunt. Solent quidem dicere se hoc quoque ratiocinatione collegisse, non ex Antecessorum modò doctrina accepisse. Verùm hoc est eorum præcipuum argumentum, idémque infirmissimum; nempe, quî Deus innocuas Mentes in Corpora mitteret, ubi tot malis sunt obnoxiæ, illæsâ justitiâ suâ., intelligi non posse. Sed quid contra justitiam divi-

divinam est, si Mentem omnium rerum ignaram, eo momento quo creatur (posito eam creari) immitti dicamus in Corpus, quo tamquam organo, ad discenda plurima, utatur; atque in primis summæ beatitudinis viam; ad quam beatitudinem, si per incommoda quædam perveniat, éstne quód quæratur? Quid est ea in re iniqui, si Deus felicitatem, quam non debet, velit aliquâ molestiâ, eâque brevi tempore exantlanda, veluti emi.

4. III. Tertiæ sententiæ fautores Scholastici unde acceperunt Mentem à Deo creari? Unde sciunt eam eo momento, quo Corpus est formatum, non priùs neque posteriùs, demitti? An possunt indicare quo tempore formatum sit Corpus? Quidam sanè quadragesimo die animam in hoc immitti statuunt, quòd sit, ut aiunt, eo tempore formatum. Sed cùm id æquè dubium sit, quid demum hoc est, nisi hariolationem hariolatione defendere? At, inquiunt, quandoquidem Corpus est veluti domus Mentis, par esse videtur, ut antequàm hospes excipiatur, hospitium absolutum sit. Alii reponent hoc non obstare quominùs Mens in imperfecto Corpore aliquamdiù sit; posse fieri etiam ut Mens non addatur corpori comes, nisi postquàm in auras æthereas editum est, cui enim antehac esset usui? item ut Corpus natum sit aliquamdiu instar plantæ, aut meræ machinæ, cui deinde addatur Mens, veluti custos; quando necesse est, societatis causâ, ut officiis incipiat fungi, supra naturam plantæ aut machinæ positis. Denique eæ Scholasticorum, ut ita dicam, *possibilitates* innumeris aliis oppugna-

buntur *possibilitatibus* æquè verisimilibus, & æquè fide dignis.

5. Nobis hîc, quid Veritatis perspicuæ Sectatores magis deceat, confessione ignorantiæ, nihil occurrit. Néve hujus confessionis aliquem pudeat, à nemine posse hîc veritatem certò cognosci, ostendemus.

6. Tres tantùm sunt viæ, quibus posset ad originis Mentium cognitionem iri, quæ omnes sunt nobis obseptæ. Prima est naturæ Mentis plenior cognitio, ex qua fortè ejus originem intelligere possemus; sed, quâ nobis deficiente, eâ viâ progredi non possumus. Altera via est recordatio ipsius Mentis, quæ memor suæ originis, à quo tempore fuerit scire posset; verùm ejus rei memoria nulla est. Tertia, revelatio Naturæ intelligentis, ac fide dignæ, à qua quod nescimus, edoceremur; quo auxilio caremus, neque enim Deus, aut inferior aliqua alia Natura, quidquam, quod sciamus, hac de re clarè aperuit, aut cognoscendum ex consectariis præbuit. Nam argumenta, quæ ex æquitate & justitia Dei ducuntur, dubia esse vidimus.

7. Hoc in loco, ita se gesserunt Philosophi, ut sæpe aliàs solent. Cùm cupiditate veri cognoscendi flagrarent, & in omnes partes animem versarent; ut pro se quisque veritatem, si quà se offerret, vel fugientem raperet; *possibilitates* pro veritate amplexi sunt, ne viderentur frustra laborasse, útque animo veri avido aliquâ saltem veri specie satisfacerent. Deinde tempore, inter Sectatores eorum, qui primi eas sententias defenderant, auctoritatem tantam eæ nactæ sunt, ut *possibili* idem deferretur honos,

quem

quem soli compertæ Veritati tribuere jus, fasque est, hoc est, non dubius adsensus, qui uni evidentiæ debetur.

CAPUT IX.

De Mentis Immortalitate.

1. DUo sunt ex quibus maximi momenti quæstio, de Immortalitate Mentis, solvi queat. Primum est ipsa natura Mentis, quæ si nobis perspecta foret, fortè mortalitatis, aut immortalitatis manifesta præ se ferret indicia. Alterum voluntas Dei, quâ fit, aut fieri potest ut Ens naturâ suâ mortale in æternum tamen duret. Alterutro horum principiorum, pro sententiâ quam circa naturam Mentis amplexi erant, usi sunt Philosophi Christiani.

2. Horum sententias proferemus, statim ac dixerimus, 1. nos *Mentis* voce hîc intelligere *id quod in nobis cogitat*, quidquid sit: 2. *Mortem* hîc non quamvis mutationem; sed aut *annihilationem*, aut eam mutationem quæ facultates omnes alicujus rei destruat, dici. 3. Mentem igitur dicendam *immortalem*, si neque *annihilari*, neque umquam ita mutari statuatur, ut facultates, quas in ea deprehendimus, amittat.

3. Hoc posito quæstionis statu, sunt, ut alibi diximus, qui existiment Mentem esse substantiam prorsus à Corpore diversam, quæ naturâ suâ perpetuò cogitet, nec cogitatione destitui possit ab ulla Creatura; sed tantùm à Deo, qui eam posset in nihilum redigere, ut reliquas omnes substantias. Hæc si vera est

ſententia, quod illi contendunt, ex eo quod partes corporis diſſipantur, diſſipari Mentem quæ partibus caret; aut facultatibus ſuis ſpoliari, vel in nihilum redigi, non ſequitur; ſi enim Mens ſit naturæ planè à Corpore alienæ, mutatio quæ Corpori evenit, ad eam neceſſariò non pertingit.

4. Si incertam eam eſſe ſententiam quis colligat, ex iis quæ ſuprà de ignorantia noſtra circa naturam Mentis, demonſtravimus, adeóque dubia eſſe dicat quæ inde tantùm deducuntur, conſectaria, non equidem negabimus; ſed certè hoc nobis concedi oportebit, non poſſe evidenter demonſtrari, diſſipato Corpore, Mentem quoque diſſolvi, quoniam poteſt fieri ut ſint diverſæ planè naturæ. Igitur ſi Mentis immortalitas, inde deducta, dubia eſt; non minùs mortalitas Mentis, ex contrariis principiis collecta, incerta erit; unde ſummùm hîc oportere ἐπέχειν, quoniam utrimque obſcuræ ſunt rationes, conſequens eſſet.

5. Alii * ex Chriſtianis, qui immortalitatem Mentis non minùs acriter tuentur, exiſtimant tamen eſſe corpoream, nec negant, naturâ ejus abſolutè conſiderata, poſſe diſſolvi; ſed divinâ voluntate, eáque immutabili, fieri aiunt ut re ipsâ numquam diſſolvatur, etiamſi Corpus quod ſub oculos cadit putrefit.

6. Regeri quidem poteſt, ut ſatis ſuprà demonſtravimus, hanc de natura Mentis ſententiam eſſe incertam: at evidenter, uti nec prior opinio, confutari nequit. Poſſet etiam dici ab Epicureis aut aliis Mentis mortalitatis propugnatoribus,

* *Tertullianus*, & alii plurimi Patres. Vide *Dionyſ. Petavium*, Dogm. Theol. T. III. Lib. I. c. 5.

ribus, dubium esse an Deus velit Mentes esse æternas, qua de re postea agemus; sed interea fateantur oportet, se negare quod an verum sit nesciunt; quis enim rationibus philosophicis, probari posse Deum finem durationi Mentium præstituisse dicere ausit? Certè plerique qui negant immortalitatem Mentis, Dei ipsius exsistentiam aut disertè, aut per consequentia mnegant; quam, in tertia Sectione, demonstrabimus.

7. Hinc primùm colligere meritò possumus, qui negant Mentem esse immortalem, eos quamcumque circa Mentis naturam opinionem sequantur, temerarios esse; quoniam seu corporea, seu incorporea sit, mortalitas ejus probari nequit, neque ex dissolutione Corporis colligi.

8. Deinde quoniam, ex ipsa natura Mentis ignota, nihil satis certum potest elici, aliò nos ad cognoscendam Mentium, post dissolutionem Corporis, sortem, confugere oportere. Theologi divinam revelationem meritò hanc in rem proferunt; sed quia hîc solâ Ratione nitimur, videndum an ex iis, quæ nos recta docet Ratio, possimus certa quæpiam, de immortalitate Mentis, deducere consectaria.

9. Quædam sunt hîc nobis sumenda, ne in iis probandis & institutâ brevitate & hujus disciplinæ limitibus excedamus. * Unum est, humani generis esse initium, quod ex Historiis omnium Gentium, novitate Artium, aliisque certissimis indiciis constat. Alterum est, Causam humanâ naturâ præstantiorem ei ortum dedisse, nam nihil potest per se è nihilo emergere.

* *Vide Logicam* Part. III. cap. I. §. 9.

Tertium est, Causam illam, quam *Deum* vocamus, nos hisce in terris posuisse, non animo nobis nocendi, sed contrà benefaciendi; quod nobis constat ex omnis generis bonis, quibus nos circumdedit; quales sunt tot præstantissimi omniúmque generum terræ proventus, quibus utimur, summa cum voluptate. Qua in re, non prætermittendum est, ita nos à Deo esse constitutos, ut ne ipsis quidem infirmitatibus naturæ satisfaciamus, quin maximam experiamur voluptatem: ut quando post famem & sitim, edimus & bibimus, &c. Quartum est, eam esse humani generis constitutionem, ut sine extremis malis homines mutuis officiis carere nequeant. Quis enim omnia solus in deserto, sine ulla ope humana, sibi subsidia ad vitam commodè degendam necessaria parare posset?

10. Negari certè nobis, sine summa iniquitate, superiora postulata nequeunt; nunc fingamus omnia humanitatis officia sibi invicem homines omnes exhibere, ita ut totum humanum genus inter se agitaret eo modo quo cognati, iique amicissimi, vivere solent. Nihil videretur postea hominibus exoptandum relictum, nisi ut morbis omnibus carerent, útque ea vita æternùm duraret; aut si esset amittenda, ejus jactura fieret, ut aliam non deteriorem in æternum consequeremur. Imò si cupiditatem humanæ naturæ insitam excutiamus, comperiemus nos necessariò cupere beatitudinem cui nihil prorsus desit; ita ut nihil ampliùs optari queat, neque quidquam in posterum timeri. Hæc summa est votorum nostrorum, ad

quam

quam tanto impetu ferimur, ut nihil, præter beatitudinem ejusmodi, ægri animi desideriis satisfacere possit.

11. Hinc sequitur, tot bona, quæ à benefico Numine accepimus, omnia inania, nisi perpetuâ felicitate fruamur, futura. Nam quamvis omnibus bonis, quæ hîc in vita hacce mortali comparari possunt, frueremur; tandem iis carendum esset, & moriendum in summa tristitia, propter æternam jucundissimarum rerum jacturam. Tunc temporis bona omnia, quibus antea fruebamur, veluti in venena versa, nos acerbissimè cruciarent. Eodem loco essemus ac qui, sine morbo ullo, valente stomacho & cibum appetente, recordaretur quidem se omnis generis cibis olim abundasse; sed sibi statim fame pereundum esse sciret. Memoria illa præteritarum copiarum eum vehementissimè cruciaret, nedum ut ejus dolorem leniret.

§. 11. *Hinc sequitur &c.*] Cicero de Finibus, Lib. II n. 86. aliud agens: *Si amitti*, inquit, *vita beata potest, beata esse non potest. Quis enim confidit semper sibi illud stabile & firmum permansurum, quod fragile & caducum sit? Qui autem diffidet perpetuitati bonorum suorum, timeat necesse est, ne aliquando amissis illis, sit miser. Beatus esse in maximarum rerum timore nemo potest.* Tuscul. Quæst. Lib. I. n. 118. *Non temerè*, inquit, *nec fortuitò sati & creati sumus, sed profectò fuit quædam vis, quæ generi consuleret humano; nec id gigneret aut aleret, quod cùm exantlavisset omnes labores, tum incideret in mortis malum sempiternum; portum potiùs paratum nobis & perfugium putemus.*

12. Igitur si esset, sine spe beatitudinis, post hanc vitam futuræ, moriendum; jam beneficum illud Numen non immeritò in nos contulisse videretur bona hujus vitæ, non benefaciendi

di causâ, sed potiùs irritandæ nostræ cupiditatis, cui tamen nullâ ratione satisfactum vellet; hoc est, animo nos acerbissimo supplicio interficiendi. Cùm ita constituti simus, ut omnibus numeris absolutam beatitudinem necessariò optemus, Deus ostensâ nobis aliquantâ ejus parte, ut eam magis optaremus, subitò omnem ejus spem subtraheret, ut in summa desperatione vitam relinqueremus. Nobiscum ageret eodem modo ac qui homini fame vehementi laboranti cibum olfaciendum offerret, ut videret miserum

Longo die, bis terve mutatæ dapis
Inemori spectaculo.

13. Hoc quid fieri crudelius possit; me non capere fateor. Igitur aut eam, à qua tot & tanta beneficia in nos sunt collata, esse omnium Naturarum crudelissimam; aut nobis negari ab ea beatitudinem, quia dari non potest, dicendum esset.

14. Prius absurdum est & iniquum, quoniam eum qui nobis certa bonitatis dedit indicia suspectum habere crudelitatis, sine causa, absurdum simul ac iniquum est. Sine causa autem à Deo nobis beatitudinem datum non iri, priusquàm certò nobis constaret hanc ab eo exspectari non debere, suspicaremur. Quomodo rursus certò nobis constare potest, Deo non esse voluntatem nobis tribuendæ beatitudinis? Certè nos ab eo innumeris beneficiis fuisse ornatos videmus; unde eum porrò in nos beneficum futurum, nisi ipsi fortè obstemus nostris vitiis, potiùs est colligendum.

15. Æquè

15. Æquè absurdum est dicere Deum non posse nobis beatitudinem dare, nam qui potuit efficere ut esse inciperemus, annon poterit facere ut aut pars nostri post mortem æterna sit, aut ut totus etiam homo denuò vivat, quamvis Corpus ejus dissipatum olim fuerit? Posterius certè non est priori difficilius.

16. Inde ergo colligimus, Deum & velle & posse nos æternâ donare beatitudine; quod fieri nequit, nisi saltem ea pars nostri quæ intelligit, vult, ac sentit, æternùm vivat, adeóque nisi Mens nostra immortalis sit. Si ergo constat Deum & posse & velle nos æternâ donare felicitate, eo ipso Mentes nostras immortales esse liquet.

17. Hæc nostra ratiocinatio statuit Deum bonitati suæ convenienter non acturum, si nullam hominibus beatitudinem æternam præberet, quamvis alioquin hujus vitæ bonis omnes fruerentur, quatenus homini iis frui licet; at multò majoris erit ponderis, si, quod res est, animadvertamus, neminem iis omnibus frui, non tantùm propter corporis infirmitatem, aliósque inevitabiles casus, sed potissimùm propter violationem ejus Legis, quam natura ipsa ac constitutio hominis nos docet. Diximus homines hîc in terris à Deo collocatos, ut se invicem adjuvarent, quoniam quò minus auxilium sibi invicem præbent, eò miseriores; quò amplius, eò feliciores evadunt. Hoc cùm sit manifestum, homines tamen affectibus occæcati sibi invicem, quàm maximè possunt, nocent, quâ re infelicissima hæc vita facta est. Atque inter ceteros infelices sunt ut plurimum, qui maximè omnium Legem illam obser-

ſervant; quâ fit ut qui divinæ voluntati omnium maximè convenienter vivunt, ii demum ſint mortalium ſæpe infeliciſſimi.

18. Hoc poſito, quærendum an ex iis quæ de Deo novimus poſſimus conjicere Deum eorum, qui legem ab ipſo naturæ humanæ inditam obſervant, ideóque infelicem vitam ducunt, nullam rationem habiturum. Certè qui ortum Hominibus dedit, non ut iis malefaceret; eóſque ita conſtitutos eſſe voluit, ut mutuo auxilio indigerent; idem ſe adjuvent invicem, ſine dubio, vult; adeóque eorum vitam, qui id faciunt ad quod ſunt naturâ ſuâ comparati, probat. Si eorum probat mores, an eos à Deo neque miſeriis bujus vitæ eximi, neque poſt hanc vitam quidquam accipere mercedis credibile eſt? Niſi præmio quopiam vitæ hujus incommoda probis penſaret, ſibi ipſe, ut ita dicam, contradiceret; qui vellet homines ſe mutuò adjuvare, & tamen eos, qui maximè huic ejus obtemperarent voluntati, omnium peſſimè haberi pateretur.

19. Igitur ex miſeriis, quæ à probis, hoc eſt, iis qui maximè humanam Societatem colunt, hac in vita feruntur ſæpiſſimè, certiùs colligimus Mentes eſſe immortales; quoniam eorum nullam alioqui Deus rationem haberet, quod abſurdum eſſe vidimus.

20. Ita, ſolâ Ratione duce, eò uſque pervenimus, ut abſurda nobis videatur eorum ſententia, qui crediderunt hominem, cùm moritur, æternùm interire. Accedente deinde Revelatione, firmiſſimis nixa argumentis, res extra omnem dubitationis aleam ponitur; præſertim apud

apud eos, qui non optant nullam esse probis mercedem post hanc vitam, ne sibi delictorum suorum sint timendæ pœnæ. Verùm argumenta ex Revelatione petita, ne in alienam messem falcem injiciamus, hîc non attingemus.

21. Sunt quibus hæc nostra ratiocinatio displicuerit, quod affirmare non audeamus Mentem esse naturâ suâ immortalem; sed 1. si quod nescimus id non affirmemus, an possumus vituperari? 2. Rem ipsi probent, & libenter in eorum castra transibimus. Quod si affirment non quod verum esse sciunt, sed quod volunt videri verum, nos eo fuco uti nolle profitemur. Deinde nesciunt quid sibi velint, cùm ipsi disertissimè affirment nihil naturâ suâ esse immortale, præter Deum; dum dicunt reliqua omnia, vi ejus solius conservationis, quam *Creationem perpetuam* esse volunt, durare; quod si ita est, Mens voluntate divinâ, non naturâ suâ, est immortalis.

Primæ Sectionis Finis.

PNEUMATOLOGIÆ

SECTIO SECUNDA.

DE SPIRITIBUS PURIS.

CAPUT I.

An sint Spiritus Puri, aut saltem crassiori corpore exuti?

1. VIx ulla Philosophiæ pars est, cujus argumentum abstrusius sit, atque ab humana cognitione remotius, iis de quibus hac Secunda Pneumatologiæ parte acturi sumus. Vix tamen ulla est, de qua veteres Philosophi, *Pythagorici* potissimùm & *Platonici*, & qui eos inter Christianos veteres & recentiores sequuti sunt, plura & subtiliora in medium adtulerint. Ingenium, scilicet, humanum rebus inusitatis gaudet; & se in iis maximè interdum jactat, quæ minimè omnium novit. Nos quidem eorum præcipua dogmata paucis, ut historia opinionum Philosophorum aliquatenus innotescat tironibus, explicabimus. Sed simul plerumque summam incertitudinem eorum omnium, quæ hac de re dicuntur, ostendemus.

2. *Spiritus puros* vocant eos quos putant aut omni corpore destitutos, aut certè tenuioribus mul-

multò, quàm nostra sunt, indutos esse. Etenim in duas sententias abiere Philosophi, circa hosce Spiritus. *Chaldæi* Veteres, & Platonici ac Pythagorici, qui omnia dicuntur Chaldæis debere, videntur omnibus Spiritibus, excepto *Deo Deorum*, ut loquuntur, corpus tribuisse, sed tenuius multò quàm nostrum est; quod Scriptores Christiani Veteres plerique sequuti sunt, & Scholasticorum nonnulli. At alii, inter quos *R. Cartesius* ejúsque discipuli eminent, eos Spiritus nullâ prorsus materiâ esse indutos contendunt.

3. Verùm, 1. licèt concederemus posse esse Spiritus, sine ullis corporeis proprietatibus, ut vult Cartesius, non constaret an re ipsâ iis careant, an verò omnes, ita volente rerum omnium Creatore, corpori sint conjuncti. 2. Cùm ignota nobis sit Spirituum & Corporum intima natura, non possumus, utrum Spirituum & Corporum proprietates in uno eodémque subjecto esse nequeant definire, ut alibi ostendimus. Fortè autem idem est utrarumque subjectum, fortè diversum, fortè eæ proprietates necessariò conjunctæ sunt; adeò ut hîc nihil explorati habeamus. Qui ergo negant aut affirmant posse esse Spiritus, sine ulla corporea proprietate, ii longiùs æquo progrediuntur.

4. Chaldæi tamen * Græcíque Philosophi, ex Pythagoræ & Platonis Schola, Mentibus incorporeis perpetuò adesse corpus tenuissimum; & Mentes Humanas, hoc crasso corpore destitutas, eo, quod ὄχημα vocant, seu *vehiculum Mentis*, esse indutas, nec unquam exui

* Vid. Hist. Philos. Oriental. T. Stanleii.

exui volunt. Sed sua dogmata quasi quædam λόγια, auctoritate potiùs Deorum, vel Magistrorum suorum, quàm rationibus suffulta proferunt. Cùm autem nec veritas Oraculorum illorum, nec ἀναμαρτησία Philosophorum constet; eorum dogmata, quasi compertæ veritatis, admittere non possumus. Ea tamen nosse conducit, ut sciamus quæ fuerit olim sententia de hoc negotio, inter sapientiores Ethnicos & Christianos, qui eos sequuti sunt; quibus etiam Hebræos, è captivitate Babylonica reduces, conjungere possumus.

5. Cùm nequeamus colligere ex natura ipsa Spirituum, nobis ignota, utrum sint aut sine omni corporea proprietate, vel cum tenuiori tantùm corpore, quando *puri* dicuntur, videndum est an Experientia nos aliquid de hisce doceat; multa enim eâ viâ, imò pleraque omnia Entia novimus, ad quorum cognitionem solâ ratiocinatione aut numquam, aut raro deveniremus.

6. Per totum Orientem, viguit ea sententia, quam jam attigimus; nempe, præter supremum Deum, esse innumeras alias inferiores Mentes, ejus in administratione Universi Ministras. Eas Mentes sæpe ad homines missas fuisse, cùm ut aliquid eos monerent, tum ut improbos plecterent & probis subsidio essent. Prout autem ipsis videretur, conspicuas, aut inconspicuas factas; adeò ut multa egerint non advertentibus hominibus, multa etiam ab iis conspectæ, formâ plerumque humanâ, sed augustiore & sanctiore. † Græci similia etiam de suis Numinibus narrabant,

† Vide & *Apuleium* in Libro *de Deo Socratis*, & in Libro *de Mundo*.

bant, ut apud Poëtas, & Historicos passim videre est.

7. Quamvis multa mendacia iis sint narrationibus admista, nec quænam veræ, quænam falsæ sint satis nobis constet; attamen propterea omnia quasi falsa repudiare, ut faciunt plurimi, temerarium est. Non possumus ullâ ratione ostendere, ex ipsa natura rerum, fieri non posse, ut sint Spiritus tenuiori corpori conjuncti; neque Gentes tam multas, locisque & opinionibus adeò remotas, quasi ex compacto, de Spirituum apparitionibus omnia quæ dixerunt mentitas esse verisimile est. Mendaciorum, quæ circa hanc rem inventa sunt, originem esse veram aliquam apparitionem, cui similes, ut fit, innumeræ aliæ fictæ sint, multò credibilius. Ac sanè plerisque Mendaciis quæpiam Veritas, quæ postea immutata, aut adaucta figmentis est, ortum dedit.

8. Sed quamvis tacerent aliæ Gentes, testimonium exstat omni exceptione majus Gentis Hebrææ, quam tot singularibus beneficiis ornavit Deus. Ejus autem Historiæ nos docent sæpe, variorum ministeriorum causâ, missas esse Mentes cœlestes à Deo; quo fit ut dubitare quin sint Mentes quædam, præter Humanas, Dei ministræ nefas sit.

9. Verùm eædem Historiæ de natura harum Mentium, quas *Angelos* seu *Nuncios* vocant, prorsus tacent. Hæc tantùm ex iis quæ habent colligimus: 1. Esse Mentes ab humanis distinctas: 2. Eas Deo ministrare: 3. Corporibus, sub humana specie, interdum indutas apparuisse: 4. Ne corpora illa nostris planè similia suspicaremur, ea

ea subitò ex adspicientium conspectu ablata & cuilibet motui, seu adscendendum, seu descendendum esset, apta fuisse.

10. Ceteroqui, neque an illarum intima natura sit omnis proprietatis corporeæ expers docent; neque an corpora quæ habebant ad tempus sibi adsumsissent, ea peracto ministerio, deposituræ, an verò in perpetuum iis vestitæ essent, ostendunt. Cùm ergo neque naturæ ignotæ consideratio, neque experientia aliorum hominum, aut nostra nos quidquam iis de rebus doceant, instituti nostri memores nihil definiemus.

CAPUT II.

De iis, in quibus Spiritus Puri similes Mentibus nostris; & iis, in quibus Mentibus præstantiores sunt.

1. NOvimus, internâ conscientiâ, inesse nobis cogitationes varias, seu id quod Mentem vocari diximus. Similes esse Mentes in aliis Hominibus intelligimus, quòd ab iis eadem fieri videamus, quæ nos non sine cogitatione facimus. Inter alia, loquela manifestum est indicium inesse aliis ratiocinandi facultatem; neque enim posset inter homines convenire quibus vocabulis certas ideas, potissimùm abstractas, appellitarent: aut sibi invicem ad rem responderent, ubi ratiocinationibus opus est; nisi utrimque ratiocinandi similis esset facultas, licèt non sit æquè in omnibus excellens.

2. Si-

2. Similiter, qui ſermones conſeruerunt cum aliis Naturis, aut verba audiverunt ſuis ſimilia, & alias earum actiones quæ in intelligentes tantùm Naturas caderent viderunt; iis ineſſe facultates noſtris ſimiles, hoc eſt, intellectum, voluntatem, memoriam, &c. collegerunt. Ita olim ſub V. F. & ſub Novo, legimus interdum Angelos homines alloquutos, ſermonéſque cum iis habuiſſe, varia denique Deo miniſteria præſtitiſſe; quæ intelligentium tantùm ſunt Naturarum.

3. Attamen, licèt inde meritò colligamus Angelos eſſe intelligentes Naturas, fatendum eſt, nos non poſſe affirmare eorum facultates, aut facultatum uſum prorſus eſſe ſimilia noſtris; neque diſſimilitudinem, ſi quæ ſit, nobis eſſe notam; quod ut clariùs conſtet, facultates, quæ Menti noſtræ tribuuntur, ſingillatim cum Angelica Natura conferemus.

4. Angeli quidem certò *intelligunt*, ſed an eodem modò ac nos intelligant id demum incompertum eſt. Tantùm abeſt ut quæ ſit ratio eorum intellectionis definire poſſimus, ut ne intellectionis quidem noſtræ rationem ipſi teneamus, ut oſtendimus *S.* I. *C.* V. ubi de *Ideis* egimus. Scholaſtici quidem, qui nihil ignorare videri volunt, hoc diſcrimen eſſe inter intellectionem Angelorum & noſtram, aiunt; quòd Angeli principia cognoſcant, & ex iis conſectaria deducant; non longâ propoſitionum ſerie conſideratâ ſingillatim, ſed unico intuitu. Contrà nos non modò ſeorſim propoſitiones conſideramus & comparamus, ſed ex conſectariis, ſeu effectibus ad principia & cauſas adſcendimus.

Uno verbo, res novimus *à posteriori & successivè*; Angeli verò *à priori* & *uno intuitu*, si Scholasticis credimus. Verùm hæ sunt meræ conjecturæ, quarum nullas rationes esse, præter Magistrorum auctoritatem, fatentur; quæ auctoritas esset aliquius ponderis, si Scholasticus aliquis Philosophus, inter Angelos versatus, hæc ab iis accepisset.

5. Ad *voluntatem* quod attinet, quæ est altera Mentis nostræ facultas, dubium esse non potest, quin eâ sint præditi, quoniam sine Voluntate inutilis esset intellectio; quippe ex qua sola manant judicia, sine quibus nulla est ratiocinatio.

6. Major est difficultas, circa *sentiendi facultatem*; quamvis enim Angeli sentire videantur quæ inter homines aguntur, cùm nonnulla inter eos administrant; organisne utantur, an nullis, & quomodo objectis afficiantur, in re tam obscura, quis dicere queat? Scholastici, inter alia, quærunt an dolorem patiantur Spiritus illi, ubi feriuntur corpora quibus induti sunt, aut eorum, uti loquuntur, *solvitur continuitas*. Verùm hæc nemo definire queat, nisi cui Angeli dixerint, aut qui ipse Angelum fuisse se meminerit.

7. *Libertas* censetur olim fuisse Angelis, quia eorum nonnulli, ut Orientales credebant, & Sacræ testantur Litteræ, in Deum peccarunt; alii verò in officio manserunt. Vulgò tamen existimant post lapsum malorum Angelorum, utrorumque libertatem, aut ejus usum periisse; adeò ut neque boni peccare, neque mali ad saniorem mentem redire queant. At hæc omnia

sunt

ſunt meræ hariolationes. Certè ſi iis demta ſit libertas, propter ea quæ nunc agunt neque præmia exſpectare eos, neque pœnis ſubeſſe oportet. Si careant libertate in judiciis ferendis, oportet iis omnia eſſe perſpicua, aut eos cæco ſemper ferri in omnibus judiciis impetu, quorum neutrum veriſimile eſt.

8. An *imaginentur* ſcire nullo modo poſſumus, quoniam aliquidne habeant, quod cerebri ſit iis loco, ignoramus; uti nec, an ſine cerebro ulla ſit imaginatio, nobis conſtat. Quidquid hic in alterutram partem dicatur, æquè incertum eſt.

9. *Memoriâ* carere cenſeri non poſſunt, ſi iis ratiocinandi concedatur facultas, quam ſine memoria eſſe non poſſe jam demonſtravimus *Sect.* I. *C*. II. Nec opus eſt ea quæ ibi diximus repeti.

10. *Habitus* ineſſe iis nemo etiam dubitet, quoniam ex Memoria, ut oſtendimus *Sect.* I. *C*. IV. neceſſariò fluunt. Sed ſi quis quærat utrum habitus ſuos adquiſiverint repetitis actibus, aut actione ſemel editâ ejus repetendæ facultatem ſibi compararint; is ſibi reſponſum differri patietur, donec inter Angelos verſemur; nemo enim hoc præter ipſos, & eos quibus aperuerint, ſcire poteſt.

11. Diximus *Sect.* I. *C*. VI. & VII. nos ignorare an inſit Mentibus noſtris *locomotiva facultas*; ideóque an Angelis inſit iiſdem ferè de rationibus dubitamus. Conſtat quidem ex Sacra Hiſtoria, & innumeris aliis, Spiritus illos corpora quædam movere viſos; ſed eadem hîc oritur, quæ circa Mentem humanam agi-

tatur quæstio, nempe, an translatio corporum, Angelis volentibus loco motorum, sit effectus immediatus & propriè dictus voluntatis Angelorum? an verò insit iis facultas, ab eorum voluntate distincta, quâ corpora movere queant? Sunt qui affirment, quoniam nullus videtur esse nexus inter voluntatem Spirituum, & motum corporum, non posse ab Angelis propriis viribus quidquam moveri. Alii contrà, propriis viribus Angelorum corpora transferri contendunt. Verùm utrique, nostro judicio, incomperta proferunt.

CAPUT III.

De Muneribus & Potestate Bonorum Angelorum.

1. IN superiore Capite, aliquos Spiritus, ex iis qui Angeli vocantur, constanter Dei voluntati obsequutos fuisse, alios verò ab officio descivisse vidimur. Hoc Capite quid constet de muneribus & potestate Bonorum, de Malis in sequente acturi, quæremus.

2. Hîc sola ratio in veritate inquirenda nos nequaquam juvat, agitur enim de Naturis, quas expendere non possumus, quoniam cum iis versari nobis non licet. Quidquid de iis novimus pendet ex narratione eorum, qui Angelorum observarunt ministeria; quo fit ut prima cautio hîc à nobis adhibenda tota circa fidem testium versetur.

3. Veteres Ethnici *Dæmonas* suos, seu *Heroas*, qui erant inferiora Numina, Hebræorum *Angelis*

lis similia, rebus humanis præficiebant, unde * ab *Hesiodo* dicuntur.

—— Διὸς μεγάλου διὰ βουλὰς
Ἐσθλοὶ, ἐπιχθόνιοι, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων.

magni Jovis consiliis, *boni*, *terrestres*, *custodes mortalium hominum*. Existimabant etiam unamquamque regionem habere suos Heroas præfectos, qui ἐπιχώριοι Θεοὶ dicebantur, *regionis Dei*. Atque ad hanc opinionem accedunt Veteres Hebræi, qui dicunt Angelos bonos circa homines castra metari, & à Deo variis regnis præfectos.

4. Nulla ratio, ut Sacrarum Litterarum auctoritatem aliquantisper seponamus, rem ita se non habere ostendit; nihil enim affirmant hic Græci aut Hebræi de Angelis, quod sit contrarium cuipiam certæ cognitioni. Igitur potest fieri ut verum dicant, si res in se spectetur. Quin autem sit reapse verum quod à Prophetis Hebræorum dicitur, dubitare nos non sinit Sacri Codicis à Theologis demonstrata auctoritas.

5. Pythagorei credebant unicuique homini suum esse attributum Dæmonem, aut Genium bonum (de malo Capite sequenti dicemus) qui eum quatenus posset tutaretur, bona suggereret consilia, à malis absterreret, ratione qualiam quæ à plerisque non sentiretur. Notum etiam est quod fertur de Dæmone Socratis, qui eum multa facere vetaret, ut docet *Xenophon* in *Memorabilibus*, aliisque multi. In Veteri Fœde-

* *In Oper. & Dieb.*

re, est locus, ubi singularis Angeli, quasi custodis, mentio fit. Eccles. V, 1. *Ne dicas coram Angelo, non est Providentia, ne fortè iratus Deus contra sermones tuos perdat cuncta opera manuum tuarum.* In N. F. libris, celebris est locus Act. XII, 15. ubi mentio injecta *Angeli Petri* ostendit eo tempore Hebræos singulis hominibus Genios suos adtribuisse. Sunt & alia loca huc spectantia, sed non ita clara; quoniam de Angelis, numero plurali, sermo est.

6. Hîc quoque res ipsa nullum veri aut falsi certum in se indicium habet; nec ulla via nobis patet, quâ ad eam introspiciendam pergamus. Antiquissimæ Gentes rem affirmant, quasi experimentis plurimis compertam. Plurimæ etiam recentiores circumferuntur Historiæ, quibus idem confirmari videtur. *Origenes*, aliique Patres Platonici, eamdam opinionem quasi indubitatam amplexi sunt, eámque à Barbaris ad Græcos venisse crediderunt. Attamen quia Scriptura hujus dogmatis non ita meminit, ut ejus fidem atque utilitatem commendet, sed tantùm obiter & aliud agendo; posset fieri ut ex opinione recepta, potiùs quàm ex vero, loquuta esset. Atque ut plerumque exornatur veritas, fortè Gentes de Genio unicuique tributo opinionem finxerunt; ex eo quod scirent Angelos, jubente Deo, aut hominum plurimorum, aut unius etiam curam gerere, licèt singulis hominibus singulos adtributos esse Angelos non constaret. Igitur præstat hac de re ἐπέχειν, quàm quidquam temerè pronunciare.

7. Platonici crediderunt Angelum esse, qui Mentem è cœlestibus locis, ubi prius erat, ad in-

inferiora deduceret & corpori conjungeret, ubi corpus humanum formaretur; contrà vero Mentem officio defunctam, fatiscente corpore, ad superiora reduceret. Eos Angelos ψυχοπόμπους, & ἀναγωγοὺς, Animæ reductores & deductores vocant. In Novi etiam Fœderis Parabola de Lazaro, mentio fit Angelorum Mentem Lazari in sinum Abrahami deferentium, quod ad Platonicam opinionem accedit. Discrimen in eo est, quòd Platonici Angelum unum ἀναγωγὸν uni Menti tribuant, & præterea alterum qui eam cœlo deduceret; seu Genius fuerit custos hominis perpetuus, seu alius. Ut ex Parabola captui popelli accommodata, ideóque secundùm vulgi opiniones concepta, nulla duci certa consectaria possunt: ita nec quidquam certum de re aliunde non comperta statui queat.

8. Quoniam verò constat Deum varia in Telluris globo, & spatiis Tellurem ambientibus Angelorum ministerio efficere: necesse est iis à Deo facultatem datam eorum efficiendorum, quæ jubentur. Sed præterea duo à Philosophis quæri solent, utrum perpetuam & propriam vim habeant agendi, cùm in Corpora, tum in Animos; ánve certos & constantes ea facultas limites habeat, & quousque porrigatur?

9. Philosophis hæc quærentibus ut satisfieret, oporteret adesse Angelum, qui eorum quæsitis responderet. Primò, ostendimus, Capite antecedente, nos ignorare quâ ratione Angeli, víne propriâ, an alienâ, corpora moveant. Secundùm, non minùs ignotum est, perpetuáne ea gaudeant, an ad aliquod tempus,

pus, prout res postulat, accepta. Tertiùm, eadem de ratione, ignoramus an ea facultas, quâ Angeli id peragunt, ad quod missi sunt, semper sit æquè ampla, an minor ac major, pro rerum gerendarum natura. Ignoramus itidem quousque porrigi queat; quemadmodum enim solâ experientiâ novimus, quæ pondera ab Hominibus attolli, quæ Corpora loco moveri queant: ita inter Angelos nos versatos esse oporteret, ut sciremus quid possint, quid nequeant. Memini me legere apud Theologum non incelebrem, non sine risu, ab Angelis quidem Montes subverti, sed ab iis non posse Telluris integrum globum dimoveri; quasi vidisset quid Angeli queant, ac nequeant! Nescimus etiam an singula, quæ geruntur hîc ab Angelis, à Deo singillatim præcepta iis sint, an verò liberam in quibusdam potestatem agendi, prout videtur, acceperint. Denique quò plura hîc quæruntur, eò plura occurrunt humanæ ignorantiæ, aut temeritatis indicia.

CAPUT IV.

De malis Angelis, eorúmque ministeriis, ac potestate.

1. NOn opus est hîc quæ de Angelorum Natura diximus Cap. II. repetamus, quoniam æquè pertinent ad Angelos malos ac bonos; inter quos hoc tantùm esse creditur discrimen, eo respectu, quòd boni bene facul-

ta-

tatibus suis usi in officio erga Deum manserint, alii verò peccatis contaminati Deo infensi, invisique sint.

2. Eas porrò facultates initio iis non esse tributas, ab æterno rerum omnium Creatore, quibus necessariò rectè uterentur, ex eventu colligere est. Hinc omnes iis liberum arbitrium, initio saltem creationis, tribuunt, ut in officio manere potuerint, aut non manere.

3. Veterum Ethnicorum nonnulli, ut Persæ, crediderunt duo esse Principia; * quorum alterum bonum, alterum malum esset, sed prius potentius posteriori, quod aliquando tandem à potiori esset perdendum. Græci quoque & Romani *Cacodæmonas* & *Vejoves* inter minora collocarunt Numina. Neutri satis clarè docent, saltem in monumentis quæ ad nos pervenerunt, an malos semper fuisse, an verò è meliori sorte ad deteriorem prolapsos existimarent. At Novi Testamenti Scriptores ostendunt communem inter Judæos fuisse opinionem, Angelorum aliquot οὐ τηρήσαντας ἑαυτῶν ἀρχὴν, *quales erant initio non permansisse*; adeóque in peccatum esse prolapsos, suâ culpâ. Ceterùm † Orientales etiam reliqui non bonos tantùm, sed malos etiam Dæmonas summo consensu agnoverunt.

4. Græcorum alii crediderunt unicuique homini suum *Cacodæmona*, non minùs ac *Agathodæmona*, attributum. ‡ Narrantur etiam Historiæ de malis Geniis, qui viris illustribus ap-

* *Vide Lib. Plutarchi de Iside & Osiride.*

† *Vide Th. Stanleii Philosoph. Orient. Histor. Lib.* I. *Sect.* 2. Cap. 17.

‡ *Vide Quæst. Sacras Steph. Clerici. Quæst.* V.

parruerint, ut Bruto ante pugnam Pharsalicam, auctore *Plutarcho* in ejus vita. Verùm alii, inter quos *Menander* Comicus, ullum singulis adtributum Dæmonem, præter bonum negarunt. Utrique videntur potiùs conjecturas, quàm compertam certis argumentis veritatem, protulisse. At malum unicuique additum esse, à Deo benefico, carnificem & seductorem nullo modo verisimile est.

§. 4. *Menander.*] Hi sunt ejus versus ex incerta Comoedia:

> Ἅπαντι δαίμων ἀνδρὶ συμπαρίσταται
> Εὐθὺς γενομένῳ μυσταγωγὸς τοῦ βίου
> Ἀγαθός· κακὸν γὰρ δαίμον' οὐ νομιστέον
> Εἶναι βίον βλάπτοντα χρηστόν· πάντα γὰρ
> Δεῖ ἀγαθὸν εἶναι τὸν Θεόν.

Interprete *H. Grotio:*

> *Hominem unumquemque, simul in lucem est editus,*
> *Sectatur Genius, vitæ qui auspicium facit,*
> *Bonus, nimirum; credi enim malum nefas,*
> *Bona infesserem vitæ. Nam qui sit Deus,*
> *Bonus idem sit necesse est.*

5. Cacodæmonas autem ita vitio mancipatos esse aiebant, ut Deo perpetuò adversarentur, & hominibus, quantùm liceret, infesti essent. Morbos item innumeros ab iis hominibus, quorum corpora invaderent, creari, & omnia tentari ut humanum genus à Dei cultu avertant. Hæc non modò à Judæis, Apostolicis temporibus, * sed etiam à Chaldæis vetustioribus credita fuisse satis constat. Utrique afferebant historias

* *Vide Michaël. Pselli libellum de Operat. Dæmonum.*

storias quamplurimas, quales multæ in Evangeliorum exstant libris, quibus eam Dæmonum malignitatem probari à se posse putabant. Hodie quidem multò rariores sunt ἐνεργούμενοι, seu à Dæmonibus obsessi; quamquam non desunt exempla, ab iis qui de Dæmonibus scripserunt, congesta. Sunt sanè plurima, arte humanâ ficta, sed nullos esse posse hodie veros ἐνεργουμένους quis contendere sustineat; cùm vetera tot & tanta sint ab Apostolis litteris consignata? Quod autem olim fieri potuit, id hodie non posse quis dixerit? At quæritur quare quod tam frequens Christi tempore in Judæa erat, hodie inter Christianos adeò rarum sit? Ex natura rerum petita ratio nulla cùm hîc occurrat, aut ignorantia nostra profitenda; aut ad Dei confugiendum voluntatem peculiarem, quâ frænum sit Cacodæmonibus laxatum eo tempore, fortè ut occasionem Christo edendorum miraculorum præberet, ut ostenderet se venisse ad destruenda opera Diaboli, ne pro Mago haberi posset; fortè alia de causa, quam non adsequimur. Alterutrum eligatur, nostrâ parum interest, modò ne rem certam faciat ignorantia nostra dubiam.

6. A Cacodæmonibus plura præterea mirabilia fieri, tempestates excitari in terra & mari, pecudes perdi, aliáque innumera quæ vires superant humanas, dictitabant Veteres. Non deerant hîc etiam illis historiæ, quibus rem ita se habere, uti dicebant, ostenderent.

7. Eam suam potentiam Cacodæmonas exserere censebant, in gratiam eorum qui se certis

ritibus iis consecrarent; unde hodiéque superest inter omnes Occidentales populos, non secus ac in Oriente, sparsa latè opinio, quosdam esse *Magos* aut *Veneficos*, qui cum Cacodæmone pactum inierint, ut voluntatibus suis Cacodæmon obsequeretur, eâ lege ut ipsi postea Cacodæmonis fiant. Nullum pænè est portentorum genus, quod non narretur à Cacodæmonibus, in gratiam ejusmodi hominum, factum.

8. Ut dubitari vix potest quin iis narrationibus innumera admista sint mendacia: ita omnes falsi arguere temerarium esset, præsertim cùm Sacri Codices similia quædam narrent. Ac sanè res ipsa ita nota nobis non est, ut ex natura Dæmonum possimus quidquam colligere, quod cum iis quæ narrantur, plurimis saltem, consistere nequeat. Si quis ex eo quòd Angeli mali, æquè ac boni, substantiæ cogitantes esse meritò creduntur, ut ostendimus, contenderet iis nihil potentiæ in corpora esse, quia nudæ cogitationis in corpora vis nulla est; eum, antequàm hoc concederetur, ostendere & quidem evidenter oporteret, 1. nihil esse in Angelis, præter cogitationem: 2. à Deo nullum esse inter eorum voluntates, & corporum mutationes quasdam nexum institutum. Nam si alterutrum sine absurditate admitti queat, etiam haud absurdè in corpora agere posse censebuntur.

9. Sunt qui dicant non vera portenta, sed præstigias ab iis fieri. Verùm ut quid sibi hoc velit intelligamus, definienda sunt vocabula, quibus hîc utuntur. *Portentum*, *Miraculum*, aut *Prodigium*, unum idémque sunt hoc in loco, & deno-

denotant effectum: 1. supra vires humanas; 2. præter constantem naturæ rerum ordinem: 3. quod fit volente homine, seu eo momento quo vult. Quis autem possit certis argumentis nixus dicere, à Cacodæmonibus nihil posse fieri, supra vires humanas, præter consuetum naturæ ordinem, eo momento quo Magus velit? Cùm, ut antea diximus, nobis Angelicæ potentiæ limites sint ignoti, hîc nihil pronunciare, nisi ab experientia petitum, possumus.

10. Hoc unum ergo superest, ut videamus an aliquando Magi fuerint, qui prodigia ediderint, qualia modò descripsimus. Quamvis autem innumera mendacia circumferantur, attamen omnia prorsus negare quæ narrari hac de re solent tutum non esse vidimus. Cavendum etiam est, ne dum ab iis qui à Dæmonibus quidquam fieri posse negant longiùs abimus, incauti delabamur in plebeculæ opinionem; quæ putat Cacodæmonibus vim maximam in omnia à Deo datam, & Magos in homines quosvis, pro arbitrio, Cacodæmonis potentiâ abuti. Parum interdum abest, quin Cacodæmonum potentiam divinæ æquet; ac longè plurimi multò minùs hanc reverentur, quàm illam horrent. Hæ opiniones divinæ bonitati dicam an providentiæ immane quantum detrahunt, dum Deum homines Cacodæmonibus fallendos & perdendos tradentem describunt. Itaque habenis compesci à Deo Cacodæmonas, rariúsque eas laxari, ut sine permissione Numinis nihil possint, verius est.

11. Qui facta quædam mirabilia non negant, ii, ut dixi, ut plurimum *præstigias* fuisse con-

tendunt. Verùm præterquàm quod id affirmant quod nesciunt, duplici sensu vox hæc sumi potest. *Præstigiæ* à quibusdam ita intelliguntur, quasi Cacodæmones quod nusquam est quasi esset, sensibus objiciant; ut Domus, exempli causâ, ibi videatur esse, ubi nulla est. Sed ut hoc fiat, aut cerebrum spectantium movent, ut solet moveri quando obversatur Domus; aut in aëre Domûs speciem quamdam, quæ oculos spectantium percellat, exstruunt. Alterutrum autem eligatur, ostendendum erit quomodo hoc non sit verum miraculum; nam & supra vires humanas, & præter naturæ ordinem, & eo tempore, quo Magus vult, utrumque fit.

12. *Præstigiæ* ab aliis dicuntur artes quædam, in sola dexteritate, & celeritate sitæ; quales sunt Agyrtarum, qui manuum dexteritate, & motu celerrimo portenta quædam vulgo edere videntur. Verùm ut prorsus negari nequit, Cacodæmonas fortè artibus ejusmodi valere: ita etiam omnia quæ ab illis facta dicuntur iis artibus peragi potuisse, vix credibile est. Tota difficultas sita est in inveniendo portento exploratæ veritatis, cui quantumvis mirabili aptari possit quod de præstigiis dicitur. Verùm hujus opusculi limites arctiores, nos hanc in rem latiùs exspatiari, non patiuntur.

CA-

CAPUT V.

De Magis seu Veneficis, qui sibi noctu ad Magorum cœtum, colendi Dæmonis causâ, proficisci videntur.

1. EST quidem indubitatum fuisse Veneficos, qui homines & pecudes venenatis cibis interfecerint, aut in longinquos morbos conjecerint. Sunt enim & plurima in rerum natura venena, & animi malefici, qui ut vindictam de inimicis sumant, aut aliis affectibus indulgeant, venenis abutantur. Hi autem sæpe fassi sunt tormentis adacti non modò se ejusmodi maleficiis usos, sed præterea Cacodæmoni cuipiam mancipatos; quem singulis noctibus inviserent, & sub Hirci forma, cum plurimis aliis Veneficis, adorarent. Se circa Hircum in orbem saltasse, cum eo splendidissimè convivatos esse narrarunt, & similia portenta, quæ à plurimis crassis voluminibus collecta sunt.

2. Veneficos multos talia esse in tormentis confessos, inter omnes convenit; verùm quæritur an verè & vigilantes Veneficorum & Dæmonum Conciliis interfuerint, an in somnis tantùm sibi iis interesse visi fuerint? Ipsi quidem verè adfuisse se, & corpore per aërem eò translatos fuisse pertinaciter credunt; & viros eruditos constanti affirmatione in suam sententiam pertraxerunt. Alii verò contendunt hæc omnia esse affectæ Imaginationis, in somnis, phantasmata.

3. Prio-

3. Priores affirmationi Veneficorum credendum esse censent, 1. quòd multi paria dicant, ut ex editis eorum Confessionibus apparet: 2. quòd dubitari nequeat quin ex animo loquantur; quoniam in perniciem suam Dæmonolâtriæ mysteria aperire se sciunt, quippe qui flammis Dæmonolatras damnari norunt: 3. quia quod narrant non est impossibile, aut saltem ultra Dæmonum vires positum esse demonstrari nequit.

4. Alii reponunt, 1. hunc Phantasiæ morbum ad plures propagari, narrationibus Maleficorum, qui imaginosum patiuntur: 2. Veneficos somnia vividissima cum rebus verè actis confundere, cujus rei duæ rationes afferuntur: Prima ab experientia petitur, quâ constat plurimos Veneficos arctissimo omno in lectis suis oppressos, atque immotos conspectos esse, per totam noctem, quâ se Dæmonolatrarum choreis interfuisse postea jactarunt. Altera est, somnia ab iis quæ vigilantibus accidunt aliter secerni non posse, ubi somnia vivida sunt, quàm quia nullum hæc habent cum iis, quæ vigilantes videmus, connexum, nec cum certissima vigilantium experientia consentiunt. Exempli causâ, non credimus Amstelodami, ubi somniavimus nos esse Constantinopoli, id verè contigisse; quoniam ante & post somnium, intia ejusdem noctis limites, Amstelodami in lecto jacere nos sensimus. At Veneficorum somnia ejusmodi sunt, ut debeant esse ab iis quæ interdiu accidunt planè aliena, ut videantur vera. Nocte tantùm, aliis omnibus nesciis, ad Concilia Dæmoniorum iri putant, & qui iis intersunt id altissimo silentio inter-

interdiu dissimulare censent. Hinc fit ut vix, ac ne vix quidem, etiam ab iis qui eos in lecto jacentes totâ nocte viderunt, ad saniorem mentem revocari possint: 3. Ceterùm quod ad possibilitatem rerum attinet, licèt negari fortè semper nequeat; attamen res ipsas ideò verè contingere, ut notum est, non sequitur.

5. Si cui difficile videtur Phantasiæ morbum ita propagari, ut qui cum hominibus cerebro laborantibus versantur, eósque de suis visis loquentes audiunt, eodem morbo afficiantur; ei posterioris sententiæ Patroni haud difficulter, rei ipsius descriptione, satisfieri posse censent.

6. Fingamus, inquiunt, Pastorem in desertis montibus vitam degentem, cum pauculis aliis, sæpe noctis silentio per vastas solitudines iter facere solum. Audivit sæpiùs esse Naturas inconspicuas, in desertis vagantes, & tantæ potentiæ ut pænè quidquid velint efficiant, virésque humanas iis collatas resistere nullomodo queant. Si ea cogitatio ei in tenebris versanti incidat, quid mirum si totus cohorreat, & nocte, solitudine, ac silentio terrorem augentibus perturbetur, adeò ut vix sui compos sit? Homini autem ita perturbato facilè obversari videntur, quæ nusquam sunt. Audit strepitum foliorum, obscurè videt rupem, aut arborem, aut nubem; jam credit adventare Cacodæmona, quem perculsa Imaginatio illico figurâ quadam vestit; mox audit verba quibus reponit, & ubi domum venit, verissimè gesta putat, quæ Imaginatio perturbata animo ingessit. Si hisce accedat magna Christianæ Religionis ignoratio, quæ inter miseros rusticos nimiùm quàm frequens

quens eſt, non difficulter adducitur ut horrendæ Cacodæmonis potentiæ ſuccumbat, eámque colere incipiat. Quod ubi ſemel factum eſt, facilè intelligitur nihil eſſe tam abſonum, quod ab ejuſmodi homine & credi & fieri nequeat.

§. 6. *Nocte, ſolitudine*, &c.] *Valerius Flaccus* ſic deſcribit nocturnum timorem, Argon. Lib. II. vſ. 37. & ſeqq.

Auxerat hora metus jam ſe vertentis Olympi,
Ut faciem, raptóſque ſimul montéſque, locóſque
Ex oculis, circúmque graves videre tenebras,
Ipſa quies rerum, mundíque ſilentia terrent,
Aſtráque & effuſis ſtellatus crinibus æther.
Ac velut ignotâ captus regione viarum,
Noctivagum qui carpit iter, non aure quieſcit,
Non oculis, noctíſque metus niger auget utrimque
Campus, & occurrens umbris majoribus arbor:
Haud aliter trepidare viri.

7. Ubi Paſtor paterfamilias eo in errore verſatur, fingamus eum familiæ ſuæ, uxore æquè ignara rerum omnium & ſexu ipſo timidiore, pauculiſque liberis adoleſcentibus conſtanti, ad focum veſperi narrare quæ ſe vidiſſe putat. Ex animo loquenti adſunt omnia candoris indicia, vultus pallens & perturbati oculi pro tantæ rei pondere, verba apta, geſtus hominis præterito terrore vehementiſſimè affecti. Familia, quæ Virum, quæ Patrem ſeriò de re tam mira, déque potentia inconſpicua, eóque magis tremenda loquentem audit, nec ullo ſtrepitu interpellatur, niſi fortè mugientis venti, aut ululantium bubonum; familia, inquam, facilè credit veriſſimum eſſe quod narratur. Hoc ne in dubium poſſit revocari, faciunt exempla frequentia puerorum, non in ſolis montibus & inter paucos homines viventium, ſed

sed in ædibus frequentissimis, ejuscemodi fabulis adeò territorum, ut sine lucerna nullo in ædium loco versari audeant, ubi nox obscurior est, & vix etiam soli ædes cum candela obire, multò minùs in lecto soli dormire sustineant.

§. 7. *Ubi nox obscurior est.*] Legenda descriptio *Pavoris*, apud *Statium*, Lib. VII. Thebaïdos, ex qua paucula verba proferemus:

—— Quæcumque libet bonus omnia credi
Auctor, & horrificis lymphare incursibus urbes.
Si geminos soles, ruituráque suadeat astra,
Aut nutare solum, aut veteres descendere sylvas,
(Ah miseri!) vidisse putent.

8. Absolutâ narratione, timidi omnes, cerebro perculso, cubitum eunt, & similia iis quæ narrata fuerant somniant. Quotidie eæ repetuntur narrationes, quæ altiùs memoriæ infiguntur, ut vividiora in dies evadant somnia. Atque ut qui semel territus est, nisi aliquid aliud ei animum addat, magis ac magis, sine causa, suâ ipsius terretur Phantasiâ: ita qui semel ejusmodi imbutus est opinionibus, nec à doctiore ad meliorem mentem revocatur, magis in dies insanit, & pertinaciùs præconceptis opinionibus adhæret.

9. Si autem contingat ut quispiam, ex ea familia, nocturnis terroribus perculsa, somniet, aut vigilans, præ cerebri imbecillitate, credat se audivisse vocem, quæ certis ritibus, aut unguentis uti se juberet, si velit aliorum Veneficorum & Dæmoniorum interesse Conciliis; facilè eum cupido incesset eorum rituum peragendorum, conficiendíve unguenti; quo se inungens certò sciat nocturnis se adfuturum Cœtibus, & à formidolosa

Dæ-

Dæmonis potentia quidquid libebit impetraturum. Ex olentibus herbis contusis & coctis faciet, exempli causâ, unguentum quo se inunget; dein arrepto baculo ei inequitare incipiet, invocato Cacodæmone; quibus peractis, mirúmne cuiquam est hominem perturbari, vertigine corripi, somno obrui, in somnis sibi videri per aërem baculo equitantem ferri, & versari cum aliis Veneficis & Dæmonibus?

10. Postquàm autem ejusmodi ritibus usus est, facilè sibi aliisque persuadet hanc esse eundi ad nocturna illa Concilia, certissimam viam. Itaque tota familia iis utitur, & quoniam ritus efficaciam majorem habent ad cerebrum percellendum, quàm sola narratio; quò magis iis utuntur, eò magis perturbantur, & ad insaniam tandem tantam deveniunt, ut non magis dubitent de nocturnis illis læsæ Imaginationis phantasmatibus, quàm de iis quæ interdiu audiunt & vident. Hinc fit ut nolint credere iis qui eos dormientes in lecto viderunt, eo tempore quo se adesse Cacodæmoni, in loco quopiam semoto, somniabant.

11. Quando autem contigit hosce Magos incidere in virum timidiorem & infirmioris cerebri, cui sua somnia narrent, eum adeò terrent; ut vix sui compos exeat, sæpe eosdem furoris Paroxysmos, ac is à quo ea audivit, patiatur, & bonâ fide tandem nocturnis Magorum cœtibus se interesse credat.

12. Sic eæ opiniones, seu cerebri morbi, contagionis instar, latiùs serpunt, & plura infestant capita. Observatu tamen dignum est frequentiores esse eos morbos inter Montium,

nium, & locorum solorum incolas, quàm inter eos qui in Urbibus, aut locis frequentioribus degunt; unde etiam terrorem vastarum solitudinum, cerebrum movere aptum, multùm ad hanc insaniam conferre liquet. Addendum etiam hujus insaniæ capaciores esse eos, qui atrâ bile abundant, contrà ab ea alienissimos, qui sunt hilarioris indolis; quod suspicionem auget hæc omnia visa, nihil præter meticulosi & melancholiâ laborantis cerebri ludos esse.

13. Si mirum nimis videretur tot homines, à suo timore suâque temperatione corporis, ludos fieri, posset omnis admiratio tolli furoris majoris exemplis. Morbi plurimi ita cerebrum turbant, ut qui iis laborant sibi quæ nusquam sunt conspicere videantur. Morbus ejusmodi cum vehementiori sanguinis motu conjunctus, si diutiùs duret, ægrum tandem absumit; si verò motus sanguinis residеat, morbus minuitur, atque æger ad saniorem mentem revertitur.

14. Si autem morbus non ita vehementer sanguinem afficiat, ut sine interitu ægri, aut virium imminutione durare nequeat; per plures annos, portenta Menti obversantur, quod frequentissimis exemplis constat.

15. Neque sunt tantùm qui extra se ea esse putant, quæ nusquam sunt, sed & qui se ipsi esse pertinaciter contendunt lupos, aut feras nescio quas. Vocatur is morbus à Græcis λυκανθρωπία, proferuntúrque ejus à Medicorum filiis exempla. Videtur hoc, aut simili morbo laborasse *Nabuchodonosor* Babyloniorum Rex, qui per septennium

nium in sylvis fuit, in quibus instar bovis herbam pascebat, & —— *falsis mugitibus agros implebat* —— Quicumque hæc probè expenderit non mirabitur Magorum opiniones instar Melancholici morbi haberi.

16. Attamen licèt hæc sic se habere possint, nolim affirmare numquam verè contigisse quod Magi narrant; at quod semel verè accidit, millies delusæ Mentis somnia fuisse facilè crediderim.

Nolim affirmare] Hac cautione utendum censebat *Plutarchus*, ut hæc ejus verba ostendunt, in vita Camilli p. 132. Τοῖς τοιούτοις καὶ τὸ πιστεύειν σφόδρα καὶ τὸ λίαν ἀπιστεῖν ἐπισφαλές ἐστι, διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν, ὅρον οὐκ ἔχουσαν, οὐδὲ κρατοῦσαν αὑτῆς, ἀλλ᾽ ἐκφερομένην ὅπου μὲν εἰς δεισιδαιμονίαν καὶ τῦφον, ὅπου δὲ εἰς ὀλιγωρίαν τῶν θείων καὶ περιφρόνησιν. ἡ δ᾽ εὐλάβεια καὶ τὸ μηδὲν ἄγαν ἄριστον: *Talibus nimium credere, aut nimium diffidere, periculosum est, propter humanam infirmitatem, quæ fines non habet, neque sui compos est, sed fertur interdum quidem in superstitionem & vanitatem, interdum verò in neglectum & contemtum rerum divinarum. Metus verò & nequid nimis optima sunt.* Sic ille, post memorata nescio quæ miracula.

Secundæ Sectionis Finis.

PNEU-

PNEUMATOLOGIÆ

SECTIO TERTIA.

DE DEO.

CAPUT I.

In quo quid intelligendum voce DEUS; *&* *Natura, quæ eo nomine appellatur, necessariò esse ostenditur.*

1. NE impingamus in eumdem scopulum, in quem multi impingunt, qui crassos libros de rebus quas nusquam definiverunt scribunt, hoc est, de rebus sibi ignotis agunt; ab initio monemus nos voce Dei intelligere *Ens illud*, quæcumque tandem sit ejus natura, *quod ceteris omnibus existentiam dedit, ipsum suam à nullo accepit*. In sequentibus paullò distinctiùs ejus naturam, quantum per humanam imbecillitatem licet, describemus; hoc in loco, satis erit generali definitione vocem *Deus* nos esse interpretatos.

2. Scholastici quidem negant Deum posse definiri quòd, ut loqui solent, *transscendat omnes Categorias*, hoc est, referri ad nullum Genus rerum quæ sub Peripateticis Categoriis contineantur, queat; nec ullum nomen ei conveniat, eodem

eodem sensu ac Creaturæ. Certè non est Accidens, neque tamen dici potest Substantia, eodem planè sensu ac res creatæ; nam alio modo subsistit ac nos, quippe qui sit absque causa à qua pendeat, & necessariò, dum res creatæ ab eo pendent, & possunt non esse. Verùm si modò probè intelligantur voces, quibus in describenda Dei idea utimur, ita ut cum nulla alia confundi queat, auditâ definitione, satis id superque nobis esse debet; cùm is sit solus finis, propter quem definitionibus utimur. Parum interest nostrâ, invenerintne Philosophi voces, quibus more suo Genus & Differentiam Dei exprimant.

3. Ens autem ejusmodi, quale descripsimus, esse, & quidem necessariò ostendemus. Verùm ante omnia adsumimus quasi exploratum, humano generi, pro omnium Gentium Historiis, initium fuisse. Fuerunt quidem olim Philosophi, qui cùm hoc re ipsâ coacti confiterentur, humanum genus ex terra ortum, instar Plantarum, censebant: uti liquet ex *Lucretio*, qui hanc opinionem multis explicat & acriter defendit. Verùm si hoc umquam factum fuisset, & hodie alicubi fieret; nulla enim ratio afferri potest, quâ olim id fieri potuisse, nunc non posse constet. Præterea si factum esset, oporteret ex semine, qualia sunt Plantarum semina, natos homines; quo concesso, redirent quæstiones, quis id semen formarit, quis terræ commiserit; nam casu hæc velle esse facta ridiculum est. Si natura quæpiam initium ejus rei fecisse diceretur, eo ipso ad Dei exsistentiam pervenissemus.

4. Ne-

4. Negari non potest quin esse possit Ens humanâ naturâ præstantius, hoc est, & pluribus, & amplioribus præditum proprietatibus; quod plura, exempli gratiâ, & norit & possit. Nec esse tantùm potest ejusmodi Ens, sed etiam est necessariò; nam cùm primus hominum non potuerit sui esse Artifex, causa alia quærenda est, eáque præstantior. Minùs præstans progenerare non potuisset Naturam præstantiorem, nemo enim dat quod non habet. Æquè præstans homo fuisset, quales nos sumus, nec facere quivisset quod nos non possumus, seu è nihilo, sine causa, emergere.

5. Eam præstantiorem Naturam appellamus *Deum*, qui si hominem fecit, quacumque demum ratione eum absolverit, potest æquo jure statui fecisse reliqua animalia, cùm minùs composita, tum majore partium compage constantia; imo etiam omnia quæ nos circumstant corpora, nec humanâ industriâ exornata sunt, ita, ut ea videmus, disposuisse. Nam quandoquidem humanum genus initium habuit, nulla ratio est quæ persuadeat reliqua fuisse æterna. Verùm alia quidem nunc omittemus, ut in homine, ejúsque Creatore hæreamus.

6. Est ergo Natura humanâ præstantior, cui initium humanum genus debet. At qualis ea est? Huic quæstioni hæc reponimus. Videmus in homine esse corpus, quod manibus potest tractari, & certis circumscriptum est limitibus, quod denique variis proprietatibus destitutum est, quibus si esset ornatum, multò præstantius esset. Sentimus præterea in nobis aliquid quod oculis cernere non possumus, quod intel-

ligit, vult, sentit, liberum est, imaginatur, recordatur, & multa denique præstare potest, quæ, ut videtur, à conspicuo illo Corpore fieri nequeunt. Hoc posterius vocare *Mentem* solemus, quæ tantopere Corpore conspicuo præstat, ut quædam, quæ Corpore infinitis vicibus majora sunt, apprehendere queat. Cernit vastam illam extensionem, quæ nos undique circumambit; cujus tamen extensionis, ope nostri illius conspicui Corporis, non potest formari imago, quæ non sit infinitis partibus minor, eâ quæ nobis obversatur, neque enim major Corpore nostro esse posset.

7. Igitur Mens est Corpore conspicuo præstantior, nec tamen est ad eum præstantiæ gradum evecta, ut possit Corpus procreare, aut mutare pro arbitrio. Quasdam dumtaxat Corporis partes movere potest, alias, quamvis maximè velit, nequit; uti nec eas ampliare, aut minuere valet. At qui & Mentem & Corpus procreavit, eum cùm utroque, ut vidimus, præstantiorem, tum etiam multò perfectiorem Mente esse oportuit; quoniam efficere ut Mens exsisteret, & Corpus ita formaretur, quale id cernimus, potuit.

8. Hoc itaque jam habemus, eum qui nos progenuit, longè supra nos positum esse. Videmus autem supra nos, hoc est, extra proprietatum nostrarum limites, tria potissimùm rerum esse genera. 1. Sunt ad quæ nostra pertingere nequit cognitio: 2. Sunt quæ efficere non possumus: 3. Sunt quæ ex utroque aliquid trahunt; quæque nobis ignota, & nimiùm difficilia factu cùm sint, quominùs ea, quam optaremus, beatitudine fruamur obstant.

9. No-

9. Nobis constat Mentem esse Corpore conspicuo præstantiorem, nec quisquam inficias iverit, quin esse queant Naturæ, quæ ea norint, possint, atque habeant, quæ Menti nostræ negata sunt, aliæque aliis præstantiores; donec tandem ad Naturam, quæ omnes proprietates omnium generum habeat, omnia norit, omnia possit, summáque fruatur beatitudine, deveniamus.

10. Eam autem naturam reipsâ esse, hac ratiocinatione liquet. Causa quæ homines creavit aut est adhuc, aut periit. Si periit, non fuit ab æterno, nam quod est ab æterno, id perire non potest; quæ enim esset causa, quare id quod nullum habuit initium, finem nancisceretur? Id à se certè non destruetur, nec ab alia Natura, à qua exsistentiam non habet, in nihilum redigetur. Itaque quid ei exsistentiam dederit, quídve finem statuerit quæremus. Si eatur per varios Naturarum perfectiorum gradus, tandem in ea quæ omnes proprietates complectitur, & quæ ut nullum habuit initium, nullum finem est habitura, subsistendum erit.

11. Uno verbo, omnia quæ initium habuerunt ab alio sunt procreata, quia nihil per se incipit esse. Illud autem, quod ea omnia procreavit, nullum habuit initium, nec proinde finem habere potest. Itaque quod omnibus Naturis quæ inceperunt aliquando esse, seu etiamnum permaneant, seu jam perierint, initium dedit, id sit adhuc oportet. Igitur est Natura æterna hoc est, DEUS, quæcumque sint ejus alioqui proprietates.

CAPUT II.

De Proprietatibus Dei in genere, & unde nobis, sine revelatione, innotescant.

1. DUabus viis ad rerum cognitionem pervenimus. Quædam novimus per se, atque *à priori*, ut loquuntur Scholastici, sine aliarum cognitionum interventu, quibus quasi per gradus eò deducamur. Alia verò nobis tantùm per alia, & *à posteriori* innotescunt. Interdum scimus, positis certis causis certos emanaturos effectus; ut nobis constat, posito pondere majore in una lance libræ, quàm in altera, eam, in qua majus erit pondus, depressum iri. Interdum verò dato quodam effectu, ad causam pervenire conamur, ut cùm ex eo quòd gravia corpora versùs centrum terræ descendunt, ea ab aliis, superiora loca petentibus, deturbari colligimus.

2. Si inquiramus in eam rationem, quâ Deus, sine revelatione, nobis innotescere potest, esse eam *à posteriori*; seu ab exsistentia Creaturarum gradum fieri ad Creatoris exsistentiam comperiemus; & quoniam nemo dat quod non habet, ex proprietatibus Creaturarum, quæ sint etiam in eo à quo illæ fluxerunt, colligimus. Hoc ex demonstratione exsistentiæ divinæ, quam antecedente Capite tradidimus, satis apparet.

3. Philosophi tamen nonnulli volunt Deum, ut *Ens perfectissimum*, à priori nobis esse notum, quia

quia ideam, quæ Menti nostræ obversatur, Entis perfectissimi, considerare, quando videtur, sine aliarum idearum interventu, possumus. Sed quidquid dicant, oportet priùs definiant quid sit *perfectio*, cujus ideam ex Creaturarum contemplatione hausimus; nec perfectiones alias Deo tribuimus, præter eas quas in Creaturis videmus, aut quarum ideas indidem colligimus.

4. Hoc cùm ita sit, videndum quot genera proprietatum in Creaturis observarimus, ut ex effectibus ad Causam adscendamus. Sunt ergo quædam proprietates, quas *Morales* vocare possumus, quales sunt in Creaturis intelligentibus; & quæ ideò *Morales* dicuntur, quòd ad *mores* pertineant. Aliæ sunt *Physicæ*, quæ cùm in intelligentibus, tum in intelligentia destitutis Naturis cernuntur, & quæ ad mores non referuntur. *Bonitas*, exempli causâ, proprietas *moralis*; *Potentia* verò *physica* est.

5. Ut initium faciamus à proprietatibus Physicis, quas in Deo deprehendimus, indubitatum est Naturam quæ reliquas omnes initium habentes procreavit, harum omnes proprietates possidere; nec tantùm eo gradu quo in Creaturis sunt, sed ita ut nullis terminentur defectibus, cùm nihil sit extra eam Naturam, quæ omnium parens est, quod eas imminuere possit, nec in ejus natura quidquam, quod eas capere nequeat, prorsus illimitatas. Creaturæ, exempli causâ, sunt, ideóque etiam est Deus, qui illis exsistentiam dedit; sed præterea Deus ab æterno est, adeóque necessariò; cùm nisi aliquid ponatur sine initio & quod sem-

per fuerit, nihil umquam exſiſtere potuiſſe enim quidquam per ſe è nihilo emergere Hinc exſiſtentiæ ideam nos ex nobiſinet ipi ligere, indéque ad divinam retrogredi, & ac æternitatem, dum de initio rerum cogi animadvertimus pervenire.

6. Cùm autem duo potiſſimùm Nat genera norimus, Intelligentes & Cor poſſumus in Deo utrarumque proprietate rere; ſi modò recordemur, quæ defect Creaturis finiuntur, eas eſſe in Deo ſin ctibus, ſeu infinitas. Intelligentes Nat telligunt, volunt, ſentiunt, imaginant cordantur; ideóque in Deo etiam hæc ſunt, ſed ſine defectibus, quibus in Crea borant. Intelligit Deus, ſed unico intuitu ſimul; vult, ſed nonniſi ſapientiſſimis de bus, nec inconſtanti voluntate, aut co arena capto; ſentit, ſed non affectus à Cr quæ nos, quando ſentimus, afficiunt; ima hoc eſt, rerum corporearum imagines pr habet, ſed ſine commotionibus quibus n cellunt; recordatur, ſed ſine labore & ne; nec revocat ea de quibus aliquamdiu gitaverat, ſed omnia ſemper præſentia tur.

7. Extenſio univerſa ſimul ſumta vid mitibus carere, nullos certè ei Mente a poſſumus. Deus quoque immenſus eſt, quidem immenſitate, quæ non eſt partibu cta, ita ut hîc eſſe partem Dei quæ al ſit, dicere poſſimus. Corpora in alia i ea loco demovent, quocumque id fiat ſic & Deus corpora movet, prout vult

niam materiæ motum indidit; at non ita movet, ut quantùm immittit tantumdem ipse amittat motûs, aut ut superficie superficiem premat.

8. Et Spiritus & Corpora *posse* aliquid dicuntur, non omnia, ut eorum potentia limitibus, quos transgredi nequit, contineatur; at Deus omnia potest quæ fieri queunt, hoc est, quorum ideam aliquam formare possumus. Qui enim dare initium potuit rebus, quæ non erant, quid non posset?

9. Et sic quidem ex Creaturis proprietates *Physicas* Dei colligimus; ad *Morales* verò quod attinet, quamquam nobis etiam gradum ab inferioribus ad superiora facientibus innotescunt, paullò aliter id fit. Eæ proprietates divinæ, quemadmodum in hominibus, *Virtutes* appellantur.

10. Si humanam naturam diligenter consideremus, eam esse ejusmodi comperiemus, ut unus homo sibi solus sufficere nequeat, sed mutua indigeamus ope. Hinc nascuntur officia mutua hominum inter se, in quibus siti sunt ii animorum habitus, qui *Virtutes* dicuntur. Sine his vita non est vitalis, quid enim humano generi fieret, si nulla esset consanguineorum, amicorum, civium, hominum denique inter se caritas; si nulla foret justitia, nulla probitas, nulla fides, nulla beneficentia, nulla denique earum virtutum, quibus Societas continetur?

11. Hinc intelligere licet Deum, qui voluit homines Societate constringi, sine qua vivere non possunt, voluisse etiam ab hominibus

eas coli virtutes, quæ ad tuendam Societatem sunt aptissimæ; ea vitari vitia, quibus dissolvi posset. Hoc autem posito, sequitur ut hæ virtutes Deo gratæ sint, quid enim eum cogeret ferre hominibus, per ipsam naturæ institutionem, leges quas ipse improbaret? Si porrò eas probat, ejus naturæ eas esse consentaneas, adeóque Deum similibus *Virtutibus*, quantùm naturæ divinæ & humanæ discrimen patitur, præditum necesse est. Deo igitur insunt *moralia* attributa, quemadmodum nobis.

12. Ita ad divinarum proprietatum, quarum collectione idea Dei constat, cognitionem, ab ipsa natura nostra gradum ad Creatorem facientes, devenimus. Nunc paullò distinctiùs de præcipuis ejus attributis, quatenus sine revelatione innotescere possunt, agemus.

CAPUT III.

De Æternitate, Immensitate, & Spiritualitate Dei.

1. IN recensendis potissimis proprietatibus divinis, initium à Physicis faciemus, ad Morales postea deventuri. Inter priores eminet *Æternitas*; de qua tamen eò pauciora dicemus, quò pluribus in *Ontologia* Cap. V. egimus.

2. In Æternitate Dei, tria considerare potissimùm possumus. Primùm, esse eam durationem, sine initio & fine. Quando autem dicimus

cimus Dei exsistentiam esse sine initio, nolumus tantùm defectum à Deo removere, quale est initium, seu simpliciter aliquid negare; sed præterea, eum semper fuisse, quæ proprietas est maximè positiva, affirmamus. Etenim cùm quævis duratio non sit, multò minùs duratio perpetua negatio erit. Fatendum quidem est nos infinitatis ipsius, abstractè consideratæ, habere ideam tantùm negativam, ut ostendimus *Ontologiæ* C. XVII. At id quominùs ipsa duratio æterna sit maximè positiva non obstat.

3. Hanc Dei proprietatem quidam ex recentioribus Philosophis *Aseitatem* vocarunt; quia Deus, eò quòd principio caret, est *à se*, non ab alio, contendúntque eam esse positivum attributum; quod eòdem quidem redit ac id quod diximus, sed vocibus novis sine causa expressum est.

4. Quando Æternitatem Dei sine fine esse dicimus, consequens tantùm antecedentis doctrinæ colligimus; quia si ponas Dei durationis nullum initium, eo ipso nullum esse finem affirmas. Neque enim se ipsa in nihilum rediget Natura, quæ ab æterno fuit; neque ab ulla alia simile pati quidquam poterit, ut primo Capite innuimus.

5. Indidem fluit quod secundò in æternitate considerari potest; scilicet, partes æternæ illius durationis ita connexas esse, ut nullo modo possint à se divelli; contrà quàm in Creaturis, quæ initium habuerunt, usu venit. Non sequitur ex eo quòd hodie sumus, cras futuros, sed semel positâ Naturæ sine initio exsistentiâ, necesse est eam sine fine perseverare.

 6. Ter-

6. Tertium, quod in Æternitate obſervandum eſt, in eo ſitum eſt ut ſucceſſione durationis neque ulla mutatio in proprietatibus, neque major Dei duratio fiat. Poſt mille millenas annorum myriadas, neque erit ſenior Deus, neque ullam amiſerit aut adquiſiverit proprietatem; ſi enim infinito addamus infinitum, prius non fit magis infinitum, quàm antea. Ubi agemus de immutabilitate Dei, ei nihil accedere, aut decedere, ſed ſemper eumdem remanere oſtendemus.

7. Quidam volunt Æternitatem Dei eſſe ſine ſucceſſione, ſed cùm hac de re ſatis egerimus Cap. V. *Ontologiæ*, hìc pluribus de ea loquamur neceſſe non eſt. Illinc poterunt, quæ huc faciunt, peti.

8. *Immenſitas* Dei inde colligitur, ut Cap. antecedenti breviter indicavimus, quòd extenſio videatur immenſa. Abſurdum enim eſſet Deum, qui multò plures proprietates habet quàm extenſio, quæ pigra & immota nihil agit, patitúrque omnia in ſe fieri quæ vult Deus, eâ ita ſuperari, ut partes extenſionis, ultra divinæ potentiæ limites porrigerentur; quod tamen ſtatueretur, niſi Deus eſſet immenſus, ſeu niſi poſſet per ſe agere per infinitam extenſionem. Imò niſi Deus immenſus eſſet, remanerent infinita ſemper extenſionis ſpatia, ad quæ numquam ejus potentia pertingeret.

9. Utuntur hìc Philoſophi Chriſtiani etiam argumento, ex creatione materiæ è nihilo deducto, quod licèt vero nixum hìc non urgebimus; quia res eſt profundioris indaginis, & fuſiori inquiſitione indiget.

10. Sed quæret fortè quispiam, quæ sit tandem immensitas Dei; nam eam hactenus potiùs obscurè descripsimus, quàm definiimus. Respondemus nos eam in se non intelligere, sed à posteriori illuc pervenientes, eò usque tantùm hoc in negotio progredi, ut Deum in infinita totius rerum Universitatis extensione per se posse agere colligamus. At si quæratur quomodò in extensionem agat, aut quâ ratione ei præsens sit? fatebimur id à nobis non intelligi; quamvis mundi, qualis est, exornatio, hominisque inter alia procreatio manifestò Deum præsentem in extensionem egisse testentur.

11. Scholastici quidem, hoc in loco, de *virtuali extensione*, seu quæ *eminenter* in Deo contineatur, multa dictitant: sed tandem eò deveniunt ut quid sibi velint nesciant; aut Deum extensum prorsus efficiant, seu ei extensionis defectus ipsos tribuant. Exempli causâ, dicunt Deum esse *locum* corporum, hoc est, infinitum illud & immotum spatium, quod corpora continet. Hoc si verum esset, à Deo corpora moveri intelligere non possemus, quî enim extensio mera eáque immota aliud moveret?

12. Rei, quæ à posteriori quidem nobis constat, modum ignotum esse ingenuè agnoscere præstat. Itaque quando dicimus Deum esse immemsum, æquè ac extensionem; ubique extensioni ipsum adesse, atque in eam per se agere, à nobis intelligitur; licèt rationem, quâ adest & agit, prorsus ignoremus.

13. Immensitatis divinæ consideratio nos ad *Spiritualitatem*, quoniam Philosophi hæc conjungere solent, deducit. Eum enim esse immensum,

 sum,

sum, eâ immensitate quæ Spiritui non quæ corpori convenit, aiunt. Sed alii corporum proprietates inesse Deo negant, alii, ut diximus, nescio quam extensionem *virtualem*, cujus ideam formare non licet, & quæ spirituali naturæ conveniat, effingunt. Nos quæ nullo modo intelligimus quasi comperta proferre, aut obscuro sermone ignorantiam nostram tegere religioni ducimus. Itaque hîc paucis, quæ certa videntur, contenti, cetera omittemus, & nobis ignota esse ingenuè fatebimur.

14. *Spiritus*, initio hujus Opusculi, vocari à nobis omnia Entia, quæ Intellectu & Voluntate prædita sunt, diximus. Eo sensu dubitari nequit, quin Deus *Spiritus* appellari debeat. Qui initium dedit Spiritibus, quales sunt humanæ mentes; is necessariò earum facultates, & quidem nostris ampliores possideat oportet, ut diximus, ubi ejus exsistentiam probavimus.

15. Ostendimus etiam, *Cap.* II. hujus *Sectionis*, eas proprietates à Deo ita possideri, ut in eo sint sine defectibus, quibus in nobis laborant, nec ea hoc in loco repetemus. Observabimus tantùm eum, qui omnibus aliis Entibus initium dedit, & ab æterno fuit, tantæ eo ipso esse supra reliqua omnia excellentiæ, ut qui hoc (quod necessariò oportet) concesserint, nullam proprietatem quantumvis eminentem ei negare queant.

16. Cùm igitur Spiritum dicimus Deum, eum prorsùs ejusdem naturæ, aut non amplioribus facultatibus, & quas eodem modo exerceat, esse præditum ac Angelicas Naturas & Mentes humanas, non intelligimus. Hoc volumus,

lamus, nihil posse à Spiritibus fieri, facultatibus quibus præditi sunt, quod Deus quoque suis, multò etiam meliùs & faciliùs efficere nequeat.

17. Si quis quæsiverit quare Deus à nobis potiùs *Spiritus*, quàm *Corpus*, vocetur, cùm non minùs habeat proprietates Corporum quàm Spirituum? Reponimus, omnium quidem Entium proprietates in Deo esse, ideóque ad unum Genus Entium eum accuratè loquendo, magis referri, quàm ad alterum non posse. Sed quoniam usus obtinuit ut denominatio fiat à nobiliori parte, hoc est, ab ea cujus attributa aut plura sunt, aut minoribus laborant defectibus; Deus meritò *Spiritus* potiùs quàm *Corpus* dicitur, quia intelligere, velle, omnia providentiâ administrare, aliáque ejusmodi, attributa sunt præstantiora, quàm id facere quod corpora efficere possunt. Deinde qui dicunt Deum esse Spiritum, propterea non negant eum esse Corporum proprietatibus instructum, quia ignotum nobis est quæ naturâ Spirituum contineantur. Sed si diceretur Corpus, quicumque ita loqueretur, negare videretur in Deo esse vim intelligendi, quia eam corporibus meris detrahere solemus.

18. Huc accedit quòd Corporis appellatio *visibilitatem*, hoc est, superficiem quamdam certis finibus limitatam, quâ lux ad oculos nostros reflectitur, involvit; Deus autem est *invisibilis*, hoc est, ejus limitationis, ex qua oritur visibilitas, expers. Certè qui primi Deum *Spiritum* esse dixerunt, & quos nos hodie sequimur, Veteres Hebræi, nulla alia de causa Deo hoc vo-

 cabu-

cabulum imposuisse videntur, nisi quia eum intelligentiâ præditum, & inconspicuum esse norant; ea enim sola Spirituum attributa cognovisse videntur, quoad ex omnibus eorum libris, qui supersunt, colligere licet.

19. Possumus ergo dicere Deum esse Spiritum, non minùs ac æternum & immensum; nec de verbis litem nobis moverit quisquam, quando nec ea primi invenimus, nec ea definire recusamus. Ceterùm Dei proprietates Spirituum proprietatibus analogas, Capitibus sequentibus, pluribus persequemur.

CAPUT IV.

De Intellectu & Omniscientia Dei.

1. DEum intellectu esse præditum, si non constaret vel ex eo quòd nos ejus facultatis nobis simus conscii; ex mundi mirabili dispositione, satis liqueret. Quicumque enim mundum non summâ ratione, sed casu esse factum olim crediderunt, adeò sunt ab omnibus explosi, atque ita insaniunt; ut jam nemo desipienti Sectæ adsensum præbere possit, nisi alienatæ Mentis.

2. Igitur missis prolixioribus argumentis, quibus Deum intelligere solent probare Philosophi, duo hîc expendemus; quâ ratione Deus intelligat, deinde quæ sint ejus intellectionis objecta, secundùm quæ Cognitio, seu Scientia Dei in varia genera dividi solet.

3. Nos quidem, intimâ conscientiâ; objecta verò corporea ex occasione motûs cerebri, atque

que obversantibus Menti nostræ rerum, quas intuemur, imaginibus; Spiritualia denique ideis, quæ Menti se sistunt, cognoscimus. At Deus non eodem modo intelligit, cùm in nostra intellectione quædam sint imperfectiones, seu defectus, quibus fieri nequit ut laboret. Sui quidem sibi conscius est, est enim hoc omnium rerum Intelligentium necessarium attributum. Sed hoc est discrimen inter nos & Deum, quòd Deus suam totam naturam intellectione exhauriat, nec sit quidquam in ipso, quod non norit; nos verò totam Mentis nostræ naturam notam non habeamus. Scilicet, à Deo procreati sumus, qui certos limites facultatibus nostris præscripsit, ultra quos procedere non licet; sed qui ab omni æternitate fuit, is nec ab alia natura quidquam accepit, nec sibimet ipse, si ita loqui licet, negavit.

4. Deus neque motibus in sua natura excitatis, neque perculsus ab objectis sentit, aut intelligit, ut nos solemus. Etenim neque est ἀνθρωπόμορφος, neque à Creaturis suis affici potest; alioquin aliquatenus ab iis penderet, quippe qui ab objectis varias mutationes pateretur, quod absurdum est.

5. Spiritualia non intelligit, ut nos, intervenientibus ideis, quæ ab ipso non pendeant. Multa intelligere frustra cupimus; ideæ, quibus ea animo nostro veluti præsentia sistuntur, licèt adtentione animi advocatæ, non adsunt. Innumera de Deo ignoramus, nec quomodo ad eorum cognitionem perveniri queat scimus. Igitur hoc pacto Deus spiritualia non cognoscit; quî enim fieri posset ut qui omnibus initium dedit,

dedit, eorum omnes proprietates, & relationes non norit?

6. Præterea pauca ſimplici intuitu novimus; pleraque per demonſtrationum, interdum proli-xarum, ambages quærenda ſunt. At ratio modò allata Deum unico intuitu Creaturarum ſuarum proprietates & relationes omnes intelligere oſtendit. Intelligendi facultas in hominibus adeò arcta eſt, ut ita loquar, ut plura ſimul intelligere nequeamus diſtinctè, propoſitionéſque à ſe invicem pendentes ſingillatim conſiderare cogamur. Sed qui intellectum hominibus dedit, is ſine dubio moleſtâ ejuſmodi deductione propoſitionum non indiget.

7. Itaque quamvis Deus Ens intelligens dicatur; eodem tamen modo, ac Mentes noſtræ, intelligere non eſt cenſendus. Verùm hîc aliquis quæſiverit, quâ ergo ratione intelligat? Fatemur nos quidem, defectibus, qui in Mentium humanarum intellectione ſunt, animadverſis, poſſe certò affirmare diſſimilem iis in rebus eſſe divinam intellectionem humanæ, ſed qualis tandem in ſe ſit prorſus ignorare. Scholaſtici verò Deum in ſe omnia cognoſcere, quoniam ejus natura omnes omnium rerum ideas complectitur, dictitare ſolent; ſed quoniam, poſtquàm ſubtiliſſimè ſententiam ſuam explicuerunt, nulla divinæ intellectionis Menti noſtræ obverſatur idea, ſine ambagibus illico, ut temporis fiat compendium, ignorantiam noſtram præſtat profiteri.

8. Omnia, quæ ſub divinam atque humanam cognitionem cadunt, poſſunt ad quatuor referri claſſes 1. eſt præteritorum: 2. præſentium: 3. futu-

3. futurorum: 4. possibilium. Homines quædam horum certò cognoscunt, plurima dubiè, innumera nullâ ratione. Sed Deus, qui id effecit quod omnes homines simul efficere non possunt, cùm primos homines procreavit, cognitionem habet infinitò ampliorem, ut ex rationibus allatis satis apparet. Cùm semper fuerit, omnia administrarit & administret, Creaturas suas optimè norit, & quid earum operâ variisque conjunctionibus fieri possit sciat; neque enim sine perfectissima earum rerum cognitione, iis creandis, aut regendis suffecisset; ei omnia prorsus esse nota colligimus.

9. Ad præterita quod attinet, nos ea, ope memoriæ, ne effluant retinemus; sed ita ut Menti nostræ eo tantùm tempore objiciantur, quo actu de iis cogitamus. Præterea innumera aut non adtendentibus, aut invitis nobis elabuntur. Ea omnia, quin sint imbecillitatis certa indicia, nemo dubitare queat; ideóque à Deo amolienda esse omnes consentiunt. Si quando igitur Deus negatur alicujus rei meminisse, hoc ἀνθρωποπαθῶς dictum esse tenendum est.

10. Hominum præsentia certis est limitibus finita; adeò ut is dicatur præsens alicui rei esse, qui eam videt. Quidquid enim fit extra conspectum nostrum, id nobis præsentibus factum esse negatur. Sunt fortè alia Entia Spiritualia, quales Angeli, quorum præsentia latiùs patet, quòd plura simul animadvertant quàm nos; sed Deus qui immensitate suâ, ut vidimus, ubique præsens est, omnia præsentia per se cernit.

11. Præsens autem est non modò corporeis actionibus, sed etiam spiritualibus, seu Mentis

cogi-

cogitationibus; neque enim Mentem minùs fecit quam Corpora, neque minùs opera sua spiritualia, quàm corporea novit. Homines quidem, qui nihil eorum animadvertunt, quæ extra se aguntur, nisi ope sensuum, non sentiunt ea quibus sensus non percelluntur, quales sunt aliorum hominum cogitationes; sed Deus, qui ea organa ipse finxit, ejusmodi subsidio ad animadvertendum quod geritur non indiget, ideóque tam videt Spirituum actiones, quàm nos Corporum, coram nobis loco motorum, translationem.

12. Futura sunt aut necessariò eventura, qualia quæ intervenientibus meris corporibus aguntur; aut contingentia, quæ, scilicet, à libertate Spirituum pendent. Priora quin cognoscat dubitari nequit, qui enim machinam fecit, cujus omnes partes perfectè novit, earúmque inter se dispositionem pervidet, is machinæ effectus certò prævidet, & prædicere potest. Deus autem totius machinæ mundi non modò artifex, sed qui constantibus eam regit legibus, etiam moderator est.

13. Major occurrit difficultas circa futura contingentia, ut satis ostendimus Ontologiæ Cap. XIII. ubi de Contingentibus egimus. Dicuntur enim contingentes eventus in se spectati ejus esse naturæ, ut sint prorsus pendentes, ac veluti in æquilibrio; hoc est, tam facilè possint evenire, ac non evenire. Qui negant contingentia Deo esse ante eventum nota, eos eventus aiunt esse ejusmodi, ut repugnet eos à Deo præcognosci. Quod est minimè fixum in se, inquiunt, id à Deo quasi fixum præcognosci repugnat: quem-

quemadmodum circulum, qui angulis caret, ab eo quasi angulis refertum intelligi. Itaque queruntur sibi ab adversariis injuriam fieri, qui eos insectantur, quasi divinæ Scientiæ terminos ponerent; cùm non magis eam finiant, quàm Potentiam qui repugnantia à Deo fieri posse negant.

§. 13. *Quod est minimè simum*, &c.] Eòdem recidit argumentum Ciceronis, contra divinationem rerum fortuitarum, Lib. II. de Divin. num. 18. *Ne in Deum quidem*, inquit, *cadere videtur ut sciat quid casu & fortuitò futurum sit. Si enim scit, certè illud eveniet; Sin certè eveniet, nulla fortuna est. Est autem fortuna. Rerum igitur fortuitarum nulla est præsensio.*

14. Alii verò, qui confitentur esse quosdam eventus contingentes (qui enim necessaria omnia esse putant, eos hîc omittimus) contendunt tamen à Deo eos prævideri & prædici posse. Atque hi hoc nituntur inter alia fundamento, quòd Deus, si ignoraret contingentia ante eventum, quotidie doctior fieret; disceret enim passim quædam evenisse, quæ antea an eventura essent, ignoraverat. Hoc autem Deo prorsus indignum videtur, ut quotidie videat ea evenire, quæ exspectare non potuerat.

15. Verùm hæc postrema ratiocinatio, ut & aliæ multæ, quæ hanc in rem afferuntur, rationes contrariæ sententiæ, aut objectiones meræ sunt; quibus nullo modo solvitur argumentum adversariorum §. 13. allatum. Si verum hîc profiteri licet, fatebimur utrimque esse difficultates maximas, quarum quidem specimina allatæ esse poterunt. Utraque pars adeò plausibilibus utitur rationibus, ut si seorsim audiantur, nunc ab una, nunc ab altera stare Veritas videatur.

16. At

16. At ii omnium modeſtiſſimè ac prudentiſſimè ſe gerere nobis videntur, qui poſtquàm eventus eſſe contingentes, atque ex Scriptura Deum ejuſmodi eventus prædixiſſe oſtenderunt; ideò, licèt contingentiam rerum cum præcognitione certa conciliare nequeamus, tamen hanc eſſe admittendam contendunt, quia modum quo Deus res cognoſcit ignoramus. Hoc tantùm ſupereſſet quærendum, an prædictiones ſint in Scriptura, quæ circa res planè contingentes verſentur. Verùm hoc Theologicum eſt, non noſtri inſtituti.

17. Poſſibilia omnia à Deo cognoſci intellectu difficile non eſt ei, qui meminerit rerum naturas perfectè Deo eſſe notas; adeoque eum planiſſimè ſcire quid earum ope, ſeu ſeorſim agentium, ſeu conjunctarum, fieri poſſit. Cùm præterea ſuarum perfectionum ſibi plenè conſcius ſit, potentiæ ſuæ extenſionem, hoc eſt, quæ facere poſſet ſi vellet, quæ verò ſint naturâ ſuâ repugnantia, noſcat neceſſe eſt.

18. Ceterùm Scholaſtici diſtinguunt Scientiam in *conditionatam* & *abſolutam*; *ſimplicis intelligentiæ* & *viſionis*. *Conditionatâ* ſcientiâ Deus quid futurum ſit novit, ſi hoc aut illud fiat, quia nexum cauſarum & effectuum perſpectum habet. *Abſoluta* verò cognitio eſt quæ verſatur circa eventus certos, & quorum fixæ ſunt cauſæ. Scientia *ſimplicis intelligentiæ* circa poſſibilia, ſive ſint futura, ſive non; quæ verò *viſionis* dicitur circa futura, eáque quaſi in certo tempore conſiderata, verſatur. Hæ non ſunt facultates diverſæ, quæ Deo inſint; ſed una eadémque Omniſcientia divina, variorum objectorum reſpectu, conſiderata.

CAPUT V.

De Voluntate & actionibus Dei, ac præsertim Creatione è nihilo.

1. QUamvis unus idémque Deus & intelligat, & velit; attamen quia intelligere & velle duæ sunt actiones, in Deo distinguitur Intellectus à Voluntate. Ante omnia, nos profiteri oportet ignorantiam nostram; tantùm enim abest ut hîc acutùm videamus, ut nesciamus quomodò ad volendum impellatur Deus, quia ejus intellectionis modum ignoramus. Hoc generaliter dumtaxat affirmare licebit, Deum non agere, seu ad volendum, nisi rationibus sapientissimis naturæque ejus consentaneis, non adduci.

2. Circa modum, quo agit Deus, æquè ignari sumus, licèt innumera à Deo facta esse, & fieri certò sciamus. Quidam olim crediderunt Deum agere in Creaturas, nescio quo virtutis effluvio quod ab illo in eas transiret; sed quodnam sit hoc effluvium cùm docere nequeant, perinde est ac si nihil dixissent. Alii acutiores aiunt Deum agere Voluntate suâ, adeò ut sola volitio, sine ulla alia actione, rem quam fieri vult peragat. At licet verissimum sit nihil eorùm quæ Deus vult non fieri, ut ostendemus, ubi de ejus Omnipotentia agemus; attamen res ipsas esse effectus immediatos ejus volitionum non satis constat.

3. Solent quidem dicere nullam aliam actionem Spirituum esse nobis notam, præter volitionem

ideó-

ideóque nullam etiam aliam Deo tribui oportere. Verùm hæc ratiocinatio ſtatuit quidquid eſt in Spiritibus nobis eſſe notum, quoniam non licet quidquam eſſe in Spiritu affirmare, niſi quod novimus. Præterea quis docuit eos, qui ita loquuntur, Deum eodem modo agere, quo agunt Spiritus nobis noti, hoc eſt, Mentes humanæ? Sanè poſtquàm immane diſcrimen eſſe vidimus inter Mentes noſtras & Spiritum increatum, aliis in rebus; affirmare eos hac in re eſſe ſimiles temerarium eſt.

4. Præcipua omnium Dei actionum eſt Creatio mundi, in quo conſiderantur *materia & forma*; & circa materiam quidem potiſſima eſt quæſtio, nam poſito à Deo creatam eſſe ipſam materiam mundi, facilè formam ab eodem ei inditam oſtendere eſt.

5. Duo ſunt Entium genera nobis nota, Spiritus & Corpora. Utraque autem à Deo è nihilo, ſine præjacente materia, eſſe creata hoc generali argumento oſtendunt Metaphyſici. Illa Duo Entium genera ſunt à ſe, aut ab alio; ſeu initium habuerunt, aut nullum. Si omnia, excepto uno, initium habuerunt, confecta res eſt, habemus unicum illud æternum Ens, quod quærimus. Sin verò ſemper fuiſſe omnia dicantur, videndum an in eorum natura quidpiam ſit, quod Æternitatem, ut ita dicam, ſapiat.

6. Ut à Spiritibus initium ducamus, nullum Spiritum notiorem Mente noſtrâ habemus, cujus proinde in exſiſtentiam, an æterna ſit, meliùs, quàm in aliorum Spirituum, inquirere poſſumus. At primò, nos non recordamur

fuisse, nisi ante pauculos annos, nedum ut ulla sit in nobis æternitatis memoria; unde consequens est, si reverà Mentes nostræ ab æterno fuerint, id aliunde nobis, si sciamus, innotuisse oportere. Revelatio tamen nulla est Naturæ æternæ, quæ nobis eam nostri præstantiam, cujus alioquin obliti essemus, in memoriam revocarit. Nullum etiam in Mente nostra durationis sine initio indicium videmus, quod ejus æternitatis suspicionem in nobis creare possit. Cognitiones nostræ tam arctis limitibus circumscriptæ sunt, ut nihil penè norimus, præter proprietates pauculas rerum, quas primùm sensibus hausimus, & quas longâ experientiâ compertas habemus; unde postea abstractione, adjunctâ animi conscientiâ, generalia axiomata formavimus, ut satis in Logica ostendimus. Potentia nostra, sive facultates Mentis nostræ exiguæ sunt, & ad paucissima porriguntur. Hæccine autem sunt æternitatis indicia? Certè quod ab æterno fuit, ut nullâ causâ ut esset indiguit: ita nec indigere ullâ causâ videtur ad alias proprietates, æternitate nequaquam præstantiores, consequendas. Præterea Mentes nostræ maximis incommodis invitæ subjacent, quales sunt dolores innumeri, quibus inviti affligamur. An credibile est Naturam adeò præstantem, ut exsistendi initio careat, posse ab aliis, quibus esset antiquior, aut saltem æqualis, ita vexari?

7. Non novimus quidem alios Spiritus, nisi obscurè, ut in secunda hujus Opusculi Sectione ostendimus; sed tamen nihil est quod animis nostris suspicionem injicere possit, inter ea quæ de

de eorum natura non novimus, esse Æternitatem. Imò quæ de illis narrantur à variis Gentibus nihil tale arguunt, quod patebit leviter expendentibus ea quæ de Spiritibus separatis diximus; ideóque fusiore eorum examine hîc supersedebimus.

8. Si nos ad Corpora convertamus, in corporea natura, nihil etiam deprehendemus, quo ad æternitatem illi tribuendam adducamur. Tres potissimùm in corporibus novimus proprietates, Extensionem, Divisibilitatem, Impenetrabilitatem, seu Soliditatem. Hæccine autem includunt ullam æternitatis ideam? An possumus dicere: *Corpora sunt extensa, divisibilia, & solida; ergo æterna*? Imò si conferamus summam illam Æternitatis perfectionem, cum defectibus quos deprehendimus in materia; eos defectus cum Æternitate stare posse numquam animum inducemus ut credamus. Exempli causâ, materia est per se immota, eodémque in statu quietis in æternum remaneret, nisi vi externâ agitaretur. Quis possit sibi persuadere Naturam, quæ omnium proprietatum præstantissimâ gauderet, tanto defectu laboraturam?

9. Unicum argumentum, alicujus ponderis, quo utuntur qui æternitatem materiæ propugnant, huc redit, quòd extensionis infinitæ, quam quaquaversum porrigi videmus, nullum capiant initiam. Quantumvis animo nitantur, negant se ullo modo intelligere posse hanc semper non fuisse. Verùm non dicemus quidem hîc, quòd Philosophi Veteres & Recentiores plurimi dixerunt, & sine dubio verum est, solam exten-

extensionem non esse corpus; sed eos jubebimus in se ipsos descendere, & diligenter expendere quid intelligant, quando dicunt materiæ initium ullum à se concipi non posse, ideóque nullum esse.

10. Si quis dixerit *materiam cœpisse exsistere*, propositionis hujusce non modò subjectum & attributum probè intelligimus, sed etiam eorum nexum distinctè percipimus. Hoc unum fallit eos, qui initium materiæ se intelligere posse negant, quia nihili quod, ut ita loquar, exsistentiam materiæ antecessit, positivam ideam effingere vellent; quæ tamen fallax esset, cùm nihili nùllum conceptum, nisi negativum, habere queamus. Igitur quando cogitamus de initio materiæ, non est negandum id à nobis concipi, quòd ideam status, qui materiæ exsistentiam præcessit, nullam habeamus positivam; nam nulla esse debet, neque potest, nisi fallax.

11. Hinc colligere est, 1. quoniam nihil, neque in Spiritibus, neque in Materia, videmus, quod eorum Æternitatem prodat, saltem ea esse æterna affirmare nos non posse: 2. cùm Spiritus & Materia laborent defectibus maximis, non posse iis tribui proprietatem omnium præstantissimam Æternitatem; adeóque illa esse creata ab alia Natura, quæ illis proprietates, quas voluit, attribuit; quas visum est negare, non dedit. Quod habet per se id quod majus est, potiori jure id habebit quod minus judicatur. Ideóque quod est ab omni æternitate, id sanè nihil est quod per se habere non debeat.

12. Hinc satis apparet innumera Entia è nihilo esse veluti producta, adeóque Causam habere quæ è nihilo ea eduxerit, cùm nihil per se esse incipiat. Atque id cùm de Spirituum Substantia, & de Materia ipsa mundi, à nobis ostensum fuerit; multò minùs de forma, contradicentibus omnium Gentium Annalibus & rebus etiam ipsis, negari potest. Ideóque posteriori huic rei non immorabimur, cùm præsertim à Theologis soleat probari.

13. Paucis tantùm verbis quæstionem celebrem attingemus, *utrum Deus liberè mundum creaverit?* In memoriam ante omnia revocandum, *libertatis* nomine intelligi *facultatem quâ aliquid facere, aut omittere possumus.* Itaque quando quæritur an Deus liberè agat, idem est ac si quæreretur an Deus eâ facultate, quâ possit non facere quod facit, sit præditus?

14. Quoniam autem simili facultate ornati sumus, ut nobis sumus ipsi conscii, quin ea quoque gaudeat Deus dubitare nefas est. Sed cavendum ne eam in Deo libertatem ponamus, quæ ex naturæ defectu manet. Interdum libera sunt judicia nostra, quia res, de qua judicamus, satis nobis non est nota, ut ostendimus, ubi de Libertate egimus. In Deo, Libertatem ejusmodi ignorantiâ niti, ejus non patitur Omniscientia.

15. Sed potest fieri, ut quando de re quapiam facienda Ens sapientissimum, si ita loqui fas est, deliberat; duæ sint rationes æquè graves, quarum una rem faciendam, altera omittendam suadeat. Tunc videtur liberè posse alterutrum

eli-

eligere. Sed si convenienter sapientiæ suæ Deus ut agat, quidpiam facere, aut omittere eum necessariò oporteat, tunc libertatis nullus superesse videtur usus; non magis quàm in nobis quando propositio, de qua judicium ferendum, ad summum evidentiæ gradum perducta est. Ut enim per naturam nostram evidentibus adsensum negare nobis non licet: ita nec Dei natura eum sapientiæ minùs convenienter agere patitur.

16. His positis, quando quæritur *an Deus Mundum liberè creaverit*? nihil est quod reponamus, nisi, ut solvatur ea quæstio, nobis priùs sciendum esse an rationes creandi mundi ejus ponderis apud Deum fuerint, ut naturæ suæ convenienter non egisset, nisi quod suadebant fecisset. Si eæ rationes ejusmodi fuerunt, Mundus liberè non est procreatus; sin verò convenienter naturæ suæ agendo, Deus eas negligere potuit, liberè creata est rerum universitas.

17. Nunc autem, cùm eas rationes nemini revelarit, qui solus eas novit Deus, propositæ quæstioni quidquam reponere religioni ducimus. Temerarium videtur homunciones, quorum cognitio arctissimis limitibus continetur, judicia de rebus adeò supra se positis ferre. Hoc in negotio, si aliàs usquam, adsentiendum ei videtur, qui de re incomperta dicturus: * *quid putem*, inquiebat, *non quid contendam, ponam; hominis enim est hæc opinari, Dei verò scire.*

 18. Sua

* *Varro ex Platone.*

18. Suæ ignorantiæ, & viæ quâ ad divinarum rerum tenuem pervenitur cognitionem, immemores ii sunt, qui Deum necessariò omnia agere ἀποτόμως contendere audent. Nescimus quomodo Deus ad agendum adducatur, nec possumus aliter ea de re loqui, quàm ex analogia proprietatum, quas in nobis deprehendimus, & à quibus à posteriori ad Dei proprietates pervenimus; ideóque hac in re tutius nihil est sapienti ἐποχῇ, quæ temeraria omnia judicia coercet.

CAPUT VI.

De Providentia & Concursu Dei.

1. POstquàm de Creatione diximus, sequitur ut de rerum creatarum regimine agamus, quæ *Providentia* solet appellari, & definiri potest: *Actio Dei, quâ omnes creaturas, secundùm leges à se positas, conservat, & regit.* Quæritur, in ipso tractationis limine, an Ratione solâ probari possit divina Providentia? Quæ ut solvatur quæstio, observandum est duo esse rerum genera, circa quæ versari potest Providentia; quarum aliæ sunt intelligentiâ, adeóque libertate destitutæ, aliæ verò & intelligentes & liberæ. Hæ cùm sint naturâ diversæ, non eodem modo divinæ subjacent Providentiæ.

2. Si res intelligentiâ destitutas, seu corporeas, consideremus, videbimus eas constanti ordine perpetuò agi; unde colligere est eas aut ejusmodi naturam à Creatore accepisse, quæ ordinem se-

semel institutum necessariò sequatur, aut etiamnum à constante causa regi. Alterutrum autem statuatur, divina agnoscenda est Providentia. Si prius, fatendum est Deum suis Operibus *providisse*; qui stabilem adeò iis concesserit naturam, ut leges semel iis positæ numquam violentur. Si posterius, ea constans causa quæ omnia reget, ac sustentabit, cùm à Creatore diversa esse nequeat, divina Providentia extra omne dubium collocabitur.

3. Circa res intelligentia ac libertate præditas, paullò obscurior videtur Providentia. Attamen vel ex eo cognosci potest, & ab Ethnicis sapientibus agnita re ipsâ est, quòd res corporeæ, quæ circa homines positæ sunt, ita sint eorum usibus aptatæ, ut earum ope vitam commodissimè sustentent. Si Deus homines semel creatos posuisset in terra iis, quæ ad vitam necessaria sunt, destituta, neque ullam viam eorum comparandorum aperuisset; brevi totum humanum genus intercidisset, & meritò se à Creatore suo sine providentia derelictum queri potuisset. Sed cùm contrario prorsus modo se nobiscum gesserit, hinc evidenter possumus colligere nos Deo curæ esse.

4. Alia quidem multa & possunt afferri, & afferuntur hanc in rem argumenta, sed præterquàm quòd per institutum nostrum prolixioribus nobis esse non licet, pleraque sunt, si Rationem Revelatione destitutam spectes, obscuriora. Satis est, hoc in loco, ostendere humanum genus à Deo non negligi; unde proclive est colligere Dei Providentiam, occultis etiam

ſæpe nobis rationibus, circa nos agere poſſe, quòniam manifeſta curæ ejus in hominibus ſuſtentandis indicia habemus.

5. Sed ut diſtinctiùs Metaphyſicorum doctrinam, circa Providentiam tradamus, tres in ea potiſſimùm ſpectandæ ſunt actiones. Prima eſt *Conſervatio*, altera *Concurſus*, ſeu *Cooperatio*, tertia *Gubernatio*.

6. Circa Conſervationem, duplex eſt Philoſophorum ſententia, licèt ceteroquin omnes creaturas à Deo conſervari conſentiant. Alii volunt, ſemel creatis rerum naturis eam inditam ſtabilitatem, ut ſuæ naturæ vi eſſe pergant, niſi à Deo deſtruantur. Subſtantiæ omnes, ſecundùm eos, vi à Deo ſemel acceptâ neceſſariò ſunt, niſi ab ipſo Deo in nihilum redigantur. Quæcumque nempe, mutationes, ex naturæ legibus, iis eveniunt accidentales dumtaxat ſunt. Alii verò conſervationem eſſe veluti perpetuam quamdam creationem contendunt; adeò ut quemadmodum, Deo volente, vi hujus voluntatis, res exſtiterunt: ita, ejuſdem voluntatis perſeverantis efficaciâ, eſſe pergant. Sunt etiam alii, qui non voluntatem ſolam Dei exſiſtentiæ & durationis rerum cauſam agnoſcunt, ſed præterea influxum neſcio quem Dei in creaturas eſſe affirmant, cujus vi conſerventur.

7. Nos de hiſce omnibus ſententiis hoc judicium, ſine temeritate, ferri poſſe opinamur; nimirum, Philoſophos, qui eas propugnant, de re ſibi incomperta judicare. Primi, qui Deum volunt ſtabilitatem ſubſtantiis indidiſſe, non poſſunt affirmare ſubſtantiarum naturam

ſibi

sibi perspectam esse, atque in ea stabilitatem, quam dicunt, se deprehendisse; ideóque meram conjecturam in medium proferunt. Ad alteros quod attinet, verum quidem est substantias, Deo volente primùm exstitisse, & etiamnum perdurare; sed quæritur an id fiat vi solius voluntatis divinæ, quod, ut observavimus, non satis intelligitur. Si ad *influxum* confugias, rem neque compertam, neque ab ullo intelligendam profers; adeóque nihil, quod accuratè philosophantibus satisfaciat, dicis.

8. Libera debere esse hac de quæstione judicia videntur, quoniam res est naturâ suâ obscurior, quàm ut quisquam eam sibi perspectam esse jactare possit. Hoc unum extra omnem dubitationem positum videtur, omnia Deo volente in eo statu quo sunt manere; ac Deo volente dissolvi, & in nihilum redire posse; nam qui omnibus exsistentiam dedit, idem adimere potest.

9. Metaphysici non modò substantiam & proprietates rerum à Deo volunt conservari, sed præterea negant cujusquam creaturæ ullam esse actionem, ad quam Deus non concurrat. Ita plerique censent, nam *Durandus*, qui existimavit à Deo semel datam Creaturis operandi facultatem dumtaxat conservari, sine cooperatione in singulis actionibus, paucos nactus est discipulos.

Durandus] A *Sancto Porciano* dictus. Gallus Arvernus, qui floruit circa annum M CCC XX. De hac ejus sententia dissertationem scripsit *Joan. Launoius*.

scipulos. Alii ferè omnes Creaturis omnem agendi facultatem detrahunt, atque actiones, quæ Creaturarum dicuntur, propriè esse Dei qui ex occasione Creaturarum agat, affirmant.

10. Potissimum fundamentum, quo hæc opinio nititur, hoc est; nempe, oportere Creaturas à Deo pendere, non modò procreationis & conservationis ratione, sed etiam in ipsis operationibus, quod solent Metaphysici ita efferre: *causas secundas pendere à prima in fieri, in esse, atque in operari.* Videtur hisce Philosophis quicumque ausit negare operationes Creaturarum esse ipsius Dei, eas divinæ potentiæ subtrahere, quod blasphemiæ affine est.

11. Verùm solent sæpe, vocibus obscuris, sibi & aliis fucum facere, nec speciosis verbis nobis imponant oportet. Quærendum itaque quid sit *pendere*? Si hac voce significetur Creaturis nullam inesse per se operandi facultatem, sed Deum propriè loquendo esse facultatem Creaturarum, hoc ipsum est quod quæritur, meráque admittitur petitio principii. Sin autem *pendere in operando* significet, quod potest sanè significare, ejus esse naturæ ut, si Deus velit, operandi vim detrahat, impediat, & dirigat, prout vult, quod nemo negarit qui Deum agnoscat; tum verò Axioma allatum Deum esse auctorem actionum Creaturarum non probat.

12. Certè ut summam Dei in omnia sua Opera potestatem agnoscamus, non videtur necesse esse ut ipsi tribuamus quæ à Creaturis fiunt; sed tantùm ut, quemadmodum quidquid habent Creaturæ id à Deo acceperunt: ita omnia eo volente amittere, nec suis facultatibus, inscio,

aut

aut invito; uti ullo modo posse nos credere profiteamur. Satis, hoc posito, à prima causa pendere intelliguntur, neque ullà ratione divinæ potentiæ subtrahuntur. Igitur speciosus ille *dependentiæ*, ut loquuntur, Creaturarum à Deo prætextus, quo probare nituntur omnia à Deo fieri, planè inanis est.

§. 12. *Quidquid habent*, &c.] Eleganter Lactantius de artium inventione, Inst. Div. Lib. I. cap. 18; *Reliquerit hæc sanè Deus humanis ingeniis eruenda; tamen fieri non potest quin ipsius sint omnia, qui & sapientiam tribuit homini, ut inveniret; & ipsa illa, quæ possent inveniri.*

13. Tantùm abest ut hæc opinio divinam gloriam extollat, quemadmodum ejus fautores jactare solent, ut potiùs duplici de causa divinis perfectionibus immane quantum detrahat. Primò enim, dum ita deprimuntur Opera divina, etiam intelligentia prædita, ut in machinam alienis nervis mobilem mutentur, divina Potentia multò minùs in mundi creatione elucere ab incautis Philosophis statuitur, quàm ex *Durandi* sententia. Tantæ certè potentiæ indicium non est machina, quæ ut effectus edat, quibus destinata est, debet ab opifice moveri; & præterea in edendis illis effectibus ita ab eo adjuvari ut effectus sint opificis, si propriè loquamur, non machinæ; tantæ, inquam, non est ejusmodi machina potentiæ specimen, ut quæ aliquid, sine artificis auxilio, per se agere potest. Quis Horologium quod fune circumducto, vi elateris sui, horas, sine alio subsidio demonstrat, ei quod idem præstaret, impulso digito gnomone, non præferat? Quis αὐτόματον seu αὐτοκίνητον,

 si fieri

si fieri queat, machinæ externâ vi actæ, non anteponat? Igitur divinæ gloriæ majorem rationem habent, qui vim à Deo acceptam, quâ per se agere possint, Creaturis tribuunt, quàm qui earum actiones Dei esse contendunt.

14. Secundò, hac posteriore sententiâ, Deus malarum actionum auctor statuitur; licèt pernegent *Thomistæ*, sententiæ hujus propugnatores. Si enim quando homo quidpiam vult, ea volitio in eo gignitur à Deo, sequitur Deum esse mali auctorem, si ea volitio mala sit. Vult, exempli causâ, quispiam fidem Evangelio detrahere, quæ volitio mala est, nec potest à Deo gigni, nisi sit peccati auctor.

15. Atque hæc objectio æquè firma est, seu admittatur cum Thomistis *prædeterminatio physica*, quâ causæ secundæ, antequàm operentur, accipiunt à Deo *influxum*, ut loquuntur, quo posito, non possunt non operari; seu quis dixerit non prædeterminari quidem causas secundas à Deo, sed tantùm ab eo τὸ εἶναι actionibus Creaturarum conferri, eo momento quo operantur. Nam dare τὸ εἶναι actioni cuipiam est facere ut actio quæ non erat sit, adeóque eam reverâ edere: ut *prædeterminare* aliquem ad aliquid faciendum, ita ut eâ positâ *prædeterminatione*, nequeat ab eo faciendo abstinere, eòdem recidit ac id ipsum facere per se.

16. Alii quidem difficultatem eludere nituntur, distinctione inter id quod est in actione *morale* & *physicum*, aut inter actionem *in se consideratam*, & *relationem* ejus ad certum *objectum*. Aiunt à Deo fieri quod physicum est in actione, non quod morale; actionem ipsam, non quod

in

in ea respectu objecti vitiosum est. Verùm, ut * aliud agendo alibi observavimus, hæ distinctiones mera sunt aurium ludibria. Etenim licèt abstractione possint morale à physico, actio ipsa à relatione ad objectum distingui; non sequitur ea esse divisa, aut actionem singularem posse divisim ita edi, ut Deus partem ejus, alteram Creaturæ faciant. Nulla est actio in genere, omnes sunt singulares & eo ipso momento, quo eduntur, versùs certum objectum feruntur. Igitur eæ opiniones, dum primâ fronte videntur ad divinam gloriam excogitatæ, reverâ Deo detrahunt honorem sanctitatis.

17. Hoc adeò manifestum est, ut non opus esset rei ampliùs inhærere, nisi paucis objectioni quorumdam Metaphysicorum respondendum esset. Aiunt à solo Deo posse Entia creari, adeóque actiones Creaturarum, quæ actiones Entia sunt, ei esse tribuendas. Fatemur quidem à Creaturis non posse novas substantias creari; sed quare non possint substantiam aliquam modo quopiam novo afficere, non videmus. Imò contrà sentimus, & ipsi Mentem nostram à nobis modificari, variis rationibus, nobis conscii sumus. Ipsi volumus, aut voluntatis impetum cohibemus, prout videtur, variis in rebus. Ipsi etiam nobis conscii sumus, eáque conscientia cogitatio est, seu modificatio Mentis; quæ modificatio planè nostra est, non aliunde nobis injecta. Igitur licèt substantiarum procreatio supra nos sit posita, accidentia gignere possumus.

* *Logic.* P. I. C. 10. & IV. C. 9.

18. Neque hoc quidquam divinæ gloriæ detrahit, quoniam hoc ipsum quod accidentia procreamus à Deo, non à nobis, habemus, cui nos totos debemus. Præterea tantum est discrimen inter substantiæ è nihilo creationem, & modi alicujus generationem, ut semper immensum, hujus rei respectu, inter Deum & homines supersit intervallum; cùm præsertim Deus accidentium, quæ à Creaturis fit, procreationem & norit, & impedire, si ei videtur, possit.

19. Tertia divinæ Providentiæ actio est *Gubernatio*, quæ cùm in rerum merè corporearum, tum in humanarum administratione sita est. In ea administratione Deus viis jam institutis, à prima rerum creatione, aut inusitatis utitur. In priore agendi ratione, summa postulatur sapientia; cùm in tam multiplici causarum corporearum & liberarum concursu videre quid futurum sit, atque eventibus moderari difficillimum sit. Summa verò Dei Potentia elucet, in extraordinariis eventibus; etenim novas leges, prout libet, naturæ rerum præscribere ejus solius est, qui ordinarias semel posuit. Per ordinarias naturæ leges non potest, exempli causâ, cadaver in vitam rursus vocari. Dissoluta semel corporis humani compages numquam reficitur, quod experientiâ certissimâ constat. Igitur si homo mortuus ad vitam redeat, non potest hoc esse effectus legum naturæ ordinariarum, sed tantùm voluntatis extraordinariæ Legislatoris summi, qui omnia è nihilo eduxit.

20. Verùm hîc observandum, non semper à nobis posse inusitatos ejusmodi eventus ab ordinariis secerni, quia rem usitatam quidem in se, sed circumstantiis nobis ignotis, extraordinariam,

riam, sine interventu causarum secundarum, Deus potest facere. Exempli causâ, nihil est pluviâ frequentius, nihil, secundùm veteres naturæ leges, facilius, ubi sunt multi in aëre vapores, qui frigore aut vento condensantur. At si nulla corporea causa vapores è terra educat, nulla eos in pluviam cogat; sed solus Deus hoc efficiat, tum est extraordinaria pluvia. Verùm hanc pluviam ab ordinaria secernere nobis non licet, nisi Deus ipse revelarit.

21. Ceterùm divina Providentia aliter se gerit circa causas liberas, ac circa eas quæ ineluctabili mechanismo agunt. Non eodem modo percelluntur Spiritus ac corpora, ideóque aliter reguntur. Sed quomodo hîc Deus agat, & quotuplici ratione, ignotum est. An immediatè cogitationes animis ingerat, an utatur tantùm externis objectis, aut quando alterutrâ tantùm adgrediatur homines viâ, nobis prorsus latet. Ideóque, cùm præsertim Theologi hæc soleant excutere, pluribus de iis agere supersedebimus.

CAPUT VII.

De Infinitate & Omnipotentia Dei.

1. ONtologiæ nostræ Cap. XVII. ubi de Finito & Infinito egimus, paucula de Infinitate Dei prælibavimus. Inter Infinitatis genera eam quæ *perfectionis* dicitur, & quæ in solum Deum cadit recensuimus. De qua paullò distinctiùs hîc sumus acturi.

2. Duplici ratione divinæ proprietates infinitæ dici possunt, *numero* & *intensione*. Numero infinitæ sunt proprietates divinæ, quòd Deus in se complectatur proprietates omnes possibiles, quæ tot sunt numero, ut numquam exhauriri queant. Hoc inde liquet, quòd Deus omnia possibilia efficere queat, seu omnia quorum ideas formare possumus, è nihilo educere, ut infra ostendemus; nemo autem dare possit quod non habet, ut sæpe diximus. Igitur Deus omnes omnium rerum possibilium proprietates in se habet; ideóque, vel hoc respectu, infinitus dici potest.

3. Si omnia, quæ sunt, Naturarum genera nobis nota essent, fortè inde etiam infinitatem Dei colligere possemus. Fortasse enim sunt infinita Entium re ipsâ exsistentium genera, infinitíque eorum gradus inter Nihilum & summam illam Naturam quæ omnia è nihilo eduxit. Certè Opificem, cujus est infinita beneficentia, non dedecet numerus infinitus Creaturarum, in quas inexhaustas suas opes effuderit. Sed quia conjecturis hîc agere nolumus, priore potiùs ratiocinatione, ad probandam infinitatem proprietatum divinarum, nitimur.

4. *Intensione* verò infinitæ sunt Dei perfectiones, quòd nullus earum capi possit terminus, atque ad omnia prorsus objecta ad eas pertinentia extendantur. Exempli causâ, duratio Dei dicitur infinita, quia neque habuit initium, neque finem habitura est. Nemo potest indicare divinæ durationis terminum, ultra quem Deus neque fuerit, neque erit, ut ostendimus ubi de Æternitate egimus. Scientia Dei infinita dicitur,

citur, quòd omnia quæ possunt sciri, Deo nota sint, nec quidquam sit, de quo dicere queamus: hucusque non porrigitur Dei cognitio; aut hîc est ultimus divinæ cognitionis terminus.

5. Quando ita loquimur, probè observandum est nos intelligere tantùm objecta realia, non verò repugnantes ideas, quæ propriè nihil sunt. Si ergo dicimus Deum omnia scire, non intelligimus voce *omnia* contradictorias propositiones, quæ non sunt scientiæ ullius objecta. Nemo dixerit detrahi Omniscientiam Deo ab eo, qui Deo notum esse circulum quadratum negarit; quia reverâ circulus quadratus est idea contradictoria, seu merum nihil. Igitur non præfiniuntur divinæ scientiæ limites, ubi id quod naturâ suâ sciri non potest Deo notum esse negatur. Modo nulla res γνωστὸς Deo latere, nec ulla propositio, quæ intelligi queat, illum fugere dicatur, satis est.

6. Hoc ipsum dicendum de Omnipotentia Dei, quæ est *facultas omnium, quæ concipi possunt, faciendorum.* Vidimus * nos ad Potentiæ divinæ cognitionem pervenire, ex nostra ipsorum conscientia, quâ aliquid à nobis posse fieri sentimus; sed hinc colligimus Deum esse nobis potentiorem, quòd ea fecerit quæ nos non possemus, quale est initium dedisse humano generi nondum exsistenti, ut reliquarum omnium rerum procreationem omittamus.

7. Verùm quando cogitamus Deum ab omni æternitate fuisse, nec quidquam eorum quæ habet ab alio accepisse, sed per se & naturâ suâ semper

* *Sup.* Cap. II. 8.

ſemper habuiſſe; eò facilè devenimus ut Potentiam, ut & reliquas ejus proprietates, eſſe infinitam agnoſcamus. Etenim qui tantæ præſtantiæ eſt, ut duratione infinitâ ſit præditus, útque nihil ab ullo Ente acceperit, nullos etiam proprietatum terminos habere poteſt. Proprietates finitas eæ Naturæ habent, quæ eas ab alia ipſis fines ſtatuente acceperunt; non quæ ſibi ipſa, ſi ita loqui licet, pro arbitrio quæ voluit dedit.

8. Quoniam ergo nulla fuit antiquior Natura, quæ Deum facultatibus quas habet ornaverit, Potentiæ ejus nulli prorſus ſunt limites, ſeu omnia poteſt facere, quæ fieri poſſunt. Nullam rem animo concipere quimus, ad quam non porrigatur divina potentia, oſtendimus enim alibi * ea demum poſſibilia à nobis dici, quorum ideam formare poſſumus.

9. Hîc rurſus obſervandum eſt, quod jam monuimus, & quidem eò diligentiùs, quò plures hac de re inter Philoſophos Chriſtianos ortæ ſunt controverſiæ, quia non ſatis intellexerunt nonnulli quid ſibi vellent. Qui dicunt à Deo omnia poſſe fieri, voce *omnia* non complectuntur ea quæ naturâ ſuâ fieri non poſſe à nobis intelliguntur, ſed tantùm *omnia poſſibilia*.

10. Quæritur, exempli causâ, an Deus poſſit facere ut aliquid ſit & non ſit ſimul? Deum quidem poſſe facere ut aliquid, quod non erat, ſit, ſeu exſiſtat: aut ut aliquid, quod erat, non ſit; ſeu deſinat eſſe intelligimus. Sed quis intelligat vi divinâ poſſe fieri ut aliquid ſit, & non ſit ſimul? Hæc certè propoſitio, quod de repugnantibus omni-

* Ontolog. C. XIV. 4.

omnibus § alibi à nobis observatum est, sensu omni destituta est; nec qui eam profert magis intelligitur, quàm si Linguâ sibi & aliis ignotâ uteretur, aut prorsus sileret. Aliquid, quod est & non est simul, est merum non Ens, nulliúsque adeò potentiæ objectum.

11. Igitur qui, divinæ potentiæ reverentiores ut videantur, negant se audere dicere à Deo repugnantia non posse fieri, sibi ipsi fortè, aut aliis saltem speciosis vocibus illudunt. Contrà qui à Deo talia fieri posse negant, ii nihil divinæ potentiæ detrahunt; quandoquidem hoc eòdem recidit, ac si merum nihil esse divinæ objectum potentiæ negarent.

§ *Ontolog.* C. XIV. 12.

CAPUT VIII.

De Miraculis.

1. QUæ de divina Omnipotentia modò diximus, non intempestivè hîc de *Miraculis* agi posse nos admonent. Qua quidem in re, quæstiones Theologicas, quoad fieri poterit, vitabimus, hîc enim pænè solam Rationem audimus. Primùm itaque, quid propriè miraculum vocetur, & quo discrimine vera à falsò sic dictis secerni queant; secundò à quo fieri, & quæ inde deduci consectaria possint; tertiò circa quæ miracula edantur, ostendemus.

2. *Sectione* II. C. 4. hujus Opusculi, ut miraculum quidpiam vocetur, tria postulari obiter diximus, quod accuratiùs hîc excutiemus. Oportet I. vires humanas superet: II. Præter

con-

constantem naturæ rerum ordinem fit: III. Si quod, in cujuſpiam gratiam, deducendum ex edito miraculo conſectarium eſt, id ab eo cujus potentia, aut in cujus gratiam fit prædici, aut ſaltem eo tempore, quo eo indiget, evenire neceſſe eſt. Quæ tria ſingillatim explicabimus, quippe quæ ſolvendis, quæ hîc proponi ſolent, quæſtionibus haud parum conducant.

3. *Primùm* ergo, miraculum non dicitur, ſi quis quadringenta pondo humeris ferat, neque enim hoc excedit vires humanas. Sed ſi quis aliquot millena pondo bajularet, miraculum haberetur, ſi modo & alia, quæ adjecimus, adeſſent indicia; eſt enim prorſus ſupra humanas vires tantum pondus humeris gerere. Sunt qui velint, miraculum dici propriè non quod hominum dumtaxat, ſed Creaturarum omnium vires ſuperat, infinitámque potentiam neceſſariò poſtulat. Verùm eos falli in ſequentibus, ubi de auctore miraculorum, oſtendemus.

4. Interea hinc colligere indicium poſſumus, quo falſa miracula à veris ſecerni ſæpe poſſunt. Quod quaſi miraculum venditatur, ſi vires humanas non ſuperet, aut humanâ arte fieri queat, id ſuſpectum eſſe debet. Exempli causâ, quidpiam, quod humano capiti ſimile ſit, incorruptum per aliquot ſæcula ſervare non eſt ſupra humanam artem poſitum. Cereum enim effingi caput poteſt, humano ſimile, & quod annos feret. Itaque ante omnia diligentiſſimè inquirendum an non ars, aut fraus lateat; quod examen ſi inire non liceat, aut res in medio relinquenda, aut ſuſpecta habenda, ſi ſint ſuſpicandi rationes.

5. Se-

5. *Secundò*, nemo miraculum editum censeat, si metalla igne liquefacta, lapidésve in calcem redactos viderit, quia experientiâ hanc esse igni vim inditam constat. Sed si quis vidisset homines, illæsis & vestibus & corpore, per medias flammas in fornace diu incedere; is meritò, si modò tertium non deesset indicium, miraculum in gratiam eorum factum hoc vocaret. Hìc quoque rem factam esse, ut creditur, certissimum ante omnia sit oportet; alioquin ubi de re ipsa non constat, an sit præter naturæ ordinem frustra quæritur, aut probatur; quod vulgò ab iis, qui ficta venditant miracula, fieri solet.

6. Hoc veri miraculi indicium quidam incertum facere nituntur, hoc argumento; quòd cùm rerum naturæ ordinem non planè noscamus, & innumeræ esse queant nobis causæ ignotæ, quæ inusitatos edant effectus, quidpiam esse præter naturæ ordinem satis certò dijudicare nequeamus. Rerum quidem naturalium inadæquatam nobis esse ideam, aut an sit adæquata scire nos non posse, ultrò fatemur. Attamen tanta non est ignorantia nostra, ut numquam quidquam præter naturæ ordinem esse affirmare possimus. Plurima Gentium & sæculorum omnium experientiâ constant, qualia sunt quæ modò diximus. Proprietates quidem omnes humanæ naturæ, & substantias quibus homo constat, non satis esse notas passim ostendimus; nec eò seciùs ab homine decem millia pondo bajulari, & ignis vehementiam, sine detrimento, ferri non posse notum est. Si quis tantum pondus ferat, aut illæsus in mediis ignibus diu maneat,

neat, id præter naturæ esse ordinem omnibus liquet. Si diceretur Cometa ad Solis nostri vorticem appulsus, præter naturæ ordinem esse; posset hoc in dubium revocari; quia satis nobis non est notus Cometarum motus, ut quid sit præter ordinem quo moventur certò definire queamus. Sed ubi de rebus sermo est, quas omnes homines semper eodem modo se habere experti sunt; quid sit præter naturæ ordinem pronunciare certò possumus, ut ex allatis exemplis intelligere est.

7. *Tertio* loco, miraculum non haberetur; ex quo duci posset consectarium in gratiam cujuspiam, quod nec-opinis omnibus eveniret, neque cuiquam prodesset. Dicitur exempli causâ, cadaver Alexandri, septem post ejus mortem diebus, sub fervido Mesopotamiæ cœlo, nullâ tabe, ne minimo quidem livore corruptum, & vultus ejus vigore, qui ex spiritu constat, destitutus non fuisse. Hoc si verum statuatur, nulli tamen consectario locum præbebit; quia nemo hoc præviderat, nec in cujusquam emolumentum vertit. Idem judicium de longè maxima portentorum, quæ apud *Livium* sunt, parte ferendum est. Sed si quis tempus, quo portentum futurum erat, significarit, idque in rem suam aut alterius converterit; tunc hoc inde potest consectarium duci, portenti auctorem hoc ei revelasse, adeóque miraculum in ejus gratiam edere voluisse; quod non faceret nisi is, in cujus gratiam id edidit, illi acceptissimus esset. Ita Moses, qui prædixit Israëlem à Deo liberatum iri, pridie ejus diei quo mare Erythræum discedere jussum est coram Israële, hoc quoque

vati-

vaticinio ostendit verum se esse Prophetam, Deóque Israëlis ex Ægypto egressum placere; neque enim Deus in gratiam impostoris, & ut evaderet invisus sibi populus, ejusmodi miraculum fecisset.

8. Hîc tertius miraculi character inanem esse ostendit eorum objectionem, qui miracula ordini cuipiam naturæ minùs noto, necessariò tamen sese evolventi, tribuunt; si enim ordo ille naturæ ignotus est humano generi, quî factum ut Prophetæ, Christúsque & Apostoli ejus ordinis effectus ita præviderint, ut post eorum verba, aut preces, semper evenerint? Huic quæstioni reponere illi quidquam nequeunt; sed etsi videntur miraculorum historiam admittere, eam falsam re ipsâ existimant; nec allatam objectionem, quæ historiâ ipsâ evertitur, invenerunt alia de causa, quàm quia historiam apertè negare ausi non sunt.

9. Cùm autem tria, quæ memoravimus, in Scripturæ miraculis reperiantur; ea miraculorum vocabulo digna esse facilè colligere est, nisi à Theologicis, quantum potest, abstinere decrevissemus, præcipuis aliquot selectis quæ à nobis de miraculis generaliter dicta sunt hîc aptaremus. Verùm hoc non est hujus loci, neque factu est difficile.

10. Jam videndum quæ sit causa efficiens & immediata miraculorum. Ipsâ descriptione miraculi homines, & causas naturales, secundùm ordinem à Deo ab initio institutum actas, exclusimus. Supersunt Spiritus humanis Mentibus præstantiores, sed creati; atque ipse, Creator omnium, Deus. Sunt qui præter ordinem natu-

naturæ quidquam fieri posse negant ab ullo, nisi ab ejus institutore Deo, imò & *potentiam infinitam* ad miraculum edendum postulari aiunt.

11. Non negaverimus innumera miracula divinæ potentiæ immediatos esse effectus; adeóque ei tribuenda, cujus infinita est potentia, quod Scriptura multis locis testatur. Sed quæritur an semper ita sint supra omnium Creaturarum vires, ut soli Deo, quasi *causæ totali & immediatæ*, tribuenda sint? Ut affirmatione respondere possemus, oporteret terminos potentiæ omnium Creaturarum nobis esse notos; & miraculorum naturam ejusmodi esse, ut extra eos terminos posita esset. At miracula quidem præter naturæ ordinem fiunt, sed unde nobis constat Deum Spiritibus nullis violandi ejus ordinis potentiam umquam concessisse? Certè quamquam is ordo est ab infinita potentia institutus, non sequitur eum à sola ea potentia immutari posse. Hinc etiam plurima portenta inter Israëlitas Angelorum ministerio edita esse, Deo jubente, memoriæ proditum est.

12. Credibile etiam est ab Angelis numquam eum violari ordinem, nisi jubente, aut peculiaribus de causis permittente Deo. Indecorum enim esset ordinem, à summo rerum omnium Domino sapientissimè institutum, temerè passim à Creaturis immutari. Atque hinc fit ut rarò turbatus sit, nec sine gravissimis causis; ut facilè ostenderemus, si hîc miracula in Sacris Litteris memorata expendi institutum nostrum pateretur.

13. Quæ

13. Quæ diximus de Angelorum potentia, ea videntur æquè de malis ac bonis debere intelligi; quamvis negare nolimus inæqualem fortè esse variorum Angelorum potentiam, ut alii facilè quod aliorum vires superat efficere queant. Verùm quia hæc omnia ignota sunt, & omnis via quâ ad eorum penitiorem cognitionem perveniri posset præclusa, conjecturis indulgere supervacuum est. De potentia Cacodæmonum diximus quæ verisimillima visa sunt. S. II. c. 4.

14. Sed quæritur hoc in loco, si Deus atque Angeli miracula edant, primò unde possimus scire an miraculum à Deo, an ab Angelo sit editum? Secundò, si concedatur ab Angelo profectum, quî malum Angelum à bono secernere? Certè cùm miraculum non postulet naturâ suâ causam, cui potentia insit infinita, ex ipso miraculo evidentia auctoris ejus indicia elicere non possumus. Sed quò difficilius videtur miraculum, eò magis ad infinitam potentiam accedere à nobis judicatur. Exempli causâ, certa prædictio rerum multis sæculis postea futurarum adeò difficilis videtur, ut quamvis scientiæ Angelorum limites nobis ignoti sint, attamen eam ad solum Deum pertinere censeamus. At excitare procellam, licèt supra vires humanas sit, nec alioqui futurum esset, ejusmodi esse videtur, ut ab Angelo & malo & bono fieri posse facilè existimetur.

15. Ad alteram quæstionem quod attinet, de discrimine inter bonorum & malorum Angelorum miracula inveniendo, certiora nonnulla responderi possunt. Cùm veritas simplex, & una sit,

fit, semper sibi constat. Ideóque quodcumque miraculum eò pertinere videretur, ut quidpiam falsum nobis persuaderet, id à mendace adeóque malo Angelo profectum oporteret. Si ergo miraculum ad confirmandam doctrinam, quam falsam esse ex indubitata Revelatione, aut Ratione scimus, fieret; id fallaci auctori illico tribueremus, & insidias à Cacodæmone simplicioribus strui judicaremus. Contrà si miracula eò spectare videamus, ut homines ad Revelationis & Rationis ductum sequendum excitent, ea si non Deo, saltem bono Angelo meritò tribuimus; neque enim mali Angeli, virtutis ac pietatis hostes, ut iis adhæreamus umquam operam dabunt. At si portentum ederetur, cujus finem nullo modo adsequeremur, id cui tribui oporteret in dubium revocari posset.

16. Ex hujusmodi etiam miraculo, quod de portentis Ethnicorum suprà diximus, nullum certum duci posset consectarium. Sed si quis ad homines erroribus & vitiis inquinatos veniat, eos ad saniorem mentem traducturus; & postquam docuit quid credi, quid fieri ab iis ut se & erroribus & vitiis liberent, oporteat, dicat se à Deo propterea missum, & argumentum mandatorum à Deo acceptorum portentum quodpiam subitum editum iri pronunciet, ídque eveniat, dubium esse non potest quin verum dicat. Nam nec Angeli mali doctrinæ veræ & sanctæ pondus, edito portento; neque Deus aut boni Angeli plano ac pravo homini auctoritatem, turbato propterea naturæ ordine, conciliare vellent.

17. Ne-

17. Neque dixeris hominem fallacem extraordinarium causarum latentium effectum in suam rem vertere, & credulæ plebi id in sui gratiam editum persuadere posse, quamvis is effectus non evenire non potuerit. Locus huic exceptioni in rebus miris, quas post eventum vir callidus interpretatur, esse potest; sed ubi prædicitur effectus planè inusitatus, & qui à nemine præcognosci potest, ipsa prædictio manifestum est revelationis divinæ indicium. Sic, ut jam monuimus, cùm Mosis prædictioni, de aquis Erythræi maris discessuris, respondisset eventus, nemo dubitare potuit quin hoc ei revelatum esset ab eadem Natura quæ miraculum edidit; imò quin ipsum miraculum, quod tam opportunè accidebat, in ejus gratiam factum fuisset. Sed cùm Alexandro per littus, sub Climace Pamphyliæ monte, iter facturo, Austri, quibus flantibus transiri illac non poterat, in Septemtriones sunt mutati, idque ipse non *sine numine* factum interpretaretur; irrideri meritò poterat, cùm nihil sit vento mutabilius, & insperata opportunitate usus esset.

18. Postremò, ut de Miraculis tractationi finis imponatur, ostendendum esset in rebus possibilibus, non in effectibus contradictoriis, sita esse miracula; nisi jam, ubi de Omnipotentia Dei egimus & alibi, divinæ Potentiæ objecta non esse repugnantia demonstrassemus. Itaque nihil quidem ea de re addemus; observabimus dumtaxat, si omnia Veteris & Novi Testamenti miracula animo versentur, nullius planè mentionem fieri, quod ita naturæ rerum repugnet. Portenta omnis generis Deus

edidit, sed omnia possunt Propositionibus exprimi, quarum sensus probè intelligitur. Fecisse, exempli causâ, ut qui mortuus fuerat in vitam rediret facilè intelligitur Deus. Sed si quis nobis narraret Deum fecisse ut unus, idémque vir vivus & mortuus esset, hoc est, viveret & non viveret eodem tempore; eam Propositionem numquam intelligere possemus, frustráque nobis quasi credenda traderetur.

19. Hinc miraculum quod nunc Christianorum haud exigua pars in Eucharistia fieri vult; ubi, ut aiunt, unum idémque corpus est extensum & non extensum, unum & non unum; hoc, inquam, miraculum nullâ ratione admitti posse colligimus. Possemus & alia indicare, quibus ab omnibus aliis, quæ verè accidêre, miraculis differt; nisi hoc ad Theologicas controversias, quas vitare decrevimus, nos abduceret.

20. Ejusdem generis est miraculum, quo Humanitatis Christi proprietates Divinitatis communes factæ esse, & vice versâ divinæ Humanitatis ab aliis affirmantur. Unum idémque subjectum, qualis est Humanitas, non potest esse simul Humanitas & non Humanitas; ideóque quidquid dicatur de Communicatione illa Idiomatum, non magis potest intelligi quàm Transsubstantiatio; nec creditur etiam ab ullo, cùm repugnantia credi nequeant, quamvis cæca ejusmodi dogmatum tantoperè jactetur fides.

CAPUT IX.

De Immutabilitate & Simplicitate Dei.

1. INter divina attributa, quasi omnium aliorum vinculum, habetur Dei *Immutabilitas*; quâ fit ut neque quidquam adquirat quod non habuerit, neque quidquam amittat umquam perfectionis. Summatim considerata ex ejus æternitate veluti manat. Quod enim semper fuit, ut causa ad exsistendum non indiguit: ita nec ulla causa ad ea omnia ab æterno possidenda, quæ haberi possunt, indiget. Quæ autem semel habet amittere non potest, quia ejusmodi Natura per se ipsa non abjiciet perfectiones suas, neque ab alia ulla iis spoliari poterit.

2. Immutabilitas autem Dei potest duplici ratione considerari, & primò quidem divinæ naturæ, secundò decretorum ejus respectu. Immutabilitas, quatenus naturam divinam respicit, in eo sita est ut nulla mutatio fiat in proprietatibus Dei; altera verò decretorum divinorum, ut ne voluntatem ex eventibus nec-opinis, aut ex mutatione consilii, quæ ex ignorantia aliqua oriatur, mutare Deus videatur.

3. Facilis est intellectu naturæ seu proprietatum divinarum immutabilitas, propter allatam rationem, §. 1. Sed difficiliùs est intelligere Dei consilia non mutari, si de iis ex actionibus ejus externis judicium feramus. Exempli causâ, Deus creationem mundi perfi-

 cere

cere certo demum tempore ſtatuit, mutationes tempeſtatum & omnium pænè rerum ſublunarium varias eſſe voluit, quod primâ fronte conſiliorum varietatem arguere videtur.

4. Verùm ſolvetur is nodus, ſi in animum revocemus mutationem in actionibus duplicis eſſe generis. Altera ſubitanea eſt, quando aliquid evenit, quod prævifum non fuerat; ut cùm Nauta velificationem, mutato ſubitò vento, commutat, & in alium tendit portum, quàm animo deſtinaverat. Hæc mutatio non cadit in Deum, quia nihil non prævifum ei contingit. Altera verò eſt antea jam concepta animo, quàm res eveniat quæ mutationem poſtulat, ut ſi quis prævideat aliquid futurum, quod exiget ut aliter tunc agat, quàm nunc agit. Hæc mutatio nihil habet, quod ipſum dedeceat Deum, qui ſemper in ſe idem manet, quamvis extrinſecùs aliter agat.

5. Deus ab omni æternitate, certo æternæ durationis articulo (quem ſolus intelligit, quippe qui ſolus totam æternitatem capit) mundum creare conſtituit apud ſe; quod decretum poſtea, ſtatuto tempore, exſequutus eſt. Licèt actio hæc non ſit coæterna decreto, tamen nihil naturæ divinæ præſtantiæ detrahit, cùm non ſubiti effectus conſilii, ſed æterni decreti exſequutio ſit. Similiter mutationes, quæ in rebus corporeis conſtanter eveniunt, quales ſunt temporum viciſſitudines, cùm, ſecundùm quaſdam leges ſemel poſitas, ſemper fiant, nihil habent quod divinam lædat immutabilitatem.

6. At

6. At ſaltem, inquiet fortè quiſpiam, mutatur in eo Deus, quòd actionem edat certo tempore, quam alio non edit. Antequàm creaſſet mundum, eam actionem quâ mundum creavit non ediderat, neque poſt creatum mundum, umquam edidit. Sine dubio ea in re aliqua eſt mutatio, ſed cùm actio ſit tantùm effectus accidentalis proprietatum Rei agentis, mutationem nullam in proprietates ipſas inducit, ſi modò facultatem Rei agentis non exhauriat. Si Potentia Dei agendo exhauriretur, actiones ejus mutationem in divinam naturam inducerent; verùm nihil ejuſmodi evenire intelligimus. Præterea, ſi Deus agendo diceretur aliquid adverſum virtutibus feciſſe, tunc actiones Dei in eo mutationem crearent Deo indignam; ſed ſi ſemper agat convenienter virtutibus ſuis, mutatio, quæ in Deo fit, nullo modo immutabilitatem ejus minuit.

7. Magnam cum immutabilitate Dei affinitatem habet ejus *Simplicitas*, quæ à Metaphyſicis Compoſitioni opponitur. Hoc attributo Deus eſt, ut putant, ita ſimplex, ut omnis prorſus Compoſitionis, cujuſcumque tandem ſit generis, ſit expers. Non eſt compoſitus ex partibus diviſibilibus, ut corpora, ſic enim poſſet à Creaturis affici & mutari. Non eſt compoſitus ex Eſſentia & Exſiſtentia, ſunt enim in Deo inſeparabilia, cùm Deus eſſentialiter ſit.

8. Sed Metaphyſici præterea negant eum ex Genere & Differentia compoſitum eſſe, hoc eſt, quidquam eſſe in Deo quod ſit ei commune cum certo genere Entium; quoniam proprieta-

tes ipsæ Creaturarum, quæ Deo insunt tamquam Causæ, in eo sunt sine defectibus, quibus in Creaturis laborant. Verùm cùm ejusmodi compositio sit Rationis, & abstractione merâ distinguatur Genus à Differentia; quamvis admitteretur in Deo, nullam labem ei adspergeret; non magis quàm abstractæ ejus attributorum distinctiones.

9. Negant etiam Metaphysici Deum compositum esse, ex Subjecto & Accidentibus. Verùm hîc affirmant quod ex eorum principiis intelligi non potest; si enim in Deo sunt volitiones variæ, quarum efficaciâ varia sint ejus opera effecta, quæ non fieri, si voluisset, poterant, seu quæ liberè à Deo facta sunt; non potest negari quin in Deo sint accidentia. Illæ enim volitiones cùm, secundùm Metaphysicos, liberæ sint, potuissent in Deo non esse; & reverâ ubi res, quam voluit Deus, peracta est, non sunt ampliùs.

10. Si in animum revocemus nos non aliter nosse Deum, quàm à posteriori, eique tribuere, defectibus omnibus remotis, quæ in nobis sensimus esse, animadvertemus nos non aliter posse singulas ejus intelligere cogitationes, quàm ut nostras intelligimus. Igitur ut quasi accidentia intelliguntur à nobis, quæ singillatim cogitamus: ita cogitationes singulas Dei, quasi accidentia quædam consideramus. Hoc tantùm hîc faciendum superest, ut omnem hinc defectum removeamus. Nullus autem videtur Deo tribui, quamvis dicatur cogitationes habere accidentales, quas non habere posset; modò eæ cogitationes nihil complectantur, quod divinæ

præ-

præstantiæ repugnet. Exempli causâ, si statuamus à Deo liberè creatum esse mundum, ita ut eum non creare potuerit, actio ea Dei, seu volitio creandi mundi potuit in Deo non esse; neque hac opinione, quidquam divinis perfectionibus detrahitur, quia creatio mundi nihil habet quod Deum dedeceat.

11. Qui negant Deum esse compositum ex Actu & Potentia in easdem difficultates se conjiciunt, quis enim possit intelligere in eo Ente nihil esse potentiâ, quod innumera facere potest, quæ non facit? Verùm hæc composito est tantùm abstractio Mentis, quâ positâ nihil sequitur incommodi; modò nulla nova perfectio Deo accedere posse dicatur, quod per ejus immutabilitatem non licet.

CAPUT X.

De Unitate Dei.

1. POstquàm Deum esse ostendimus, variáque ejus attributa physica lustravimus, unum superest considerandum; nempe, *Unitas* summæ illius Naturæ, cui reliquæ omnes ortum debent. Probavimus quidem antehac debere esse Causam æternam omnium rerum quæ cœperunt; sed nondum satis ex dictis, utrum dicere nos oporteat *Causam*, vel *Causas*, liquidum est.

2. Si expendamus argumenta, quibus æternitas Causæ alicujus ostenditur, nullum com-

periemus esse, quod plurium Causarum æternarum suspicionem vel minimam moveat. Non possumus quidem, hoc in loco, in medium omnia ea argumenta proferre; sed unum, quo usi sumus Cap. I. hujus Sectionis, instar omnium erit. Diximus omnia, quæ initium habuerunt, ab alio fuisse procreata, quia nihil per se è nihilo emergit: unde collegimus oportere esse causam æternam, quæ Entibus non æternis initium dederit. Ut autem invictum habeatur hoc argumentum, satis est Causam ejusmodi unam esse, nec ullatenus Causarum æternarum postulatur multitudo. Ut enim aliquid quod non erat incipiat esse, unica Causa æterna, æquè ac plures, efficere potest.

3. Hoc cùm ita sit, Philosophi unum esse Deum hinc colligunt, quòd si essent plures Dii, sibi invicem contradicere possent, & mutuo sibi impedimento esse. Nam quamvis concedant plurium Causarum æternarum voluntates in eo consensuras, quod erit virtutibus ac perfectionibus earum consentaneum: attamen posset fieri ut in rebus indifferentibus, aut æquè bonis dissentirent. Exempli causâ, sit aliquid quod liberè fiat ab una Causa, & aliud item quod altera æquè liberè efficiat, quæ sint inter se contraria; orīretur inde & dissensio & maxima omnium rerum perturbatio. Si esset indifferens utrum Solem oporteat lineam æquinoctialem obliquè secare, aut parallelo motu eam sequi; posset fieri ut una Causa hoc vellet, altera verò illud. Quid autem tunc fieret? Alterutra invita cederet, alterâ inferior esset;

esset; utramque autem æqualem & æternam statuimus. Si neutra cederet, quis hujus pugnæ finis esset?

4. Certè in regimine hujusce nostri Vorticis, in quo Terra sedes nostra circumagitur, nihil occurrit quod variarum Causarum gubernationem vel minimùm sapiat. Omnia constanti ordine peraguntur, & inferiores Causæ mechanicæ semper eodem modo agunt, quod unius summæ regimen satis indicat. Si quis diceret unicuique Vortici, aut saltem parti certæ rerum Universitatis suum esse peculiarem Opificem & Deum, suæ affirmationis rationem redderet oporteret. Deinde quî factum esset ut Causæ æternæ inter se ita mundum, aut ornandum, aut regendum divisissent?

5. Veterum Persarum * Philosophi hîc tamen intercedunt, quippe qui duo Principia alterum boni, alterum mali ponerent. Hoc vocabant *Arimanem*, illud *Oromazem*, dicebántque posterius causam omnium bonorum, similémque esse Luci; prius verò malorum omnium, & Tenebras referre. Ut hoc probarent, vitam hancce nostram bonis & malis mistam observari jubebant, quæ cùm uni Principio tribui non possint, neque enim unica Natura malefica ac benefica simul esse potest, ideò necessariò duo Principia rerum, bonum & malum, agnoscenda statuebant.

6. Fatemur quidem vitam hancce bonis & malis esse mistam, imò bona malis superari; sed nullo modo inde colligas esse duo Principia. Potest enim unum idémqueque Principium iis, quibus

* *Vide T. Stanlejum Hist. Phil. Orient. Lib.* 2. *c.* 6.

bus benefacit alioqui, mala quædam immittere; si mala ab animo nocendi cupido non proficiscantur, sed sint instar Pharmacorum, quibus morbos, in quos inciderent, aut antevertat, aut curet. Hoc autem ipsum hominibus usu venit, qui nisi malis coërcerentur, in extrema omnia se præcipites darent. Nisi essent morbi, qui non forent valetudinis abusus? Nisi calamitatibus frangerentur ferociores spiritus, quis secunda fortuna benè uteretur? Nisi mors hominum cœptis finem imponeret, quæ superbia esset potentiorum, quæ infirmiorum miseria? Igitur hæc aliáque id genus vitæ mala, propter quæ malum Principium oportere esse contendebant Persæ, eorúmque discipuli *Manichæi*, tantùm abest ut quidquam simile suadeant, ut contrà hinc colligere liceat unicum esse beneficum Principium; à quo tam mala, quàm bona fluant, quæ fuit pia Veterum Hebræorum sententia.

§. 6. *Nisi malis coërcerentur*, &c.] Pulcrè hanc in rem *Lactantius*, Lib. de Opif. Dei, C. IV. *Si mors certa constituta esset ætati fieret homo insolentissimus, & humanitate omni careret. Nam ferè jura omnia humanitatis, quibus inter nos cohæremus, ex metu & conscientia fragilitatis oriuntur*, &c.

7. Ceterùm Unitas Causæ supremæ, ex qua omnes aliæ pendent, non obstat quin possint esse multæ inferiores; per quas, veluti per Ministros, aut Instrumenta, omnia regat atque administret Causarum omnium Causa. Atque hinc nata est Veterum Ethnicorum πολυθεότης, qui licèt multos inferiores dicerent esse Deos,

tamen eorum unicum Patrem esse agnoscebant; quod cùm ex Poëtis, tum ex Philosophis facilè probari posset, si res ad institutum nostrum pertineret. Satis erit observasse sapientissimos quosque Unitatem Dei agnovisse. Imò ipsi Persæ Unitatem boni Principii propugnabant, atque id potentius esse malo, quod tandem ab eo destruendum erat, dictitabant; quod eòdem pænè recidit, ac si unicum esse summum Principium statuissent.

§. 7. *Hinc nata &c.*] Rem copiosissimè demonstravit *Rod. Cudworthus* Systematis Intellectualis Cap. IV.

CAPUT XI.

De Proprietatibus Moralibus Dei.

1. CApite II. hujus Sectionis, breviter ostendimus quâ ratione proprietatum Dei moralium, quæ *Virtutes* vocantur, ideas effingamus. Nunc idem argumentum paullò diligentiùs pertractandum est.

2. Hominum Virtutes ad tria genera, pro numero objectorum in quæ feruntur, possunt revocari. Aliæ ad nos ipsos, aliæ ad proximum, aliæ ad Deum pertinent. Ad eas veluti manu deducimur, ipsâ rerum humanarum constitutione, cui si convenienter agamus, Virtutem colemus; quod paucis ostendemus, quia nisi hoc probè intellexerimus, idea divinarum Virtutum nobis fallax obversetur necesse est.

4. Virtutes quæ ad nos ipsos pertinent eò omnes spectant ne animum aut corpus inepta ad ea, ad quæ naturâ suâ comparata sunt, reddamus; adeóque culpâ nostrâ felicitate, quam consequi possumus, excidamus. Sic veritatis, & rerum utilium cognitionis amor, eò tendit ut nobis ad felicitatem via aperiatur. Sobrietas, quæ ad corpus pertinet potissimùm, colenda nobis est, ne & animum hebetiorem intemperantiâ, & corpus infirmum potûs aut cibi nimiâ copiâ reddamus; adeóque inepti rebus omnibus evadamus. Itaque convenienter naturæ nostræ agentes virtuti constanter adhæremus.

4. In Deo quidem non sunt virtutes, quæ ad vitanda mala, quorum naturâ suâ immunis est, spectent; sed primò Deus nos ita creavit, ut virtutes illæ sint nobis necessariò colendæ, si beati esse volumus. Unde colligimus eas virtutes Deo probari, quî enim Opifex non probaret quod ad suum opificium sartum tectum conservandum conducit? Illud autem Dei virtutibus hisce faventis judicium virtus habetur, quæ nostris, quantùm per discrimen Dei & Creaturarum licet, respondet.

5. Deinde, quemadmodum convenienter naturæ nostræ agamus par est: ita Deus etiam convenienter naturæ suæ necessariò agit. Veritatem amat Deus necessariò, quia eam non potest ignorare, aut ex ejus cognitione ullum malum timere. Suæ naturæ repugnaret oporteret, ut mendacium amaret, aut probaret. Igitur in Deo, quemadmodum in nobis, virtus est Veritatis amor.

6. Vir-

6. Virtutes, quæ ad alios pertinent, hoc uno continentur præcepto: *quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris*; quod si observetur, felix, eatenus saltem, hominum vita evadet; si violetur, ut passim fit, inde innumeræ fluent calamitates, quod nos experientia satis docet. Cùm ergo, aliunde nobis constet à Deo benefico nos non esse hîc collocatos, eo animo ut miseri essemus, improbat sine dubio vitia quæ Societatis humanæ felicitati adversantur; contra virtutibus, quibus promovetur, suffragatur. Atque hæc suffragatio loco omnium nostrarum virtutum, quæ proximum respiciunt, esse potest.

7. Hoc ut liquidiùs constet, duas virtutes, Justitiam & Beneficentiam expendemus. Justitia in eo sita est, ut unicuique suum tribuatur, & dividitur in *distributivam* & *vindicatricem*. Distributivâ utimur, quando unicuique reddimus, ac conservamus, quod legitimâ viâ adquisivit, aut possidet. Nisi ita invicem ageremus, vita tolerari non posset, ideóque necessitas ipsa vitæ eò nos deducit. Deus ergo, qui necessitatis hujus auctor est, eam virtutem necessitate magistrâ nos docet. Ipse quidem eam, prout in nobis est, non habet; quippe cujus omnia sunt, & qui proinde nemini proprium quidquam eripere potest. Alterum Justitiæ genus est vindicatrix, quæ licèt à privatis originem ducat, ejusmodi tamen est ut vetitum ejus, optimis de rationibus, sit iis exercitium. Sita est in pœnis, pro ratione peccatorum, irrogandis; quod à Magistratibus, jam constitutâ Societate, fieri debet. Ea virtus in Deo est, quippe qui summus hominum Judex naturâ suâ est.

8. Cùm oporteat homines se invicem omni ratione adjuvare, ut beatam hîc degant vitam, pro benignitate ejus qui nos hîc collocavit; qui, neglectis vitæ officiis, voluntati divinæ erga homines adversatur, Deo ingratus est, adeóque ab eo jure suo beneficium nullum exspectare potest. Si per totum vitæ curriculum pertinaciter injustitiæ adhæreat, quid jam superest, nisi ut Deus, qui Societatis humanæ auctor est & vindex, ei, quàm ingrata sibi sit injustitia, testatum dolore aliquo in eum immisso faciat? Sanè qui singulis Societatibus hîc in terris præsunt, injusti haberentur, si earum perturbatores impunè perpetuò abire finerent. Hîc quidem aliqua est, circa moderationem pœnarum, & earumdem finem, difficultas; verùm eam non movebimus, ne instituti nostri finibus egrediamur.

9. Si homines ita inter se viverent, ut nihil sibi invicem tribuerent, nisi quod summo jure debitum esset, & ex legibus exigi posset, infelicissima esset vita. Virtus, quâ aliis sine legis necessitate benefacimus, vocatur *Beneficentia*; éstque in Deo multò præstantior, quàm in hominibus. Etenim licèt legibus civilibus non sanciatur Beneficentia, attamen ab ipsa humanarum rerum constitutione præscribitur, ut modò ostendimus, quia sine ea vita vitalis non esset. At Deus nobis benefacit, non spe commodi quod à nobis exspectet, sed mero præstantissimæ naturæ suæ impulsu, quæ eum Creaturis suis non benefacere, aut earum malum, quasi scopum suum, sibi proponere non patitur. Hanc autem virtutem in Deo esse scimus, ipsâ experientiâ,

sine

sine multis ratiocinationibus; sed ejus demum ideam formamus, postquàm humanam Beneficentiam animo concepimus.

10. Similibus viis, ad aliarum divinarum virtutum cognitionem pervenimus. *Sanctus*, exempli causâ, dicitur, quia probat Sanctitatem hominum, nec contra eam agit, quam ipse constituit; quid enim Deum, ut contraria ageret, cogere posset? *Verax* esse censetur, quia qui Societatem humanam ita constituit, ut veracitas ad eam tuendam necessaria sit, ipse legem à se positam non violabit; neque id faciet, quod ingratissimos ei homines mendaces reddit.

11. Tertia virtutum humanarum classis ad Deum ipsum fertur. *Religionis* nomine omnes continentur, quæ sita est primò in opinione de Deo, quâ ei nihil tam præstante natura indignum tribuamus, quantùm per imbecillitatem nostram licet; deinde in veneratione animi, ejúsque externa testificatione, quanta esse potest in eum qui omnes omnium rerum proprietates continet, & cui omnia ipsi debemus. Quoniam autem hæ virtutes sunt inferioris erga superiorem, cùm nemo sit Deo superior, in eo esse non possunt aliter, nisi quia eas in nobis probat. Si homines venerari, atque in pretio habere debemus, pro virtutibus, quibus præditi sunt, & beneficiis quibus nos affecerunt, quid Deo non debemus? Justitia erga homines prius postulat, quâ semel constitutâ, nulla ratio est quare ejus exercitium erga Deum ipsum summopere ei non placeret. Sunt tamen rationes, quæ suadeant Deum non tam propter se, quàm propter nos,

nos, Religionem à nobis postulare; sed non sunt hujus loci, quippe quæ ad Theologiam, quam hîc non attingemus, pertinent. Eadem de causa, missâ singularum Dei virtutum contemplatione, hîc finem huic nostræ Pneumatologiæ faciemus.

F I N I S.

INDEX CAPITUM PNEUMATOLOGIÆ.

V. *De*

FINIS.

THOMÆ STANLEII

HISTORIA

PHILOSOPHIÆ

ORIENTALIS.

Recensuit, ex Anglica Lingua in Latinam transtulit, Notisque in Oracula Chaldaïca & Indice Philologico auxit

JOANNES CLERICUS.

PHE

PHILOSOPHIÆ ORIENTALIS HISTORIA.

LIBER PRIMUS.

DE CHALDÆIS Prooemium.

APUD omnes, ne Græcorum quidem eruditissimis exceptis, Philosophiam ab Oriente originem ducere, in confesso est. Nulla autem Orientalium Gentium antiquitate, cum *Chaldæis* & *Ægyptiis*, certare poterat. Ægyptii quidem Chaldæos coloniam esse Ægyptiacam, quæ sibi eruditionem omnem deberet, dictitabant. Sed qui minùs studio & præjudiciis laborabant *Magos*, (*a*) quorum disciplinæ à Chaldæis profluxerant, *antiquiores Ægyptiis* affirmabant; (*b*) Astronomiámque à Chaldæis profectam ad Ægyptios transiisse, unde ad Græcos pervenit; nec Chaldæos esse (*c*) *antiquissimum doctorum genus* diffitebantur.

Babyloniæ pars est *Chaldæa*, cujus incolæ dicebantur *Chasdim* quasi *Chusdim*, à *Chuso* (*d*) *Chami* filio. Verùm eorum Philosophia, patriæ regionis finibus egressa, per Arabiam & Persidem

(*a*) *Scriptor* τοῦ Μαγικοῦ *citati à Laërtio in Proœm.* (*b*) *Joseph Ant. Lib.* 1. *c.* 9. (*c*) *Cicero L. de Divin.* (*d*) *Vide Indicem in voce* Chaldæi.

dem finitimas propagata est; unde factum ut trium earum Gentium eruditio CHALDAÏCÆ nomine insigniretur. Itaque initium faciemus à Sapientia Chaldæorum, propriè ita à regione appellata, unde ceteræ Gentes suam duxerunt; & prior quidem pars nostræ indagationis circa ipsos Sapientiæ Auctores, eorúmque Sectas, posterior circa doctrinam versabitur.

SECTIO PRIMA

De Chaldæis Philosophis, eorúmque Sectis.

CAPUT I.

Chaldaïcæ Eruditionis Antiquitas.

QUAMVIS Chaldaïcæ Sapientiæ antiquitatem aliæ Gentes non æquarent, multùm tamen abest ut ejus sit antiquitatis, quam ipsi ei tribuebant. Cùm (†) Alexander, victo Dario, Babylone potitus esset, quod incidit in annum Periodi Julianæ 4383. *Aristoteles*, diligens liberalium Artium promotor, rogavit *Callisthenem*, sororis suæ filium, qui Alexandri comes fuit, se doceret quam antiquitatem Chaldaïca Sapientia attingere meritò censeri posset. Chaldæi contendebant ab eo tempore, quo primùm observare astra cœperant, ad expeditionem Alexandri, fluxisse 470000. annos. Sed multò recentiores erant observationes, quas, ut

(†) *Vide Joan. Marshami Chron. Can. initio lib. IV.*

ut auctor est *Porphyrius*, à *Simplicio* (*a*) laudatus, Callisthenes ad *Aristotelem* misit; ad ea enim tempora adservatæ fuerant observationes annorum dumtaxat 1903. quorum initium, retrogrediendo, ab anno allato Expeditionis Alexandri, incidit in annum Periodi Julianæ 2480. Atque hoc ipsum meritò potest in dubium revocari, nam nihil est in Chaldaïca Astronomia antiquius (*) *Æra Nabonassaris*, quæ incipit demum 3967. Periodi Julianæ anno. Ab hac Æra computant observationes suas, quâ si antiquiores ullas habuissent, vix fieri potuisset, ut earum non meminisset (*b*) *Ptolemæus*. Prima enim observationum, à Ptolemæo memoratarum, incidit in annum primum *Merodachi* Babyloniæ regis, qui legatos misit ad Ezechiam, ut inquirerent de miraculo (*c*) quod in Horologio Achasi contigerat; is autem annus est Æræ Nabonassareæ vigesimus septimus. Secunda (*d*) observatio est anni vigesimi octavi; tertia 127. Nabonassaris, seu quinti *Nabopolassaris*. Hoc testimonium est omni exceptione majus, siquidem *Ptolemæus* ostendit rationes & regulas harumce observationum. Quidquid præterea adfertur videtur Hypothesis mera esse; ac si quidem statuamus cyclum Canicularem, qui complectitur 1461. annos, hoc est, 1460. naturales, à *Porphyrio* (†) positum fuisse, ut constaret Hypothesis, octodecim tantùm anni huic numero deessent.

(*a*) *In Lib.* 2. *de Cælo p.* 123. *l.* 18. (*) *Vide Indicem in voce* Nabonassar. (*b*) *Lib.* IV. *c.* 6, 7. (*c*) 2. Reg. XX, 12. & 1. Paral. XXXI. 31. (*d*) Ptol. Lib. V. p. 125. (†) *Vide indicem in voce* Sothica.

CA-

CAPUT II.

Varios fuisse Zoroastres.

INVENTIO Artium, apud Chaldæos, ab omnibus ZOROASTRI tribuitur. Ut omittam ineptam Etymologiam nominis ejus à Græcis vocibus ζῶον & ἄστρον deductam, *Dinon* (*a*) à Laërtio laudatus interpretatur ἀστροθύτην, quod *astrorum sacerdotem* vertunt. (*b*) *Athanas. Kircherus* hanc minùs probat Etymologiam, quippe constantem duabus Linguis, Græca, nimirum, voce ἄστρον, & Chaldaïca *Zor*. Ipse derivat à צורא *tsura*, figura, aut צייר *tsajar*, formo, & סתר *star*, ignis occultus, quasi dictus fuisset *Tsairaster*, hoc est, fictor imaginum occulti ignis; vel *Tsuraster*, id est, imago arcanarum rerum, quod consentit cum Persico nomine *Zarast*. Verùm observarunt docti Viri *Ester*, in Persica Lingua, significare *stellam* Priorem partem *Zor* (*c*) *Bochartus* deducit ab Hebraïco *schur*, contemplari; ideóque apud Laërtium, pro ἀστροθύτης, legit ἀστροθεάτης *contemplator Astrorum*. At reperire est particulam *Zor*, in compositione aliorum nominum, ut in *Zorobabel*, quod interpretamur *natum Babylone*; unde colligere licet *Zoroastrem* significare *filium Astrorum*.

Idem nomen alii efferunt *Zabradus*, alii *Nazaratas*, alii *Zares*, alii *Zaran*, alii *Zaratus*, alii *Zaradas*; quæ sunt tantùm variæ corruptiones Chal-

(*a*) *In Proœm.* (*b*) *Obel. Pamph. Lib.* IV. *II.* §. I. (*c*) *Geogr. Sacr. Lib.* 4. *c.* I.

Chaldaici vel Persici vocabuli, quod Græci plerumque efferunt *Zoroastres.*

Nemo negat fuisse varios Zoroastres, excepto uno *Goropio Becano*, qui, præter omnem verisimilitudinem, contendit unicum fuisse. Verùm in enumeratione eorum, quibus id nominis fuit, non est exigua inter Eruditos dissensio. Nituntur quidem potissimùm (*d*) *Arnobii* verbis, sed quæ non unâ ratione interpretantur: *Age nunc veniat, quis super igneam Zonam Magus, interiore ab orbe, Zoroastres, Hermippo ut adsentiamur auctori. Bactrianus & ille conveniat, cujus Ctesias res gestas historiarum exponit in primo; Armenius, Hostanis nepos; & familiaris Pamphylius Cyri.* (*e*) *Patricius*, (*f*) *Naudæus*, (*g*) *Kircherus* aliique existimant memorari ab *Arnobio* quatuor Zoroastres, primum Chaldæum; secundum Bactrianum; tertium Pamphylium, alio nomine *Erum*; quartum Armenium, filium, ut vult *Kircherus*, Hostanis. Eadem verba (*h*) *Claud. Salmasius* ita legit & distinguit: *Age nunc veniat, quæso, per igneam zonam Magus, interiore ab orbe Zoroastres, Hermippo ut adsentiamur auctori, Bactrianus. Et ille conveniat, cujus Ctesias res gestas historiarum exponit in primo, Armenius Hostanis nepos; & familiaris Pamphilus Cyri.* Itaque secundùm *Salmasium*, tres fuere dumtaxat Zoroastres; primus, secundùm quosdam, ex interiore Libya, vel Æthiopia τῆς κεκαυμένης vicina, aut, si *Hermippo* fides habeatur, *Bactrianus*; alter Armenius nepos Hostanis, cujus

(d) *Cont. Gent. Lib. I.* (e) *Mag. Phil.* (f) *Apol Mag.* (g) *Obel. Pamphil.* (h) *Exercit. Plin. pag. 355. novæ Ed.*

FINIS.

THOMÆ STANLEII

HISTORIA

PHILOSOPHIÆ

ORIENTALIS.

Recensuit, ex Anglica Lingua in Latinam transtulit, Notisque in Oracula Chaldaïca & Indice Philologico auxit

JOANNES CLERICUS.

P. H. E.

Tertius, qui eo nomine à *Laërtio* insignitur, fuit *Persa*, *Clementi* Alexandrino *Medus*, *Suidæ Medo-Persa*, institutor Magorum, & Chaldaïcarum disciplinarum discendarum Persis auctor. Quidam hunc cum Chaldæo confundunt, & utrumque, ut *Kircherus*, (s) cum Chamo Noachi filio, non sine ingenti anachronismo. Neque enim comperimus vocem *Persa* usitatam ante tempora *Ezechielis* Prophetæ, neque nobilis ea Gens ante Cyrum fuit. Occasio hallucinationis videtur fuisse, quòd Zoroaster Persa à *Plinio*, *Laërtio*, atque aliis dicatur instituisse Magiam & Magos; quod aliter intelligi non debet, nisi quia eos in Perside primus instituit. Nam *Plutarchus* (t) agnoscit Zoroastrem, apud Chaldæos, Magos instituisse, ad quorum imitationem Persæ etiam suos habuerunt. Arabica quoque Historia (u) tradit Zaradussit non primùm instituisse, sed reformasse Religionem Persarum & Magorum, qui divisi erant in plurimas sectas.

Quartus fuit *Pamphylius*, vulgo dictus *Er*, vel *Erus Armenius*. Hunc etiam Zoroastrem dictum testatur *Clemens* Alexandrinus (x) his verbis: *Idem* (Plato) *in X. Lib. de Repub. meminit Eri Armeni, qui est Zoroastres. Ipse quidem certè Zoroastres hæc scribit. Hæc scripsit Zoroastres Armenii filius, genere Pamphylius: in bello mortuus cùm essem, apud inferos à Diis edoctus sum.* Hunc Zoroastrem affirmat Plato ad vitam rediisse, post mortem decem dierum, (y) quibus inter cadavera jacuerat; quod ex *Platone* repe-

(s) *Obel. Pamph. Lib. I. c. 2. Sect. 1.* (t) *De Isid. & Osiride.* (u) *Ab Erpenio edita,* (x) *Strom. Lib. V, p. 598. Edit. Franc.* (y) *Lib. I. cap. 8.*

PHILOSOPHIÆ ORIENTALIS HISTORIA.

LIBER PRIMUS.

DE CHALDÆIS Proœmium.

APUD omnes, ne Græcorum quidem eruditissimis exceptis, Philosophiam ab Oriente originem ducere, in confesso est. Nulla autem Orientalium Gentium antiquitate, cum *Chaldæis* & *Ægyptiis*, certare poterat. Ægyptii quidem Chaldæos coloniam esse Ægyptiacam, quæ sibi eruditionem omnem deberet, dictitabant. Sed qui minùs studio & præjudiciis laborabant *Magos*, (*a*) quorum disciplinæ à Chaldæis profluxerant, *antiquiores Ægyptiis* affirmabant; (*b*) Astronomiámque à Chaldæis profectam ad Ægyptios transiisse, unde ad Græcos pervenit; nec Chaldæos esse (*c*) *antiquissimum doctorum genus* diffitebantur.

Babyloniæ pars est *Chaldæa*, cujus incolæ dicebantur *Chasdim* quasi *Chusdim*, à *Chuso* (*d*) *Chami* filio. Verùm eorum Philosophia, patriæ regionis finibus egressa, per Arabiam & Persidem

(*a*) *Scriptor* τῦ Μαγικῦ *citati à Laërtio in Proœm.* (*b*) *Joseph Ant. Lib.* 1. *c.* 9. (*c*) *Cicero L. de Divin.* (*d*) *Vide Indicem in voce* Chaldæi.

Proconneso comparuisset, eos versus fecisse, qui nunc Arimaspei à Græcis dicuntur, iisque conditis rursus evanuisse. Eo poëmate describebatur Vita Beata, seu Respublica, ex ejus sententia, perfectissima; quod colligimus ex Clemente Alexandrino (*d*): *Hyperboreæ enim & Arimaspeæ civitates, campi Elisii sunt Respublicæ justorum. Scimus autem Platonis quoque civitatem esse in cœlo, ut exemplar positam.* Hisce addi potest *sextus Zoroaster*, sic enim ab (*e*) *Apuleio* vocatur, qui Babylone vixit, quo tempore Pythagoras captivus à Cambyse eò deductus est. Idem scriptor eum vocat, *omnis divini arcanum antistitem*, eóque magistro præcipuè usum esse Pythagoram dicit. Videtur idem esse ac *Zabratus*, à quo *Diogenes* (*f*) affirmat Pythagoram purgatum esse omnibus pristinæ vitæ sordibus, & edoctum quarum rerum probos expertes esse oporteret, uti & Physicam. Idem quoque erit *Nazaratas* Assyrius, quem *Alexander*, in libro de Pythagoricis Symbolis, affirmat magistrum fuisse Pythagoræ. Hunc eumdem Suidas vocat *Zarem*, Cyrillus *Zaranem*, Plutarchus *Zaratam*.

Mirum videri non debet tot fuisse Zoroastres, tantámque confusionem apud Scriptores, qui de iis egerunt nec eos satis distinxerunt, ortam; nam eximiorum Virorum, alicujúsque utilis humanæ vitæ inventi (*g*) auctorum nomine solent postea appellari omnes, qui in eodem rerum genere eminent. Hoc ipsum peperit tot *Belos*, *Saturnos*, *Joves*, &c. unde natæ tot in eorum Historiis turbæ. Idem dicere est de Chaldæo Zoroastre,

(d) *Strom. Lib. IV. in fine.* (e) *In Floridis.* (f) *Porphyr. Vit. Pythagoræ.* (g) *Vide Indicem in voce* Zoroastres.

roastre, qui cùm inventor fuerit Magicarum & Astronomicarum disciplinarum, causa fuit cur aliis, qui easdem disciplinas in alias regiones intulerunt; quod fecit, auctore *Plutarcho*, Zoroaster Persa imitatus Chaldæos; & similibus, qui iisdem artibus excelluere, quales fuerunt Bactrianus, Proconnesius, & Pamphylius, attributum fuerit nomen Zoroastris.

Caput III.

De Chaldæo Zoroastre Chaldaïca Philosophia Auctore.

PRimus horum Zoroastrum Chaldæus, vel Assyrius, ab omnibus Artium & Scientiarum inter Chaldæos inventor fuisse prædicatur; sed de tempore quo vixit, summa est inter Eruditos dissensio.

Quidam adeò immaniter errant, ut confutatione sint indigni, qualis est *Eudoxus* (*a*) & qui scripsit opus Μαγικὸν inscriptum (*b*) quod *Aristoteli* vulgò tribui solet, qui affirmant eum 5000. annos vixisse ante *Platonem*. In eamdem classem sunt compingendi *Hermippus*, *Hermodorus* Platonicus, *Plutarchus*, & eum sequutus *Gemistus Pletho*, qui eum 5000. annis ante bellum Trojanum floruisse aiunt.

Alii existimant Zoroastrem eumdem esse cum *Chamo* Noachi filio; in qua sententia, ut omittam *Pseudo-Berosum Annii Viterbiensis*, fuere

 Di-

(a) *Laërt. in Proœm.* (b) *Sub ejus nomine à Plinio citatur* Lib. xxx. cap. 1.

Didymus Alexandrinus, *Agathias* Scholasticus, & *Abenephi*, quorum postremus: *Cham*, inquit, *erat filius Noachi: hic primus docuit idololatriam, & primus invexit magicas artes in mundum; ejus nomen est Zuraster; hic secundus est Adris, & perpetuus ignis*. Huc nonnulli referunt Rabbinicas fabulas (c) *à Chamo magicis artibus castratum patrem*: (d) *Noachum eâ ratione impeditum ne quartum generaret filium, maledixisse quarto filii Chami*: (e) *maledictionem illam* (eum futurum servum servorum) *complecti peregrinum cultum*; nempe, idololatriam: (f) *propterea posteros Chusi factos esse idololatras, quandoquidem Cham primus idola fecit, & invexit peregrinum cultum in mundum, & docuit familiam suam colere ignem*.

Plerique seriùs eum vivisse putant, & *Epiphanius* quidem, tempore Nemrodi; quod consentit cum initio observationum, quas à Callisthene ad Aristotelem missas diximus; nam floruit Nimrod circiter annis 1903, antequàm Babylon ab Alexandro caperetur, quò usque observationes illæ pertingebant.

Suidas vult eum æqualem fuisse Nino, Assyriæ Regi, *Eusebius* Semeramidi uxori Nini. Hic autem à Chronologis, ante 3447. Periodi Julianæ annum, vixisse statuitur.

Suidas alibi prodidit eum vixisse 500. annis, ante exscidium Trojæ; *Xanthus* 600. ante expeditionem Xerxis in Græciam. Troja autem, secundùm *Arundellianum marmor*, capta fuit 434. ante

(c) *R. Levi in Gen. & R. Samuel in fortalit. fidei.* (d) *Raschi in Gen.* (e) *Aben. Ezr. in Gen.* (f) *R. Hanasse in scuto fortium.*

ante primam Olympiadem. Xerxis expeditio incidit in primum annum 75 Olympiadis, hoc est 4335. Periodi Julianæ. *Suidæ* ergo calculus incidit in 3030 Periodi ejusdem, *Xanthi* verò computatio in 3634, quæ mihi videtur Historiæ & veritati magis consentanea.

De natalibus, vita, ac morte Zoroastris pauca apud Veteres supersunt, eáque an de Chaldæo, an verò de Persa intelligenda incertum. *Plato* vocat eum (g) *Zoroastrem filium Oromazis*. Sed *Oromazes*, ut *Plutarchus* aliique ostenderunt, nomen fuit quod Zoroastres Persa, ejúsque discipuli Deo tribuebant. Hinc colligas verba *Platonis* esse intelligenda de Mago Persa, qui propter inusitatam eruditionem figuratè, aut fabulosè dicebatur *Filius Dei*, aut boni Genii; quo honore affecti sunt Pythagoras, Plato, aliique præstantissimi viri.

Plinius (h) scripsit Zoroastrem (quem intelligat non addit) *risisse eodem die quo genitus esset, atque eidem cerebrum ita palpitasse, ut impositam repelleret manum, futuræ præsagio scientiæ.* Zoroastres Assyrius, auctore *Suida*, *precatus est ut igne cœlesti consumtus obiret, & monuit Assyrios suum cinerem conservarent, sic enim illis regnum perpetuò mansurum*; quod *Cedrenus* de Persa Zoroastre prodidit.

Scripta Chaldæo attributa memorantur (i) vicies centena millia versuum, quos indicibus & commentariis illustraverat *Hermippus*.

Oracula, quæ fortè partem aliquam antecedentium versuum complectebantur, & in quæ

(g) *In Alcibiad. I.* (h) Lib. VII. cap. 16. (i) *Plin.* Lib. XXX. cap. 1.

Syrianus duodecim libros interpretationum scripserat.

De Agricultura & Mechanicis. Plinius inde laudat rationem serendi, & scriptor *Geoponicorum* plurima experimenta naturalia. Verùm hæc erant spuria, aut ab alio Zoroastre scripta.

Revelationes, quæ etiam supposititiæ, fictæ, ut *Porphyrius* putabat, à quibusdam Gnosticis.

Addendus est, ab Arabibus laudatus, liber *de Magia*; item *de Somniis* eorúmque interpretationibus, sæpe à *Gelaldino* citatus, sed posteriorum temporum fœtus.

Quidam adscribunt Chaldæo libros Persæ Zoroastris, qua de re infrà agemus.

CAPUT IV.

De Belo, altero apud Chaldæos Scientiarum inventore.

QUIDAM adscribunt inventionem Astronomiæ *Belo*, quo nomine duo viri insignes fuere. Alter Tyrius fuit, alter Babylonius, qui Arabibus Regibus in regno Babylonico successit, circa annum mundi 2682, secundùm calculum *Africani*; ob quas inventiones, Babylonii illi divinos honores detulere.

Durat adhuc ibi, ait Plinius, (*a*) *Jovis Beli Templum. Inventor hic fuit sideralis scientiæ.*

Diodorus (*b*) verba faciens de Ægyptiis. „Plu„rimas etiam, inquit, ex Ægypto colonias in „or-

(a) *Hist. Nat.* Lib. VI. cap. 26.
(b) Lib. I. quæst. 24. Ed. Wechel.

„orbem terrarum ſparſas eſſe dicunt. Babylonem
„*Belus* Neptuni & Libyæ, ut creditur, filius
„coloniam deduxit; & delectâ apud Euphratem
„ſede, ſacerdotes, pro more Ægyptiorum, im-
„penſis & oneribus publicis exemtos inſtituit;
„quos Chaldæos Babylonii nominant; ὃς Βα-
„βυλώνιοι καλοῦσι Χαλδαίους. Hi obſervant aſtra;
„imitati Sacerdotes qui ſunt apud Ægyptios,
„Phyſicóſque & Aſtrologos, μιμούμενοι τοὺς παρ'
„Αἰγυπτίοις ἱερεῖς καὶ φυσικοὺς, ἔτι δὲ Ἀστρολόγους.
At Belum *Neptuni* & *Libyæ* filium eſſe, id
ex Græca Mythologia petitum eſt; eúmque co-
loniam ex Ægypto in Babyloniam duxiſſe fa-
buloſum. Nam Ægyptiis cum peregrinis, per
longum tempus, nullum fuit commercium.
Verùm Belum memoratarum diſciplinarum pe-
titum fuiſſe oſtendit hac hiſtoriâ (c) *Ælianus*:
„Xerxes Darii filius, effoſſo vetuſti *Beli* monu-
„mento, vitream urnam reperit, ubi jacebat
„in oleo cadaver. Nec tamen plena erat urna,
„vacuúmque è ſummis labris ferè palmæ ſpa-
„tium habebat. Adjacebat urnæ columna exi-
„gua, in qua ſcriptum erat eum, qui ſepul-
„crum aperuiſſet, neque repleſſet urnam, malè
„habiturum. Quo lecto, Xerxes expavit, &
„oleum celerrimè juſſit infundi; ſed ne ſic qui-
„dem impleta fuit. Juſſit iterum infundi; &
„cùm non impleretur, effuſo oleo fruſtra amiſſo,
„deſtitit; clauſóque monumento, mœſtus abiit.
„Neque verò eum feſellerunt quæ columna
„prædixerat. Cùm enim coëgiſſet exercitum
„ſeptuaginta myriadum hominum contra Græ-
„cos, malè mulctatus eſt; deinde redux tur-

(c) *Var. Hiſt.* Lib. XIII. cap. 3.

„ pissimè periit, noctu in lecto à filio inter-
„ fectus.

Huic Belo Semiramis filia (*d*) Templum mediâ Babylone exstruxit; quod summæ erat altitudinis, & in quo Chaldæos, siderum illic contemplationi vacantes, ortus & occasus accuratè notasse memoriæ proditum est.

(d) *Diod.* Lib. II. p. 69.

CAPUT V.

Alii Chaldæi Philosophi.

ZOROASTRI ortum debuerunt Chaldæi Magi & Philosophi, inter quos *Plinius* (*a*) recenset *Azonacem*, Magistrum Zoroastris, sine dubio recentioris alicujus, cùm plurimi ita vocati fuerint, ut ostendimus. Idem scriptor meminit veterum Magorum, *Marmaridii Babylonii*, & *Zarmocenidæ Assyrii*, qui *soli cognominantur*, & *quorum nulla exstant monumenta*.

His addendus ex Suida *Zoromasdres*, qui Mathematica & Physica scripsit; & *Teucer* Babylonius, priscus scriptor, qui de Decanis egerat.

Mathematici etiam, teste Strabone (*b*) quosdam memorabant, ut *Cidenam*, *Naburianum*, *Sudinum*, *Seleucum Seleucienſem*, aliósque eximios viros.

(a) Lib. XXX. cap. I.
(b) Lib. XVI. p. 509. *Ed. Cas. Gen.*

CA-

Caput VI.

De Beroso, qui primus invexit Chaldaïcas disciplinas in Græciam.

Post hosce floruit *Berosus*, vel ut à Græcis vocatur Βήρωσσος, cujus nomen (a) quidam interpretantur *filium Hoseæ*; etenim ex *Elia*, apud Chaldæos, ביר idem esse ac בר apud Syros liquet. Ita dicunt *Bar-ptolemæum*, *Bar-timæum*; & hic noster à *Gorionide* aliisque Rabbinis בר הושע *Bar-Hosea* vocatur. Arabes, ut ex *Abenephi* aliisque constat, *Barasa* appellant.

(b) *Casparus Barthius* ait quosdam eum æqualem Mosi facere, quod meritò ut absurdum rejicit. *Claudius Verderius*, in sua *Anniani Berosi* Censura, affirmat eum vixisse paullò ante Alexandri Macedonis tempora, quâ auctoritate fretus mihi non constat. *Tatianus*, in Oratione adversùs Græcos, Alexandro æqualem fuisse ait; verùm idem testatur à Beroso Historiam à se conscriptam dicatam ei Antiocho, qui tertius ab Alexandro fuit. At dubia est hæc lectio, cùm (c) *Eusebius* eum Tatiani locum his verbis laudet: * *Berosus vir Babylonius idémque Beli, quod illorum numen erat, Sacerdos, qui Alexandri vivebat temporibus, in ea, quam tribus libris Antiocho post Seleucum tertio* (τῷ μετὰ Σέλευ-

(a) *Jos. Scal. in Euseb.*
(b) *Ex Voss. de Hist. Græc.* Lib. 1. cap. 13.
(c) *Præp.* Lib. x. cap. 11.
* *Vide Indicem in voce* Berosus.

Σέλευκον τρίτῳ) *ſcripſit*, *Chaldæorum hiſtoria*, &c. In ipſo textu *Tatiani* eſt ἀπὸ τοῦ μετὰ Σέλευκον, μετ' αὐτὸν, quæ lectio magis conſentanea Hiſtoriæ videtur. Alexandro proximè ſucceſſit *Seleucus Nicator*, huic *Antiochus Soter*, cui *Antiochus Deus*, regnum auſpicatus uno & ſexaginta annis poſt Alexandri mortem: Jam autem fieri poteſt ut Beroſus, eo tempore quo Alexander Babylonem cepit; natus eſſet triginta annos, aut aliquantò pauciores, & nonagenarius aut paullò junior Hiſtoriam ſuam Antiocho Deo dicaverit. Fortè etiam *Antiochus poſt Alexandrum tertius* eſſe queat, apud *Tatianum*, Antiochus *Soter*, ſi ipſum Alexandrum ſcilicet numeres, poſt quem Seleucus ſecundus erit, Antiochus Soter tertius, ad quem à morte Alexandri effluxere tantùm quadraginta quatuor anni. Hac etiam computatione admiſsâ, ferri poterit lectio *Euſebii*; primus enim erit Seleucus, ſecundus Antiochus Soter, tertius Antiochus Deus. Neque hoc pugnabit cum ea ratione, quâ *Geſnerus Tatiani* verba vertit: κατ' Ἀλέξανδρον γενόμενος, ut legitur in *Stephani* Euſebiana editione, vel, ut eſt apud ipſum Tatianum, κατ' Ἀλέξανδρον γεγονώς, *qui Alexandri ætate vixit*, quam verſionem ſecutus eſt (*d*) *Onuphrius Panvinius*. Sed verba hæc penſiculatiùs expendenti in mentem venit rectiùs verti, qui *Alexandri ætate natus eſt*. Sic ſanè tollitur omnis ſcrupulus. Quippe natus ſit Beroſus, biennio ante obitum Alexandri; fuerit hoc pacto tantùm annorum ſexaginta quatuor, cùm cœpit regnare Antiochus Deus, cui librum ſuum obtulit. Utcumque eſt,

(d) *Lib. de Sibyll.*

est, Berosus Historiam suam emisit temporibus *Ptolemæi Philadelphi*. Nam hic imperavit triginta octo annis, ac anno quidem ejus sexto, regnare in Syria cœpit Antiochus Deus, quorum alterutri sua nuncupavit Berosus. Minimè verò adsentiendum *Conrado Gesnero*, qui, in notis ad *Tatianum*, per *Alexandrum* intelligi putat, non illum Philippi filium, cognomento *Magnum*; sed eum, qui in Syriæ regno *Demetrio Soteri* successit, successorémque habuit *Demetrium Nicanorem*. Per *Antiochum* verò capit *Antiochum Sidetem*, qui post Demetrium Nicanorem regnavit. Hæc enim si vera essent, Berosus toto sæculo esset junior *Manethone*. Atqui *Manethos* floruit sub Philadelpho, ut ostendit alibi *Vossius*, ex quo hæc hausimus. Philadelphus obiit anno tertio Olympiadis CXXXIII; at Antiochus Sidetes Syriam invasit, anno primo Olympiadis CLX. Quomodo tum demum vixisse Berosus potest, qui paullò antiquior est ipso Manethone? quod disertim dicit *Georgius Syncellus*. Aliter etiam ætatem Berosi adstruimus. Nam *Plinius* (*e*) scripsit Berosum prodere memoriam annorum CCCCLXXX, qui sine dubio sunt anni Nabonassaris. At caput Æræ Nabonassareæ surgit Olympiadis VIII. anno secundo; à quo tempore, si annos numeres CCCCLXXX, incidemus in extrema tempora Antiochi Soteris. Quare vel huic, vel filio hujus Antiocho Deo historiam suam dicaverit Berosus. Hæc profectò de ætate Berosi dubitare nos minimè sinunt.

Me-

(*e*) *Lib. VI. cap.* 55.

Meminere Berosi plurimi Veterum, eósque inter (f) *Vitruvius*, qui testatur eum *in insula & civitate Coo consedisse, ibique aperuisse disciplinam.* *Josephus* (g) memoriæ prodidit eum scripta Astronomica & Philosophica Chaldæorum intulisse Græciæ. *Ob divinas prædictiones ei ab Atheniensibus publicè in Gymnasio statuam, inauratâ linguâ, positam* auctor est (h) *Plinius.* Ejus etiam mentionem *Tertullianus* (i) & *Chronici Alexandrini* scriptor (k) injecere.

Condidit *Babylonica*, seu *Chaldaica*, tribus libris; promiscuè enim his nominibus utuntur Veteres. Babylonica quidem Berosi advocat (l) *Athenæus*; at Tatianus ait scripsisse *Chaldæorum historiam tribus libris.* Alexandrinus *Clemens* (m) citat Berosum *libro tertio Chaldaicorum*, & alibi simpliciter ejus *Chaldaicas Historias.* *Agathias* (n) quoque contexta ab eo ait antiquissima Assyriæ & Medicæ Gentis, hisce verbis: *ut alibi Berosus Babylonius, & Athenocles & Symmachus retulerunt, qui* ἀρχαιότητα Ἀσσυρίων τε καὶ Μήδων *scripserunt.* Ex eo opere præclara fragmenta conservavit nobis *Josephus* Lib. I. contra *Apionem*, & Lib. V. *Antiquit. Jud.* Verùm suppostitius Berosus *Annii* vanus & nugax est, ac ejusdem farinæ ac sunt ejus *Megastenes* & *Archilochus.* Multos comminiscitur Reges, qui nusquam memorantur; ac vix quidquam eorum invenias, apud hunc, quæ ex vero Beroso profert *Josephus.* Imò interdum pugnantia habet; ut,

(f) *Lib. IX. c. 9. & 7.* (g) *Cont. Apion. Lib. I.*
(h) *Lib. VII. c. 37.* (i) *Apol.* (k) *P. 48.*
(l) *Lib. XIV. Adm. ad Gent. p. 43.*
(m) *Strom. p. 329.* (n) *Lib. II. initio.*

ut quando ait Babylonem à Semiramide conditam esse; cùm *Josephus* dicat à Beroso scriptum fuisse, non esse eam à Semiramide ædificatam.

Filiam hujus Berosi memorat (q) *Justinus Martyr* Babylonicam Sibyllam, quæ *Cumis* vaticinata est; quod non potest intelligi de Cumana Sibylla, quæ vixit tempore *Tarquinii Prisci*; nam inter Tarquinium Priscum & primum bellum Punicum, cujus tempore Berosus erat, sunt anni CCXLV. Capiendum ergo est de aliqua recentiore Cumana Sibylla. Sanè varias Sibyllas Cumis vaticinatas ex libro *de Mirabilibus rebus auditu perceptis*, aliísque, dudum ostendit *Onuphrius Panvinius*, libro *de Sibyllis.*

Cùm ergo à Beroso primùm Chaldaïca doctrina in Græciam allata sit; is claudet Doctorum, sive Philosophorum Chaldæorum agmen.

Caput VII.

Eruditos præsertim Chaldæos *dictos fuisse.*

Chaldæi disciplinas non tradebant aut propagabant, more Græcorum; apud quos qui Sapientiam publicè profitebantur, eâ quoslibet Auditores promiscuè imbuebant. Chaldæi intra certas familias se continebant, quæ id nominis peculiari jure obtinebant. Se totos studiis addicebant; & propriâ sede sibi concessâ, immunem publicorum onerum, vectiga-

(q) *In Paræn.*

&rigaliúmque vitam agebant. De hiſce capiendum quod *Diodorus* (*a*) ait de iis, quos Babylonii *Chaldæos* nuncupabant, quíque à Belo inſtituti publicorum omnium onerum expertes erant. Conſtitutam habitationem peculiarem in Babylonia Philoſophis indigenis, qui Chaldæi appellantur; * fuiſſe Chaldæorum nationem, & Babyloniæ regionem ab iis habitatam, proximam Arabibus & mari, quod Perſicum dicitur, auctor eſt (*b*) *Strabo*.

Hi fuere Chaldæi (*c*) qui, ut prodidit *Cicero*, *non ex artis ſed ex gentis vocabulo nominati ſunt*. Iidem etiam intelligendi videntur, quos alibi (*d*) dicit *in Syria cognitione aſtrorum, ſolertiáque ingeniorum antecelluiſſe*. *Curtius*, ubi † deſcribit ſollemnem pompam eorum, qui Babylone Alexandro obviam proceſſere, dicit poſt Magos veniſſe *Chaldæos*, *non vates modò*, *ſed artifices Babyloniorum*. Quod quidam intelligunt de iis qui Aſtronomica inſtrumenta faciebant, ſed videtur *Curtius* duo indicare Chaldæorum genera; plebeios, nempe, opifices, & eruditos.

De hiſce quoque Chaldæis, quibus id nominis peculiariter tribuebatur, intelligendus *Laërtius* (*e*) ubi dicit *Perſis Magos*, *Babyloniis & Aſſyriis Chaldæos* Auctores Sapientiæ fuiſſe. Eodem etiam reſpexiſſe credendus *Heſychius*, qui Χαλδαῖοι interpretatur γένος Μάγων πάντα γινωσκόντων, *genus Magorum omnium* diſciplinarum *peritorum*.

(a) *Bib. Lib. II. p.* 81. (*) *Vide indicem in voce* Chaldæa duplex. (b) *Lib. XV. p.* 501. (c) *De Div. Lib. I. c.* 1. (d) *Ibid. c.* 41. † *Lib. V. c.* 1. *Vide vocem* Artifices *in Indice.* (e) *In Proœm.*

CA-

CAPUT VIII.

Quomodo Discipulos Chaldæi instituerint.

CHALDÆI suam eruditionem intra se continebant, traditionis πατροπαραδότου ope. „Hæc inquit, *Diodorus*, (*a*) non docent, uti „Græci qui hæc studia tractant. A familia hæc „Philosophia traditur, Filiúsque eam à Patre „accipit, solutus omnibus publicis muniis. „Quia parentibus utuntur magistris, pleniùs „omnia discunt, & iis quæ docentur majorem „habent fidem. Præterea dum à pueris statim „disciplinis innutriuntur, magnum ad Astrolo-„giam habitum adquirunt; cùm propter ætatis „docilitatem, tum propter longitudinem tem-„poris, per quod in discendo perdurant. Apud „Græcos verò plerique accedunt imparati, Phi-„losophiam serò attingunt, atque aliquamdiu „operâ ei datâ, necessitatibus vitæ subtrahun-„tur. Pauci, qui Philosophiam prorsus pene-„trant, quæstûs causâ disciplinæ adhærent, no-„vásque de rebus magni momenti opiniones „inquirunt, neque majores suos sequuntur. „Igitur Barbari, iisdem semper inhærentes, fir-„miter singula percipiunt. At Græci ex arte „lucrum captantes novas condunt sectas, & de „maximis theorematibus disceptantes, faciunt „ut discipuli dubitent, animíque eorum per to-„tam vitam fluctuent, nec ulli rei prorsus ad-„sentiri queant. Nam si quis maximè insignes „Phi-

(*a*) *Lib.* 2. *p.* 82.

„Philoſophorum ſectas diligenter expendat, plurimùm inter ſe diſcrepare, & in graviſſimis ſententiis ſibi invicem adverſari comperiet. †

CAPUT IX.

Secta Chaldæorum diſtincta, pro variis eorum ſedibus.

QUEMADMODUM eruditionem apud Chaldæos profeſſi à reliquo diſtinguebantur populo, peculiari *Chaldæorum* vocabulo è regione petito: ſic & inter ſe diſtincti erant in ſectas, nomen ducentes è variis ſedibus, quas in ea regione obtinebant. *Plinius* (a) & *Strabo* (b) meminerunt *Hipparenorum* ſic dictorum ab *Hippareno* urbe Meſopotamiæ: *Babyloniorum* à *Babylone*: *Orchenorum*, qui *Plinio tertia Chaldæorum doctrina* dicuntur, ab *Orchoë* Chaldææ oppido: *Borſippenorum* à *Borſippe*, alia Babyloniæ urbe Apollini & Dianæ ſacra.

Quamvis *Diodorus* præferat Chaldæorum Philoſophos Græcis, quòd priores, miſsâ novandi cupidine, in iiſdem perſeverarent doctrinis; inde tamen cave colligas univerſim eos inter ſe conſenſiſſe, ſed tantùm unamquamque ſectam conſtanter iiſdem placitis adhæſiſſe, & rejectis omnibus novis opinionibus, intemeratam manſiſſe. Nam inter Sectas quidem plenus non fuit conſenſus, ut liquet ex *Strabone*, qui docet *complu-*

† *Vide Indicem in voce* Collegium. (a) *Lib. VI. c. 26.*
(b) *Lib. XVI. p. 509. Ed. Genevenſ.*

plures eorum iisdem de rebus, ut in Sectarum fieri solet diversitate, aliter atque aliter statuisse; item *fuisse inter eos, qui è natalibus hominum eventura iis vaticinari se profiterentur*, † *at ceteris non probatos*. Hinc quoque (*c*) *Lucretius*:

Ut Babylonica Chaldæam doctrina refutans
Astrologorum atrem contrà convincere tendit.

Caput X.

Secta Chaldæorum secundùm varias Disciplinas distincta.

Altera aptior eruditorum Chaldæorum distributio è disciplinis, quas profitebantur, petita est. *Daniel* Propheta C. II, 2. ubi narrat à Nabuchodonosoro accersitos esse omnes Doctos, qui somnium ejus divinarent, præcipuos eorum quatuor appellationibus complectitur: *Hhartumim*, *Aschaphim*, *Mechaschephim*, & *Chaschdim*.

חרטמים *Hhartumim Abarbaneli* sunt *Magi rerum naturalium periti*, *Jachiadæ* verò *Magi qui theoreticam scientiam colebant*, quæ interpretatio origini vocis consentanea est. Neque enim derivatur à חרים טומים *hheroujim toumim*, *ossa combusta*, ut quidam volunt, quòd Magi superstitiosos ritus ope ossium cadaverum perficerent, neque à חרט *Hheret* quod *stylum*, aut *cœlum* significat; quòd, ut apud Ægyptios, docti inter Chaldæos *Scribæ* dicerentur, Chaldaïca enim vox

† *Vide Indicem in voce* Genethliacus. (c) *Lib.* V.

LIBRI PRIMI
SECTIO SECUNDA.
Chaldaïca Doctrina.

EX quatuor Eruditorum, apud Chaldæos, generibus, quorum Daniel Propheta meminit, & de quibus modò egimus, quibus partibus doctrina constaret Chaldaïca colligi potest. *Hhartumim* divinis & naturalibus contemplationibus operam dabant: *Aschaphim* Religionum ritibus: *Mechaschephim* & *Chaschdim* divinationi, hi Astrologiæ ope, illi aliis artibus. Duos posteriores ordines *Diodorus* Astrologorum nomine complectitur: duos priores, nominibus Physicorum & Sacerdotum: ait enim eos *imitari Sacerdotes Ægyptios*, καὶ φυσικοὺς, ἔτι δὲ ἀστρολόγους.

Propterea de Chaldaïca acturi doctrina, primùm eorum *Theologiam* & *Physicen*, quibus incumbebant Hhartumim: deinde *Astrologiam*, aliásque divinandi artes, quæ exercebantur à Chaldæis & Mechaschephim: tertiò eorum *Theurgiam*: quartò *Deos*, quorum contemplatio & ritus ad Aschaphim pertinebant, lustrabimus.

Chaldaïca doctrina ante omnia contemplatur Naturas omnes divinas & naturales; priorúmque contemplatio Theologia est, posteriorum Physica.

Zoroaſtres diviſit omnes Naturas (*a*) in tres claſſes, æternas; alteras, quæ initium habuerunt fine cariture; tertias, perituras. Duas priores contemplatur Theologia.

Qui Græcorum Theologiam accuratè expenderunt, ait (*b*) *Euſebius*, eos (*c*) ſine dubio intelligens qui Zoroaſtrem ſequebantur, *rem totam in quatuor genera partiti ſunt, quippe ante omnia Deum primum ſecernentes, omnibus eum rebus præſidere, ante omnes eſſe, omniúmque Deum, parentem ac regem ſe ſe agnoſcere profitentur; ſecundùm quem alterum Deorum genus, tertium Dæmonum, quartum denique Heroum adſignant*; vel, ſecundùm alios, Angelorum, Dæmonum, & Animorum.

Tertia claſſis Naturarum, quæ peritura, eſt Phyſices argumentum; omniáque materialia, in ſeptem mundos diviſa, unum empyreum, tres æthereos, tres corporeos, complectitur.

(a) *Pletho in Orac. pag.* 90. *Ed. Amſtel.* 1688. (b) *Præp. Evang. Lib. IV. c.* 5. (c) *Vide Indicem in voce*, Græci.

CAPUT I.

De æterna Natura, ſive Deo.

PRIMA claſſis Naturarum eſt æterna, ſecundùm Zoroaſtrem, & ſupremum continet Numen. Hoc ex modò allatis *Euſebii* verbis liquet, confirmatúrque oraculo à (*a*) *Porphyrio* laudato:

(a) *Ap. Euſeb. Præp.* Lib. IX. c. 10.

Μοῦνοι Χαλδαῖοι σοφίην λάχον, ἠδ' ἄρ' Ἑβραῖοι
Αὐτογένεθλον ἄνακτα σεβαζόμενοι θεὸν ἁγνῶς.

Chaldæis solis sapientia cessit, (*) Hebræisque,
Æternum casto veneratis numen honore.

Hoc est unicum illud Principium, de quo scriptor *Explanationis brevis* dogmatum Chaldaïcorum : μίαν ἀρχὴν τῶν πάντων δοξάζουσι &c. *unicum arbitrantrur rerum omnium Principium, idque profitentur unum esse & bonum.*

Deus, ut Pythagoras (*b*) à Magis, qui eum *Oromazem* (†) appellant, didicerat, *corpore similis est luci, animo veritati.* Deum etiam *lucem* à Chaldæis dici, præter *Eusebii* testimonium, constat oraculis Zoroastris, ubi passim describitur vocibus, φάος *lux*, αὐγαὶ *radii*, φέγγος *splendor.*

Eodem sensu, Deum vocabant *ignem*; nam cùm אור *Or* vel *Our*, Chaldaïcè significet *lucem* & *ignem*, promiscuè horum duorum vocabulorum significata sumebant. Inter plurimos alios, *Plato* (*c*) ubi dixit Deum cœpisse *componere corpus totum mundi, igne & terrâ*, significat se *igne* intelligere *solem*, quem *splendidissimum & lucidissimum rerum omnium* vocat, quasi lux & ignis idem sint. Hoc quoque manifestum ex *Zoroastris* oraculis, ubi Deus passim πῦρ *ignis*, & πατρικὸν πῦρ *paternus ignis*, & ὕπατον πῦρ *supremus ignis.*

Hoc sine dubio fundamento inædificatus cultus ignis apud veteres Chaldæos, à quibus ad Per-

(*) *Vide Indicem in voce* Hebræi. (b) *Porphyr. in vita Pythag.* (†) *Vide Indicem in* Oromazes. (c) *In Timæo.*

Persas transierat; qua de re posthac, ubi de horum Religione & Diis agemus.

Caput II.

Emanatio ignis, seu luminis à Deo.

Cum Deus, ut ostendimus, sit νοερὸν φῶς aut πῦρ, *in sua intellectuali potentia non inclusit suum ignem* ἐν τῇ δυνάμει νοερᾷ οὐκ ἔκλεισεν ἴδιον πῦρ, sed eum largitus est omnibus creaturis; & quidem ipse atque ante omnia Primæ Menti, ut Oracula docent; tum etiam æternis atque incorporeis Naturis aliis, sub quibus continentur innumeri Dii, Angeli, boni Dæmones & Mentes hominum. Proximum è Deo effluvium est ὑπερκόσμιον φῶς (a) *supramundanum lumen*, infinitum, idémque incorporeum ac lucidum spatium, Intellectualium Naturarum beata sedes. Supramundanum autem lumen illustrat primum corporeum mundum; empyreum, nempe, seu igneum cœlum; quod, cùm proximè subjaceat incorporeæ luci, est omnium corporum altissimum, splendidissimum, ac rarissimum. Empyreum cœlum diffunditur ad ætherem usque, quod est corpus inferius, ignémque minùs sincerum continet. Sed igneum tamen esse densissimæ ejus partes, Sol ac stellæ, satis ostendunt. Ab hoc æthere ignis transmittitur ad hunc sublunarem ac materialem mundum; nam licèt materia quâ constat, non sit lux, sed tenebræ (quales sunt corporei, seu mali Dæmones) attamen id ζωογόνον πῦρ

(a) *Vide Indicem in* Lumen.

vivificus ignis, ut loquuntur Oracula, eam agitat, & lumine omnes ejus partes colluſtrat, dum per omnia diffunditur & ad centrum uſque penetrat: ἄνωθεν διηκεῖ ἐπὶ τὸ καταντικρὺ, διὰ τοῦ κέντρου τῆς γῆς, *deſuper permeat in oppoſitam partem, per centrum telluris*. Verùm hæc pleniùs deſcribemus, ubi de ſingulis agemus.

CAPUT III.

De rebus æviternis & incorporeis.

SECUNDA ſeu media claſſis rerum, ex ſententia Zoroaſtris, eſt quæ initium habuit, at carebit fine, qualia vulgò à Scholaſticis *æviterna* dicuntur. Huc pertinent *Deorum genus*, quod ſub Deo patre & rege collocatum teſtatur (*a*) *Euſebius*, & Mentes hominum. *Pletho*, & alter ille, qui compendio doctrinam Chaldaïcam tradidit, has Naturas hoc ordine collocant: (*) *Intelligibiles & intellectuales*; *Intellectuales fontes*; *Hyperarchii*, *vel Principia*; *Azoni Dii*; *Zonæi Dii*; *Angeli*; *Dæmones*; *Animi*. Aiebant Chaldæi haſce omnes naturas *lucem* eſſe, Dæmonas malos *tenebras*.

Huic medio generi Zoroaſtres præficiebat (*b*) Mithram, qui in Oraculis, (*) interprete *Pſello*, vocatur *Mens*. Hic circa ſecundarium genus verſatur.

(a) *Lib. IV. cap. 5. Præp.* (*) *Vide* Νοερὸς *&* Νοητὸς *in Indice.* (b) *Plutarchus in Lib. de Iſide & Oſiride.* (*) *Vide Indicem in Mithra.*

Caput IV.

De primo ordine æviternarum rerum.

PRimo loco sunt tres ordines, (§) unus *intelligibilium* rerum, alter *intelligibilium & intellectualium*, tertius *intellectualium*. Primus horum trium (conjectore *Patricio*, nam *Pletho* hæc memorat quidem, sed non explicat) videtur esse quem intellectu dumtaxat adsequimur, quisque est summus. Medius est earum Naturarum, quæ intelliguntur & intelligunt. Τὰ μὲν ἐστι νοερὰ καὶ νοητὰ, ὅσα νοοῦντα νοεῖται, ait Zoroastres, *hæc sunt intellectualia & intelligibilia, quæcumque intelligentia intelliguntur*. Tertius ordo est earum, quæ tantùm intelligunt; quippe quæ sunt, seu essentiâ suâ, seu participatione, Intellectus. Hac distinctione, capimus supremum ordinem esse supra intellectum, quippe qui intelligitur à medio Mentium genere. Medius ordo, superioris naturæ particeps, est Mentium, quæ superiores & seipsas intelligunt. Postremus videtur esse Mentium, quæ non modò se ipsas, sed superiores etiam & inferiores intelligunt.

De primo horumce ordinum Anonymus scriptor Compendii de doctrina Chaldaïca, sic habet: *Deinde* (nempe, post unum & bonum) *colunt paternum quoddam fundum, ex tribus Triadibus compositum. Quælibet autem Trias habet patrem, potentiam & mentem. Psellus* paullò pleniùs: *Secundùm Unum, affirmant paternam profunditatem compleri tribus Triadibus,* qua-

(§) *Vide Indicem in* Νοερὸς *&* Νοητὸς.

quarum unaquæque primum habet (*) *Patrem, deinde mediam* (a) *Potentiam, & tertiam* (b) *Mentem inter eas, quæ intra se claudit Triadem. Hæc vocantur etiam ab iis intelligibilia*

Hæc triplex Trias eadem esse videtur, cujus meminit Zoroastres, qui *patrem* vocat eumdem qui ita à *Psello* appellatur: πάντα γὰρ ἐξετέλεσσε πατὴρ, *omnia perfecit Pater*. Vocat & πατρικὴν μονάδα *unitatem paternam*.

Secunda Natura, quæ à *Psello* vocatur *Potentia*, dicitur à *Zoroastre* δύναμις νοερὰ *intellectualis potentia*, & ἀλκὴ πατρὸς *vis patris*: item, *Dyas generata à Monade, & quæ apud eam sedet, & prima mens paterna.*

Tertium Triadis Principium, quod à *Psello* dicitur *Mens*, *secunda mens* Zoroastri est: πάντα γὰρ ἐξετέλεσσε πατὴρ καὶ νῷ παρέδωκε δευτέρῳ, ὃν πρῶτον κληΐζεται πᾶν γένος ἀνδρῶν, *omnia enim perfecit Pater, & Menti tradidit secundæ, quam primam vocat omne hominum genus.* Quemadmodum *Psellus* dicit ab hac Mente intra se Triadem ac paternam profunditatem claudi: *Zoroastres* ait eam εἶναι πέρας τοῦ πατρικοῦ βυθοῦ & πηγὴν τῶν νοερῶν, *finem esse paternæ profunditatis, & fontem intellectualium.* Item: (†) οὐ προῆλθεν, ἀλλ' ἔμενεν ἐν τῷ πατρικῷ βυθῷ, *non processit, sed mansit in profunditate paterna.*

(*) *Vide Indicem in voce* Pater. (a) *Vide Indicem in* Potentia. (b) *Vide Indicem in* Mens. (†) *Vide Indicem in voce* Mens.

Caput V.

Secundus ordo æviternarum rerum.

P*Ost hosce*, ait Psellus, *est alius ordo intelligibilium ac intellectualium. Hic dividitur tripliciter, in Iyngas, Synoches & Teletarchas.* Cui adsentitur scriptor Compendii: *Tum sunt intelligibiles Iynges; secundùm quas sunt Synoches, Empyreus, Æthereus, Materialis; post Synoches sunt Teletarchæ.*

De primis ita loquuntur Oracula: νοούμεναι ἴυγγες πατρόθεν νοέουσι καὶ αὐταὶ, βουλαῖς ἀφθέγκτοις κινούμεναι ὥστε νοῆσαι, *intellectæ Iynges à patre intelligunt & ipsæ, consiliis ineffabilibus motæ ut intelligant.* Psellus (*a*) vult esse *certas potentias secundùm paternam profunditatem, constantes tribus Triadibus*, quæ *secundùm oraculum, intelliguntur à paterna mente, quæ singularum causam in se continet.* Pletho: (*b*) *sunt intellectuales species à Patre perceptæ, quæ & ipsæ intelligunt, excitantes notiones ineffabilibus consiliis.* Eædem videntur esse ideæ descriptæ in Oraculo *Zoroastris*, à v. 100. ad 119. Νοῦς πατρὸς ἐρροίζησε, & quæ sequuntur. His etiam verbis *Proclus*, postquàm ea protulit quasi oraculum Deorum, ait confirmari sententiam *Platonis* de ideis.

Secundi sunt Synoches numero tres, *Empyreus*, *Æthereus*, & *Materialis*, pro numero mundorum quibus præsunt. Videntur esse Mentes, quæ ab *Hecate* ducunt vivificum ignem,

 quem

(a) *P.* 108. *Ed. Amstel.* 1688. (b) *P.* 89. *Amstel. Ed.*

quem immittunt Empyreo, Æthereo ac Materiali mundis, cum quibus vitalem motum communicant. Vocantur in Oraculis Ἀνοχεῖς:

— ἔχει κόσμος νοερὰς ἀνοχῆας ἀκαμπεῖς.

habet mundus intellectuales Anoches inflexos. Hæc *Psellus* vult esse excellentissima intelligibilium generum, & ex iis quæ ab Immortalibus in hoc cœlum demittuntur, quibus præesse intelligitur Deus à Patre secundus.

Postremi sunt *Teletarchæ*, qui in Oraculo Synochibus junguntur: οἱ τελετάρχαι συνειλήπτωι τοῖς συνοχεῦσι, *Teletarchæ continentur sub Synochibus.*

Secundæ Triadis, quam hoc Capite exposuimus, sæpiùs meminerunt *Damascius* & *Proclus*, duplici nomine eam insignientes, *Intellectualium & intelligibilium*, νοερῶν καὶ νοητῶν.

CAPUT VI.

Æviternarum rerum tertius Ordo.

POSTREMUS ordo est rerum intellectualium. Psellus: *post medium ordinem est intellectualis habens unam Triadem paternam, constantem* (τοῦ ἅπαξ ἐπέκεινα) *semel ultiore, Hecate, &* (τοῦ δὶς ἐπέκεινα) *bis ulteriore; alteram verò Triadem constantem tribus Amilictis*; ad *quos accedit Hypezocos. Hi sunt septem fontes.* Compendium Chaldaïcæ doctrinæ: *His succedunt fontani patres* (πηγαῖοι πατέρες) *qui dicuntur etiam Cosmagogi, quorum primus dicitur semel ulterior, post quem Hecate; deinde bis ulterior, post quem sunt*

sunt tres Amilicti (ἀμείλικτοι implacabiles) *& ultimus Hypezocos*, ὑπέζωκος succinctor.

Psellus, in Scholiis ad Oracula, versum 126: jam laudatum antecedente Cap. de hisce intelligit: (*a*) *Chaldæi*, inquit, *ponunt potentias in mundo, quas vocant Cosmagogos, quippe quæ mundum providis motionibus agunt. Has igitur potentias vocat Oraculum* ἀνοχῆας *sustentatores, quod mundum universum sustineant. Voce* ἀγκμπτῆς *designatur stabilis eorum potentia; & voce* ἀνοχῆς *custodiendi cura. Has autem potentias definiunt solam & indeclinabilem mundorum causam. Pletho* has interpretatur, ut Iyngas.

Amilictos & Hecaten, & Hypezocon memorant Oracula vers. 120. & seqq. *Amilicti*, auctore *Psello*, ita dicuntur, quod sint naturæ stabilis, neque versùs hæc inferiora conversæ, impediúntque ne Animi affectuum illecebris demulceantur.

Caput VII.

Fontes & Principia.

Præter hunc postremum Intellectualium ordinem, quos *Psellus* vocat *septem fontes*, (†) Compendium *fontanos patres*; ab hoc memorantur plurimi alii fontes: *Venerantur etiam fontanam Triadem fidei, veritatis & amoris. Aiunt etiam esse* (ἀρχικὸν) *principalem solem, à materiali fonte etiam Archangelicum, & fontem sensationis, & fontanum judicium & fulmineum*

(a) p. 96. (†) *Vide Indicem in voce* Fontes.

fontem, & *fontem speculorum*, & *fontem characterum insidentem ignotis synthematibus*, & *fontanas altitudines Apollinis*, *Osiridis* & *Hermæ*. *Aiunt quoque esse materiales fontes centrorum*, & *elementorum*; *somniorum Zonam*, & *fontanam animam*.

Post Fontes, ait *Psellus*, *sunt Hyperarchii*. Anonymus pleniùs: *post fontes dicunt esse principia*, *nam fontes sunt magis principales* (ἀρχικώτεροι) *quàm principia*. Hæc nomina *fontium* & *principiorum* frequentia apud *Dionysium Areopagitam* occurrunt, imò in tertia Triade *principia* collocat, post quæ Archangelos recenset.

Principiorum autem animalia gignentium (verba sunt Anonymi sequentia) *summum vocatur Hecate*; *medium Anima principalis*; *fundus Virtus principalis*.

Hæc videtur esse Hecate, quam *Psellus* ait creditam à Chaldæis fontem Angelorum, Dæmonum, Animarum & Naturarum. Hanc eamdem designat Oraculum:

Λαιῆς ἐν λαγόσι Ἑκάτης ἀρετῆς πέλει πηγή.

in sinistris Hecates lateribus fons est virtutis &c. *Chaldæi*, ait (*a*) Psellus, *Hecaten existimant Deam*, *quæ medium ducit ordinem*, & *quæ veluti centrum tenet omnium Potentiarum*. *In dextris ejus partibus*, *collocant fontem animarum*; *in sinistris*, *fontem bonorum*. *Et aiunt fontem quidem animarum paratum esse ad procreationes*. *Fons verò virtutum intra fines manet suæ essentiæ*, *éstque quasi virgo intacta*. *Eam quam habet firmitatem*

(a) pag. 98.

tatem & immobilitatem ab Amilictis Potentiis desumsit, estque virginali cingulo ornatus. Quæ hîc à *Psello* vocantur *fontes animarum* & *fontes virtutis* ab Anonymo ἀρχικὴ ψυχὴ καὶ ἀρχικὴ ἀρετὴ dicuntur.

CAPUT VIII.

Dii Azoni & Zonæi.

POST Hyperarchios, ex *Pselli* sententia, *sunt Azoni. Apud illos*, ait Anonymus, *sunt & Hecatæ* ἄζωνοι (sine zona) *ut Chaldaica τεμνῖδ-της, κωμῶς* & ἐκπληκτική. *Dii sine zona eis dicuntur* (†) *Sarapis, & Dionysius, & Osiridis catena, ut & Apollinis. Azoni autem vocantur, qui liberè exserunt potestatem suam in zonis, suntque collocati supra conspicuos Deos.* Hi Dii conspicui sunt Cœli & Planetæ, fortasse ejusdem generis ac Mentes, à quibus sphæras circumagi putant Peripatetici. Uti hîc dicit Anonymus ἀνεξωνιάζειν ejusmodi Naturas: ita *Dionysius* secundam tertiæ Hierarchiæ vocat τὴν ἀρχῶν ἐξουσιῶν.

Ζωναῖοι (quibus attributa est zona) *sequuntur*, ut ait *Psellus*. *Hi sunt*, Anonymo auctore, *qui zonas in cœlo non liberè* (lego ἀλύτως) *circumvolvunt, & quæ hîc sunt administrant. Est enim apud eos genus Deorum Zonæum, cui attributæ sunt sensibilis mundi partes, & quod cingit divisiones sorte acceptas, circa materialem locum.*

Idem officium adsignat secundæ & tertiæ Hierarchiis *Dionysius*.

(†) *Vide Indicem in hisce Vocibus.*

lterum Numinum zonis adnexorum, aut iisdem solutorum meminere *Damascius*, & *Proclus* in *Proœm. Parmenid.*

CAPUT IX.

De Angelis & immaterialibus Dæmonibus.

INFRA *Zonæos sunt Angeli*, secundùm *Psellum*. *Hostanes* ex Persarum Magis, qui Chaldæis placita sua debebant, dicitur à *Minutio Felice* docuisse (*a*) *Angelos venerationi veri Dei adsistere*. *Zoroastres* meminit *reductorum Angelorum, qui animos reducant ad ipsos, ex variis rebus*. (†)

Proximi sunt Dæmones, docente *Psello*, quorum alios esse credebant Chaldæi malos, alios bonos. Bonos dicebant esse lucem, malos tenebras. Bonos esse Dæmonas ratione colligere possumus. Oraculum:

Ἡ φύσις πείθει εἶναι τοὺς δαίμονας ἁγνούς,
Καὶ τὰ κακῆς ὕλης βλαστήματα χρηστὰ καὶ ἐσθλά.

Natura suadet esse Dæmonas puros, & malæ materiæ germina utilia & bona. Ad quem locum ita Pletho: (*b*) *Natura, sive naturalis ratio, persuadet esse Dæmonas puros, & omnia prorsus ex Deo, qui ipsum bonum est, manantia, utilia esse*, &c. *si autem materiæ malæ germina bona sunt, multò magis dæmones qui tanto sunt illâ excellentiores, quòd sint naturæ rationalis, & naturæ corruptioni obnoxiæ impermisti.*

(a) *In Octavio.* (†) *Vide in voce* Ἀναγωγεύς.
(b) pag. 86.

CA-

Caput X.

De Animis.

Psellus, in compendiaria descriptione Chaldaïcæ doctrinæ, *Animos* extremas ævi-ternarum naturarum esse ait.

Magi, (*a*) atque ex eorum doctrina Pythagorici & Platonici, constituunt triplex formarum genus; unum quod penitus à materia secernatur, cujusmodi sunt Mentes supracœlestes; alterum quod à materia abjungi non possit, quòd essentiam per se subsistentem non habeat, sed à materia pendentem, quâ, naturæ corruptibilitate, solutâ, dissolvatur & pereat. Atque hoc genus totum rationis esse expers tradunt. Inter illa medium locant Animum ratione præditum, à Mentibus quidem supracœlestibus eâ in re diversum, quòd perpetuò materiæ adsit; ab irrationali verò genere, quòd materiæ non conjunctus sit, sed contrà materiam sibi adjunctam habeat; & sit essentiæ peculiaris & vi suâ subsistentis, itémque indivisibilis, ut Mentes illæ supracœlestes; quibus etiam actiones quadamtenus affines edat, iisdem quibus hæ studiis occupatus; omnium rerum, scilicet, quæ in natura sunt, ne excepto quidem summo Deo, cognitione & contemplatione, ac propterea corruptioni non obnoxius.

Animus, (*b*) cùm sit ignis immaterialis & incorporeus, & ab omnibus compositis, & materiali

 riali

(a) *Pletho in Orac.* p. 85. (b) *Psell.* p. 105.

riali corpore diſtinctus, immortalis eſt. Nihil materiæ, aut caliginis particeps illi immiſtum eſt; multò minùs compoſitus eſt, ut in ea, ex quibus conſtitutus fuit, reſolvi queat.

Animus (*c*) habet eſſentiam αὐτόγονον καὶ αὐτόζωον *per ſe genitam & animatam.* Aliunde enim non movetur, nam ſi, ſecundùm Oraculum, ignis divini pars eſt & ignis lucidus atque paternæ mentis conceptus, perfectò forma eſt materiæ expers & per ſe ſubſiſtens. Sic enim eſt omnis divina natura, cujus pars eſt animus.

Animorum (*d*) humanorum duplicem ponunt cauſam fontanam, Paternam ſcilicet Mentem, & Animam fontanam. Prodit autem, ex illorum ſententia, particularis anima à fontana, pro Patris voluntate.

Jam autem (*e*) cùm ſint variæ ſedes, quarum una tota lucida eſt, altera tota tenebricoſa, aliæ tenebris & luce miſtæ; locus ſubjectus Lunæ undique tenebricoſus eſt; lunaris alternatim lucidus & obſcurus; qui ſupra Lunam eſt undequaque lucidus, adtribuitúrque animis.

Hinc (*f*) volunt hujus generis animos variis de cauſis demitti in terram, ſeu propter πτερορρύησιν, *quòd eis defluxerint pennæ*; quibus verbis ſignificant abſceſſionem animi à primigenia perfectione; aut ut pareant voluntati Patris.

Animus (*g*) autem cum corpore æthereo, quaſi cum vehiculo, ſemper verſatur; atque hoc, continuo adtactu, participem immortalitatis facit. Eſt inanimum quidem ſuâ naturâ, ſed

(c) *Summar. expoſ. p.* 110. *Ed. Amſtel.* 1688.
(d) *Ibid.* (e) *Ex Pſel. in Oracul. p.* 91. & *Pleth. p.* 81.
(f) *Summar.* Ibid. (g) *Pletho in Or. p.* 84.

sed animatur ab anima irrationali, (quam sapientes vocant εἴδωλον, *simulacrum* animæ rationalis) imaginationéque & sensu ornatum totum videt, audit, omni denique sensu viget, & ceteris hujusmodi animæ irrationalibus facultatibus utitur.

Ita potissimâ hujus corporis vi, imaginandi facultate, animum rationalem cum toto tali corpore jugiter esse contendunt; tali verò corpore cum mortali quandoque humanum animum copulari, toto illo toti fœtûs in utero contenti spiritui vivifico, ob cognationem quamdam, implicito, cùm ea vis vivifica sit spiritus.

Simulacrum animi (*h*) hoc est, ea pars quæ cùm sit rationis expers, cum parte rationali est conjuncta & ab ejus vehiculo pendet, particeps est sedis undequaque lucidæ, neque enim umquam animus deponit suum *vehiculum*, ὄχημα.

Animus à (*i*) sede prorsus lucida in hoc corpus delapsus, si bene operam suam corpori accommodaverit, in eumdem rursus locum redit; sin malè, in sedes has deteriores hinc se recipit, pro ratione eorum quæ in vita fecerit.

Ita Chaldæi (*k*) restituunt animos post mortem, prout se purificarunt, in omnibus mundi partibus; quosdam etiam ultra mundum evehunt, ὑπὲρ τὸν κόσμον ἀναβιβάζουσι. (*l*)

(h) *Id. pag.* 80. (i) *Id. pag.* 81. (k) *Summ. pag.* 112.
(l) *Vide Indicem in voce* Resurrectio.

CAPUT XI.

Supramundanum lumen.

OMNES hæ æviternæ & incorporeæ Naturæ sedem in supramundano lumine sortitæ sunt; quod lumen incorporeum est, supra altissimum corporeum mundum positum, atque inde superiora versùs in infinitum porrectum. *Proclus* à *Simplicio*, in hoc Zoroastris oraculum, citatus: Ἄρδην ἐμψυχοῦσα φάος, πῦρ, αἰθέρα, κόσμους, *affatim animans lucem, ignem, æthera, mundos. Proclus*, inquam, „ait hoc lumen esse supra septem „Mundos, ut Monas est ante vel supra Triadem „Empyrei, Ætherei, & Materialis mundorum. „Addit etiam primigenium hoc lumen esse Imaginem Paternæ profunditatis, ac propterea esse „supramundanum. Præterea hoc lumen, cùm „sit supramundanus sol, emittere fontes lucis; „& mysticos sermones docere esse inter res supramundanas, esse enim solarem mundum & „(†) Universale lumen, secundùm oracula „Chaldaïca.

Idem etiam ait „centrum totius mundi, quasi „unius considerati, esse in hoc lumine; nam si „Oracula materialis mundi centrum supra illum „ponunt in Æthere, eadem ratione adscendendo, affirmandum centrum altissimi mundorum „in hoc lumine situm.

(†) *Vide Indicem in* Universales.

CA-

Caput XII.

De rebus Corruptioni obnoxiis & Corporeis.

Tertium & ultimum genus rerum, ex doctrina Zoroaſtris, eſt id quod ut incepit, ita etiam finem nanciſcetur, cui præeſt *Arimanes*.

Sub hoc tertio genere continentur corporei mundi; Empyreus, qui proximè ſupramundano ſubjacet lumini; Æthereus, qui eum ſequitur; Materialis denique omnium infimus. Ita enim diſponuntur, in Oraculi modò allati verbis. Quod apparet etiam ex Oraculorum verſ. 182. & ſeqq. Ἑπτὰ γὰρ &c. *Pſellus* quomodo, ſecundùm Chaldæos, ſeptem ſint mundi oſtenſurus, ait ab iis numerari unum Empyreum eúmque primum; dein tres Æthereos; & tandem tres Materiales, nempe Orbes fixarum & erraticarum ſtellarum, ac Sublunarem regionem. Sed hæc enumeratio ſatis plena non eſt, etenim hîc mentio fit duorum tantùm Æthereorum mundorum, Orbis ſtellarum fixarum & Planetarum, & unius materialis ſublunaris, ut obſervavit vir eruditus *Franc. Patricius*, qui proinde ſeptem mundos ita recenſet: 1. Empyreus: 2. Ætherei, nempe, Orbes fixarum, Planetarum, exceptâ Lunâ, & Lunæ: 3. Elementares, Aëreus, Aqueus & Terreſtris. Sed fortè magis conſentiret cum Oraculo, quod Lunam inter Planetas complectitur, & Aquam Terræ ſubjicit, & cum *Pſello*, qui tres poſtremos,

imos mundos materiales vocat, quicumque eos ita disponeret:

7 *Mundi Corporei*	1 *Empyreus*	*Supremus Æther*
	3 *Ætherei*	*Sphæra stellar. fixar.*
		Orbis Planetarum.
		Aër.
	3 *Materiales*	*Terra.*
		Aqua.

Neque mirum videri debet tres postremos materiales vocari, nam Chaldæi materiam tenebricosam esse, aut potiùs tenebras ipsas existimabant Empyreus verò & Ætherei mundi, qui, ut videbimus, luce vel igne constabant, non poterant eo sensu materiales dici, licèt corporei.

Empyreum seu primum, ut tradit *Psellus*, tribuebant Menti, Æthereum Animæ, Materialem Naturæ.

CAPUT XIII.

Empyreus Mundus

PRIMUS (*a*) corporeorum mundorum est *Empyreus*; quâ voce Chaldæi non intelligebant, ut Christiani Theologi, Dei & beatorum Spirituum sedem, quæ potiùs eadem est cum suprema Chaldæorum luce, sed extimam corporei mundi Sphæram. Figura ejus rotunda est, ut habet Oraculum: τ̃ ὀυρανὸν κυρτῷ σχήματι περικλείσας *cœlum rotundâ figurâ circumcludens*. Est quo-

qu

(a) *Summar.*

que *solidus Orbis*, seu *firmamentum*, nam eadem oracula vocant eum περίωμα. Constat igne, unde nomen ducit; qui ignis, cùm proximè subjaceat supramundanæ & incorporeæ luci, omnium corporum tenuissimum ac rarissimum est. Præ tenuitate facilè permeat subjectum ætherem, & ubi eam pertransiit, reliquos materiales mundos. „ Hoc potest distinctiùs probari, ait *Pro-*
„ *clus*, traditione divina (*intelligit, nempe, Zoroa-*
„ *strea oracula*) nam Empyreus permeat Æthe-
„ rem, Æther verò materialem mundum. Et
„ licèt omnes intellectuales Tetrades & Hebdo-
„ mades habeant fontanum Ordinem, ac proin-
„ de Empyreum Præsidem; attamen continen-
„ tur in mundis, quandoquidem omnes mundos
„ permeat Empyreus.

Nihilominùs Empyreus ipse immotus est, ut docet *Simplicius*, Chaldaïcam doctrinam hac similitudine distinctiùs interpretatus: „ Animo
„ concipiamus duas Sphæras, quarum una plu-
„ rimis corporibus constet, sintque ambæ paris
„ crassitiei, unáque in centro alterius collocetur,
„ tum videbimus Mundum in loco collocatum,
„ & in immota luce motum; secundùm totam
„ extensionem immotum, ut sit similis loco;
„ sed motum partibus quibusdam, ut sit loco
„ minor.

C A-

CAPUT XIV.

Ætherei Mundi.

POST Empyreum Mundum, Oraculum, *Æthereos* collocat. πῦρ, αἰθέρας, κόσμους. Confirmatur hoc à *Psello* & Auctore Summarii, qui dicit secundùm Empyreum esse tres Æthereos mundos. Verùm ex tribus duos tantùm memorant, eosdémque inter materiales perperam ponunt: *Sphæram*, nempè, *Fixarum*, & *Sphæram Erraticarum*. Tertius, licèt non expressus, esse queat Æther inter Empyreum & Sphæram Fixarum porrectus.

Æther est ignis, ut ex ipso nomine apparet, (*a*) minùs quàm Empyreus subtilis, cùm Empyreus Ætherea permeet. Tantæ tamen tenuitatis est, ut ipsos permeet materiales mundos.

Secundus Æthereus mundus est stellarum fixarum Sphæra, quæ Stellæ sunt densissimæ & compactissimæ partes ætherei ignis; qui est sensus, ut ingeniosè interpretatur *Patricius*, hujus Oraculi:

> Ἔπηξε δὲ καὶ πολλὼ ὅμιλον ἀςέρων ἀπλανῶν
> Τὸ πῦρ πρὸς τὸ πῦρ ἀναγκάσας.

Fixitque multum cœtum astrorum inerrantium, ignem ad ignem cogens.

Tertius æthereus mundus est orbis Planetarum, qui continet Solem, Lunam, & quinque Pla-

(a) *Venit nempe à verbo* αἴθω *ardeo.*

Planetas, quæ ab Oraculis & *erratica animalia* & *ignes* vocantur. Ζῶα πλανώμενα ὑφέστηκεν ἑπτάδα, *Animalia errantia constituit septem*, & rursus: Ἐξ αὐτοὺς ὑπέστησεν, ἕβδομον ἠελίου μεσεμβολήσας πῦρ, *sex eos creavit, septimum solis ignem medium jaculatus.*

CAPUT XV.

Materiales Mundi.

POSTREMI & infimi sunt Materiales Mundi, quos *Psellus*, & Summarii Scriptor tres esse aiunt; significantes sine dubio Aërem, Terram & Aquam, nam eo ordine ab Oraculo collocantur: Γῆν δ' ἐν μέσῳ τιθεὶς, ὕδωρ δ' ἐν γαίας κόλποις, Ἠέρα τ' ἄνωθεν τούτων: *Terram in medio posuit, aquam verò in sinu terræ, & aërem supra hæc.* Hic est postremus ordo Mundorum, de quo hæc Summarium Dogmatum Chaldaïcorum: *ultimus terrestris dicitur & lucis osor, qui locus est sub Luna, habens in se materiam, & qui vocatur* βυθός, *fundum.* Ex hisce verbis liquet, quâ de ratione Chaldæi sublunares mundos solos materiales vocitent, contrà verò Empyreum & Æthereos immateriales esse prædicent, quamvis corporeos: nempe, materiam (*) putant esse μισοφανῆ, tenebras & fundum Naturæ, adeóque ab Empyreo & Æthere planè diversam; quorum cùm ipsa substantia lux sit, agitur præterea ζωογόνῳ πυρὶ, quod ut antea ostendimus, ad centrum usque omnia permeat.

Ad

(*) *Vide Indicem in Materia.*

Ad terram quod attinet, *Diodorus Siculus* (a) teſtatur Chaldæos foviſſe peculiares opiniones, & dixiſſe eam eſſe σκαφοειδῆ καὶ κοίλην *inſtar ſcaphæ & concavam*. Addit etiam multa argumenta πιθανὰ, cùm de hac, tum de reliqua Univerſitate rerum ab iiſdem allata.

Pſellus præterea addit ſublunarem regionem aliquando ab illis vocari Ἅδην.

(a) *Lib. II. p. 83.*

CAPUT XVII.

De Materialibus Dæmonibus.

DÆMONUM, ut diximus, Chaldæi duo ſtatuebant genera, bonos & malos, bonos *lucem*, malos *tenebras* vocabant.

Priores ſunt iidem, quos *Hoſtanes* (a) dicebat *eſſe miniſtros & nuncios veri Dei, ejuſque venerationi adſiſtere*: poſteriores verò quos *terrenos, vagos, humanitatis inimicos* prodidit. De prioribus jam egimus; poſteriores *Pſellus*, in Dialogo *de Operatione Dæmonum*, multis deſcripſit, ex ore (†) *Marci* cujuſdam in *Meſopotamia* degentis, qui cùm Chaldæorum ritibus addictus fuiſſet, & eorum doctrinâ imbutus, Chriſtianiſmum amplexus erat. Quod narrat, cùm ex re ipſa, tum ex hominis patria, ſatis liquet Chaldaïcam eſſe Traditionem.

„ Hi Dæmones ſunt variorum generum, cùm „ ad eorum formas, tum ad corpora quod attinet; & tanto numero, uti & aër ſupra nos poſitus

(a) *Ap. Minuc. Fel* (†) *Vide Indicem Auctorum.*

„ ſitus & circumambiens iis refertus ſit. Iiſdem
„ terræ ac maria, & abditiſſimi ſinus, occultiſſi-
„ máque ſpelæa ſcatent.

„ Sex ſunt eorum præcipua genera. (*b*) Pri-
„ mum vocabatur *Leliurium*, † hoc eſt, *διάπυρον*
„ igneum. Hoc autem per aërem, qui ſupra nos
„ eſt, volitat; nam ex ſpatio quod circa Lunam
„ eſt, quaſi ſacro, ut profana, omnia Dæmonia
„ expulſa ſunt. Secundum eſt, quod per nobis
„ contiguum aërem vagatur, ídque à multis pro-
„ priè Aëreum vocatur: Tertium, terreſtre:
„ Quartum, aqueum & marinum: Quintum,
„ ſubterraneum: Sextum, lucifugum & (*) terri-
„ bile.

„ Ceterùm omnia Dæmonum genera Dei odio
„ flagrant, atque hominibus adverſantur; ſunt ta-
„ men alia aliis pejora. Nam aqueum, &
„ ſubterraneum, atque lucifugum malo gauden-
„ tia, & perniciosa præ aliis ſunt. Siquidem hæc
„ non illuſionibus & phantaſmatibus animos
„ lædunt, ſed inſtar efferatiſſimarum belluarum
„ irruentia in hominum perniciem properant.
„ Aqueum quidem navigantes ſuffocat. Sub-
„ terraneum autem & lucifugum, viſcerum, ſi
„ ſinatur, penetralibus ſe ſe inſinuat, & in quoſ-
„ cumque homines inciderit, eos occupat, ſuf-
„ focat, comitialique morbo & phreneſi exagi-
„ tat. Dæmones verò aërei & terreſtres arte
„ mentes hominum ſubeunt & fallunt, atque ad
„ abſonos quoſvis affectus & illegitimos impel-
„ lunt.

„ Hæc

(b) *Ex Pſello. p. 63. Ed. nupera Kilonienſis.* in 12.
† *Vide Indicem, in hac voce.*
(*) Lego *δυσάντητον*, vide Indicem in hac voce.

„Hæc autem operantur, non quòd nobis im-
„perent, ſed quòd ſuggerant. Phantaſtici enim
„noſtrum ſpiritum ſubeuntes, quippe ſpiritus
„& ipſi; neſcio quos affectuum voluptatúm-
„que ſermones inſuſurrant; non quòd voces
„aërem ferientes & ſonoras emittant, ſed ſu-
„ſurros quoſdam, quibus verba ſua ſubmit-
„tunt. Neque fieri non poſſe, ut ſine voce lo-
„quantur, videbitur, ſi reputemus ei, qui lo-
„quitur, ſi ſit eminus, elatiore vociferatione
„opus eſſe; qui cominus, eum in audientis
„aures vocem inſuſurrare. Quod ſi animæ quo-
„que ſpiritum ſubire poſſet, nullo ei ſuſurro fu-
„turum opus; ſed ſermonem quemlibet, taci-
„tâ quadam viâ, ſine ullo ſtrepitu, ad exci-
„pientem perventurum; quod animis etiam
„egreſſis è corporibus, qui inter ſe citra ſtre-
„pitum colloquuntur, ineſſe aiunt. Eodem
„prorſus modo ipſi quoque Dæmones nobiſ-
„cum clam confabulantur, ita ut ne ſentiamus
„quidem undenam bellum nobis ingruat. Nec
„eſt, ſecundùm Chaldæos, quòd ſuper hac re
„quidquam dubitemus, ſi quod in aëre accidit
„animadvertamus. Quemadmodum enim, ſo-
„le lucente, aër varios colores & formas ſumit,
„atque in corpora eorum capacia tranſmittit,
„ut in ſpeculis videre eſt: ſic etiam dæmonia
„colores, & quaſcumque voluerint formas ſu-
„mantia eas in animalem ſpiritum noſtrum tra-
„jiciunt. Eo pacto, multa nobis negotia fa-
„ceſſunt, dum conſilia nobis ſuggerunt, vo-
„luptatum memoriam refricant, & affectuum
„idola, tam vigilantibus quàm dormientibus,
„excitant. Imò etiam membra ventri ſubjecta

„ti-

„ titillationibus demulcent, atque in vesanos &
„ illegitimos amores succendunt, potissimùm si
„ calores humidos nobis à natura insitos coope-
„ ratores habeant.

„ Reliqua Dæmoniorum genera nullam artem
„ norunt, neque fallere sciunt; sunt tamen mo-
„ lesta, si excipiantur, & instar (*) *Charonei* spi-
„ ritûs lædunt. Quemadmodum enim ille fer-
„ tur corrumpere quidquid admotum fuerit, sive
„ sit quadrupes, sive homo, sive volucris: eo-
„ dem prorsus modo terribilia hæc Dæmonia, gra-
„ vibus damnis eos afficiunt, in quoscumque tan-
„ dem inciderint; quippe quæ corporibus & ani-
„ mis noceant, habitúsque naturales evertant,
„ nonnumquam etiam igne, aquâ, & præcipitio
„ non solùm homines, verùm etiam animalia non-
„ nulla perimant.

„ In animalia autem impetum faciunt, non quia
„ ea ullo odio (†) prosequuntur, aut eis nocere
„ volunt, sed quia mirum in modum animali ca-
„ lore capiuntur. Nam cùm in profundissimis lo-
„ cis versentur, quæ admodum frigida & sicca
„ sunt, fit ut multum sibi frigoris inde contrahant;
„ quo quidem contracti atque afflicti, humidum
„ & animalem calorem appetunt; quo ut potian-
„ tur, in bruta insiliunt, & in balnea, (‡) con-
„ caváque loca penetrant. Ignis enim & solis calo-
„ rem, quia urit & exsiccat, aversantur; anima-
„ lium verò, quippe moderatum & humidum,
„ libenter amplexantur, maximè hominum, in
„ quos infusi, dici non potest quantum tumultum
„ exci-

(*) *Vide Indicem in hac voce.* (†) *Vide Indicem in voce* Bruta. (‡) *Vide Indicem in voce* Cobalus.

„excitent. Poris, nimirum, quibus ſpiritus ani-
„malis inhæret, oppletis, ſpiritúque, ob corpo-
„rum quibus præditi ſunt craſſitiem, velut in an-
„guſtias redacto & compreſſo; hinc fit ut corpo-
„ra concutiantur, corúmque præcipuè faculta-
„tes malè afficiantur, motúſque obtuſiores fiant
„& hebetiores.

„Quod ſi Dæmon irruens ex ſubterraneorum
„genere ſit, hominem inſeſſum concutit & diſ-
„torquet, atque per eum loquitur, ſpiritu pa-
„tientis utens, non ſecus atque proprio quo-
„dam inſtrumento. Si quis autem eorum, qui
„Lucifugi dicuntur, clam irrepſerit, remiſſio-
„nem membrorum inducit, vocem reprimit,
„& eum quem invaſit mortuo ſimilem reddit.
„Hoc enim genus, quippe dæmonum extre-
„mum, magis terrenum eſt, ſumméque frigi-
„dum & ſiccum, & quemcumque invaſerit,
„omnem ejus animalem facultatem habetat &
„obtundit. Quia verò rationis expers eſt, &
„omni intellectuali contemplatione deſtitutum,
„imaginationéque rationis experte agitur, ut
„animalium efferatiſſima, increpationem mini-
„mè timet, eáque de cauſa meritò mutum & ſur-
„dum appellatur. Nec fieri poteſt, ut eorum,
„qui ab eo correpti ſunt, ullus alio modo libe-
„retur, quàm divinâ potentiâ, quæ oratione &
„jejunio adeſt.

„Medicos niti nobis perſuadere ejuſmodi affe-
„ctiones non à Dæmonibus profluere, ſed potiùs
„ab humoribus, articulis, & ſpiritibus malè af-
„fectis, adeóque poſſe curari pharmacis & diæ-
„tis, non autem incantationibus & expiationi-
„bus; Medicos, inquam, niti hoc nobis per-
„ſua-

„ ſuadere mirum non eſt, quoniam præter ea quæ
„ ſenſu percipiuntur nihil norunt, ſed in ſola cor-
„ pora inclinati ſunt. Morbi quidem plurimi à ma-
„ lè affectis humoribus meritò oriri cenſentur; En-
„ thuſiaſmos verò, inſanias, & catochas, quibus
„ qui correptus eſt nihil quidquam agere poteſt,
„ neque ſermone, neque phantaſiâ, neque ſenſu,
„ ſed ab alio quodam agitatur, eáque lòquitur quæ
„ ignorat, futurúmque quidpiam interdum præ-
„ dicit, qua ratione motus materiæ vitiatos dica-
„ mus?

„ Ceterùm (*c*) nullum Dæmoniorum genus
„ maſculum aut fœmineum ſuâ naturâ eſt, nam
„ ejuſmodi affectus compoſitorum ſunt corpo-
„ rum. Atqui Dæmonia ſimplicia ſunt corpora,
„ quæ cùm ductilia ſint, & facilè inflectantur,
„ eò fit ut omni figuræ ſuſcipiendæ apta ſint.
„ Quemadmodum enim nubes videre eſt, nunc
„ hominum, nunc urſorum, nunc etiam draco-
„ num, vel quorumlibet aliorum figuram refe-
„ rentes: ita & dæmoniaca corpora. Jam verò
„ nebulæ, ab externis ventis impulſæ, varias fi-
„ guras exprimunt. At Dæmones, pro animi
„ ſui arbitrio, in quæcumque voluerint corpora
„ tranſeunt; ut copiosè ex *Marci* ſermone, oſten-
„ dit *Pſellus*.

„ Sed (*d*) omnes Dæmones ejuſdem poteſta-
„ tis & voluntatis non ſunt participes; neque
„ parum diſcriminis hac in re eſt inter eos. Sunt
„ enim qui ratione careant, ut inter animalia
„ compoſita, mortíque obnoxia. In his homo,
„ qui facultate intelligente præditus eſt, ideò
„ generaliorem imaginandi vim habet, quæ ad

 „ om-

(*c*) *Ibid. p.* 118. *& ſeqq.* (*d*) *p.* 119.

„ omnia fermè ſenſilia extenditur. Equis autem
„ & bobus & ceteris idgenus arctior eſt imagi-
„ nandi vis, quippe quæ ad eorum tantùm non-
„ nulla extendatur, quæ imaginatione compre-
„ henduntur ; & cognoſcit dumtaxat pecudes,
„ quæ ſecum paſcuntur, præſepe, & poſſeſſo-
„ res.

„ Culices denique muſcæ & vermes eamdem
„ habent arctam, nec bene cohærentem. Ho-
„ rum enim ſingula nec foramen norunt, ex
„ quo egreſſa ſunt, nec locum ad quem ten-
„ dunt, quóve divertendum ſit ; ſed unica illis
„ eſt alimenti imaginatio. Eodem prorſus mo-
„ do, ſunt Dæmonum varia genera. Alii ἐμπύ-
„ ρεοι ſeu *ignei*, alii aërei ; variâ imaginatione
„ ſunt præditi, quamcumque tandem in rerum
„ ſpeciem vim imaginativam extendant. Sub-
„ terranei verò & Lucifugi diversè ſe habent,
„ quapropter haud pluribus formis utuntur ;
„ quippe qui non habent plura phantaſmatum
„ genera, neque corpore agili & verſatili prædi-
„ ti ſunt. Aquei verò & terreſtres, inter me-
„ moratos medii, non poſſunt quidem plures
„ induere formas, ſed in iis quibus gaudent
„ perſeverant. Quotquot enim humidis in lo-
„ cis vivunt, mollioréque victu utuntur, in aves
„ illi & fœminas ſe transformant. Inde fit ut
„ eos Græci *Naiadas*, *Nereidas*, & *Dryadas* ge-
„ nere fœminino appellent. Quotquot autem in
„ locis aridis, ſeu teſquis inhoſpitis verſantur,
„ eis ſubarida quoque ſunt corpora cujuſmodi
„ Ὀνοσκελεῖς (*cruribus aſininis*) aiunt eſſe. Hi in
„ viros ſe transformant, & nonnumquam etiam
„ canibus & leonibus adſimilantur, & ceteris
„ id

„id genus animantibus, quibus ſunt mores maſ-
„culi.

„Dæmones porrò (*) poſſunt percuti & ictu
„inflicto dolere, quamvis compoſiti non ſint,
„neque enim compoſitorum proprius eſt ſenſus.
„In hominibus non os, neque nervus id eſt
„quod ſentit, ſed ſpiritus iis inſitus. Proinde
„quantumvis prematur nervus aut refrigeretur,
„aut aliud hujuſmodi patiatur, dolor ex ſpiri-
„tûs in ſpiritum immiſſione oboritur. Nec enim
„fieri poteſt ut compoſitum corpus per ſe do-
„leat, ſed quia ſpiritûs particeps eſt; quandò-
„quidem in fruſtà diſſectum, ſeu mortuum,
„ſenſu prorſus caret. Ita & Dæmon, cùm to-
„tus ſit ſpiritus, naturâ ſuâ ſensûs in omnibus
„membris particeps, per ſe videt & audit, &
„affectionibus ex tactu orientibus obnoxius diſ-
„ſectus dolet, ſolidorum corporum inſtar. Hac
„tantùm ab his ratione differt, quòd cùm ce-
„tera quæ diſſecantur vix, vel nullo potiùs mo-
„dò, dènuò coaleſcant: dæmonium contrà diſ-
„ſectum ſtatim coït, & redintegratur: quem-
„admodum particulæ aëris vel aquæ, ſolidi cu-
„juſpiam corporis interjectu diviſæ, rurſus coa-
„leſcunt. Tametſi autem verbo citiùs ſpiritus
„coaleſcit, tamen eo momento dolet, quo diſ-
„ſectio fit.

Atque hæc, de *Theologia* & *Phyſica* Chaldæo-
rum, hactenus.

(*) *Ibid.* p. 140.

CAPUT XVII.

De Astrologia, reliquisque divinandi artibus, & primò quidem de stellis fixis & erraticis, earúmque præsignificatione.

SECUNDA pars Chaldaïcæ Doctrinæ sita erat in divinandi artibus, quarum præcipua fuit Astrologia. Hæc, quæ ab iis primùm inventa traditur, præcipua eorum in se traxit studia; cujus rei rationem *Ptolemæus* ex ipsa Arte petit, quòd, nimirum, essent *sub Virgine & Mercurio*. Verùm plausibilior à (*a*) *Cicerone* adfertur, *propter planitiem, magnitudinémque regionum quas incolebant, cœlum ex omni parte patens atque apertum*, in quo trajectiones, motúsque stellarum facilè observari poterant.

Constat autem duabus partibus, quarum una est *Meteorologice*, quæ versatur circa motum stellarum: altera *Apotelesmatice*, quæ ad divinationem pertinet. Prima nota erat Veteribus Græcis, communi *Astrologiæ* & *Astronomiæ* nomine; donec secundâ Græciæ illatâ, distinctionis causâ, priorem propriè *Astronomiam*, posteriorem *Astrologiam* dixere. *Josephus Scaliger*, vir summus, ut Græcam eruditionem extollat, constanter affirmat (*b*) *Chaldæos* ὁλοσχερῆ *tantùm, non etiam* ἀκριβῆ *Astronomiæ notitiam habuisse, & Græcos nihil pænè à Chaldæis didicisse*; cùm *Aristoteles* ingenuè fateatur ab Ægyptiis & Babyloniis plu-

(a) *De Divin. Lib. I. c. 1.* (b) *In Præf. ad Manil.*

plurimas observationes, circa singulas stellas, Græcos habuisse. Attamen multùm aberant Chaldæi sine dubio ab ea perfectione Artis, ad quam Græci Astronomiam ab Oriente acceptam postea perduxere; nam *Diodorus Siculus*, (*c*) *de solis defectionibus, infirmissimas ab iis allatas fuisse rationes, easdémque non ausos prædicere*, memoriæ prodidit.

Verùm τῶν ἀποτελεσματικῶν (*) non modò se inventores, sed summos etiam magistros jactabant; usque adeò ut quicumque eam artem profitebantur, cujusvis essent regionis, vocarentur, ut suprà ostendimus, *Chaldæi*.

In primis autem *ab eis ponitur* (*d*) τὸ συμπαθεῖν τὰ ἐπίγεια τοῖς οὐρανίοις *sympathiam esse inter terrestria & cœlestia, ut ex illorum influxibus hæc semper renoventur.*

> Τοῖος γὰρ νόος ἐστὶν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων·
> Οἷον ἐπ' ἦμαρ ἄγησι πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.

> *Terrenorum hominum mens & sententia talis,*
> *Unoquoque die, qualem vult Jupiter esse.*

Astronomi actiones nostras & vitam pendere ex stellis, cùm erraticis, tum fixis, humanúmque genus multiplici earum cursu regi putabant: *Chaldæi dicunt*, ait idem Scriptor, *septem stellas*, (Planetas) *habere rationem causarum agentium in unumquodque eorum, quæ in vita accidunt; adjuvare autem partes Zodiaci*. Existimabant eas esse causas boni & mali, prout horâ natali dispositæ erant, atque ex contemplatio-

 ne

(c) Lib. II. pag. 83. (*) *Vide Indicem in* Astrologia.
(d) *Sext. Empir. adv. Mathem. Lib. V. init.*

ne earum naturæ futura hominibus posse prædici.

„Deos principes, auctore *Diodoro* loco lau-„dato, numerabant duodecim; singulis men-„sem, & de duodecim Zodiaci signis unum at-„tribuunt.

„Post Zodiacum viginti quatuor constituunt „stellas, (*) quarum duodecim Borealem, duo-„decim Australem partem sibi vindicent. Inter „has, quæ apparent viventibus ab iis deputan-„tur: quæ latent vitâ functis congregatæ esse „putantur; atque has δικαστὰς τῶν ὅλων appellant, „*rerum omnium judices*.

„Maximam verò considerationem aiunt, & „singularem motûs efficaciam in quinque stel-„lis, quas alii Planetas, ipsi ἑρμηνεῖς *interpretes* „nominant; quòd cùm ceteræ non errantes stel-„læ certum habeant progressum, hi soli, pecu-„liari suo itinere futura ostendant, Deorúmque „benevolentiam, interpretum instar, homini-„bus nuncient. Quædam enim ortu, quædam „occasu suo; nonnulla per colores, si quis ani-„madvertere velit, portendi ab his aiunt. Aliàs „quanta ventorum procella, aliàs quanta im-„brium tempestas, aut quanta caloris vehe-„mentia sit ingruitura prænunciant. Cometa-„rum quoque exortus, Solisque & Lunæ defe-„ctiones, cum terræ motibus, & cunctas de-„nique variationes aëris nos ambientis, tam „bonas quàm noxias, non solùm Gentibus, „verùm & Regibus & privatis quibuslibet ab iis „significari putant. Hi stellas triginta subji-„ciunt, quas vocant *Deos Consiliarios* βουλαίους θεούς;

„quo-

(*) *Vide Indicem in voce* Stellæ.

„ quorum dimidia pars infra terram adſpiciat,
„ altera pars ſupra terram res mortalium con-
„ templetur. Decémque intervallo dierum à ſu-
„ perioribus ad inferiores, unum veluti ſtellarum
„ nuncium adlegari, & ab inferioribus ad ſupe-
„ riores viciſſim unum. Atque hunc eis mo-
„ tum, æterni circuitûs lege, ſic eſſe definitum.

Caput XVIII.

De Planetis.

Præter ea quæ ex *Diodoro* protulimus, Capite antecedente, de opinione Chaldæorum circa Planetas, (a) *Sextus Empiricus* teſtatur eos crediſſe τῶν ἑπτὰ ἡγεῖσθαι τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην, *ſeptem Planetarum præcipuos eſſe Solem & Lunam, minorem autem his vim habere* τὰς τῶν ἀποτελεσμάτων ἐκβάσεις *ad apoteleſmatum* (actionum) *eventus quinque reliquas.*

Ex quinque aliis (*) *cum Sole conſentire, eidémque opem ferre* (†) *Saturnum, Jovem & Mercurium, quos vocant* ἡμερινὰς *diurnos; propterea quòd Sol, cui ferunt auxilium, iis dominetur, quæ gignuntur interdiu.*

Ex ſtellis autem alias eſſe beneficas, alias maleficas, alias communes; beneficas quidem ſtellas Jovis & Veneris; *maleficas autem* Martis & Saturni; *communem* Mercurii; *quoniam cum beneficis ſit benefica, cum maleficis malefica.*

(a) *Ad. Math. p.* 114. *& ſeq.* (*) *Vide Indicem in voce* Ægyptii. (†) *Vide in* Saturnus.

CAPUT XIX.

Divisiones Zodiaci.

„CUM (a) apud Chaldæos non esset certa ob-
„ servandorum Astrorum ratio, quòd non
„ contemplarentur signa, ex ipsorum circum-
„ scriptione, sed septem dispersarum stellarum
„ observatione, venit eis in mentem in duodecim
„ partes totum dividere circulum. Rationem,
„ quâ id factum est, ita narrant; dicunt, nempe,
„ Veteres, cùm observassent unamquamque luci-
„ dam stellam, earum quæ sunt in circulo Zodia-
„ co, & deinde perforatam amphoram aquâ im-
„ plessent, sivisse aquam fluere in alterum vas sub-
„ jectum, donec eadem stella oriretur, conjectan-
„ tes ab eodem signo ad idem signum fuisse circuli
„ circumvolutionem. Rursus sumserunt duode-
„ cimam partem ejus quod fluxerat, & considera-
„ runt quanto tempore effluxisset. Dicebant enim
„ tanto tempore duodecimam partem circuli ab-
„ solvi, & eamdem esse rationem partis absolutæ
„ ad totum circulum, quæ est partis aquæ, quæ
„ fluxit, ad totam aquam. Ex hac relatione duo-
„ decimæ partis signabant ultimum finem ab ali-
„ qua insigni stella, quæ eo tempore spectabatur,
„ aut aliqua ex simul orientibus Borealibus aut Au-
„ stralibus. Hoc ipsum autem faciebant in aliis
„ *Dodecatemoriis*, seu partibus duodenis.

Unicuique Dodecatemorio attributam pecu-
liarem à Chaldæis figuram, ut primo figuram
Arie-

(a) *Ex Sexto Emp. Lib. V. p.* 113. *Ed. Gen.*

Arietis, cum hac nota ♈, licèt negetur à *Pico* (*b*) *Mirandulano*, videtur manifestum satis ex iis quæ de Chaldæis habent *Ptolemæus*, *Sextus Empiricus* & aliis, quorum verba suis locis adferemus.

Τῶν θεῶν δὲ κυρίους εἶναι φασὶ δώδεκα τὸν ἀριθμὸν (*c*) *Deorum præcipuos aiunt esse duodecim numero, singulis mensem & de duodecim Zodiaci signis unum attribuunt.* Zodiacum ipsum vocabant circulum *Mazzaloth* (†) מזלות, quod *Septuaginta Μαζουρώθ* verterunt 2. Reg. XXIII, 5. quam vocem Suidas interpretatur *τὰ συστήματα τῶν ἀστέρων, ἃ ἐν τῇ συνηθείᾳ ζώδια καλοῦσι*, *constellationes astrorum, quæ vulgò dicuntur Zodia*, nam *Mazzal* significat stellam. Adtributio illa singulorum Deorum singulis signis, consentit cum eo quod dicitur de cultoribus Bahalis (quos Rabbi *Maimonides* eosdem ac Chaldæos fuisse putat) qui *suffitum offerebant Bahali, Soli, Lunæ, τοῖς Mazzaloth, & omni exercitui Cœli.* Quidam etiam putant hanc ipsam doctrinam ab Ægyptiis *Homero* traditam, quam à Chaldæis ipsi acceperant, atque ad eam allusum à Poëta Iliados I. ubi meminit convivii Æthiopum, quo per duodecim dies erant excepturi Jovem & reliquos Deos. Atque hi digniores fide sunt aliis ex Veteribus, qui, teste *Eustathio*, (†) volebant *Homerum* originem, ita loquendo, dedisse opinioni Mathematicorum. Nec tamen quod addit in fabulæ interpretationem, sedium Deorum & stellarum fabricationem Vulcano tribui, propter Cœ-

K 6 lestium

(b) *Cont. Astrol.* (c) *Diod. Lib. II. pag.* 83.
(†) *Vide Indicem in hac voce.* (*) *Vide Indicem in voce* Homerus.

lestium Orbium æthereum calorem, à Chaldaïca doctrina abludit.

„ Chaldæi porrò signorum (*d*) alia quidem ap-
„ pellant *masculina*, alia autem *fœminina*; & alia
„ quidem *bicorporea*, alia verò non; alia *firma*,
„ alia verò *tropica*. Atque *masculina* quidem vo-
„ cabant & *fœminina*, quæ naturam habent quæ
„ juvat masculorum & fœminarum generatio-
„ nem. Aries enim est signum masculinum,
„ Taurus autem fœmininum; Gemini masculi-
„ num; & sic reliqua, ex simili analogia, alia
„ quidem masculina, alia verò fœminina. Non-
„ nulli autem, unumquodque Signum dividentes
„ in duodecim partes, eadem ferè utuntur ratio-
„ ne; ut in Ariete, primam quidem duodeci-
„ mam ejus partem appellant Arietem & mascu-
„ lum: secundam autem Taurum & fœminam;
„ tertiam Geminos & masculum, & sic porrò
„ in ceteris.

„ *Bicorporea* dicunt esse signa Geminos &,
„ qui eis ex diametro adversatur, Sagittarium;
„ Virginémque & Pisces; non bicorporea reli-
„ qua.

„ *Tropica* ea sunt in quibus cùm Sol fuerit, re-
„ trogreditur, & facit ambientis circuli conversio-
„ nes (τροπὰς) cujusmodi sunt signa Aries, &,
„ quæ ei ex diametro adversatur, Libra; Capri-
„ cornus & Cancer. Nam in Ariete fit conversio
„ verna, in Capricorno autem hiemalis, in Can-
„ cro verò æstiva, & in Libra Autumnalis.

„ *Firma* autem existimant Taurum, &, qui
„ ei adversatur è diametro, Scorpium; Leonem
„ & Aquarium.

„ Fue-

(*d*) *Sext. Emp. Ibid. p.* 111.

„ Fuerunt (e) etiam quidam Chaldæi, qui
„ unamquamque partem humani corporis adtri-
„ buerunt unicuique ſigno; ut cui cum illo in-
„ tercederet Sympathia. Arietem caput nomi-
„ nant, Taurum collum, Geminos humeros,
„ Cancrum pectus, Leonem latera, Virginem
„ coxendices, Libram ilia, Scorpium puden-
„ dum & matricem, Sagittarium femora, Ca-
„ pricornum genua, Aquarium tibias, Piſces
„ pedes. Atque hoc, ait *Empiricus*, non ab-
„ ſurdè, quoniam ſi quæ fuerit ſtella in aliquo
„ horum ſignorum in ortu maleficorum, efficit
„ mutilationem ejus partis, quæ eſt ejuſdem no-
„ minis.

„ Præterea unumquodque Signum (f) divi-
„ dunt in partes triginta, unamquamque autem
„ partem in ſexaginta; ita enim vocant (ait
„ idem *Sextus*) quæ ſunt minima & individua;
„ unde colligi poteſt Chaldæos ulteriorem divi-
„ ſionem non adhibuiſſe in ſecunda, tertia &c.
Sunt particulæ, ait Cenſorinus * Chaldæorum
rationem explicans, *in unoquoque ſigno tricenæ,
totius verò Zodiaci numero* CCCLX: *Has* μοίρας
*Græci cognominarunt, eo videlicet quòd Deas fa-
tales nuncupant* μοίρας. *Et eæ particulæ nobis
veluti fata ſunt, nam quâ potiſſimùm oriente
naſcamur plurimùm refert. Sol ergo, cùm in
proximum ſignum tranſſcendit, locum illum con-
ceptionis aut imbecillo videt adſpectu, aut etiam
nec conſpicit*, &c.

Tres ſunt aliæ dividendi Zodiaci rationes, quæ
adtribuuntur Chaldæis, per *Trigona*, *Terminos*
& *Decanos*.

(e) p. 113. (f) p. 111. * Cap. VIII.

Trigona, (*g*) sunt quatuor: Primum est Arietis, Leonis & Sagittarii; secundum Tauri, Virginis & Capricorni; tertium Geminorum, Libræ, & Aquarii; quartum Cancri, Scorpii, & Piscium. A Chaldæis autem divisum fuisse Zodiacum in hæc Trigona, ex ratione colligendi terminos Planetarum, à *Ptolemæo* descripta, satis liquet.

„Unumquodque signum habet quinque Ter-
„minos. Chaldaïca ratio eruendæ quantitatis ter-
„minorum in unoquoque signo, una est & per-
„facilis. Nam eorum quantitates differunt pari
„diminutione. Unusquisque terminus minor est
„antecedente uno gradu; etenim cujusque signi
„primum terminum constituunt octo graduum,
„secundum septenorum, tertium senorum;
„quartum quinorum, quintum quaternorum,
„qui simul triginta gradus efficiunt.

Denique signa dividebantur in *Facies*, Hebraïcè פנים *phanim*, Arabicè ונאה *wageah*, Græce πρόσωπα, & à Recentioribus δεκανοὶ dictæ, quæ postrema appellatio derivata est, ut observavit (*h*) *Jos. Scaliger*, à Militia Romana. In unoquoque signo tres sunt, quorum quisque decem gradus continet. Hæc nota fuisse priscis Chaldæis adeò liquet, ut vetustissimus Scriptor *Teucer Babylonius* de iis egerit.

(g) *Ptol Ars. vide Scalig. in Manil. pag. 328.*
(h) *In Manilium pag. 329.*

Caput XX.

De Planetis respectu Zodiaci consideratis.

CHALDÆI Planetis non esse semper eamdem vim, sed in quibusdam Zodiaci signis efficaciores, in aliis minùs existimabant. „ (a) Eædem „ stellæ majorem vim habent, aut quòd sint in „ propriis domibus (ἐν ἰδίοις οἴκοις) aut in exalta„ tionibus (*in Trigonis*) aut in Terminis, seu „ Decanis. Quæ à posterioris ævi Astrologis *essentiales* eorum *dignitates* dicuntur.

Adspectus Planetarum efficacissimus is est, quem in domibus propriis obtinent. „ Ut au„ tem putant, Solis domus est Leo, Lunæ Can„ cer, Saturni Capricornus & Aquarius, Jovis „ Sagittarius & Pisces, Martis Aries & Scorpius, „ Veneris Taurus & Libra, Mercurii Gemini & „ Virgo.

„ Stellarum autem vocant *Exaltationes*, & si„ militer *Depressiones* ea quibus delectantur, & „ in quibus vim habent exiguam. Nam delectan„ tur quidem exaltationibus, exiguam autem vim „ habent in depressionibus. Ut Solis quidem exal„ tatio est Aries, & accuratè loquendo decimus „ nonus hujus gradus. Depressio autem signum, „ quod ei adversatur è diametro. Lunæ exaltatio „ est Taurus, Saturni Libra, Jovis Cancer, Mar„ tis Capricornus, Veneris Pisces, & horum de„ pressiones, quæ è diametro opposita sunt exalta„ tionibus.

Tri-

(a) *Sext. Emp. Lib. V. p.* 115.

Trigona Planetarum hoc ordine à Chaldæis disponuntur: (*b*) terminus primi Trigoni (*Zodiaci*) est Jupiter; secundi Venus. „ Eumdem „ ordinem servant in aliis duobus Trigonis, nisi „ quod tertium duos Dominos habere dicatur, „ Saturnum & Mercurium. Prior pars diei tri- „ buitur Saturno, nox Mercurio. Mars postremi Trigoni dominus est. Quantùm porrò hæc methodus differat à vulgari, quæ Solem & Lunam complectitur, facilè is animadvertet qui utramque componet; & posterior quidem apud *Firmicum* inveniri poterit.

Vocant terminos Planetarum, in unoquoque signo, eos intra quos Planeta quispiam, à certo gradu ad certum gradum, maximè pollet, atque efficax est.

„ Chaldaïca (*c*) methodus colligitur ex Do- „ minis Trigonorum, quæ planior est & effica- „ cior Ægyptiacâ ex Domuum Dominis ducta. „ Neque tamen Chaldæi semper sequuntur, in „ suis quantitatibus, eos Planetas qui Trigonis „ præsunt. In primo Trigono, divisio Termino- „ rum uniuscujusque signi una eadémque est. „ Primus Terminus Domino Trigoni Jovi, se- „ cundus Dominæ secundi Trigoni Veneri, ter- „ tius & quartus Dominis duobus Trigoni Ge- „ minorum, hoc est, Saturno & Mercurio, quin- „ tus Domino postremi Trigoni Marti tribuitur. „ In secundo Trigono similiter unumquodque „ signum dividunt, & Veneri Terminum tri- „ buunt, quòd huic Trigono præsit; secundum „ & tertium Dominis duobus Trigoni Gemi- „ no-

(b) Ex Ptolem. (c) Ptolem.

„ norum, Saturno & Mercurio; quartum Marti;
„ postremum Jovi. Saturno in die dantur 66 gra-
„ dus, in nocte 78, Jovi 72, Marti 60, Veneri 75,
„ Mercurio in die 66, in nocte 78.

Decani vel facies Planetarum referuntur ad Zodiacum, primus Decanus est Planeta cujus est signum, secundus alter Planeta; & ita porrò. Hæc fuisse Veterum Chaldæorum inventa liquet, non modò ex eo quòd de hisce scripserit *Teucer Babylonius*, sed etiam quòd ab Ægyptiis, qui, auctore *Josepho*, ex Chaldæis hanc eruditionem derivaverant, observata fuerint. *Necipso* Rex Ægypti, idémque justissimus Princeps, si *Firmico* credimus; ex Decanis omnes morbos collegerat, ostenderâtque quinam ab unoquoque crearentur Decano; quoniam natura ab alia natura, Deus unus ab alio superaretur Deo. Idem Scriptor docet etiam à *Petosiride* hanc Astrologiæ partem leviter perstrictam fuisse, non quòd eam ignoraret, sed quòd nollet suam eruditionem ad posteros traduci.

Ter-

Termini Planetarum, secundùm Chaldæos.

Signum											
Aries	Jupiter	8	Venus	7	Saturnus	6	Mercurius	5	Mars	4
Taurus	Venus	8	Saturnus	7	Mercurius	6	Mars	5	Jupiter	4
Gemini	Saturnus	8	Mercurius	7	Mars	6	Jupiter	5	Venus	4
Cancer	Mars	8	Jupiter	7	Venus	6	Saturnus	5	Mercurius	4
Leo	Jupiter	8	Venus	7	Saturnus	6	Mercurius	5	Mars	4
Virgo	Venus	8	Saturnus	7	Mercurius	6	Mars	5	Jupiter	4
Libra	Saturnus	8	Mercurius	7	Mars	6	Jupiter	5	Venus	4
Scorpio	Mars	8	Jupiter	7	Venus	6	Saturnus	5	Mercurius	4
Sagittarius	Jupiter	8	Venus	7	Saturnus	6	Mercurius	5	Mars	4
Capricornus	Venus	8	Saturnus	7	Mercurius	6	Mars	5	Jupiter	4
Aquarius	Saturnus	8	Mercurius	7	Mars	6	Jupiter	5	Venus	4
Pisces	Mars	8	Jupiter	7	Venus	6	Saturnus	5	Mercurius	4

Numeri designant gradus uniuscujusque Signi, inter quos Planetæ interpositi maximam habent efficaciam.

CA-

CAPUT XXI.

Adspectus Signorum & Planetarum.

SIGNUM *quodlibet*, ait Censorinus, (*a*) *cum ceteris singulis habet mutuum conspectum, non tamen uniformem cum omnibus, nam validiores alii, infirmiores alii habentur. Igitur quo tempore partus concipitur, Sol in aliquo signo sit necesse; & in aliqua ejus particula, quem locum conceptionis propriè appellant.* Similiter Planetæ inter se invicem varios adspectus habent. *Sextus Empiricus:* (*b*) „ Se invicem dicuntur ad„ spicere, & inter se convenire, quippe qui appa„ rent κατὰ τρίγωνον ἢ τετράγωνον. Et κατὰ τρίγωνον „ quidem disponuntur, & se invicem adspiciunt „ Stellæ, quæ trium signorum spatium inter se „ habent. Κατὰ τετράγωνον verò quæ duorum: „ οἱ ἐπὶ τριῶν ἢ δυοῖν ζωδίων ἔχοντες τὸ μεταξὺ διά„ στημα.

Sol ergo, cùm in proximum (*c*) *signum transcendit, locum illum conceptionis aut imbecillo videt conspectu, aut etiam nec conspicit; nam plures proximantia sibimet Zodia invicem se videre omninò negaverunt. At cùm in tertio est signo, hoc est, uno medio interposito, tunc primum illum locum, unde profectus est, videre dicitur, sed valde obliquo & invalido lumine, qui conspectus vocatur* κατ' ἑξάγωνον, *qui sextam partem circuli subtendit. Nam si ut à primo Zodio ad tertium, sic à tertio ad quintum, inde porrò ad septimum, ac*

(a) *C. VIII.* (b) *Adv. Math. p.* 115. (c) *Censorinus Ibid.*

ac deinde alternæ lineæ emittantur, hexagoni æquilateralis forma in eodem circulo scriberetur. Hunc quidam conspectum non usquequaque receperunt, quod minimum ad maturitatem partûs videatur conferre. Cùm verò in quartum signum pervenit, & media duo sunt, videt κατὰ τετράγωνον, *quoniam illa linea, quâ visus pertendit, quartam partem orbis abscidit. Cùm autem in quinto est, tribus interjacentibus mediis,* κατὰ τρίγωνον *adspicit. Nam tertiam signiferi partem visus ille metitur, quæ duæ visiones* τετράγωνοι τρίγωνοι, *perquàm efficaces, incrementum partûs multùm adminiculant. Ceterùm à loco sexto conspectus omni caret efficientia, ejus enim linea nullius Polygoni afficit latus. Ita septimo Zodio, quod est contrarium, plenissimus, potentissimúsque conspectus, quosdam jam maturos infantes educit, qui septemmestres appellantur, quia septimo mense nascuntur. At si intra hoc spatium maturescere uterus non potuerit, octavo mense non editur (ab octavo enim signo, ut à sexto, inefficax visus) sed vel nono mense, vel decimo. Sol enim à nono Zodio particulam conceptionis rursus conspicit* κατὰ τρίγωνον, *& à decimo* κατὰ τετράγωνον; *qui conspectus, ut suprà jam dictum est, perquàm efficaces sunt. Ceterùm undecimo non putant nasci, quia languido jam radio infirmum lumen* καθ' ἑξάγωνον *mittitur. Multò minùs duodecimo, unde conspectus pro nullo habetur. Itaque, secundùm rationem hanc,* ἑπτάμηνοι *nascuntur* κατὰ διάμετρον, ἐννεάμηνοι *autem* κατὰ τρίγωνον, δεκάμηνοι *verò* κατὰ τετράγωνον *(d)*

(d) *Videndum schema quod est in notis Lindenbrogii.*

Caput XXII.

Schemata.

„Cum divisione allata Zodiaci (*a*) consen„tit ratio, quâ dicunt à Chaldæis uniuscu„jusque nativitatis horoscopum observari. Noctu „enim, ut aiunt, sedebat Chaldæus in promun„torio quopiam astra observans; alter verò partu„rienti, donec peperisset, adsidebat, & quampri„mum pareret, ei qui in promuntorio erat disco „significabat. Hic cùm audisset, observabat sig„num quod oriebatur, tanquam Horoscopum. „Interdiu autem attendebat horoscopos & mo„tus Solis.

„Ex duodecim partibus, seu domibus, in „quas dividebatur Zodiacus, signa (*b*) quæ in „unaquaque nativitate dominantur ad Apote„lesmatum eventum, & ex quibus maximè „prædictiones colligunt, dicunt esse numero „quatuor; (*) quæ quidem communi nomi„ne appellant Centra, propriis verò unum „*Horoscopum*, aliud μεσουράνημα, medium „cœlum, aliud δύνον *occidens*; aliud subter„raneum & ἀντιμεσουράνημα, quod & *medium* „*cœlum* est. Atque *horoscopus* quidem est id „quod contigit oriri, eo tempore quo ab„solvebatur nativitas: *medium cœlum* quartum „ab illo signum ei conjunctum: *occidens* quod „est è diametro horoscopo oppositum: sub „ter-

(a) *Sext. Emp. p.* 114. (b) *Id. p.* 112.
(*) *Vide Schema apud Scaliger. in Manilium p.* 298.

„ terra denique est *oppositum medio cœlo*. Ita (cla-
„ rior enim res exemplo fiet) si Cancer est ho-
„ roscopus, in medio quidem cœlo est Aries,
„ occidit verò Capricornus, sub terra autem est
„ Libra. Verùm enim verò signum, quod unum-
„ quodque horum Centrorum antecedit, vocant
„ *ἀπόκλιμα*, *declinationem*; quod sequitur *ἐπα-
„ ναφορὰν*, *relationem*. Jam verò id quidem quod
„ sequitur signum, quod est in horoscopo, si sit
„ in aperto, appellant *mali dæmonis*; quod est
„ post hoc & sequitur medium cœlum *boni Dæ-
„ monis*: quod antecedit id quod est in medio
„ cœlo, *κάτω μερίδα* *inferiorem partem*, *καὶ μονο-
„ μοιρίαν καὶ θεὸν* & *unicam sortem* & *Deum*;
„ quod venit in occasum *otiosum signum* & *ini-
„ tium mortis*; quod est post occasum, neque ap-
„ paret, *pœnam* & *malam fortunam*, quæ est è dia-
„ metro opposita malo Dæmoni; quod venit sub
„ terram, *bonam fortunam*, quæ è diametro oppo-
„ sita est bono Dæmoni; quod recedit à medio
„ cœlo versùs orientem *Deam*, Deo è diametro
„ oppositam; quod autem Horoscopum sequitur
„ *otiosum*.

„ Ut compendiosiùs dicamus, signi, quod est
„ in Horoscopo, declinatio vocatur Malus Dæ-
„ mon, Epanaphora otiosum. Eodem modo ejus,
„ quod est in medio cœlo, declinatio quidem
„ Deus, Epanaphora bonus Dæmon: similiter
„ ejus quod est ex adverso medii cœli, declina-
„ tio vocatur Dea, Epanaphora bona fortuna:
„ pariter Occidentis declinatio quidem mala for-
„ tuna, Epanaphora autem otiosum. Existi-
„ mant autem hæc non non esse leviter expenden-
„ da.

„ Chal-

„ Chaldæi (*c*) hinc deducunt ſuas prædictiones
„ Apoteleſmatum. Apoteleſmatum autem ali-
„ quod eſt diſcrimen; nam alia ſunt ſimpliciora,
„ alia accuratiora. Simpliciora fiūnt ſecundùm
„ ſignum, aut ſimplicem vim ſtellæ; ut, quòd
„ hæc ſtella, ubi eſt in hoc ſigno, tales facit. Ac-
„ curatiora ſunt quæ fiunt ſecundùm concurſum,
„ aut, ut ipſi loquuntur, κατὰ σύγκρασιν πλειόνων,
„ *juxta miſturam plurium* ſtellarum; ut, ſi alia
„ quidem ſit in Horoſcopo, alia in medio cœlo,
„ alia ſit in eo quod eſt ex adverſo medii cœli, aliæ
„ autem ſic ſe habeant, hæc evenient, συμβήσεται
„ τάδε.

Atque hæ ſolæ ſunt Aſtrologiæ Veteris reliquiæ, quæ certò priſcis Chaldæis à nobis tribui queant.

(c) *Id.* 3. 116.

CAPUT XXIII.

Aliæ divinandi artes.

PRÆTER Aſtrologiam, alias invenere & uſurpavere Chaldæi divinandi artes, inter quas *Diodorus* memorat (*a*) τὴν διὰ τῶν οἰωνῶν μαντικὴν, ἐνυπνίων τε καὶ τεράτων ἐξηγήσεις καὶ τὰ περὶ τὴν ἱεροσκοπίαν, *divinationem per aves, ſomniorum, prodigiorumque interpretationes & quæ pertinent ad Aruſpicinam. Maimonides* (*b*) quoque auctor eſt apud Chaldæos, ab antiquiſſimis uſque temporibus varia fuiſſe Hariolorum genera, & præſertim ea quæ recenſentur Deut. XVIII, 10. 11.

Divi-

(a) *L. I. p.* 81. (b) *Mor. Neb. L. III. c.* 29.

Divinationem per auſpicia primùm eis tribuit *Diodorus*, nec ſanè credibile eſt homines, qui adeò diligenter in omnes divinandi artes inquiſiverant, fuiſſe imperitos hujus, quam tanti fecerunt poſteriora ſæcula. Sed qui hunc ſenſum tribuunt voci מנחשים *mnacheſchim*, videntur eò adducti, quòd ea vox Latinè *augurari* tranſlata ſit.

Sequentem, quæ in ſomniorum interpretatione ſita eſt, ab Abrahamo inventam fuiſſe (c) *Philo Judæus* memoriæ prodidit. Certè veteres Chaldæos hanc artem eſſe profeſſos apparet ex reſponſo eorum Dan. II. ubi ſic Nabuchodonoſorem alloquuntur: (*) *Rex ſomnium dicat ſervis ſuis, & interpretationem illius indicabimus.* Exſtant etiamnum plurimi verſus *Onirocritici*, quibus præfixum eſt *Aſtrampſychi* nomen, & quos collegit ex *Suida*, ac digeſſit *Joſephus Scaliger*. Aſtrampſychus autem à *Laërtio* inter Magos numeratur, nec deſunt (d) qui Aſtrampſychi nomen interpretamentum vocis *Zoroaſtres*, quam quidam *aſtram vivens* explicant, eſſe exiſtiment.

Tertiam divinandi artem, interpretationem, ſcilicet, portentorum, Græci Interpretes exiſtimarunt ſignificari voce Hebraïcâ ידענים *jidhonim*, quam ideò verterunt ἐπαοιδοὺς καὶ τερατοσκόπους.

Ultimam *Diodorus* vocat extiſpicium, atque hac uſos eſſe Chaldæos apparet ex Ezechiele XXI, 21. ubi dicit Propheta Regem Babylonis, inter alias divinationes, *inſpexiſſe jecur*. Qui hoc

(c) *Suidas in voce* Abraham. (*) *Vide in voce* Onirocritice.
(d) *Urſinus in Zor.*

hoc divinationis genus excolebant videntur à Daniele vocari גזרין *gazrin*, à גזר *gazar*, *ſecuit*; cædebant enim hoſtias, atque extis inſpectis futura prædicebant.

Ob אוב vertitur *Pytho*, ſeu potiùs *Pythonicus ſpiritus*. Hæc autem vox propriè *lagenam* ſignificat, & ſumitur pro eo ſpiritu, qui *ex utero Pythoniſſæ* loquebatur. Hebraïcè ea mulier vocatur אשת בעלת אוב *Eſcheth Babalath Ob*, à Septuaginta verò Interpretibus γυνὴ ἐγγαστρίμυθος. Quando ait Saul 1. Sam. XXVII, 8. *quæſo, divina mihi in Ob*, verterunt μάντευσαι δή μοι ἐν τῷ ἐγγαστριμύθῳ. Rabbi *Moſes Maimonides* (*) ab ea quæ huic arti initiabatur geſtatam fuiſſe manu myrteam virgam; Rabbi verò *Abraham filius Davidis*, hoſce ritus ad ſepulcrum ſolitos fuiſſe celebrari, ait.

Dorefch el hammethim דרש אל המתים *inquirens apud mortuos* propriè eſt *Necromantis*. Atque hoc divinationis genus à Chaldæis originem duxiſſe (*e*) quidam affirmant. Qui porrò has divinandi artes aliáſque ſimiles exercebant, generali nomine *Mechaſchphim* indigitabantur, ut ſuprà dictum eſt.

(*) *Pag.* 3. *c.* 37. *Mor. Neb.* (e) *Franc. Mirandul. de rerum pranot.* Lib. IV. pag. 328.

CAPUT XXIV.

De Magia Naturali & Theürgica, & primùm quidem de Naturali.

TERTIA Chaldaïcæ doctrinæ pars in *Magice* sita fuit, quæ, licèt nomine Persico donata, originis erat Chaldaïcæ, excolebatúrque ab iis qui *Aschaphim* vocantur. De hisce intelligendus *Laërtius*, (*a*) ubi dicit γεγενῆσθαι παρὰ μὲν Πέρσαις Μάγους, παρὰ δὲ Βαβυλωνίοις ἢ Ἀσσυρίοις Χαλδαίους, *fuisse apud Persas quidem Magos, apud Babylonios verò & Assyrios, Chaldæos.* (*) Hinc fit ut Magorum nomine intelligantur etiam Chaldæi.

Ait quidem *Plinius* (*b*) *inter auctores convenire ortam esse Magicen à Zoroastre*; sed addit, *unúsne hic fuerit, an postea alius non satis constare.* Ab eo autem intelligi Zoroastrem Chaldæum, non Persam, inde colligere est, quòd eos laudet Scriptores, qui Zoroastrem antiquiorem Platone censent sex annorum millibus; & Trojano Bello quinque millibus: quorum rationes, quamvis absurdæ, respiciunt antiquissimum Zoroastrem Chaldæum. Eodem in loco meminit Babylonii *Marmari*, & Assyrii *Tarmoendæ*, aliorúmque ejusdem artis peritorum; sed adeò antiquorum, ut nulla eorum supersint monumenta.

(a) *In Proœmium.* (*) *Vide Indicem in voce Magus.*
(b) *Lib. XXX. cap. 1.*

Quid-

Quidquid porrò Chaldaïcæ Magices ad nos pervenit, potest ad duo genera referri, *Naturale* & *Theürgicum*.

Prima Chaldaïcæ doctrinæ pars ea censetur, quæ *Naturalis Magice* vulgò dicitur, quòd contempletur virtutes omnium rerum cœlestium & sublunarium, scrutetúrque earum συμπαθείας, & mutuâ earumdem adplicatione inusitatos effectus edat.

Hoc genere Magiæ (*c*) Chaldæi profitebantur mirabilia à se fieri, in rerum natura, cùm in singulis hominibus, tum in integris provinciis. Inter alia, ut *Maimonides* inferiùs docet, existimabant à se leones, serpentes & similia noxia animalia è civitatibus ejici, omnia vitiorum genera à plantis arceri, grandinem cohiberi, vermes è vineis, ne eas corrumpant, interimi, ne folia ex arboribus decidant effici, aliáque, de quibus in libro עבודת הנבט" *Abodath Hannabatim*, cultura Nabatæorum.

(c) *Maim. Lib. III. cap.* 37. *Mor. Neb.*

CAPUT XXV.

Magicæ Operationes, earúmque genera.

MAGICAS operationes ad tria genera refert modò laudatus Rabbinus, eodem loco; quorum „primum versatur circa Plantas, Animalia & Metalla: alterum in designatione temporis, quo illa peragenda sunt: tertium in gestibus & actionibus humanis, ut saltatione, manuum complosione, clamore, risu, cuba-

„tione humi, rei alicujus combustione, fumi
„excitatione, quorumdam verborum articula-
„torum aut inarticulatorum pronunciatione si-
„tum est.

„Quædam nonnisi his omnibus simul perfi-
„ciuntur, ut cùm dicunt: sumatur hoc folium
„de hac herba, idque dum Luna est in hoc
„gradu & loco; vel: sumatur de cornu bestiæ,
„vel de ejus sudore, villis, aut sanguine, hæc
„vel illa mensura, quando Sol est in medio cœ-
„lo, aut alio certo loco; vel: sumatur de hoc
„aut pluribus metallis, quæ liquefiant sub cer-
„ta constellatione & Lunæ situ; postea profe-
„rantur certa verba, ex certis foliis excitetur
„fumus, idque hac aut illâ ratione, tum certò
„aliquid continget.

„Deinde sunt quædam opera Magica, quæ
„uno tantùm genere ex memoratis, perfici pos-
„se censentur. Hæc ajunt à mulieribus potissi-
„mùm fieri posse, quale est, quod apud eos
„de aqua elicienda legimus. Si decem Virgines
„se ornent, vestimenta rubra induant, saltent
„ita ut una alteram impellat, & quidem progre-
„diendo & retrogrediendo, digitos denique ver-
„sus Solem certis signis extendant; ad finem per-
„ductâ illâ actione, aquam elici & prodire di-
„cunt. Sic scribunt: si quatuor Mulieres in ter-
„go jaceant, & pedes suos cum complosione
„versùs cœlum extendant, certa verba, certos
„item gestus adhibeant, ab iis turpi hac actione
„grandinem decidentem averti. Ita similes va-
„nitates & similia deliria multa alia passim ha-
„bent, ad quæ nonnisi mulierum operâ & mini-
„sterio illos uti comperimus.

„Nul-

„Nullum autem Magicum opus, sine side-
„rum operatione, perfici potest; opinantur
„enim cuivis Plantæ suam esse Stellam, quem-
„admodum etiam omnibus animalibus & me-
„tallis certas stellas adtribuunt. Existimant
„quoque operationes illas esse proprios stella-
„rum cultus, atque has eâ actione, eo sermo-
„ne, vel fumo delectari; & propterea quòd ii
„optant, qui eos ritus peragunt, id à Stella per-
„fici.

Hactenus *Maimonides*, qui ex libris Chaldæorum suâ ætate exstàntibus hæc se hausisse scribit, solúsque pauculas hasce reliquias Chaldaïcæ superstitionis posteritati conservavit.

Caput XXVI.

De Tsilmenaja, vel Talismanibus, quibus utebantur instar amuletorum.

PRæterea à Chaldæis inventam affirmant Rabbini arcanam figurarum virtutem: neque ejusmodi imaginibus quidquam umquam celebrius fuit. A Chaldæis & Persis *Tsilmenaja* צלמניא vocantur, voce ductâ ab Hebraïca *Tselem* צלם *imago*. Arabes vocant טלשמון *tilsamon* fortè ex eadem radice, quod verisimilius videtur, quàm quod conjiciunt quidam ab iis voces, quibus utuntur, deductas à Græco vocabulo τέλεσμα, quo τετελεσμένον τι *aliquid perfectum* significatur.

Hæ imagines ſub certis conſtellationibus conficiebantur, in varios uſus, ſive averruncandi, ſeu prædicendi causâ.

Quæ inſtar amuletorum erant, eas quidam putant eſſe recentiùs à *Tyanæo Apollonio* inventas; ac reverâ primus, eo nomine, apud Græcos, celebris factus eſt. At hanc artem ab eo, ex Oriente allatam veriſimile eſt, quoniam ejuſmodi imagines, per totum Orientem, etiamnum hodie, plurimæ conſpiciuntur, & nonnullæ quidem antiquiſſimæ; quas (a) *Gaffarellus* memorat, ut earum inventionem Perſis, aut, ſi mavis, Chaldæis vel Babyloniis deberi oſtendat.

Hæ imagines à Græcis vocantur στοιχεῖα & στοιχειώσεις, earúmque opifices στοιχειωματικοί. *Generabiles & corruptioni obnoxiæ formæ*, ait *Ptolemæus* in *Centiloquio*, *à cœleſtibus afficiuntur formis, qua de cauſa Stoichiomatici iis utuntur; quòd à ſtellis eas inſideri putent.*

In quæ verba *Hali Aben Rodan*, aut, ut Hebraïca habet Tranſlatio, *Aben Giafar*, ſcribit: „In hoc Capite *Ptolemæus* multa imaginum arcana revelare adgreditur, & oſtendere figuras, „quæ hîc infrà ſunt, reſpondere iis quæ ſunt „ſuprà, à quibus afficiuntur. Exempli gratiâ, „cœleſtis ſcorpius terreſtribus ſcorpiis, & ſerpens cœleſtis terreſtribus anguibus præeſt. Periti Stellarum obſervabant quando Planeta ex „radiis ſolaribus emergebat, & ingrediebatur „conſtellationem aliquam, cui figura hujuſmodi tribuitur; tum Planetâ in Horoſcopio col„cato, inſculpebant figuram lapidi, addebántque

(a) *In libello Gallico inſcripto* Curioſitez inouïes.

„que alia necessaria, & imaginem ad exitium,
„vel ad tutelam aptabant. Atque ea virtus in
„lapide diu perseverabat.

CAPUT XXVII.

De Talismanibus, prædicandorum futurorum causâ confectis.

ALTERUM Talismanum genus, ad futurorum præcognitionem adhibebatur. „Hasce imagines, ut scribit *Maimonides*, (*a*) in
„honorem stellarum erigebant, & Soli quidem
„aureas, Lunæ verò argenteas; atque ita etiam
„Metalla & Climata terræ Stellis dividebant.
„Dicebant enim certi Climatis Deum esse certam Stellam. Deinde Sacella exstruebant, atque in iis simulacra statuebant, vires Stellarum influere in illas imagines, easque intelligentiâ esse præditas, hominibus Prophetiæ
„donum largiri, ac denique iisdem utilia ac
„salutaria ab imaginibus ita consecratis indicari rati. Ita dicunt de arboribus, quæ ad Stellas pertinent; cùm arbor quædam certæ Stellæ dedicata est, nomini ejus sata, & certis ritibus culta, virtutes spirituales Stellæ in arborem illam infundi; ita ut efficiat ea arbor
„ut homines, prophetico spiritu pleni, vaticinentur, eadémque in somnis homines eam colentes alloquatur.

(a) *Mor. Neb.* Lib. III. cap. 29.

Vox *Theraphim* תרפים (*) in Scriptura, inter alia quæ obtinet significata, aliquando pro hisce imaginibus sumitur; unde (*b*) ab *Onkeloso*, cui adstipulatur *Syrus* interpres, vertitur *Tsilmenaja*. Septuaginta Intt. explicant δήλους, ἀποφθεγγομένους, & φωτισμούς, quibus vocibus significant illis fuisse vim prædicendorum futurorum; quod ab ipsa habent Scriptura, quandoquidem testatur Ezechiel (*c*) Babyloniæ Regem futura cognoscendi avidum, inter alias artes, *consuluisse Teraphim*.

Hujus generis fuisse existimantur imagines, quas Rachel patri Labani suffurata est, cùm hic iis nomen tribuat (*d*) *Deorum suorum*, quæ verba, *maximum Deorum suorum*, Coptus Interpres transtulit. R. *David Kimchi* statuas fuisse existimat, ad futurorum prædictionem, ope Astrologiæ confectas; quarum figuras quidem hodie ignoramus, sed eas futura ore Cacodæmonis eloquutas. R. verò *Eliezer* censet humanam speciem eas retulisse, & factas sub certis constellationibus; quarum influxu certis horis loquendi, & cuivis interroganti respondendi virtutem accipiebant. Humanâ pariter formâ factas, ita ut cœlestis influentiæ essent capaces, adnotat *Aben Ezra*; atque ad eam mentem interpretatur Theraphim, quæ, pro liberando Davide, in lecto posuit Michal. Addit hæc signa à Rachele non esse surrepta eo animo, ut patrem ab Idololatria revocaret, alioquin „enim potiùs alicubi in via ea fuisse celaturam, „non secum adeò procul delaturam. Sed quo-

„niam

(*) *Vide Indicem in hac voce.* (b) *Gen. III.* (c) *Cap. XXI, 21.* (d) *Gen. XXXI.*

„ niam Pater Astrologiæ erat peritus, timuisse „ ne, consultis imaginibus & stellis, quâ viâ „ aufugisset Jacobus resciret. Ideò etiam *Augustinus* Quæst. XCIV. in Genesin: *Quod Laban*, inquit, *dicit*, *quare furatus es Deos meos*, *hinc est illud fortasse quod & augurari se dixerat.* Capite enim antecedente Jacobum Laban sic alloquitur: *auguratus sum*, *quòd benedixerit mihi Dominus propter te.* Nam ita vertunt vocem נחשתי *nichasohti* Vetustiores, & de prænoscendo, probando, seu conjiciendo locum illum intelligunt Hebræi, ut observavit (e) *Joan. Seldenus*.

Philo Judæus (f) verba faciens de *Theraphim Michæ*, fingit ab hoc conflatas fuisse „ ex puro „ auro & argento, tres imagines juveniles, tres „ vitulos, item imagines Leonis, Draconis & „ Columbæ; adeò ut, si quis aliquid arcani de „ uxore rescire vellet, ad imaginem Columbæ, „ quæ respondebat quæsitis, confugere eum „ oporteret; si de pueris, ad Puerum; si de di„ vitibus, ad Aquilam; si de potentia ad Leo„ nem; si de filiis & filiabus, ad Vitulos; si de „ longævitate denique, ad Draconem. Hæc, „ quamvis inania, ostendunt tamen à *Philone* „ τὰς *Theraphim* imagines fatidicas fuisse cre„ ditos.

(e) *De Diis Syris Synt. I. c. 2.* (f) *Hic locus ubi sit nescio, nisi sit apud Pseudo-Philonem* Annii Viterbiensis.

CAPUT XXVIII.

De Magia Theurgica.

MAGICES Chaldaïcæ altera pars fuit θεουργική, ad quam fortè peculiariter alludit (*a*) *Plato*, quando dicit Magiam Zoroastris fuisse cultum Deorum. Hanc quoque vocabant (*b*) *Disciplinam rituum*, *opera* pietatis, &, ut loquuntur Græci doctrinæ ejus Interpretes, τελεστικὴν ἐπιστήμην. Qua in re sita esset colligere est ex *Suida*, de duobus Julianis. „ Julianus, inquit, „ Chaldæus Philosophus pater Juliani, cogno- „ mento Theürgi, scripsit de Dæmonibus Libros „ quatuor. Est quoque apud eumdem Phylacte- „ rium, ad unumquodque membrum, qualia „ ducuntur ex Telesiurgicis, hoc est, ritibus ar- „ canis Chaldæorum. Julianus antedicti filius „ sub M. Antonino Imp. scripsit & ipse versibus „ Theürgica, Telestica & Oracula, & alia quæ- „ cumque sunt hujus artis arcana.

Igitur Telesticæ Disciplinæ operâ putabant; adhibitis certis ritibus, Dæmonas in hominum colloquium venire. Τελεστικὴ ἐπιστήμη ἐστὶν ἡ οἷον τελειοῦσα τὴν ψυχὴν, διὰ τῆς τῶν ἐνταῦθ' ὑλικῶν δυνάμεως. *Telestica disciplina* (*c*) *est quæ perficit mentem, quantum potest, per potentiam materialium quæ hîc sunt.* „ Nequit enim Ratio per se ipsa ad „ sublimiorem contemplationem se se efferre, & „ ad intellectionem Numinis. At sermo pieta- „ tis (hoc est, *Religio Christiana* (*d*) eam manu „ ducit

(a) *In Alcibiad. I.* (b) *Psellus in Orac.* p. 102. Ed. Amst.
(c) *Psell. in Or. p. 94.* (d) *Vide Indicem in* Λόγος εὐσεβείας.

„ ducit ad Deum, ope revelationum illinc emis-
„ sarum; Chaldæus verò, per scientiam telesti-
„ cam &c. Plato quidem ratione & intellectu
„ ingenitam Essentiam intelligi posse statuit. At
„ Chaldæus dicit nos non aliter ad Deum efferri
„ posse, nisi animæ vehiculum materialibus ri-
„ tibus firmemus. Arbitratur enim animam,
„ lignis, herbis & carminibus lustrari, & agilem
„ ad adscensum fieri.

Prodest etiam τελεστικὴ corpori, non minùs ac menti: „ Si mentem (*e*) tuam illustratam ad
„ superiora extuleris, & divini ignis opus ad
„ pietatis opera evexeris (sunt autem Chaldæis
„ ἔργα εὐσεβείας αἱ τῶν τελεστῶν μέθοδοι, rationes
„ sacrorum faciendorum) non solùm animam
„ affectibus insuperabilem reddes, sed etiam cor-
„ pus tuum salubrius efficies. Est enim is sæpe
„ divinarum illustrationum effectus, ut consu-
„ matur materia corporis, naturáque sana fiat,
„ neque ampliùs affectibus, neque morbis cor-
„ ripiatur.

(*e*) *Psell. in Or. p.* 102.

CAPUT XXIX.

Theürgici Ritus.

RITIBUS Theürgicis putabant bonos elici Dæmonas, malos verò averruncari. Rituum horum præcipuus in sacrificio situs erat, de quo memorabilia exstant verba (*a*) *Jamblichi* Chaldaïcam opinionem sic referentis:

L 6 „ Qui-

(*a*) *De Myst. Sect.* 1. *c.* 31.

„ Quicumque verè sunt Dii dant tantùm bona;
„ cum solis viris bonis conversantur, sunt cum
„ iis qui per sacra purgati fuere, atque ab iis
„ omne vitium, & omnem affectum auferunt.
„ His adfulgentibus, quod malum & dæmonicum
„ est evanescit & potentioribus cedit; quemad-
„ modum luci tenebræ. Ne minimum quidem
„ ampliùs malum turbat sacris operatos (θεουργῶν)
„ qui exinde omnem adipiscuntur virtutem, pro-
„ bis & honestis moribus fiunt, affectibus & omni
„ inordinato motu liberantur, purgantúrque à
„ moribus impiis & parum sanctis. Quicumque
„ verò cùm ipsi sunt impuri, tum contra ritus
„ & ordinem divina invadunt, propter infirmi-
„ tatem suæ operationis, & defectum potentiæ
„ quæ ipsis inest, non possunt Deos elicere. At
„ si propter quasdam pollutiones à purorum spi-
„ rituum commercio arcentur, contrà malis spi-
„ ritibus copulantur, plenísque pessimo eorum
„ afflatu mali & impii evadunt. Libidinibus,
„ quas coërcere nequeunt, referti & vitio pleni,
„ moribus dediti à diis alienis, & ut omnia pau-
„ cis complectar, simillimi malis Dæmonibus,
„ quibus conversantur, fiunt. Hi igitur affecti-
„ bus & vitio pleni, per affinitatem affectionis,
„ malos in se trahunt (†) spiritus, & ab iis ipsi
„ ad omne vitium incitantur; atque ita se in-
„ vicem juvant, ut circulus cujus initium fini
„ connexus est, & æquales utrimque reddit
„ vices.

Utebantur etiam variis aliis ritibus, quos effica-
ces in eliciendis putabant Dæmonibus. „ Evocan-
„ tur, ait *Nicephorus Gregoras* * in *Synesium*, ex
„ aëre

(†) *Vide Indicem in voce* Spiritus. * *De Insomniis.*

„ aëre & terra certis vocibus & pulsibus; aut cer-
„ tis vocibus & figuris, quæ vocantur chara&ctilde;e-
„ res, inventæque sunt à Chaldæis & Ægyptiis,
„ qui primi retexerunt signum cujusque Dæmo-
„ nis diacriticum.

Pauculi ex hisce ritibus in Chaldaïcis oraculis occurrunt.

Ἡνίκα δ' ἐρχόμενον πρόσγειον Δαίμον' ἀθρήσῃς,
Θύε λίθον μνιζουριν ἐπαυδῶν.

† *Cùm terrestrem Dæmonem ad te accedentem videris, immola lapidem inclamando Mnizurin.* Psellus: (*b*) „ Dæmones terrestres naturâ sunt
„ mendaces, utpote longè à divina cognitione
„ remoti, & materiâ tenebricosâ referti. Quod
„ si ex his verum responsum audire cupias, aram
„ parato, & macta lapidem *mnizurin*. Hic au-
„ tem lapis vim habet eliciendi alterius majoris
„ Dæmonis, qui inconspicuus ad materialem
„ accedens rerum quæsitarum veritatem insusur-
„ rabit, quam ille respondebit interroganti. In-
„ dicat autem nomen quo potest elici, unà cum
„ sacrificio lapidis.

Alius ritus similis, ab iisdem oraculis indicatus, fit ope *Hecatici Strophali*: ἐνέργει περὶ τὸν Ἑκατικὸν στρόφαλον, *operare circa Hecaticum Strophalum* (*c*) „ Psellus: *Hecaticus Strophalus* est
„ sphæra aurea, quæ includit sapphirum, loro
„ bubulo agitata, referta characteribus. Hanc
„ circumrotantes invocabant Deos, aut Dæmo-
„ nas. Atque ejusmodi sunt quæ Iyngas evo-

 „ care

(†) *Vide Indicem in hac voce.* (*b*) *In Orac. p. 108.*
(*c*) *In Orac. pag. 96.*

„ care ſolent, ſeu ſphæricam habeant, ſeu triangularem, ſeu quamvis aliam figuram. Talia
„ autem moventes ſonos inconditos, vel belluinos edunt, ridentes & aërem verberantes.
„ Docet igitur quomodo ſit peragendus ritus,
„ ſeu motum hujus ſtrophali, quaſi vim arcanam habentem. Vocatur autem ſtrophalus ille
„ Hecaticus, quia Hecatæ dicatus eſt. Hecate
„ autem Dea eſt apud Chaldæos, ad dextram
„ habens virtutum fontem. (*b*)

Non levis efficacia tribuebatur quibuſdam vocibus, quæ in his ſacris proferebantur, & quas mutari diſertè vetant Oracula: *ὀνόματα βάρβαρα μήποτ' ἀλλάξῃς nomina barbara numquam mutes.* Pſellus: „ Sunt nomina apud unamquamque
„ Gentem divinitus tradita, quæ in ſacris arcanam vim habent; ne autem hæc umquam in
„ Græcam dialectum mutaveris. Ejuſmodi ſunt
„ Seraphim, Cherubim, Michaël, Gabriel, quæ
„ ſi efferuntur ſecundùm Hebraïcam Dialectum,
„ habent in ſacris (*ἐν τελεταῖς*) vim arcanam;
„ mutata verò in Græca nomina nullius ſunt
„ efficaciæ. (†)

(b) *Vide Indicem in Hecate.* (†) *Vide Indicem in voce Nomina.*

CAPUT XXX.

Apparitiones.

DÆMONUM apparitiones, qui hiſce ritibus eliciebantur, duplicis erant generis.

Pri-

Primùm vocatur ἐποπτεία *inspectio*, (*a*) quæ vox respicit τοὺς ἐπόπτας, ad mysteriorum inspectores. Quando is, qui ritus perfecerat, videbat apparitionem lucis, exempli causâ, aliquâ (†) formâ vestitæ; „monet Oraculum (*b*) ne ad hanc „ampliùs animum advertat, néve vocem inde „missam veracem existimet.

„Solent (*c*) nonnumquam multis qui initian„tur apparere, inter sacrificandum, canina „quædam, aliáque portentosa spectra &c. Hæc „sunt inania quædam simulacra (εἴδωλα) ejus„modi absonorum mentis affectuum, qui sunt „in iis qui initiantur, quæ apparent sine subsi„stentia (ἀνυπόστατα), & propterea nihil veri signi„ficare possunt.

Alterum vocatur αὐτοψία, (*d*) *ipse conspectus*, quo tum dicitur initiatus frui, *cùm videt divinam lucem sine forma, vel figura*. Hanc vocat „Oraculum εὐίερον πῦρ, quod invocantibus (*e*) „viris sanctis conspectus fit, & saltuatim totus „ignis apparuerit, seu hilariter, nec sine gratia, „per profunditatem mundi. Hunc qui vident, „non decipiuntur, sed quidquid responsi acci„piunt verum est.

Ἡνίκα μὲν βλέψῃς μορφῆς ἄτερ εὐίερον πῦρ
Λαμπόμενον σκιρτηδὸν ὅλου κατὰ βένθεα κόσμου,
Κλῦθι πυρὸς φωνήν.

Quando videris sacrum ignem sine forma, fulgentem per totius mundi profunditates, audi ignis vocem.

Pletho.

(a) *Psell. in Orac. pag.* 100. (†) *Vide Indicem in* Forma. (b) *Pag.* 98. (c) *Pletho in Orac. pag.* 96. (d) *Psell. in Orac. pag.* 100. (e) *Vide Indicem in voce* Ignis.

Pletho: (*f*) „cùm conſpexeris divinum ignem
„(†) figuræ expertem (ἀσχημάτιστον) per totum
„mundum (vel *cœlum*, nam κόσμος & *mundus*,
„ita interdum ſumuntur) ſaltuatim ſplendentem,
„cum gratia quadam & propitium, hujus vocem
„audi, quippe quæ veriſſimam præcognitionem
„adfert.

Idem in hæc verba: μὴ φύσεως καλέσῃς αὐτοπτὸν ἄγαλμα, *ne vocaveris naturæ ſimulacrum ipſum conſpicuum:* „Ne cupiveris, inquit, intueri per
„ſe conſpicuum ſimulacrum naturæ, quippe quod
„oculis inconſpicuum eſt. Quæ autem apparent
„initiatis, fulmina & ignis & ſi quid aliud eſt, ſym-
„bola ſimpliciter ſunt, non Dei natura, τὰ δὲ τετελεσμένοις φαινόμενα, κεραυνοὶ καὶ πῦρ καὶ εἴ τι ἄλλο, σύμβολα ἁπλῶς ἐστι, καὶ Θεοῦ τῆς φύσεως. (*g*) Legitur vulgò ἄλλως pro ἁπλῶς, ſine ſenſu.

(f) *In Orac. p. 86.* (†) *Vide Indicem in* Ignis. (g) *Additament. Interpretis.*

CAPUT XXXI.

Materiales Dæmones quomodo averruncati.

UTI ope Theürgiæ boni Dæmones eliciebantur: ita materiales expellebantur, quod variis artibus, cùm actionibus, tum verbis fieri exiſtimabant.

Et verbis quidem; nam auctore *Marco* Monacho (*a*) apud *Pſellum*, „materialia Dæmonia
„verita ne in Abyſſos, meatúſque ſubterra-
„neos relegentur, ſibique ab Angelis eò rele-
„gan-

(a) *De Dæm. p. 31.*

„gantibus timentia, cùm quis ea illuc relega-
„tum iri comminatur, Angelorúmque nomina
„exprimit, quibus id provinciæ demandatum
„est, dici vix queat quanto metu, quantáque
„perturbatione concutiantur. Ita enim animo
„percelluntur, ut ne comminantem, quisnam
„ille sit, discernere valeant. Sed sive anicula quæ-
„piam, sive ferocculus senex comminationes hu-
„jusmodi expresserit, tunc tantus ea metus inva-
„dit, ut plerumque abscedant, ac si ea qui com-
„minantur, iidem & perficere possent.

Actionibus etiam repellebantur, nam eorum corpora, ut idem (b) ait, percuti possunt. „Non os in quovis homine, neque nervus
„id est quod sentit, sed spiritus eis insitus,
„&c. Nec enim fieri potest ut compositum
„corpus per se doleat, sed quia spiritûs parti-
„ceps est, quandoquidem in frusta dissectum,
„vel mortuum, sensu prorsus caret, quia spiri-
„tu privatum. Eodem modo Dæmon, cùm
„totus sit spiritus, & suâ naturâ sensûs in om-
„nibus membris suis particeps, per se videt &
„audit, iis quæ corpora propter tactum patiun-
„tur obnoxius, dissectúsque indolet, solido-
„rum corporum instar. Hac tamen ratione ab
„his differt, quod cùm cetera quæ dissecantur
„vix nullo potiùs modo coëant, Dæmonium
„contra dissectum statim coalescit: quemad-
„modum particulæ aëris, vel aquæ, solidi cu-
„juspiam corporis interjectione divisæ, denuò
„coëunt. Tametsi autem Spiritus dicto citiùs in
„pristinam formam redit, tamen eo momento
„dolet, quo dissectio fit. Proinde gladiorum
mu-

(b) p. 140.

„ mucrones timet & expavefcit. Cujus rei non
„ ignari ii, qui artem expellendorum Dæmonum
„ norunt, quocumque eos accedere velle per-
„ fentifcunt ibi acus aut gladios cufpidibus ere-
„ ctis infigunt, aut alia quæpiam hujufmodi ex-
„ cogitant; tum Antipathiis eos averruncant,
„ vel Sympathiis alliciunt.

Ab hifce Dæmonibus (c) in eos à quibus co-
„ luntur, ignei quidam fplendores defcendunt,
„ quales funt ftellæ cadentes, quos infani Θεοπτίας,
„ divinas apparitiones, vocitare folent, & qui ni-
„ hil habent verum, neque ftabile, neque fir-
„ mum (quid enim effet in tenebricofis Dæmo-
„ nibus lucis?) Sed funt eorum ludibria,
„ qualia funt in oculorum fafcinationibus, aut
„ iis quæ fiunt à Circulatoribus, qui fpectatores
„ deludunt.

Hi Dæmones, (d) fecundùm Chaldaïca Ora-
„ cula, à divinæ vitæ beatitudine longè pofiti,
„ & intellectuali contemplatione deftituti futura
„ portendere nequeunt; unde fit ut omnia quæ
„ dicunt aut monftrant falfa fint, & nullâ certi-
„ tudine fuffulta. Μορφωτικῶς enim, *ex forma*
„ *externa*, Entia cognofcunt. At id quod fin-
„ gillatim futura novit, notionibus utitur indi-
„ vifibilibus, & formâ externâ deftitutis.

(c) *Ibid. p.* 137. (d) Id. in Orac. p. 102.

CA-

CAPUT XXXII.

De Cultu Deorum apud Chaldæos, & primùm quidem de Veri Dei Idololatrico cultu.

UT Chaldaïcam Doctrinam, præsertim quà ad eos qui *Aschaphim* vocabantur, pertinet, enarrare pergamus, quales essent Dii, & quomodo apud Chaldæos colerentur, postremo loco videndum est.

Quamvis *Joannes Seldenus*, in aureo *de Diis Syris* libello, omnes Asiaticos Deos communi *Syrorum* nomine complexus fuerit; nos hîc eos tantùm ad examen vocabimus, qui propriè ad Assyriam spectabant; (seu ibi tantùm culti, seu inde in Syriam, aut aliò translati fuerint) insuper habitis reliquis; quippe qui nihil ad Chaldæos, seu Babylonios adtineant.

Cultus autem Deorum, apud Chaldæos, ad tres partes potest referri. Prima est cultus veri Dei, sed idololatrico ritu: Altera Dæmonum, vel spirituum; Tertia cœlestium corporum, & Elementorum.

Scriptor Chaldaïci Summarii testatur ab iis agnitum fuisse *omnium rerum Principium*, *idque unum & bonum*. Hoc *uno & bono* Principio intellectum ab iis fuisse verum Deum, ad quem hæc sola pertinent attributa, colligere est ex *Eusebio:* qui dicit, verba faciens sine dubio de Zoroastris discipulis, ab iis agnitum primo loco, (*a*) *Deum omnium parentem ac Regem*; unde Dei-

(a) *Præp. Evang. IV. c. 5.*

Delphicum oraculum, à *Porphyrio* allatum, (*b*) eos cum Hebræis jungit.

Sed licèt id oraculum dicat ab utrisque σεβαζόμενοι θεὸν ἁγνῶς, dubium non est quin Chaldaïcus cultus idololatricus fuerit, aut quin iis aptari queat quod Paulus de Romanis dicit, quòd *cùm cognovissent Deum, non sicut Deum glorificarint, sed immutaverint gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis.*

Summo Numini nomen & imaginem (†) *Beli* tribuebant, ut liquet ex prohibitione Dei, quæ exstant Oseæ II, 16. *Non vocabis me ampliùs Bahali. Belus* enim Chaldæorum idem est ac *Bahal* Phœnicum, quâ voce Hebræi *dominum* significant. Beli autem Babylonici mentio, apud Esaïam & Jeremiam Prophetas, exstat. Qui primi Orientales disciplinas Græcos docuerunt plerique omnes vocem Βῆλος, vocabulo Ζεὺς, transtulerunt. Ita *Herodotus*, *Diodorus*, *Hesychius*, aliique. *Berosus*, ait Eusebius, *erat Sacerdos Beli, quem explicant* Δία *Jovem*. Cujus interpretationis ratio videtur esse, quòd quemadmodum Belus erat summus Deorum, apud Chaldæos: ita Jupiter supremum, apud Græcos, obtinebat locum; unde & hi Jovis, ut Babylonii Beli nomine, verum Deum intelligebant. Nam huic Paulus aptat hemistichium *Arati*: τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμὲν, *cujus & genus sumus*, cùm referatur ad primum versum (*) Ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα, *à Jove initium faciamus*. *Clemens Alexandrinus* (*c*) postquàm

(b) *Vide supra Cap. I.* (†) *Vide Indicem in voce hac.* (*) *Vide vocem* Jupiter. (c) *Strom. VI. p. 635. ex libro qui inscriptus erat Prædicatio Petri.*

quàm adtulit hæc verba Petri: τὸν θεὸν σέβεσθε, μὴ κατὰ τοὺς Ἕλληνας, *Deum colite, non secundùm Græcos*, ait Apostolum τὸν τρόπον τῆς σεβήσεως ἐναλλάττειν τοῦ Θεοῦ, οὐχὶ δὲ ἄλλον καταγγέλλειν, *mutare rationem cultûs divini, non alium adnunciare.*

Templum hujus Jovis Beli ab *Herodoto*, teste oculato, accuratè describitur (*d*): „ In altero „ ambitu est Jovis Beli templum, æreis portis, „ duorum undequaque stadiorum, figurâ qua- „ dratâ. In medio templo est turris solida, cras- „ situdine simul & altitudine stadii, cui alia rur- „ sus superimposita turris, & huic subinde alia, „ ad octavam usque. Forinsecus scalæ in cir- „ cuïtu factæ sunt, per quas ad omnes adscen- „ ditur turres. In medio scalarum est statio & „ cellæ ad quiescendum, in quibus adscenden- „ tes sedent ut requiescant. In extrema turri „ magnum est templum, in quo medio est le- „ ctus bene stratus, adjacente mensâ aureâ. „ Nulla est eo in loco statua collocata, neque „ quisquam pernoctatur, exceptâ muliere indi- „ genâ, quam Deus ex omnibus elegerit, ut „ Chaldæi dicunt, qui sunt hujus numinis sa- „ cerdotes. Narrant etiam illi, tametsi mihi „ parum credibile dicunt, Deum ipsum ingre- „ dientem templum in hoc cubili conquiescere: „ quemadmodum in Ægyptiis Thebis fieri etiam „ aiunt Ægyptii. Ibi enim, in Thebani Jovis „ fano, mulier quoque cubat. Utraque autem „ mulier non creditur habere consuetudinem „ cum viris; quod neque etiam creditur de Pa- „ tarensi Antistita, quando eo munere contin- „ git

(d) *Lib.* I. c. 181.

„ git mulierem fungi &c. Porrò in Babylonico
„ templo est alterum sacellum interius, quod
„ magnum habet Jovis simulacrum sedens, id-
„ que aureum, ponè mensam & ipsam auream,
„ cujus scamnum & sella sunt etiam ex auro;
„ adeò ut Chaldæi octingentorum talentorum
„ auri opus æstiment. Extra sacellum altare est,
„ & ipsum aureum; atque præter hoc aliud al-
„ tare ingens, ubi integræ ætatis oves mactan-
„ tur; quandoquidem supra aureum non licet
„ ulla animalia occidere, præter lactentia. In
„ majori altari, Chaldæi quotannis centum mil-
„ lia talentorum libanoti adolent, quando huic
„ Deo festum diem celebrant. Erat etiamnum
„ illo tempore statua duodecim cubitorum è so-
„ lido auro, quamvis hanc ego non viderim,
„ sed ea referam quæ à Chaldæis narrantur. Hanc
„ statuam Darius Hystaspides insidiosè captans,
„ non ausus est abripere; sed eam postea Xerxes
„ abstulit, sacerdote, qui eam loco dimoveri pro-
„ hibuerat, interfecto.

Herodotus ait Sacerdotes Beli fuisse *Chaldæos*, R. verò *Maimonides* eosdem ac sacerdotes *Bahalis* existimat. Mentio occurrit festi *Bahalis* 2, Reg. X, 20. *Arrianus* etiam meminit Oraculi Beli, de quo & *Stephanus*, cujus verba adferemus in Procemio ad *Oracula Zoroastris*. Apud *Arrianum* (a) Chaldæi Alexandro Babylonem adventanti aiunt λόγιον γεγονέναι σφίσιν ἐκ Θεοῦ τοῦ Βήλου *sibi oraculum à Deo Belo editum*, ingressum in Babylonem hoc tempore Regi faustum non futurum.

(a) *Lib. VII. p. 159. Ed. Hen. Steph.*

CA-

CAPUT XXXIII.

Cultus aliorum Deorum, Angelorum & Dæmonum.

CHALDÆI, secundo loco, alios Deos, Angelos ac Dæmonas colebant: μεθ' ὃν, ait *Eusebius*, (*a*) postquàm summum Deum nominavit, γένος τῶν θεῶν ὑπάρχει δεύτερον, *post quem est secundum genus Deorum, sequens Dæmonum, quartum Heroum.* Hosce Deos distinguebant in varios ordines: (*) *Intelligibiles; Intellectuales & Intelligibiles; Intellectuales; Fontes; Principia; Deos certæ Zonæ, alios nulli adstrictos; Angelos, & Dæmonas.* Ad horum cultum pertinet quod de Theürgia jam diximus.

(a) *Præp. Lib.* IV. c. 5. (*) *Vide Indicem in vocibus* Νοερὸς & Νοητὸς.

CAPUT XXXIV.

De cultu, quo Chaldæi cœlestia corpora prosequebantur.

TERTIUM genus Idololatriæ Chaldæorum fuit cœlestium corporum cultus, in quem, ut scribit *Maimonides*, (†) brevi post diluvium prolapsi sunt. Inde forte ortus est is cultus, cùm quòd Astris contemplandis multam operam po-

(†) *Vide Indicem in voce Astra.*

ponerent, tum quòd eorum maxima in genus humanum beneficia animo versarent.

Levitica lex, quâ Idololatria hæc vetatur, has ejus circumstantias describit: (*a*) *Ne fortè elevatis oculis ad cœlum, videas Solem & Lunam & omnia astra cœli, & errore deceptus adores ea & colas, quæ creavit Dominus Deus tuus in ministerium gentibus, quæ sub cœlo sunt.* Inter Judæos idololatras, quos Rex Josias è medio sustulit, præter eos qui thymiamata offerebant Bahali, de quibus diximus, recensentur ii (*b*) *qui adolebant Soli & Lunæ & Planetis* (מזלות *Mazzaloth*) *& reliquo exercitui cœlorum.* Quod sine dubio à vicinis Assyriis, quos conqueritur Ezechiel exemplo iis fuisse, didicerant.

(a) *Deut.* IV, 19. (b) 2 Reg. XXIII, 5.

CAPUT XXXV.

De Sole.

SOL & Luna primi nominantur, & à ceteris distinguuntur Stellis; atque ab iis fortè cœpit Idololatria, priusquàm ad alias Stellas porrigeretur. In antiquissima Idololatriæ ergà Astra mentione (*a*) quæ occurrit apud *Jobum*, qui Chaldæis vicinus erat, hæc duo Astra sola (†) nominatim appellantur. Ac sanè à Chaldæis Solem & Lunam præcipua Numina habita fuisse auctor est * *Maimonides*, qui testatur quidem reliquos septem Planetarum Deorum numero

IL. ad-

(a) *Vide Indicem in* Idololatria. (†) c. XXXI, 27.
* *In lib. de cultu externo, init.*

adſcriptos, ſed duo ampliſſima Lumina maxima fuiſſe Numina ait.

Idem addit Solem omnium † ſummum creditum. Quæ, in horum confirmationem, ex libris Sabæorum, adfert, de Abrahamo & ſimilia, infrà à nobis inducabuntur. *Macrobius* meminit trium Idolorum apud Aſſyrios, * Soli dicatorum, quorum unum erat *Adadi*; alterum *Adonidis*, tertium *Jovis Heliopolitæ: Deo*, inquit, (*b*) *quem ſummum maximúmque venerantur*, Adad *nomen dederunt*; *ejus nominis interpretatio ſignificat Unum. Hunc ergo, ut potentiſſimum adorant Deum, ſed ſubjungunt ei Deam nomine Adargatim, omnémque poteſtatem cunctarum rerum his duobus adtribuunt, Solem, terrámque intelligentes &c. Simulacrum Adad inſigne cernitur, radiis inclinatis; quibus monſtratur vim cœli in radiis eſſe Solis, qui demittuntur in terram. Adargatis ſimulacrum ſurſum versùm reclinatis radiis inſigne eſt; monſtrando radiorum vi ſupernè miſſorum enaſci quæcumque terra progenerat.*

Sed quando adfirmat voce *Adad* ſignificari *unum*; aut ipſe fallitur, aut ejus verba depravata ſunt; nam, ut obſervavit *Joan. Seldenus*, apud Syros & Chaldæos *Chad* חד ab Hebraïco *Echad* אחד ſignificat *unum*, *Adad* verò aut *Adod* aliter ſcribitur.

Joan. Druſius apud *Macrobium* legit *Hhada* חדא, quod Syriacè ſignificat *unum*. De hoc idolo fortè intelligendus Eſaïas LXVI, 17. *Qui ſanctificantur & mundantur in hortis poſt Unum:* nem-

† *Mor. Neb. Pag. III. cap.* 29. * *Vide Indicem in voce* Sol.
(b) *Sat. Lib. I. cap.* 23.

nempe., in hortis dicatis idolo quod erat post Templum, *subintelligendum enim.*, ait *Josephus Scaliger*, *Templum ponè Templum.*

Adonis nomen derivatur ab אדון *Adon* Dominus. *Adonin autem*, ait Macrobius (*c*) *Solem esse non dubitatur, inspectâ Religione Assyriorum, apud quos Veneris Architidis & Adonis maxima olim veneratio viguit, quam nunc Phœnices tenent. Nam Physici terræ superius hemisphærium, cujus partem incolimus, Veneris appellatione coluerunt, inferius verò hemisphærium terræ Proserpinam vocaverunt. Ergo apud Assyrios, sive Phœnices, lugens inducitur Dea, quòd Sol annuo gressu per duodecim signorum ordinem pergens partem quoque hemisphærii inferioris ingreditur; quia de duodecim signis Zodiaci sex superiora, sex inferiora censentur. Et cùm est in inferioribus, & ideò dies breviores facit, lugere creditur Dea; tamquam Sole raptu mortis temporalis amisso, & à Proserpina retento, quam numen terræ inferioris circuli & Antipodum diximus. Rursumque Adonin redditum Veneri credi volunt, cùm Sol, evectis sex signis annuis inferioris ordinis, incipit nostri circuli lustrare hemisphærium, cum incremento luminis & dierum.*

Ultimum simulacrum Solis Jovis Heliopolitæ nomine insignitum erat. *Assyrii quoque Solem*, ait idem Scriptor, (*d*) *sub Jovis nomine, quem* Δία Ἡλιοπολίτην *cognominant, maximis cærimoniis celebrant, in civitate quæ Heliopolis nuncupatur. Ejus Dei simulacrum sumtum est de oppido Ægypti quod & ipsum Heliopolis appellatur, regnante apud Ægyptios Senemure, seu idem* Sene-

(*c*) Saturnal. Lib. I. cap. 21. (*d*) Ibid. cap. 23.

Senepsos nomine fuit; perlatúmque est primum in eam, per Oppiam legatum Deleboris Regis Assyriorum, Sacerdotésque Ægyptios, quorum princeps fuit Partemetis; diúque habitum apud Assyrios, postea Heliopolin commigravit. Cur ita factum, quáque ratione Ægypto profectum, in hæc loca, ubi nunc est, postea venerit, ritúque Assyrio, magis quàm Ægyptio colatur, dicere supersedeo, quia ad præsentem non adtinet causam. Nunc verò eumdem Jovem, Solémque esse, cùm ex ipso Sacrorum ritu, tum ex habitu dignoscitur. Simulacrum enim aureum (ex hoc metallo ait fuisse *Maimonides* talismanes Chaldæorum Solares) *specie imberbi instat, dextrâ elevatâ, cum flagro in aurigæ modum, lævâ tenet fulmen & spicas. Quæ cuncta Jovis, Solísque consociatam potentiam demonstrant. Hujus Templi Religio etiam divinatione præpollet, quæ ad Apollinis potestatem refertur, qui idem atque Sol est. Vehitur enim simulacrum Dei Heliopolitani ferculo, veluti vehuntur in pompa ludorum Circensium Deorum Simulacra, & subeunt plerumque Provinciæ Proceres, raso capite, longi temporis castimoniâ puri; feruntúrque divino spiritu, non suo arbitrio, sed quò Deus propellit, vehentes; ut vidimus apud Antium promoveri simulacra Fortunarum, ad danda responsa. Consulunt hunc Deum & absentes, missis diplomatibus consignatis, rescribítque ordine ad ea quæ consultatione additâ continentur. Sic & Imperator Trajanus initurus ex eâ Provincia Parthiam cum exercitu, constantissimæ religionis hortantibus amicis, qui maxima hujusce Numinis ceperant experimenta, ut de eventu consuleret rei cœptæ, egit*

Romano consilio, priùs explorando fidem Religionis, ne fortè fraus subesset humana. Et primùm misit signatos codicillos, ad quos sibi rescribi vellet. Deus jussit adferri chartam, eámque adsignari puram & mitti, stupentibus Sacerdotibus ad ejusmodi factum; ignorabant quippe conditionem codicillorum. Hos cum maxima admiratione Trajanus excepit, quòd ipse quoque puris tabellis cum Deo egisset. Tunc aliis codicillis scriptis, consignatísque consuluit, an Romam, perpetrato bello, rediturus esset. Vitem centurialem Deus, ex muneribus in æde dicatis, deferre jussit, divisámque in partes sudario condi, ac proinde ferri. Exitus rei obitu Trajani apparuit, ossibus Romam relatis. Nam fragmentis species reliquiarum, vitis argumento casûs futuri tempus ostensum est. Et ne sermo per singulorum nomina Deorum vagetur, accipe quid Assyrii de Solis potentia opinentur. Deo enim, quem summum maximúmque venerantur, Adad nomen dederunt, &c.

Hisce addendum nomen Beli, quod, summo Numini peculiare licèt, attamen & aliis Chaldæorum Diis, ac inter alios Soli adtribuitur, auctore *Servio*: (e) *Linguâ Punicâ*, inquit, BAL *Deus dicitur*; *apud Assyrios autem* BEL *dicitur*, *quadam Sacrorum ratione*, *& Saturnus* & Sol.

(e) *In Æneid.* I.

CA-

CAPUT XXXVI.

De cultu, quo Chaldæi Lunam prosequebantur.

LUNA apud Chaldæos colebatur sub variis nominibus, quæ omnia erant fœminini generis, & Solis nominibus respondebant; quo confirmari videtur quod dicit *Maimonides*, septem Planetas à Chaldæis habitos fuisse Deos & Deas unà connubio conjunctos.

Chaldæi, vel potiùs Græci Chaldaïcarum disciplinarum interpretes, Solem cùm aliis, tum Jovis, & *Adonidis* nominibus insigniebant, Lunámque *Junonem* & *Venerem* ex adverso appellabant.

Voci *Juno* respondebant Chaldaïcæ voces * *Ada* & *Belta*; eas enim sic interpretatur *Hesychius*, Ἀδδὶ, ὑπὸ Βαβυλωνίων ἡ Ἥρα. Item: Βέλθης, ἡ Ἥρα, ἡ Ἀφροδίτη, *Juno*, vel *Venus*.

Hæc duo nomina videntur esse ea nomina fœminini generis, quæ respondebant masculinis *Adad* & *Belus*, geminis Solis vocabulis. Junonem apud Mythologos esse eamdem ac Lunam probavit eruditissimus *Seldenus*, ex antiqua formula invocationis, quâ Sacerdotes Romani Nonis, unoquoque mense, utebantur: *dies te quinque calo, Juno novella*, vel *covella*, seu cœlestis. Atque ad hanc Junonem fortè peculiariter referendum, quod *Julius Firmicus* (*a*) Aëri adtribuit:

 Assy-

* *Vide Indicem in voce utraque.* (a) *De Err. Prof. Rel. p. 2. Edit. Wower.*

Aſſyrii aërem ducatum elementorum habere volunt, nam hunc eumdem nomine Junonis, vel Veneris Virginis, ſi tamen Veneri placuit aliquando virginitas, conſecrarunt &c. Effœminarunt ſanè hoc elementum, neſcio quâ veneratione commoti. Num quia aër interjectus eſt inter mare & cœlum, effœminatis eum Sacerdotum vocibus proſequuntur?

Sed Aëris Elementum (*b*) ab Aſſyriis cultum, non facilè alibi reperias, & quod addit, de impudico cultu, videtur potiùs pertinere ad Veneris Sacra, prout ab aliis ex Veteribus deſcribuntur.

Veneris, ubi pro Luna ſumitur, nomina ſunt *Mylitta* & *Alilat*. *Herodotus* auctor eſt Perſas didiciſſe ab Aſſyriis & Arabibus Sacra facere *Uraniæ*, quam Aſſyrii *Venerem Mylittam*, Arabes (hoc eſt *Sabæi*, de quibus dicemus) *Alilat* vocaverunt. Videtur quidem *Herodotus* hanc Mylittam, à Luna, de qua paullò anteà loquutus erat, diverſam ſtatuere; attamen non aliam fuiſſe ſuadet Etymologia nominis, quod à *Lail* ליל *nox* deducitur: *Veteres*, ait Sihal Aſſemon, *inter multos alios falſos Deos, unum coluerunt, quem vocabant Alilath, affirmabántque eſſe Lunam, noctis dominam ac reginam.*

(b) *Vide Indicem in voce Aër.*

CA-

Caput XXXVII.

De Cultu, quo reliquos Planetas prosequebantur Chaldæi.

RELIQUOS quinque Planetas, auctore *Maimonide*, Deos etiam esse putabant. Nomen *Beli*, pluribus commune, tribuebant etiam *Saturno*, quem *Diodorus* (nisi verba ejus corrupta sint, quod suspicor) affirmat potissimum Planetarum reliquorum à Chaldæis esse habitum. *Eusebius*, 28 anno *Thare*, ait mortuum esse primum Assyriorum Regem Belum, quem Assyrii Deum vocitant, alii verò Saturnum. *Servius* alibi laudatus: *Linguâ Punicâ* Bal *Dēus dicitur; apud Assyrios autem* Bel *dicitur, quâdam sacrorum ratione, & Saturnus & Sol.* Hinc *Theophilus* Patriarcha (*a*) Antiochenus: ἔνιοι μὲν σέβονται τὸν Κρόνον, καὶ τοῦτον αὐτὸν ὀνομάζουσι Βὴλ καὶ Βὰλ, μάλιστα οἱ οἰκοῦντες ἀνατολικὰ κλίματα &c. *Nonnulli quidem colunt Cronum & hunc vocant* Bel & Bal, *præsertim qui Orientalia Climata incolunt, nescii quis sit Cronus & quis sit Belus.*

Quidam putant proprium nomen Saturni fuisse *Chiun*, vel *Remphan*, de quo Amos V, 26. *Portastis Tabernaculum vestri Moloch & Chiun vestrarum imaginum, stellas Dei vestri quem fecistis vobis.* Quæ verba ita vertit Stephanus, Act. VII, 43. *Suscepistis tabernaculum Moloch & sidus Dei vestri* (*) *Remphan, figuras, quas fecistis*

(a) *Lib. III. ad Autolyc. sub fin. Vide Indicem in Baal.*
(*) *Vide Indicem in hac voce.*

cistis adorare eas, ἄστρον τοῦ Θεοῦ ὑμῶν Ῥεμφὰν, τοὺς τύπους οὓς ἐποιήσατε. Vocem *Chiun* Græci Interpretes vertêre *Remphan*. Aben Ezra intelligit etiam Planetam Saturni, quem *Plautus* quoque, ut obſervavit *Sam. Petitus*, vocat *Chiun*. *Remphan*, teſte *Athan. Kirchero*, appellatur etiamnum hodie à Coptis idem Planeta.

Nihil eſt quod addamus iis quæ de *Jove* diximus, ubi de Belo & Sole, quorum uterque Jupiter vocatur, egimus.

Mars, (*) ſi credimus Scriptori *Chronici Alexandrini*, ab Aſſyriis primis omnium Deus agnitus eſt: *Aſſyrii*, inquit, *primi erexere columnam Marti, eúmque inſtar Dei coluerunt*. Hunc etiam nomine communi *Beli* adfecerunt, unde *Babylonicus Belus* ab *Heſtiæo* explicatur Ζεὺς ἐνυάλιος *Jupiter Martius*. Sed nomine magis proprio Mars vocabatur *Azizus*, ſub quo colebatur unà cum Mercurio, in templo Solis *Edeſſæ*, quæ Metropolis fuit Meſopotamiæ: „Qui Edeſſam „habitant, (*b*) ait *Julianus*, regionem ab æter„no Soli dicatam, *Monimum* & *Azizum* Solis „adſeſſores & contubernales faciunt. Μόνιμον, καὶ Ἄζιζον συνκαθιδρύουσι. *Monimo* intelligi Mercurium, *Azizo* Martem, atque ambos Solis eſſe adſeſſores à Magiſtro ſuo *Jamblicho* Julianus ſe didiciſſe fatetur.

Quidam idolum *Nergal* (*c*) à Samaritanis ex Aſſyria allatum huc referunt, Rabbini enim opinantur hoc idolum ſimile gallo gallinaceo fuiſſe; atque aliunde conſtat (*d*) Gallum fuiſſe ſacrum

(*) *Vide Indicem in voce* Mars. (b) *Or. IV. pag.* 281. *Ed. Petaviana.* (c) 2. *Reg. XVII.* 90. (d) *Ariſtophan. Schol. in Aves pag.* 580. *Edit. Gen.*

ſacrum Marti, ejúſque avem, propter animos, vocatum; unde colligunt Martis formam fuiſſe Galli formæ ſimilem: quemadmodum Venerem putant Gallinæ ſpecie effictam, & vocatam *Succoth Benoth*.

Venus à Chaldæis celebratur, ſub variis nominibus, quorum tria apud Heſychium occurrunt. Primum eſt *Beltes*, vel potiùs *Belta*, quod interpretatur Junonem & Venerem, & quod illi commune fuit cum Luna, qua de re jam diximus. Alterum nomen eſt *Delephat*, quod magis proprium Veneri fuit, ut apparet ex ejus Etymologia, nam *Delpha* דלפא Syriacè eſt *coitus*.

Poſtremum eſt *Myleta*, ut habet Heſychius, qui ita ab Aſſyriis vocatam fuiſſe Uraniam ſubjicit. *Herodoti* exemplaria, ut vidimus, habent *Mylitta*. *Alilat*, ut obſervavimus, etiam Lunæ tribuebatur; ſed Mylitta videtur proprium Veneri, cùm ſit, *Joſ. Scaligero* obſervante, pura puta Syriaca vox *Molidtha* מילידתה, quæ *prolificam* ſignificat. Cum hæc Etymologia optimè convenit ritibus, qui in ejus cultu uſurpabantur, ita (*e*) ab *Herodoto* deſcriptis: „Turpiſſima legum Babylonicarum hæc eſt. Nempe, omnibus mulieribus indigenis commune eſt, ſemel in vita, ad templum Veneris deſidentibus, cum peregrinis conſuetudinem habere. Plurimæ autem mulieres, quæ præ divitiis ſuperbæ ſe aliis miſcere non dignantur, vehiculis cameratis vectæ pro templo conſiſtunt, relictâ interim à tergo magnâ famulitii turbâ. At pleræque ſic faciunt. Ad templum permultis

(*e*) *Lib. I. cap.* 199.

„ ſedent nodis, corollíſque caput revinctæ; &
„ hæ quidem accedunt, aliæ verò abeunt. Di-
„ verticula autem, *funiculis* diſtincta, aditum
„ præbent peregrinis quam voluerint electuris.
„ Cùm ſemel illic ſedit mulier, non priùs domum
„ regreditur quàm hoſpitum aliquis pecuniam in
„ ſinum injecerit, & cum ea à fano ſeorſim ab-
„ ducta rem habuerit. Hoſpitem autem illum,
„ qui pecuniam obtulit, dicere oportet: *Tibi fa-*
„ *ventem opto Deam Mylittam*; Mylittam enim
„ Aſſyrii Venerem appellant. Pecuniam porrò
„ illam, quantulacumque ſit, non fas eſt rejice-
„ re: ſiquidem ſacra ſit. Nec mulieri etiam li-
„ cet hoſpitem aliquem repudiare, ſed quicum-
„ que pecuniam injecerit primus, hunc illa ſe-
„ quitur citra delectum. Poſtremò ubi jam con-
„ greſſa fuerit cum hoſpite mulier, ſacris Deæ
„ factis, domum revertitur. At deinceps nihil
„ tam magnum eſt, quo dato potiri illis poſſis.
„ Porrò quæ formâ ſunt elegantiori, citiùs diſce-
„ dunt; quæ verò deformes, diutiùs coguntur
„ exſpectare, cùm legem implere nequeant; ete-
„ nim tres, aut quatuor annos continuos ex-
„ ſpectant. Hactenus *Herodotus*.

De eadem conſuetudine, quidam interpretantur (*a*) *Baruchi* Prophetæ verba, de Chaldæis mulieribus: αἱ δὲ γυναῖκες περιθέμεναι χοινία ἐν ταῖς ὁδοῖς ἐγκάθηνται, θυμιῶσαι τὰ πίτυρα. ὅταν δέ τις αὐτῶν ἐφελκυσθεῖσα ὑπό τινος τῶν παραπορευομένων κοιμηθῇ, τὴν πλησίον ὀνειδίζει, ὅτι οὐκ ἠξίωται ὥσπερ καὶ αὐτὴ, οὔτε τὸ χοινίον αὐτῆς διεῤῥάγη. Interprete vulgato: *Mulieres autem circumdatæ funibus in viis ſedent, ſuccendentes oſſa olivarum. Cùm autem ali-*

(*a*) *Cap. VI. 42. in Epiſt. Jeremiæ.*

aliqua ex ipsis adtracta, ab aliquo transeunte, dormierit cum eo, proximæ suæ exprobrat, quòd ea non sit digna habita sicut ipsa, neque funis ejus diruptus sit.

Hisce addendum *Succhoth Benoth* סכות בנות Idolum Babylonicum, cujus mentio occurrit 2. Reg. XVII, 30. Eæ voces significant *tentoria puellarum*, quibus nonnulli putant designari ea Tentoria, seu divisa loca per funes, quorum meminit *Herodotus*, & ubi mulieres sedebant exspectantes, donec Veneri Mylittæ corpore litassent. Vocabulum *Veneris*, conjectore *Seldeno*, derivatum etiam est à voce Benoth. Sed ex vocibus Scripturæ *Succhoth Benoth* potiùs esse nomen idoli, quàm Templi, aut Tentorii satis liquet. Rabbini fingunt hoc numen fuisse instar gallinæ cum pullis: *Nam*, inquit R. D. Kimchi, *ut vocant Gallinam* succha, *à tegendo, ita Gallinas vocant* succhoth, *à tegendo.* Benoth *autem interpretantur pullos, quos solent Gallinæ alis suis tegere.* Hinc *Athan. Kircherus Mylittam* Venerem fuisse colligit.

Caput XXXVIII.

De aliis Stellis.

Neque soli Planetæ, sed etiam signa Zodiaci, ac reliquæ stellæ Dii à Chaldæis habebantur, adolebant enim τοῖς *Mazzaloth & reliquo exercitui cœlorum* 2. Reg. XXIII, 5. (†) *Mazzal* autem est stella, ideóque vocabant signa duodecim *Mazzaloth*, & Zodiacum *circu-*

(†) *Vide Indicem in hac voce.*

lum Mazzaloth. Interdum mutant *Lamed* in *Resch*, & vocant *Mazzaroth*. Septuaginta quoque Intt. habent μαζουρὼθ, quod Suidas interpretatur *constellationes* dictas ζώδια. Hoc cum eo quod habet *Diodorus* consentaneum est, qui ait à Chaldæis duodecim habitos esse præcipuos Deos; quorum unicuique mensem, atque unum Zodiaci adtribuerint signum.

Ab iisdem cultas fuisse reliquas stellas inerrantes, apparet ex Scripturæ verbis laudatis, in quibus *toti cœlorum exercitui* sacra fecisse dicuntur; atque hoc etiam disertè affirmat *Diodorus*, qui ubi doctrinam Chaldæorum tradit, ait Planetas ab iis *Interpretes* vocatos; alias verò stellas partim *omnium rerum Judices*, partim *Consiliarios Deos* dictas, ut ostendimus suprà Cap. XVII. Neque dubium est quin, uti quasdam stellas fixas ornarunt communi nomine dignitatum, *Judicum & Consiliariorum:* ita etiam præcipuis singula nomina, & idola, ut Planetis, statuerint. Et quoniam Chaldaïcus Polytheïsmus non nitebatur, veluti Græcorum πλυθεότης, commentitiâ Mythologiâ, quamvis Recentiores Scriptores de utroque similiter egerint; sed referebatur ad cœlestia corpora, quæ sub variis nominibus & imaginibus colebant: verisimile & consentaneum Chaldaïcæ doctrinæ est, Assyriaca illa idola, *Aschima*, *Nergal*, *Nibhar*, *Tarthac*, *Anamelech*, *Adramelech*, *Nisroch*, quæ in Scriptura recensentur, ejusdem ac reliqua generis fuisse, & ad alias pertinuisse stellas. Verùm non facilè esset hanc comprobare conjecturam, quoniam de hisce idolis vix quidquam, præter nuda nomina, memoriæ proditum est.

CAPUT XXXIX.

De Igne, Aëre & Terra.

SUNT qui, inter Numina Chaldæorum, Elementa memorent. Sanè constat eos peculiari cultu ignem prosequutos, seu, ut quidam opinantur, summum Deum igneâ imagine, seu, ut alii, Solem effinxerint; cujus rei rationes suprà adtulimus.

Ad Pyrolatriam hanc quod adtinet, memoratu digna est, quæ à *Rufino* (*a*) narratur, Historia: (†) *Ferunt aliquando Chaldæos Ignem Deum suum circumferentes cum omnium Provinciarum Diis habuisse conflictum, quò scilicet qui vicisset hic esse Deus ab omnibus crederetur. Reliquarum Provinciarum Dii æris aut auri, argentique, aut ligni, vel lapidis, vel ex quacumque materia constabant, quæ per ignem proculdubio corrumperetur. Ex quo fiebat ut Ignis locis omnibus obtineret. Hæc cùm audisset Canopi Sacerdos, callidum quiddam excogitavit. Hydriæ fieri solent in Ægypti partibus fictiles, undique crebris & minutis admodum foraminibus patulæ, quibus turbida aqua desudans defecatior ac purior redditur. Harum ille unam cerâ foraminibus obturatis, desuper etiam variis coloribus pictam, aquâ repletam statuit ut Deum. Et excisum veteris simulacri, quod Menelai gubernatoris ferebatur, caput desuper positum diligenter aptavit. Adsunt post hæc Chaldæi, itur in conflictum, circa Hydriam ignis accenditur; cera, quâ foramina fuerant obturata, resolvitur, sudante Hy-*

(a) *Hist. Eccl. Lib. II. c. 26.* (†) *Vide Indic. in voce* Canopus.

Hydriâ ignis exstinguitur. Sacerdotis fraude, Canopus Chaldæorum victor ostenditur. Idem habet *Suidas* in voce Κάνωπος.

De Aëre ita *Julius Firmicus* (*b*): *Assyrii & pars Afrorum aërem ducatum habere elementorum volunt. Nam hunc eumdem nomine Junonis, vel Veneris Virginis, si tamen Veneri placuit aliquando virginitas, consecrarunt &c. Effœminarunt sanè hoc elementum, nescio quâ veneratione commoti. Num quia aër interjectus est inter mare & cœlum, effœminatis eum Sacerdotum vocibus prosequuntur? Dic mihi hoccine est quod in viro fœminam quærunt, cui aliter servire Sacerdotum chorus non potest; nisi effœminent vultum, cutem poliant, & virilem sexum ornatu muliebri dedecorent.* (*c*)

Ad Terram quod adtinet, sic loquitur (*d*) *Macrobius*; *Physici superius Hemisphærium Terræ, cujus partem incolimus, Veneris appellatione coluerunt; inferius verò hemisphærium terræ* (*e*) *Proserpinam vocaverunt.* Circa hanc Mythologiam, Phœniciam potiùs quàm Assyriam, imò fortè potiùs Græcam quàm Orientalem, plura apud *Macrobium* legi poterunt. Atque hæc, de Chaldæorum doctrina, dicenda habuimus.

(b) *De errore profanar. Religionum. p. 2. Edit. Wouveriana.*
(c) *Vide Indicem in voce* Aër. (d) *Lib. I. Saturn. c. 21.*
(e) *Vide Indicem in voce* Terra.

PHILOSOPHIÆ ORIENTALIS,

LIBER SECUNDUS.

DE PERSARUM PHILOSOPHIS.

PROOEMIUM.

ULTRA Chaldæam, ad Meridiem, inde est *Persis*, hinc *Arabia*. Persæ autem & Arabes omnem suam eruditionem debuere vicinis Chaldæis. Zoroastres, auctore *Plutarcho*, (*a*) Magorum inter Chaldæos institutor fuit, quos imitati Persæ suos etiam habuerunt. *Persis* maximum est Asiæ regnum, quod ad Septentrionem habet *Mediam*, ad Orientem (†) *Carmaniam*, ad Occidentem *Susianam*, ad Meridiem *Persici* sinûs partem.

(a) *De Iside & Osir.* (†) *Vide Indicem in voce* Carmania.

CAPUT I.

De Zoroastre Persa, Philosophiæ inter Persas institutore.

PERSICÆ Philosophiæ institutorem fuisse *Zaradem*, *Zaradussit*, aut *Zoroastrem* in confesso est; verùm hoc nomen, uti anteà observavimus, videtur eximiæ eruditionis viris commune fuisse. Quis ergo Zoroastres hic fuerit, aut quâ ætate vixerit non constat. (*a*) *Diogenes Laërtius* Persidem ei patriam, (*b*) *Clemens Alexandrinus* Mediam tribuit, *Suidas Perso-Medum* vocat. Unde colligi potest non tantæ eum fuisse antiquitatis, ac multi existimant. Neque enim nomen Persarum, ante tempora Ezechielis Prophetæ, usurpatum fuisse comperimus, neque ante ætatem *Cyri* celebritatem ullam erat adsequutum. Posteriores Persæ, ut testatur *Agathias*, (*c*) aiunt eum vixisse sub *Hystaspe*, sed quis fuerit hic Hystaspes non docent; nec scire est utrum Hystaspes hic fuerit pater Darii, an alius. Hystaspes Darii pater æqualis *Cyrò* fuit, neque constat, Persam Zoroastrem multò antiquiorem fuisse.

Sed quocumque tempore vixerit, ait idem Agathias, *auctor fuit atque introductor Magicæ Religionis inter Persas, mutatisque eorum antiquis ritibus sacris, varias opiniones induxit.* Arabs Historicus (*d*) ab eo non institutam sed restitutam

(a) *In Proœm.* (b) *Strom. Lib. I. p.* 334. (c) *Lib. II. initio.* (d) *Elmacinus.*

tutam Persarum ac Magorum Religionem, quæ in varias sectas divisa erat, auctor est.

Fabulosam narrationem occasionis & rationis quibus id factum, prout à Persis narrabantur, accipe à (e) *Dione Chrysostomo: Aiunt eum, amore sapientiæ & justitiæ, se hominum commercio subduxisse & solitariam in monte quodam vitam egisse; postmodum verò cùm abiret à monte, ingentem ignem supernè delapsum perpetuò arsisse; tum Regem, cum Persarum nobilissimis, Deo preces fusurum accessisse; Zoroastrem autem intactum ex igne egressum, propitium apparuisse, jussisséque Persas bono animo esse, & quædam sacra fecisse, quasi Deus in eum usque locum ipsi comes fuisset; inde Zoroastrem cum omnibus promiscuè hominibus non esse versatum, sed cum iis tantùm qui naturâ veritati dediti erant, & Deorum cognitionis capaces; quos homines Persæ Magos vocant.*

Huic Zoroastri Persæ *Suidas* (f) adscribit *de natura* libros quatuor, de *gemmis* unum, *Astroscopica Apotelesmata* quinque; *Eusebius* (g) *Persicorum sacram collectionem*, in qua videtur de Persica Religione egisse, ut ex fragmentis ab *Eusebio* laudatis colligere est. Quidam hæc Zoroastri Chaldæo, alteri cuipiam alii, nemine interea majorem certitudinis speciem præ se ferente, tribuunt.

(e) *In Borysthenica pag.* 448. *Ed. Paris.* (f) *In Zoroast.*
(g) *Præp. Evang. Lib. I. c.* 7.

CAPUT II.

De Hystaspe, summo Philosophiæ Persicæ provectore.

PERSARUM Magorum eruditio ab *Hystaspe* multùm adaucta. Oriundus, secundùm *Herodotum*, (*a*) erat ex *Achæmenia* Persidis regione, filiúsque *Arsamenis* seu, ut alii Codices habent, *Arsacis*. Vixit tempore Cyri, cujus somnium de *Dario*, Hystaspis primogenito, quo somnio eidem Dario regnum portendebatur, sermonésque ea de re Cyri & Hystaspis, narrantur ab *Herodoto*. Darius natus est 4165. Julianæ Periodi, neque obiit Cyrus antequàm is vigesimum ætatis annum adtigisset. Circa eadem etiam tempora (*b*) *Hystaspes & Adusius*, junctis copiis, totam eam Phrygiæ partem, quæ Euxino Ponto adjacet, subegere, Regémque ejus captivum ad Cyrum adduxere.

Hystaspes, ut prodidit (c) *Ammianus Marcellinus*, vir fuit *prudentissimus, qui cùm superioris Indiæ secreta fidentiùs penetraret, ad nemorosam quamdam venerat solitudinem, cujus tranquillis scientiis præcelsa Brachmanorum ingenia potiuntur; eorúmque monitu, rationes mundani motûs & siderum, purósque sacrorum ritus, quantum colligere potuit, eruditus ex his quæ didicit aliqua Magorum sensibus infudit.*

(a) *Lib. I. c.* 209. (b) *Xenoph. Inst. Cyr. Lib. VII.*
(c) *Lib.* XXXIII. *c.* 6.

CA-

Caput III.

De Osthane, qui primus Persarum Disciplinas Græciæ intulit.

PLINIUS (*a*) perhibet *Osthanem* Xerxis, in eo bello quod Græciæ intulit, comitem, *velut semina artis portentosæ sparsisse, obiter infecto, quacumque commeaverat, mundo.* Hunc præterea primum de Arte Magica *commentatum, uti inveniebat*, ait. Xerxes est egressus Susis, ad hanc expeditionem, anno quarto LXXIV. Olympiadis; licèt *Diodorus Siculus*, gesta bienni in annum unum conjiciens, initium expeditionis referat ad annum primum sequentis Olympiadis. (*b*) *Herodotus* vult tres annos in apparatu hujus belli consumtos, sed temporis indicium in præcedenti Capite habet, quod cum annorum serie non consentit. Ait enim à subacta Ægypto à Xerxe, quatuor integros annos consumtos in colligendis copiis, & apparatu faciendo; initio autem quinti anni, cum maximo exercitu moveri cœpisse. Nam Susis quidem egressus est initio quinti anni, at ex quo regnum auspicatus fuerat, non ab Ægypto subacta. Ita & (*c*) *Justinus* ex *Trogo*, & *Orosius* eum sequutus, inconsultè quinque annos eidem negotio adtribuunt. Sed absurdissimè *Julianus*, in I. Orat. de Laudibus *Constantii*, in apparando bello Xerxem decennium trivisse, ait.

Ac-

(a) Lib. XXX. c. 1. (b) *Lib.* VII. c. 20.
(c) Lib. II. c. 10.

Accuratior eſt (*d*) *Libanius* qui dicit à Dario & Xerxe ſimul abſumtos eſſe decem annos, in bello in Græciam apparando, licèt non prorſus rectè ſupputet; quoniam à pugna *Marathonia* ad *Salaminiam*, quæ commiſſa eſt anno primo Olympiadis LXXV. ferè anno peracto, poſtquàm Xerxes Suſis movit, ſunt tantùm decem anni elapſi.

Hinc apparet *Pythagoram* & *Platonem*, qui antiquiores fuere Oſthane, & in itineribus ſuis cum Magis verſati fuerant, eorum diſciplinarum intima non penetraſſe; vel, quòd cautiores eſſent, quæ de iis norant non vulgaſſe, niſi ea immiſcendo iis quæ ſibi propria eſſe volebant.

Plinius, poſt verba allata, ſubdit: *hic maximè Oſthanes ad rabiem, non aviditatem modò ſcientiæ ejus Græcorum populos egit*. Reſpicit *Goëticam* Magiam, cujus imperitos fuiſſe Magos prodiderat ſcriptor (*e*) libri, qui Μαγικὸν inſcriptus fuit. *Minucius Felix* (*f*) honorificentiùs de eo loquitur, aítque eum fuiſſe *Magorum eloquio & negotio primum, verum Deum meritâ Majeſtate proſecutum, & Angelos veri Dei adſiſtere noviſſe*, aliáque ſimilia.

Ab Oſthane, ut diximus, eruditio Perſarum allata fuit in Græciam; ideóque eorum nomina, qui ei apud Perſas poſtea addicti fuerunt, ulteriùs non inquiremus.

(d) Ἐν βασιλικῷ. (e) *Diog. Laërt. in Proœm.* (f) *In Octavio.*

CAPUT IV.

De institutione Magorum.

APUD Persas, quicumque litteras profitebantur vocabantur *Magi*. (†) Laërtius *in Proœmio*: *Philosophiæ rem ipsam à barbaris cœpisse quidam adfirmant; esse etenim apud Persas Magos, apud Babylonios & Assyrios Chaldæos, apud Indos Gymnosophistas; apud Celtas seu Gallos Druidas & Semnotheos dictos, ut ait Aristoteles in Magico, & Sotion in vigesimo tertio successionis libro.* Sed cùm præcipuum Magorum studium ac munus circa Theologiam & Religionis ritus versaretur, *Magus* frequentiùs dicitur esse *Sacerdos*. Inter Persas, (*a*) ait *Porphyrius*, *Sapientes, qui Numinis contemplationi ac cultui addicti erant, vocabantur Magi; atque hæc est vocis, eorum Dialecto, significatio.* Apuleius Apol. (*b*) I. *Persarum linguâ Magus est, qui nostrâ Sacerdos.* Hesychius: Μάγον, τὸν θεοσεβῆ καὶ θεόλογον καὶ ἱερέα οἱ Πέρσαι λέγουσι: *Magum, pium & Theologum & Sacerdotem Persæ vocant.*

A Zoroastre, cùm primùm instituerentur, ita appellatos quidam existimant. *Suidas*, in voce Zoroastres, ait hunc ἄρξασθαι ὀνόματος Μάγων, *initium dedisse Magorum nomini.* Alii deducunt hoc nomen à *Mog* (*c*) quod Zoroastris proprium nomen fuerit; (*d*) alii à *Mije-gusch*, hoc

(†) *Vide Indicem in voce* Magus. (a) *De Abst. Lib. IV.*
(b) *Pag.* 32. *Ed. Casaub.* (c) *Salmasius de Hellen. p.* 368.
(d) *Pocoe. Spec Arab. p.* 146.

hoc eſt, *brevium aurium*, qualem Zoroaſtrem fuiſſe dicunt.

Scriptor Hiſtoriæ Arabum (*e*) ait Perſarum Religionem, ante Zoroaſtris tempus, in multas diviſam ſectas, ab eo emendatam fuiſſe. Idem teſtatur *Agathias* (*f*) loco allato. *Ammianus Marcellinus* (*g*) ait à Magis ea quæ didicerant ab Hyſtaſpe *cum diſciplinis præſentiendi futura, per ſuam quoque progeniem, poſteris ætatibus tradi. Ex eo*, inquit, *per ſæcula multa ad præſens, unâ eadémque proſapiâ multitudo creata Deorum cultibus dedicatur*, &c. *Aucti paullatim in amplitudinem Gentis ſolidæ conceſſerunt & nomen; villáſque inhabitantes, nullâ murorum firmitudine communitas, & legibus ſuis uti permiſſi, religionis reſpectu ſunt honorati*, &c. *In hac regione oleum conficitur Medicum, quo illitum telum, ſi emiſſum lentiùs laxiore arcu (nam ictu exſtinguitur rapido) hæſerit uſquam, tenaciter cremat; & ſi aquâ voluerit abluere quiſquam, æſtus excitat acriores incendiorum*, &c.

Regionis Magorum in Perſide meminit (*h*) *Clemens Alexandrinus*, qui & tres mirandos montes in ea memorat. (*i*) *Solinus* urbem *Paſſagarda* ad eos pertinuiſſe auctor eſt. *Maguſſæos* eos vocant *Suidas* (*k*) & *Cedrenus*, atque à popularibus *Magog* dictos fuiſſe adfirmant.

Tanta erat Magorum apud Perſas exiſtimatio, ut *Cicero* (*l*) neget *Regem Perſarum quemquam potuiſſe eſſe, qui non ante Magorum diſciplinam, ſcien-*

(e) *Elmacin.* (f) *Sup. Cap. I.* (g) *Lib.* XXIII. *c.* 6.
(h) *Strom. Lib. VI. p.* 632. (i) *Cap. LV.*
(k) *In voce* μαγίδα. (l) *D: Divin. Lib. I. c.* 41.

scientiámque percepisset; quod ita describit (*m*) *Plato*: *Anno decimo quarto, puerum suscipiunt hi, quos regios Pædagogos appellant. Ex omnibus Persis qui optimi habentur æquales quatuor eliguntur, sapientissimus, justissimus, temperantissimus, & fortissimus. Quorum primus docet eum Magiam Zoroastris filii Oromazis, quæ est Deorum cultus; idem tradit instituta regia.* Dion Chrysostomus (†) ait *Magos in Regis consilia admissos, eíque in jure dicendo adsessores fuisse, quippe qui naturæ rerum essent periti, & nossent quâ ratione Dii essent colendi. Omnia publica negotia*, inquit Agathias, (*n*) *eorum ductu & consiliis administrabantur, præmia & pœnas adtribuebant. Dion* alibi testatur *Cambysem*, expeditione Ægyptiacâ susceptâ, regni administrationem eis commisisse. *Constantinus Manasses* (*o*) eosdem *Regiorum Palatiorum custodes* nuncupat. Denique *Plinius* ait Magicen *in tantum fastigii adolevisse, ut hodiéque etiam in magna parte gentium prævaleat & in Oriente Regum Regibus imperet.*

(m) *Alcibiad. I. p. 32. Ed. Ficin. Gen.* (†) *Loc. laud.*
(n) *Loc. laud.* (o) *In Chron.*

CAPUT V.

Secta ac Disciplina Magorum.

EUBULUS, qui Historiam (*a*) Mithræ multis voluminibus explicuit, *narrat apud Persas tria genera Magorum, quorum primos, qui sint doctissimi & eloquentissimi, exceptâ farinâ & olere, nihil ampliùs in cibo sumere.* Nullo in alio Scriptore

(a) *Verba sunt Hieron. Lib. 2. cont. Jovin. p. 79. Ed. Gryph.*

nihil amplius in cibo sumere. Nullo in alio Scriptore mentio occurrit trium sectarum inter Magos; sed fortè hoc ad diversa eorum studia, qualia etiam apud Chaldæos fuere, referendum, de quibus studiis postea agemus.

Dinon & *Aristoteles*, (*b*) aut potiùs Scriptor τ̃ Μαγικȣ̃ à *Diogene Laërtio* laudatus, docent Magos exteriore cultu, & auri usu sibi interdixisse; iisque vestem candidam; lectum humum; escam, olus, caseum, & panem simplicem fuisse; arundine pro baculo usos, quâ summâ præfixum caseum ori adplicantes comedisse.

Præfectum Societatis suæ habebant, quem (*c*) *Sozomenus* vocat μέγαν ἀρχιμάγον, *magnum Archimagum*.

Eorum occupatio præcipua (*d*) fuit cultus Deorum, quibus sacrificia, quasi soli ab iis audirentur, offerebant. De justitia item verba faciebant, iniquúmque arbitrabantur atque impium igni sepelire; justum matri, ac filiæ misceri, ut in vigesimo tertio libro docebat à *Diogene* laudatus *Sotion*.

Herodotus auctor est (*e*) eos cùm ab aliis hominibus, tum à Sacerdotibus Ægyptiis plurimum discrepasse; siquidem hi nullius animantis occisione se polluebant, exceptis iis quæ Diis mactabant: Magi suis ipsorum manibus, excepto homine & cane, quidvis occidebant, imò inter se certabant quis plures formicas, serpentes, reptilia denique alia, atque volucria plura occideret. (†)

(b) *Laërt. in Proœm.* (c) *Hist. Ec. Lib. II. c.* 13. (d) *Laërt. in Proœm.* (e) *Lib. I. c.* 140. (†) *Vide Indicem in voce* Mures.

CA-

Caput VI.

De Doctrina Persarum, ac primùm quidem de eorum Theologia & Physica.

QUOD superest nobis de Persarum doctrina, adeò exiguum & mutilum est, ut haud facilè, secundùm methodum aliquam, disponi possit. Attamen propter affinitatem, quæ eorum Disciplinis cum Chaldaïcis fuisse existimatur, eumdem ordinem servabimus in pauculis earum reliquiis colligendis. Primùm quæ pertinent ad eorum Theologiam & Physicen; secundò Divinationem; tertiò cultum Deorum & ritus sacros, ac potissimùm Magicos; denique omnia eorum Numina describemus.

Persarum Magos, Theologiæ & Physicæ non fuisse imperitos, auctor est *Suidas* (a) jam laudatus. *Laërtius* (b) adfirmat etiam eos *de Essentia, & Generatione Deorum* sermones habuisse. *Dion* Chrysostomus (c) *naturarum peritos* fuisse auctor est.

Zoroastres Magus, (d) in Sacro Persicorum rituum commentario, hæc totidem verbis habet: *Deus est accipitris capite, hic est primus incorruptibilis, æternus, ingenitus, sine partibus, omnibus aliis dissimillimus, moderator omnis boni, donis non capiendus, bonorum optimus, prudentium prudentissimus, legum, æquitatis,* ac

(a) *In voce* Μάγοι. (b) *Il.* (c) *In Borysth.* (d) *Præp. Evang.* Lib. I. cap. ult.

ac justitiæ parens, ipse sui doctor, physicus & perfectus & sapiens, & sacri Physici unicus inventor.

Plutarchus (*e*) prodidit Zoroastrem res om-„nes in tria genera distribuisse, & primæ qui-„dem illarum parti ab eo (*) Horomazen præ-„fectum esse; hunc autem esse, quem Oracula „Patrem vocent; ultimæ (†) Arimanem, & „mediæ Mithram, húncque ab Oraculis alte-„ram Mentem vocari. Ceterùm Horomazen „Sole, quem Persicè Κύρον vocant, triplo ma-„jorem se effecisse; Mithram autem, qui Ho-„romazen sequitur, duplo majorem. Quibus „omnibus Platonica illa respondent: *omnia sunt „circa omnium Regem; ejus gratia sunt omnia, „idémque omnium bonorum causa est. Secundus „verò circa secunda, tertius circa tertia occupa-„tus est*. Tres autem partes, in quas Zoroastres „& Plato res omnes diviserunt, sunt hæ: pri-„ma quidem æterna: secunda verò tempore cœ-„pit, sed æterna est; tertia demum corruptioni „obnoxia est. Hæc *Pletho* ex (*f*) *Plutarcho*, „cujus hæc sunt ipsa verba, è libro *de Iside & „Osiride*.

„Existimant alii duos esse Deos contrariis „artibus veluti deditos, unum bonorum, alte-„rum malorum opificem. Alii eum qui est me-„lior Deum, qui est deterior, Dæmonem vo-„cant; in qua sententia fuit Zoroastres Magus, „quem aiunt Ioↄↄ annis antiquiorem bello Tro-„jano fuisse. Hic ergo Zoroastres alterum voca-„bat *Horomazen*, alterum *Arimanium*. Adde-„bat,

(e) *Pletho ad fin. oracul.* (*) *Vide Indicem in hac voce.*
(†) *Vide Indicem in hac voce.* (f) *Pag.* 369.

„ bat, ex rebus sub sensum cadentibus, illum
„ similem esse luci: hunc verò tenebris, & igno-
„ rantiæ: medium porrò horum esse *Mithram*.
„ Ideóque mediatorem Persæ *Mithram* vocant.
„ Docuit votivas & eucharisticas victimas illi
„ immolandas: huic verò sacra facienda ad aver-
„ runcanda mala, atque tristia. Herbam enim
„ quamdam, *Omomi* dictam, tundentes in mor-
„ tario Plutonem & tenebras invocant; tum ad-
„ misto lupi jugulati sanguine, efferunt & abji-
„ ciunt in locum, quò radii solares pertingere
„ nequeunt. Nam & stirpium quasdam judi-
„ cant boni Dei esse, quasdam mali Dæmonis;
„ & animalium alia ut canes, aves & echinos
„ terrestres bono, aquaticos malo adjudicant.
„ Itaque & beatum eum prædicant, qui pluri-
„ mos interfecerit. Iidem multa fabulosa de Diis
„ narrant, cujus generis est quod referam. Ho-
„ romazen natum aiunt è luce purissima, Ari-
„ manium è caligine, eos bellum inter se gere-
„ re; ab Horomaze factos esse sex Deos, primum
„ Benevolentiæ, secundum Veritatis, tertium
„ Æquitatis; reliquos Sapientiæ, Divitiarum &
„ Voluptatis, quæ ex honestis oritur, Opifices;
„ ab Arimanio verò procreatos totidem nume-
„ ro, contraria facientes; deinde Horomazen
„ se triplicasse, & à sole tanto se intervallo re-
„ movisse, quanto à terra Sol abest, & cœlum
„ stellis decoravisse, unámque ante alias tam-
„ quam speculatorem ac custodem constituisse
„ Sirium; alios porrò viginti quatuor Deos ab
„ eo conditos, & in ovo positos; & à totidem
„ Diis ab Arimanio factis ovum esse perfora-
„ tum, atque hinc bona malis esse permista;

„ceterum appetere fatale tempus, quo Arima-
„nium pestem, & famem inducentem ab his ne-
„cesse est prorsus perdi atque aboleri; terráque
„æquabili & planâ factâ, unam vitam, unámque
„que civitatem beatorum hominum universo-
„rum, unáque lingua utentium fore. Hacte-
„nus *Plutarchus*.

CAPUT VII.

Artes divinandi.

INTER Persicas disciplinas, recensetur ars *divinandi ac prædicendi*; Magos enim ait *Laërtius* περὶ προῤῥήσεων ἀσχολεῖσθαι *circa prædictionem occupatos*. *Cicero* (a) addit *eos congregatos fuisse in fana commentandi causâ, atque inter se colloquendi*.

Hinc (b) *Strabo*, postquàm dixit Divinos à Veteribus majori in pretio esse habitos, ait tales fuisse *apud Indos Gymnosophistas, apud Persas Magos, & qui Necyomantici, Lecanomantici, & Hydromantici dicuntur*. Ælianus (c) *Persicorum Magorum sapientiam, cùm alia complexam esse, quæ ipsis scire fas esset, tum etiam vaticinandi scientiam*, auctor est. *Lucianus* (d) Magos vocat γένος μαντικὸν καὶ θεοῖς ἀνακείμενον, *genus hominum fatidicum & Diis consecratum*.

Eorum divinationis exemplum, ex interpretatione somnii Cyri petitum, adfert (e) *Cicero*; cui

(a) *De Divin.* Lib. I. c. 41. (b) Lib. XVI. p. 524. *Edit. Gen.* (c) *Var. Hist.* Lib. II. c. 17. (d) *In Macrobiis*, p. 466. *Tom.* 2. *Ed. Amstel.* (e) II. c. 23.

cui alterum, de *Ocho*, addit (*f*) *Ælianus*. Inter varia divinationis genera, eos divinasse ex notis corporis testatur (*g*) *Velleius Paterculus*. Videntur etiam Astrologiæ periti fuisse, si verè *Suidas* Persarum Zoroastri quinque *Astroscopicorum Apotelesmatum libros* adscribit. Consultos quoque eos fuisse, de portentorum significatione, liquet ex eo quod de Xerxe narrat *Valerius Maximus*. (*h*)

(f) II. (g) Lib. II. 17. (h) Lib. I. cap. 6.

Caput VII.

De Sacris, seu Magicis ritibus, apud Persas.

Præcipua Persicorum Magorum disciplina, μαγική vocabatur, à Magis qui eam profitebantur, atque à *Platone* Θεῶν Θεραπεία *Deorum cultus* definitur. Vocabatur etiam Μαγουσεία. Circa Deorum cultum, reverâ occupatos fuisse Magos, ex *Diogene* Laërtio Cap. V. ostendimus. (*a*) *Dion Chrysostomus* testatur etiam „à Persis vocari Magos, qui sunt cultûs Deo„rum periti non eo sensu quo Græci, qui vo„cis significationem ignorantes ita eos vocitant „qui Magiæ Goëticæ periti sunt; cujus Persarum Magos ignaros fuisse testatur (*b*) *Laërtius*, ex *Aristotelis Magico*, & *Dinonis* Persicorum Libro primo.

(a) *In Boryst.* (b) *In Proœm.*

Ad eorum ritus sacros quod adtinet, (*c*) *Herodotus* & (*d*) *Strabo* testantur Persis neque Templa, neque Aras, neque Statuas fuisse; cujus rei ratio est, ut putabat *Herodotus*, quòd Persæ non crederent, quemadmodum Græci, Deos esse ἀνθρωποφυέας, hoc est, ἀνθρωπομόρφους, *formæ humanæ*. *Cicero* (*e*) etiam Xerxem, *auctoribus Magis*, *inflammasse Templa Græciæ* ait; *quòd parietibus includerent Deos, quibus omnia deberent esse patentia, ac libera, quorúmque hic mundus omnis templum esset & domus.*

Sed cùm *Strabo* alibi frequenter (*f*) Templorum, Altarium, & Statuarum, (*) apud Persas meminerit, inde sequitur aut tempore *Herodoti* nulla adhuc fuisse, & *Strabonem*, ubi ei adsentitur, respexisse ad primam institutionem, quam Macedones, illatis Græciæ ritibus, corruperint; aut ab initio varias fuisse sectas apud Persas, quarum aliis fas erat Templa, Signa, Altaria habere, aliis nefas.

Herodotus & *Strabo* addunt eos sacra fecisse *in locis editis*; & sacrificiorum quidem ritus ita describit *Herodotus*: „Sacrificaturi neque aras „erigunt, neque libamentis utuntur, aut ti„biis, aut (†) coronis (*victimarum capiti impo„sitis*) aut molis; verùm ut quisque sacra face„re statuit, in locum mundum victimâ dedu„ctâ, Deum invocat, tiaram myrto potissimùm „coronatus. Illi autem qui sacrificat non licet „sibi privatim precari bona, sed communiter „universis Persis bene precatur, inprimis autem „Regi,

(c) Lib. I. cap. 131. (d) Lib. XV. p. 503. (e) *De Leg.* Lib. II. cap. 11. (f) *Pag. seq.* (*) *Vide Indicem in vocibus illis.* (†) *Vide Indicem in voce* Corona.

„ Regi, nam inter omnes Persas, ipse etiam qui
„ sacra facit comprehenditur. Ubi verò car-
„ nem victimæ minutatim conscidit, eámque
„ elixavit, herbam substernit quàm mollissimam,
„ maximè trifolium. Huic impositis carnibus
„ Magus adstans (*) theogoniam adcinit, qua-
„ lem dicunt esse incantationem. Sine Mago,
„ nullum illis fit legitimum sacrificium. Post
„ breve tempus, qui sacra fecit carnes aufert &
„ in quemcumque usum suadet animus iis utitur.
„ *Strabo* addit ubi Magus, qui sacrificio præ-
„ est, membratim carnes discidit, suâ quemque
„ parte acceptâ abire, nullâ parte Diis relictâ;
„ τῆς γὰρ ψυχῆς φασι τοῦ ἱερείου δεῖσθαι τὸν θεὸν, ἄλλου δ' οὐδενός,
„ *dicunt enim Deum nihil velle præter hostiæ* (†)
„ *animam*. Quidam, ut fertur, omenti partem
„ igni imponunt.

(*) *Vide Indicem in Theogonia.* (†) *Vide Indicem in Anima hostia.*

CAPUT IX.

Dii Persarum.

HERODOTUS (*a*) & *Strabo* hos recensent Persarum Deos: *Jovem*, *Solem*, *Lunam*, *Venerem*, *Ignem*, *Terram*, *Ventos*, *Aquam*. Laërtius *Ignem*, *Terram* & *Aquam* dumtaxat memorat.

Jovis nomine *Herodotus* & *Strabo* aiunt, ab iis intellectum *circuitum omnem cœli*, τὸν κύκλον πάντα τοῦ Οὐρανοῦ. (*) *Agathias* præterea tradit Jo-

(a) *Locis laudatis.* (*) *Init. Lib. 2.*

vem ab iis ſub nomine *Beli* cultum fuiſſe, quod Chaldaïcam hujus Dei originem prodit.

Soli, teſtibus iiſdem *Herodoto* & *Strabone*, ſacra faciebant, & *Strabo* quidem addit Solem ab iis *Mithram* dictum. Hic Perſicorum Deorum maximus fuit, ut fatetur *Cyrus* apud *Xenophontem*, (*b*) ubi per eum jurat. *Heſychius* idem prodidit, & ſanctiſſimum eſſe jusjurandum Regis *per Solem* dicit.

Eum pingebant facie Leonis, Perſicâ veſte indutum, tiaram geſtantem, utraque manu taurum cornibus tenentem, qui taurus videretur niti ſe ejus manibus expedire; ſignificabant, nimirum, Lunam à Sole lucem incipere mutuari, ubi ab eo recedit.

Zoroaſtres (*c*) πρῶτα, ὡς ἔφη Εὔβουλος, αὐτοφυὲς σπήλαιον ἐν τοῖς πλησίον ὄρεσι τῆς Περσίδος, ἀνθηρὸν καὶ πηγὰς ἔχον ἀνιέρωσε &c. *Primùm, ut ait Eubulus, nativam ſpeluncam in vicinis Perſidis montibus, floridam & fontes habentem conſecravit, in honorem omnium opificis & patris Mithræ; quæ ſpelunca imaginem gerebat Mundi, quem Mithra fecit, dum interiora juſtis diſtantiis compoſita ſymbola præferrent elementorum & Climatum mundi.* Hujus Antri Mithræ alii etiam plurimi meminerunt.

In *Mithriacis Sacris*, prout à *Lampridio* (*d*) appellantur, erat auctore *Celſo*, (*e*) „duarum „cœli revolutionum ſignificatio, cùm ejus quâ „ſtellæ fixæ feruntur, tum ejus quâ Planetæ, „Animâ etiam per eos tranſeunte. Tale autem „fuit

(*b*) *In Oecon. pag.* 830. *Ed. Wechel.* (c) *Porphyr. de Ant. Nymp.* (d) *In Commodo.* (e) *Ap. Origen. Lib. VI. p.* 290. *Edit. Cant.*

„ fuit Symbolum. Scala erat in qua erant
„ septem januæ, quarum octava suprema fuit.
„ Prima januarum erat ex plumbo, secunda ex
„ stanno, tertia ex ære, quarta ex ferro, quinta
„ ex metallo misto, sexta ex argento, septima
„ ex auro. Primam faciebant Saturni, plumbo
„ notantes tarditatem ejus Sideris; secundam
„ Veneris, comparantes ei stanni splendorem &
„ mollitiem; tertiam Jovis æream & sŏlidam:
„ quartam Mercurii, est enim laboris patiens &
„ negotiator, & quod Mercurius & ferrum mul-
„ tùm laudeutur; quintam Martis, propter mistu-
„ ram inæqnalem & variam; sextam Lunæ ar-
„ genteam; septimam Solis auream, colores si-
„ derum horum imitati.

Qui hisce sacris initiabatur per quosdam κολάσεων *pœnarum* gradus transibat, ut testatur (f) *Suidas*. *Nonnus* in 2. *Nazianzeni stelit.* οὐδεὶς δύναται τελεῖσθαι τοῖς τοῦ Μίθρου τελετάς, &c. *nemo potest initiari mysteriis Mithræ, nisi per omnes transierit pœnas, & ostenderit se sine affectu & sanctum. Dicuntur autem esse octo-ginta pœnæ, quas gradatim oportet ab initiando peragrari. Qualis est primùm per plures dies multam aquam transnare, dein se in ignem conji-cere, tum in deserto versari & jejunare, & alia quædam, donec octoginta, ut diximus, pœnas per-transierit. Tandem in intima sacra admittebatur, si viveret.*

De ritibus *Lunæ*, nihil peculiariter proditum ad nos pervenit.

De sacris *Veneris* ita loquitur *Herodotus*: *Uraniæ quoque sacrificant, sic nimirum ab Ara-bibus,*

(f) In voce *Mithra*.

bibus, *Assyriisque edocti. Vocant autem Assyrii Venerem Mylittam, Arabes eamdem Alittam appellant, Persæ Mithram.* Ut *Molidtha* Syriacè *prolificam* significat, quod nomen *Veneri Genitrici* optimè convenit: ita apud Persas, observante *Raphelengio*, *mater* aut *mader*, idem erat ac *mater* apud Latinos. Hæc fortè fuit *Mater Deorum*, quam *Cicero* à Persis, Syris, universísque Europæ & Asiæ Regibus summâ Religione cultam fuisse auctor est.

Persæ & Magi omnes, verba sunt *Julii Firmici*, (g) *qui Persiæ regionis incolunt fines, ignem præferunt, & omnibus elementis putant debere præponi.* *Agathias* etiam, libro sæpiùs laudato, ignis cultum à Chaldæis ad Persas transiisse ait.

„ In Cappadocia, observante *Strabone*, ubi „ maxima est multitudo Magorum, qui Pyrethi „ vocantur, & multa Persicorum Deorum Tem- „ pla; non cultro, sed stipite quodam mactant, „ tamquam malleo percutientes. Sunt & Pyratheia septa quædam ingentia, in quorum medio ara est. In ea Magi & cinerem multum & ignem perennem servant. „ Eò quotidie ingressi incan- „ tationem faciunt, per horam ante ignem vir- „ garum fasciculum tenentes, (*quibus inter recitandum carmen ignem suscitabant, ut ostendit* Seldenus *de Diis Syris Synt.* II. cap. 7.) „ pileos „ velati infulis ex utraque parte pendentibus, „ adeò ut vittæ labia contegant & malas. Hactenus oculatus testis *Strabo*. Pyratheia, sive, ut ea appellat *Suidas*, Pyreia sunt *ignis ille cœlitus delapsus apud Magos sempiternis foculis custoditus*,

(g) *De Error. Prof. Relig.*

ditus, ut loquitur (*h*) *Ammianus Marcellinus*. Neque hujusmodi ritibus in solis Templis utebantur, sed etiam in speluncis abditis; ubi (ut narrat *Firmicus*) cærimonias plurimas extraordinarias adhibebant, recitabántque inter alia hæc verba:

Μυκήτεω βοὸς μυςαὶ
Κύκλα βοοκλοπίης συναείδετε πατρὸς ἀγαυῦ.

Mystæ mugientis bovis, in circulum redeuntem Booclopien canite Patris splendidi. Neque hic cultus solum ignem respiciebat, sed δι' αὐτὸν οἷα πυρωειδῆ ὄντα, *propter eum quæcumque igni sunt similia*, ut docet *Eustathius* ad versum 1057. *Dionysii. Strabo Pyropum* ab iis cultum dicit. *Julius Firmicus* ignem ab iis dictum *Mithram* addit; unde, ut etiam ex cultu, quem in speluncis ei exhibebant, manifestum est, aliquando saltem eumdem ac Solem summum illorum Numen eis creditum.

Telluri & Ventis quæ sacra facta fuerint, ex Veterum monumentis non liquet. Sed Aquæ sacra in hunc modum fuere peracta. „ Ad lacum, (*i*) vel flumen, vel fontem venientes „ scrobem faciebant, ibíque hostiam jugulabant, „ caventes ne quid proximæ aquæ sanguine „ tingerentur, quippe quam sic polluissent. Posteà „ carnes myrto, lauróque impositas Magi gracilibus virgis comburebant, carmen adcinentes; oleúmque lacte ac melle mistum infundebant, non in ignem, nec in aquam, sed in „ terram.

(h) Lib. XXIII. (i) *Strabo. lib.*

Alios Deos præter memoratos habuerunt Perſæ, ſeu minorum gentium, ſeu poſterioris ævi. Horum meminere Strabo & alii. Nomina ſunt *Anaïtis* (Venus) *Amandatus*, *Omanus*, *Sacæa*, *Sandes* & *Nannæa*, quæ *Diana* fuiſſe dicitur. Atque hæc de Perſarum doctrina.

PHILOSOPHIÆ ORIENTALIS

LIBER TERTIUS.

DE SABÆORUM PHILOSOPHIS.

PROOEMIUM.

ARABIA nobilissima Asiæ peninsula, si ita eam vocare liceat, Persico, Indico, & Rubro maribus, exceptâ eâ parte quâ est Syriæ contermina, ambitur. Hæc vicinitas tantùm inter Gentes finitimas adstrinxit commercium, ut Chaldæorum disciplinæ per Mesopotamiam, Assyriam, Syriámque latè pervagatæ, inde ad vicinos Persas, hinc ad Arabas pertigerint. Eadem vicinitas, non modò sitûs sed Religionis & Opinionum, fortè cur *Plinius* promiscuè earum nominibus uteretur, dum magnam Mesopotamiæ partem *Arabiam* indigitat, & Arabas ipsos *Syrorum* nomine designat, causa fuit. Posteriorum ætatum Orientales Scriptores, & præsertim Arabes, sub vocabulo τῶν

Chasdim aut *Chaldanim*, non solùm *Babylonios*, sed & *Nabatæos*, *Charanæos* & *Sabæos* complectuntur. Inter alios *Muhammed Ißacides* appellationes, *Chaldanin* & *Nabatæa*, synonymas facit. *Achmedus* libro de Religione Sabæorum hanc inscriptionem præfixit: *De ritibus Charanæorum, Chaldæorum, Sabæorum nomine vulgò notorum.* Addit *Sabæorum nomine vulgò notorum*, quia sub Sabæis, quippe præcipuis, reliqui, ne exceptis quidem Chaldæis Mesopotamiæ incolis, continebantur. Neque enim apud Orientales voces *Chaldæa* & *Sabæa* minùs promiscuè sumuntur, quàm vocabula *Syriæ*, *Arabiæ* & *Mesopotamiæ*, apud *Plinium*. Cujus rei *Maimonides*, qui in omnibus Scriptis suis eos confundit, hanc profert rationem; quia, nempe, Chaldæorum doctrina per eas regiones latè sparsa, omniúmque incolarum eadem erat Religio.

Cùm autem Arabia soleat dividi in *Petræam*, *Desertam*, & *Felicem*, hîc non intelligimus Petræam quæ est ad Septemtrionem Sabææ sita; & primùm ab Ismaële condita; cujus posteritas Linguam Sabæam, hoc est, Arabicam, edocta nomine *Arabum* indigitabatur, aut magis propriè *Hagarenorum*; quippe qui ab *Hagara* essent oriundi; & *Aarab Mostaarabah*, hoc est, *factitii Arabes*, ex cohabitatione, nimirum, cum veris Arabibus. Intelligimus Arabas propriè dictos, Desertæ (†) & Felicis Arabiæ incolas. Horum priores orti sunt ex *Nebajoth* filio Ismaëlis, & à *Plinio*, *Strabone* & *Ptolemæo* vocantur *Nabatæi*; posteriores verò à *Saba* filio Chusi, qui Chami filius fuit, unde populi illi (§) *Sabæi* dicti

(†) *Vide Indicem in voce* Arabia. (§) *Vide Indic. in hac voce.*

dicti sunt, uti regio Sabæa, & *nativi Arabes*, ut distinguerentur ab adventitiis Arabiæ Petrææ incolis. *Charanæi*, qui unà memorantur, sunt cives *Charæ*, urbis Arabicæ, cujus nomen occurrit apud *Pomponium Melam*; & quos *Carræos* Plinius vocat, qui eos vicinos Sabæorum facit & à *Charanæis* Mesopotamiæ distinguit.

CAPUT I.

De Auctoribus Sectæ Sabææ.

DE primo opinionum & Religionis Sabæorum conditore, non consentiunt inter se Scriptores. *Saidus Batricides*, Scriptor Arabs, originem eorum cuidam Persæ, nomine *Zaradschath*, æquali *Theracho*, patri Abrahami, tribuit. Zaradschath idem est ac Zoroastres, unde liquet à *Batricide* intelligi alterum ex duobus viris, quibus id nominis erat; quorum unus inter Chaldæos Scientiarum auctor fuit, alter easdem Persas edocuit. Quamvis eum Persam dicat, antiquitas, quam ei tribuit, eum potiùs de Chaldæo voluisse loqui, ostendit.

Alii, eodem *Batricide* prodente, existimarunt *Tachmuratum* Persarum Regem initium huic Religioni dedisse. Is *Tachmurat* videtur idem esse ac *Tachurith*, cui idem tribuit *Elmacinus*, alius Arabum Historicus. Hic mentionem injicit alterius Persæ, cui nomen erat *Nazarib*, ad quem etiam Religionis Sabææ origo referebatur. Alii rursus, eodem teste, derivabant incunabula Zabæorum à quodam *Javan*, vel

Ju-

Juvan, filio *Berklei*, quem volunt fuisse ex urbe *Zaituna* (hoc est, Athenis) sita in Attica. *Joan. Henr. Hottingerus* pro *Berklei* legit *Mercolim*, id est, Mercurius, quæ lectio confirmatur ab Elmacino eadem narrante. Batricides præterea memorat opinionem quorumdam, qui Zabiismum exstructoribus turris Babelis tribuebant. Atque hæc de origine hujus Religionis habent Arabes.

Alii Sabæorum conditorem faciunt *Chamum* Noachi filium, qui abdicatus (*a*) atque expulsus à Patre, profugus in ea terrarum parte consedit, quæ nunc Arabia nominatur. *Hæc prima fuit gens*, verba sunt Lactantii, *quæ Deum ignoravit, quoniam Princeps ejus & conditor cultum Dei à Patre non accepit, maledictus ab eo. Lactantio* adsentiuntur multi, in tribuenda origine Idololatriæ Chamo, & filio ejus Chuso Chaldææ conditori, à cujus filio *Saba* Sabæi dicti sunt. Hoc fundamento nixi quidam antiquiorem & juniorem Zoroastrem, eosdem fuisse ac Chamum & Chusum probare adgressi sunt.

Alii, ut *Joannes Damascenus*, Idololatriæ originem *Serugo* adtribuunt. *Epiphanius* & *Chronici Alexandrini* Scriptor similiter, Serugi temporibus, *Hellenismum* cœpisse adfirmant. Hic Hellenismus à nonnullis idem fuisse creditur, ac Sabæa superstitio; ut idem sit quod Græci Patres *Hellenismum*, Rabbini (*) *Thohou*, & Arabes *Algabeleiton*, *tempus ignorantiæ & Paganismi* vocant. Quamvis autem non facilè sit quidquam de adeò antiquis, atque obscuris tem-

(a) *Lact. Lib. II. c. 13.* (*) *Vide Indicem in hac voce.*

temporibus definire, dubitare non licet, quin superstitiosus cultus ignis & Solis, Sabæis adtributus, ultimæ sit inter eos antiquitatis; quoniam ejus mentio occurrit apud (†) *Jobum*, cujus ætas quàm proximè ad eorum tempora accessit, ut apparet ex incursione *Sabæorum* in ejus facultates, C. I, 15. Sic loquitur C. XXXI, 26. *Si vidi Solem, cùm fulgeret, & Lunam incedentem clarè, & lætatum est in abscondito cor meum, & osculatus sum manum meam ore meo, quæ est iniquitas maxima & negatio contra Deum Altissimum.*

(†) *Vide Indicem in voce* Jobus.

Caput II.

De aliis ex Sabea Secta.

Therachum Abrahami Patrem in Zabiismo educatum fuisse conjicere est ex Jos. XXIV. ubi recensetur inter eos *qui peregrinos Deos coluerunt.* (*a*) *Philo* ait eum Astronomiæ & Mathematicarum disciplinarum peritum fuisse.

Maimonides (*b*) disertè adserit notum esse Abrahamum educatum in fide Zabiorum fuisse, qui negabant ullum præter stellas Deum esse. Certè *Berosus* (*c*) agnoscit eum τὰ οὐράνια ἔμπειρον, *cœlestium peritum* fuisse. *Eupolemus*, apud *Eusebium*, (*d*) inventionem *Astrologiæ & Chaldaicæ* disciplinæ eidem adscribit. Zabii ipsi narrabant (*e*) eum, cùm doceret alium esse creatorem

(a) *De Nobilit.* (b) *More Nevoch.* P. III. c. 29. (c) *Apud Jos. Ant.* I. 8. (d) *Lib. IX.* c. 17. (e) *More Nevoch. p. III. c.* 29.

rem præter Solem, à Chaldæorum Rege bonis spoliatum, & in exsilium missum fuisse. Nec absimilia de eo narrat *Josephus*, loco laudato.

Rabbini *Salomon Jarchi*, *Moses Gerundensis*, & *Jacobus Chajin* narrant ejus disceptationes contra Idololatriam cum patre *Theracho*, & *Nimrodo*, à quo in ignem conjectus, illæsus evasit. *Cedrenus* etiam, cùm Abrahamus idola parentis in ignem conjecisset, fratrem ejus *Haranem* ea eripere flammis nitentem combustum fuisse ait.

Arabes, qui Rabbinicas fabulas imitantur, iisque somnia inædificant, pleniùs docent quid Abrahamo evenerit, postquàm à Nimrodo abiisset; ut apparet ex fragmento Muhammedani Scriptoris, ex quo quod ad Sabæos pertinet huc transferam. „*Edris*, super quo sit pax, „primus fuit qui post Enochum Sethi filii Adami, super quo sit pax, scripsit pennâ. Hoc „posteà edocuit Edris filios suos, quibus dixit: „ô Filii, scitote vos esse Sabæos, ideóque in „juventute vestra legere libros discite. Jam autem Sabæi sunt Scriptores, de quibus altus (*Muhammedem intelligit*) dicit (Sur. 2.) „*Zabii & Nazareni*. Addit: Arabs eos non „desiisse possidere inter se libros Sethi & Edris, „hereditario jure, usque ad tempora Noachi „& Abrahami, quem Deus tutatus est contra „Nimrodum, super quo sit maledictio. Sed „eo die quo Abraham è regione *Irak* egressus „est, & ire voluit in Syriam, Majorum suorum „patriam, venit in regionem *Charan & Ghezira*, & invenit ibi populum *Zabiorum*, qui le-

„git

„ git veteres libros & credit quæ in iis continen-
„ tur. Abraham autem dixit : O Deus, ne-
„ minem puto, præter me & eos qui mecum
„ sunt, hîc fuisse ex fidelibus qui credunt te es-
„ se unum. Deus verò Abrahamo reposuit : ô
„ Abraham, Terra numquam destituta est, sed
„ sunt semper nonnulli, qui pro Deo disceptant,
„ & jussit eum vocare eos ad suam Religionem,
„ & vocavit; sed illi noluerunt, dicentes: Quo-
„ modo tibi credemus, quandoquidem non le-
„ gis Librum? Et Deus immisit eis oblivionem
„ omnium rerum, quas de Disciplinis & Libris
„ noverant, nam illi existimabant Libros qui-
„ bus utebantur à Deo esse; & quidam eorum
„ credebant, alii fidem negabant. Deinde Za-
„ bii fuere divisi & quidam eorum crediderunt;
„ nempe, *Barhamenses*, qui se non segregarunt
„ ab Abrahamo felicis memoriæ; sed reliqui
„ Religionem suam acerrimè sequuti sunt; nem-
„ pe, qui sunt in regione *Charan*, qui cum Abra-
„ hamo in Syriam non iverunt & dixerunt: sequi-
„ mur Religionem Sethi, Edris & Noachi. Ha-
ctenus *Kissæus*, secundùm quem Sabæorum ea-
dem fuit ac *Charanæorum*, seu Mesopotamiæ in-
colarum Religio. Quod dicit de Abrahamo ad
Sabæos misso, id omne ex Rabbinicis traditioni-
bus desumtum est.

Verùm apud Arabas, ab antiquissimis tempo-
ribus, viros fuisse doctos & naturalis Philoso-
phiæ, Astronomiæ, aliarúmque Disciplinarum
peritos, liquet ex testimoniis majori fide dignis;
ac præsertim ex Jobi, amicorúmque ejus discep-
tationibus. De Arabum Philosophis intelligen-
dum etiam quod de Salomonis sapientia dicitur,
quâ

quâ memoratur *excelluisse præ omnibus filiis Orientis. Tacitus*, (*f*) in descriptione Judææ, eam *quà ad Orientem vergit*, *Arabiâ terminari* ait, & à Judæis etiam Arabiam *Orientis* vocabulo insignitam apparet ex Gen. x. 30. xxv, 6, 18. Job. I. 3. Jud. VI, 3. &c.

Plinius in Arabia (*g*) memorat *Magos*, atque *Hippocum* Arabem Magum nomine appellat. *Ptolemæus*, in eadem Regione, sinum Magorum collocat. *Porphyrius* (*h*) ex *Diogene*, Pythagoram, inter alias Regiones, quas discendi causâ lustravit, ivisse quoque in Arabiam, & cum Rege vixisse narrat.

(f) *Hist. V. c. 5.* (g) *Cap. XXX. 1.* (h) *In Vit. Pythag.*

CAPUT III.

Sabæorum Scripta.

SABÆI, ut ex *Kissæo* modò ostendimus, sibi esse libros à *Setho* & *Edri* conscriptos, imò etiam quosdam ab Adamo exaratos contendebant. Idem enim Scriptor, ubi narrare pergit quid Abrahamo inter Sabæos versanti evenisset, ait: „Abrahamum, apertâ cistâ Adami, invenisse in ea, ejus libros; item libros Sethi & „Edris, & nomina omnium Prophetarum qui „post ipsum Abrahamum erant mittendi; Abra„hamum autem dixisse beatos esse lumbos ejus, „ex quo tot Prophetæ erant oriundi, & „Deum respondisse ipsum fore eorum Patrem „&c.

Ejus-

Ejusdem farinæ *Maimonides* (*a*) putat fuisse librum *de Sanationibus*, ab *Ezechiele*, ut aiunt, absconditum. Idem plurimos alios libros, quorum præcipuus inscriptus erat: *De Agricultura Nabatæorum*, translatúsque ab *Aben Vachaschijah*, laudat. Plenus fuit idololatricis nugis, agebátque de conficiendis *Tsilmenajah*, de descensu Spirituum, conjuratione Dæmonum, de iis qui degunt in deserto, quales erant Satyri; aliísque ejusmodi ineptiis, quibus à se manifesta Mosis miracula confutari posse existimabant.

Alius fuit *de cultura Nabatæorum*, (†) ex quo *Maimonides* hausit historiam de Abrahamo, quam suprà adtigimus.

Liber *Haistamchus*, *Aristoteli* falsò adscriptus.

Liber *Hattelesmaoth* de Talismanibus. Buxtorfius titulum vertit *de loquentibus imaginibus*, cujus rei rationem jam indicavimus.

Liber *Tamtam*.

Liber *Hasscharab*.

Liber *de Gradibus cœlestium Orbium*, & *figuris in unoquoque Gradu adscendentibus*.

Alius liber *de Talismanibus*, Aristoteli etiam adtributus.

Hermæ adscriptus liber.

Liber *Isaaci Zabii*, ubi Religionem suam defendit.

Crassus liber *de Ritibus Legis Zabiorum*, festis, sacrificiis, precibus; aliísque ad eorum fidem spectantibus. Hi omnes libri, ut docet *Maimonides*, de idololatricis ritibus agebant, eràntque in Arabicam Linguam translati. Idem tradit

(a) *Mor. Nev. p. III. c. 29.* (†) *Vide Indicem in his vocibus.*

dit plurimos fuiſſe alios, & *Joan. Henr. Hottingerus*, (*b*) penes ſe fuiſſe ait librum conſcriptum à *Muhammede* Seniore filio Iſaaci, qui aliter dicitur *Abulfaræ* filius *Abi-Jakub*.

(b) *Hiſt. Orient Lib. I. c.* 8.

CAPUT IV.

De Diis & Ritibus Sabæorum.

DOCTRINAM Sabæorum tradidere Scriptores iis recentiores, ex quibus Chaldaïcam hauſimus. Itaque fortè hæc deſcriptio Sabææ Theologiæ, qualis erat poſteriori ævo, multùm corrupta & diſſimilis facta Chaldaïcæ, ex qua primùm ducta fuerat. Neque eſt abſimile vero hujus corruptionis deſcriptiones Rabbinicas, diſceptationum æſtu, aliquantùm ultra veritatem auctas: quod & de Arabibus Rabbinos ſequutis, ex quibus ſolis quidquid de Sabæis habemus hauſimus, intelligere eſt. Quidquid id eſt, prioribus adnectendum cenſuimus, ex quibus, quantumvis depravatum, ortum tamen eſſe fertur.

Sabæi, teſte *Maimonide*, (*a*) exiſtimabant, uti olim Chaldæi, ſtellas eſſe Deos; ſed Solem Deorum ſummum, quippe qui inferiorem & ſuperiorem orbem regat. Eum & *ſummum Dominum*, & *Dominum boni* appellitabant. Quod narrabant de Abrahamo cultum Soli negante, aſibi traditum eſt. Quæ præterea fabularentur de Patriarchis; de Adamo, non primo homine ſed

(a) *Mor. Neb. p. III. c.* 29.

ſed ab aliis genito, qui fuerit Propheta Lunæ, & homines ad eam colendam impulerit, déque Agricultura ſcripſerit; de Noacho itidem agricola, ſed Idolis non credente, ac propterea ab iis infamato, in omnibus ſuis Scriptis; de Setho etiam ab Adamo, circa cultum Lunæ, diſſentiente; hæc, inquam, omnia apud Maimonidem pleniùs ea tradentem poterunt legi.

Duplici ritu Deos colebant, quotidiano, & menſtruo. Quotidianum ita deſcribit *Ali Sahid Vaheb*: „Primum diem conſecrant Soli, ſecun„dum Lunæ, tertium Marti, quartum Mercu„rio, quintum Jovi, ſextum Belthæ Veneri, „ſeptimum Saturno. Deſcriptionem menſtrui cultûs habemus ab *Muhammede filio Iſaaci* MS. quem citat *Hottingerus*. Annum inchoabant à menſe Niſan, cujus feſtos habebant tres primos dies, conſecratos cultui Divæ *Belthæ*, cujus Templa celebrabant, victimáſque in iis immolabant. Sexto die ejuſdem menſis, taurum Deæ ſuæ Lunæ mactabant, ac ſub veſperam eo epulabantur. Octavus dies erat etiam feſtus, & noctem ejus diei celebrabant, in honorem ſeptem Deorum, offerebántque agnum *Deo Cæco*, hoc eſt, Marti. Quindecimus dies ſacer erat *Sammaëli* (quo nomine Thalmudici Angelum Mortis appellant) celebrabatúrque victimis & oblationibus variis. Vigeſimo, conveniebant in Cœnobium Charanæorum, dictum *Cadi*, ubi tres tauros immolabant, unum Saturno, alterum Marti cæco Deo, tertium Lunæ. Mactabant præterea novem agnos, ſeptenos ſeptem Diis ſeu Planetis,

tis, unum Deo Geniorum, alterum Deo Horarum. Hisce holocausta agnorum & gallorum gallinaceorum adjiciebant. Vigesimo octavo die, ibant ad Templum, quod eis erat in civitate *Saba*, ad certam portam Charanis *Assarab* dictam, & *Hermæ* Deo suo ingentem taurum, ut & septenos agnos septem Diis, unum Deo Dæmonum, alterum Deo Horarum mactabant. Festum celebrabant conviviis, sed nullam pecudum partem eo die adolebant.

Secundum mensem *Ijar* inchoabant festâ celebritate, quæ in honorem Sammaëlis erat, cui offerebantur victimæ. Secundus dies erat consecratus τῷ *Aben Salem*, eóque unà potabant, manibúsque tamariscum, aliósque fructus gerebant.

Tertii mensis dies vigesimus tertius sacer erat *Sammaëli*, quem aiebant esse Deum, qui facit ut sagittæ volent. *Chumar*, seu Sacerdos facit ut sagitta duodecies ignem concipiat, dum eam ligno fricat, duodecimáque vice subitò in solum concidit, lineáque duo fila admovet; si incendantur, sacrum Deo acceptum, secus si evenerit, contrà Deum iratum putant.

Quartus mensis *Thammuz* peculiare habet festum, quod circa medium celebratur mensem. Vocatur festum *Albukat*, *Ingentium mulierum*. Origo hujus festi ita refertur à *Maimonide*, (a) in libro jam laudato: „ Cùm Pseudo-propheta, no„ mine *Thammuz*, prædicaret cuidam Regi, ut „ coleret septem stellas & signa duodecim, jussit „ Rex

(a) L. III. c. 29. Mor. Neb.

„Rex eum gravi morte interfici. Nocte verò
„mortis ejus, convenerunt omnes imagines ab
„extremis terræ oris in Templum Babylonicum,
„ad imaginem auream magnam Solis, quæ pen-
„debat inter cœlum & terram. Et prostravit se
„imago illa in medio Templo, & omnes imagi-
„nes circumquaque, & narravit eis quidquid con-
„tigerat Thammuzo. Imagines verò flebant &
„lamentabantur, per totam noctem. Mane
„autem avolarunt omnes imagines in sua
„Templa, ad extremas terræ oras. Et consue-
„tum est, ait *Maimonides*, quotannis primo die
„mensis Thammuz (*Junii*, ratione discrepan-
„tis Juliani & Judaïci anni habitâ) lamentari
„& flere super Thammuz. Mulierum Tham-
muzum lugentium meminit etiam Ezechiel
Propheta C. VIII, 14. Judæósque eas imita-
tos indicat. Ejusdem mensis dies vigesimus
septimus sacer erat Sammaëli, aliísque Diis ac
Dæmonibus, novémque agnos τῷ *Hanan* macta-
bant.

Quinti mensis, quem cum Syris *Ab* vocant, octo primis diebus, mustum in honorem Deorum suorum exprimunt, idque variis nominibus afficiunt. Præterea recens natum infantem Diis suis immolant, eúmque in frustra minutatim concidunt. (*) Dein miscent illam carnem similagineæ farinæ, croco, spicis tritici, caryophyllis, conficiúntque placentas instar ficuum, quas in novo furno coquunt, dántque populo ad congregationem Sammaëlis pertinenti per totum annum. Nulla mulier, nec ser-

(*) *Vide in Ind.* Infans immolatus.

servus, nec servæ filius, nec furiosus, nec Dæmonio obsessus, eas placentas degustat.

Ritus sexti mensis, *Elul* dicti, ab eodem Scriptore ita describuntur. Per triduum coquunt aquam, quâ se abluant, ut sacra facere purè Sammaëli queant; & in aquam hanc conjiciunt tamariscum, ceram, oleas, aromata &c. Dein ante Solis occasum eam calentem corpori suo, quasi amuletum, adfundunt. Eodem die, mactant octo agnos, septem Diis, & Sammaëli. Unà edunt in suis congregationibus, & quisque septem scyphos vini haurit. Ab unoquoque Princeps exigit duas drachmas, thesauro suo inferendas. Vigesimo sexto ejus mensis, eunt ad montem quemdam, celebraturi festum Solis, Saturni & Veneris; quibus holocautomata octo pullorum gallinaceorum, totidem gallorum & gallinarum offerunt. Qui preces Fortunæ fundit gallum, aut pullum arripit, cujus alas duobus funiculis lineis vincit, eorum extrema igni admovet, & Deæ Fortunæ pullum offert. Si prorsus absumatur, exaudita creditur ejus oratio; sed si ignis funiculorum priùs exstinguitur, quàm consumtus sit pullus, Dominus Fortunæ preces, oblationes, ac sacrificia respuere existimatur. Die vigesimo septimo & vigesimo octavo, habent sua Mysteria, in quibus sacra faciunt Sammaëli Domino Maximo, & Geniis, à quibus protegi, & defendi, & negotia sua secundari putant.

Septimus mensis quem Syri & Sabæi vocant *primum Tischri*, medius habet sacrum Manium, ad quos placandos comburunt varios cibos. Emunt

Emunt omnis generis cibos ac fructus, siccos ac virides, quoscumque in foro inveniunt; quos variis rationibus struunt, atque incendunt noctu, in honorem mortuorum, cum osse coxæ Cameli. Igni etiam infundunt mistum vinum, quod bibant mortui.

Octavo mense, qui vocatur *posterior Tischri*, incipiunt jejunare vigesimo primo die; jejuniúmque producunt ad 29. qui est sacer Domino Fortunæ.

Nonus mensis, qui *primus Canun* appellatur, Veneri potissimùm sacer est. Quarto die Tentorium erigunt, quod vocant *lectum Belthæ*, ornántque foliis, floribus, fructibus &c. Priusquàm offerant sacrificia pecudum aut avium, dicunt: *Hæc sacrificia Deæ nostræ Belthæ consecremus*. Id festum per septiduum celebratur, quo multæ pecudes Diis & Deabus mactantur. Trigesimo die, Sacerdos sedet in alto tribunali, in quod per novem gradus adscendit. Deinde arreptam virgam è Tamarisco ad omnes porrigit adstantes, eáque unumquemque ter, quinquies, aut septies verberat; quo peracto, orationem ad conventum habet, quâ populi constantiam in sacris, multitudinem, sedes, & excellentiam præ ceteris omnibus gentibus effert. Docet etiam quæ sit amplitudo imperii sui, quæve ejus duratio. Tandem è tribunali descendit, & convivantur Idolothytis. Hoc die etiam, Princeps duas drachmas vectigales ab unoquoque accipit.

Decimus mensis, *alter Canun* dictus, videtur peculiariter Lunæ sacer, nam vigesimus quartus dies est natalis Domini, hoc est, Lunæ; quo

O 2 tem-

tempore sacra facientes Sammaëli octoginta quadrupedes, totidémque aves urunt. Adolent etiam Diis ac Deabus ramos palmarum in summa parte tenues.

Undecimo mense *Sijubat*, per septem dies jejunabant, incipientes à nono, quo jejunium Soli indicebant. Ab omni re ex lacte confecta, & vino abstinebant; nec ullum hoc mense Numen orabant, præter Sammaëlem & Genios.

Mense duodecimo *Adar*, jejunabant etiam Lunæ, præsertim vigesimo octavo die, quo Sacrorum Præses unicuique dabat hordaceum panem, in honorem *Martis*; & Princeps duas drachmas, Ærario inferendas, ab unoquoque poscebat.

CAPUT V.

Alii Ritus Sabæorum Leviticæ Legi contrarii.

MAIMONIDES memorat plurimos alios ritus Leviticæ Legi contrarios, addítque (*a*) *multarum Legum Mosaicarum rationes & causas sibi innotuisse ex cognitione fidei, rituum & cultûs Sabæorum.* (*)

Offerebant tantùm panem fermentatum, & res dulces, omnésque oblationes melle inungebant, quo interdicitur. Levit. II, 11.

Quodam die carnem suillam comedere solebant, quod vetitum. Lev. XI, 7.

Quasdam pecudes, quas occidere Judæis licuit, interficere Sabæi nefas ducebant; exempli gratiâ bo-

(a) *P. III. c. 29. & seqq.* (*) *Vide Indicem in voce* Ritus.

bovem, quem colebant propter ingentem ejus in Agricultura usum. Ab ovibus etiam interficiendis abstinebant.

Nonnulli Sabæorum Dæmonas, sub hircorum forma colebant, proptereáque שעירים (*b*) *Schehirim* eos vocabant. Contrà Leviticâ lege prohibitum fuit sacra facere לשעירים *lischehirim*, hoc est, Dæmonibus sub hircina specie apparentibus. Levit. XVII, 7.

Licèt sanguinem abominarentur, attamen eum comedebant quòd crederent esse Dæmonum cibum, quibus eâ ratione arctiùs conjungebantur, & familiares evadebant, ut Dæmones ad eos venire & futura prædicere non dedignarentur. Hoc interdicitur Levit. XVII, 10. 23.

Colebant Solem Orientem, (*c*) qua de causa Rabbini docent, in *Gemara*, Abrahamum designasse Occidentem, ut eum respiceret Sanctum Sanctorum, cùm in Monte *Morija* Deo sacra fecit. De hac Idololatria interpretantur Ezech. VIII, 16. ubi Propheta dicit se vidisse *viginti quinque viros dorsa habentes contra Templum Domini, & facies ad Orientem, & adorantes ad ortum Solis.*

Muhammed. ben Isaac eos solitos esse tonderi novaculâ, & igne inuri, & mulieres etiam nuptas inter eos ita se totondisse ait. Idem in Levitico disertè prohibetur.

Solebant Sabæi liberos suos recens natos per ignem quem colebant traducere, eósque qui ita traducti non essent vitales futuros negabant.

O 3 Ha-

(b) *Maim. Mor. Neb. c.* 46. (c) *Id. c.* 45.

Habebant obſcœniſſimam inſerendi conſuetudinem deſcriptam à *Maimonide*, (*) ad quam putat in Levitica prohibitione reſpici.

Alia idgenus ab eodem narrantur, qui tandem (*d*) obſervationes hac de re ſuas claudit hac animadverſione; ad leges quod adtinet, quarum rationes & utilitas ab ipſo ignorabantur, eam ignorationem ortam inde fuiſſe quòd inter res quas audivimus, & quas ipſi oculis noſtris vidimus ſit magnum diſcrimen. Propterea quæ de Sabæorum ritibus dixerat, auditúque acceperat, aut lectione Scriptorum Sabæorum didicerat, non æquè certa ſibi ac firma eſſe fatebatur, ac iis qui ea obſervari, ac celebrari viderent; (†) præſertim cùm eorum opiniones & ſectæ ante mille annos intercidiſſent, nec ipſa earum ſupereſſent nomina.

Atque his de Sabæorum dogmatibus, iis quæ de *Chaldaica Philoſophia* dicenda habebamus, finem imponimus.

(*) *Ibid. cap.* 37. (d) *Ibid. cap.* 49. (†) *Vide Indicem in voce* Sabæi.

PHILOSOPHIÆ ORIENTALIS

LIBER QUARTUS;

In quo Chaldaïca ZOROASTRIS, ejúsque discipulorum Oracula.

PROOEMIUM.

PRÆCIPUÆ Chaldaïcæ Philosophiæ reliquiæ continentur Oraculis, quæ sub nomine *Zoroastris* circumferuntur. Non desunt quidem, qui ea quasi suppositititia damnent, dicántque (*a*) ab Græculo Pseudo-Christiano conficta, (*b*) fortè quia sectatores Prodici Hæretici dictitabant se arcanos *Zoroastris* libros habere. Verùm hoc minùs videtur probabile, quoniam sparsim apud plurimos Scriptores inveniuntur; & quominùs negligantur vetat summum pretium, in quo apud Platonicos habita sunt Philosophos. Hinc etiam apparet non esse adnumeranda Scriptis, quæ *Porphyrius* (*c*) Gnosticis tribuit, quasi ab iis sub nomine *Zoroastris* edita; quandoquidem hæc, ut testatur, à Platonicis, inter quos *Amelium* memorat, spuria fuisse demonstratum fuerat.

(a) *Th. Beza.* (b) *Clemens Strom. Lib. I. p.* 302. (c) *In Vita Plotini.*

Quidam Chaldaïca esse negant, quia sæpiùs Græcum stylum redolent; sed sunt tot in iis duræ ac exoticæ loquutiones, ut barbaricam originem satis prodant. Atque ubi vocabula adhibentur Græcæ Philosophiæ propria, idem possumus de iis dicere, quod *Jamblicus* de libris qui *Hermæ Trismegisti* nomen præferebant; ut hæc nomen *Zoroastris* præfixum habent: ita iisdem *Zoroastris* doctrinam contineri, licèt frequenter Græcanico expressa sit stylo, quia ex Chaldaïca Lingua, à Græcanicæ Philosophiæ peritis, Græcè translata est.

Joan. Picus, Comes *Mirandulanus*, ut genuina esse ostenderet, aiebat sibi esse ipsum exemplar Chaldaïcum, in Epistola ad *Marsil. Ficinum*, ubi narrat se vi quadam aliis rebus abductum, & ad Arabica ac Chaldaïca studia impulsum; quibusdam libris hisce Linguis conscriptis, qui in suas manus inciderant, non casu, ut putabat, sed divinâ studiis ipsius favente Providentiâ. Hi Chaldaïci libri, quos thesauros potius vocabat, erant Oracula *Aben Ezræ*, *Zoroastris* & *Melchioris Magorum*, in quibus quæ in Græcis sunt corrupta & mutila, emendatè & plenè legebantur. Aiebat etiam sibi esse explicationem eorumdem Oraculorum à Sapientibus Chaldæis conscriptam, brevem eam quidem & obscuram, sed mysteriis prægnantem. Erat præterea ei liber de Chaldaïca Theologia, illustratus copiosâ de Chaldæis, Græcis, & Persis dissertatione. Post hujus Comitis mortem, hi libri inventi sunt à *Ficino*; sed ita detriti, ac difficiles erant lectu, ut nihil ex iis elici posset.

Fa-

Faciliùs adducemur, ut credamus hæc Oracula ab homine Græcanicæ Philoſophiæ perito fuiſſe tranſlata, ſi in animum revocemus *Beroſum* Scripta Chaldæorum, de Aſtronomia & Philoſophia, in Græciam intuliſſe; & à *Juliano*, filio, Chaldæo Philoſopho, Theürgica oracula, aliáque ejus Scientiæ arcana Græcis verſibus edita fuiſſe. Sanè ſi hæc quæ nobis ſuperſunt, partem non conſtituunt Chaldaïcæ doctrinæ, quam Græcè ediderat *Beroſus*; veriſimile eſt, vel ex titulo, hîc eſſe nonnulla ex Theürgicis *Juliani* Oraculis, quædam enim ſub eo nomine à *Proclo* laudantur. Ad ea quæ dicit ſibi fuiſſe Comes Mirandulanus, quibus adjectus erat commentarius, & Diſſertatio de Chaldaïca Theologia, quod adtinet; conjicere quis poſſit, ex iis quæ habemus *Plethonis* & *Pſelli*, qui præter Oracula nobis Interpretationem & Compendium Chaldaïcæ Theologiæ exhibent, hauſta eſſe ab eo Scriptore, cujus argumentum & methodum ſimilia, ſed copioſiora deſcribit *Picus*.

Inſcripta porrò hæc ſunt *Oracula*, non fortè metaphoricè duntaxat, ad horum divinam excellentiam deſignandam; ſed etiam quia Oraculi reſponſa exiſtimabantur. *Stephanus* teſtatur (d) μαντεῖον ἔχειν αὐτοὺς παρὰ βαρβάροις, ὡς Δελφοὶ παρ' Ἕλλησι, *oraculum habuiſſe eos, quod apud barbaros fuit, ut Delphenſe apud Græcos.* Hoc inde confirmari poteſt, quòd Platonici reverenter admodum de iis loquuti fuerint; cùm *Proclus* in *Timæum* adſerat Aſſyriam Theologiam à Deo revelatam fuiſſe. Idem alibi, citato, quaſi divino, uno ex hiſce Oraculis, quod de ideis

(d) *De Urb. in voce* Χαλδαῖοι.

agit; inde à Numine Idearum ὑπόστασιν confirmari, Platonicámque doctrinam à Diis ipsis probatam colligit.

Quædam ex hisce Oraculis, quæ temporis injuriam effugerunt, primùm edita sunt Lutetiæ à *Ludovico Tiletano* anno 1563. cum Commentario *Gemisti Plethonis*, & titulo *Magicorum Oraculorum Magorum à Zoroastre oriundorum.* Eadem rursus translata in Latinum sermonem & edita fuere à *Jacobo Marthamo*, cum commentario *Pselli*, ac tandem ab *Opsopæo* Lutetiæ 1607. ad Sibyllinorum Oraculorum calcem.

Verùm *à Francisco Patricio* multùm aucta fuere *ex Proclo*, *Hermia*, *Simplicio*, *Damascio*, *Synesio*, *Olympiodoro*, *Nicephoro & Arnobio*, adeò ut excreverint, prout numerat, ad cccxx versus. Ea præterea, majoris perspicuitatis causâ, ad certa capita redacta, & Latinitate donata emisit, anno 1593.

Posteà Latinè edita sunt ab *Othone Heurnio* an. 1619. inscriptaque *Sincera Oracula Magica Zoroastris Bactrianæ Regis, & Magorum Principis*; sed dum ea nititur stylo expolire, & meliori Latinitate induere quæ genuinè ac sincerè tradiderat *Patricius*, ea inquinavit ac corrupit. Temerè præterea continuam orationem ex hisce fragmentis, inter se nequaquam connexis, & apud varios Scriptores sparsis, efficere studuit.

Patricius sanè non exiguo labore hæc collegit, sed modorum in versibus minorem rationem habuit; imò & interdum verba ipsa negligentiùs exscripsit. Nec ulla certa via est, quâ quæ omisit suppleri queant, qualis esset comparatio eorum cum Scriptoribus, ex quibus hausta sunt;

nam

nam neque omnes exſtant, neque ubique, ut tamen profitetur, nomina eorum addidit, ex quibus petita fragmenta, exceptis iis quæ initio occurrunt. Quidquid id eſt, ea hîc, ex ejus Editione, quæ omnium perfectiſſima eſt, unà cum additamentis quæ alibi nobis occurrerunt, & conjecturis quibus quædam deficientia ſuppleantur, proferemus.

Quamvis autem plurima ex hiſce Oraculis ita ſint abrupta & obſcura, ut primo intuitu riſu potiùs quàm æſtimatione aliquâ digna videantur; attamen qui in animum revocabit totidem ex iis quæ à *Plethone* & *Pſello* explicata ſunt, ſine his explicationibus, non minùs ridicula viſum iri; ſed explicata Chaldæorum eruditionem retegere ac recludere; is facilè ſibi perſuaderi patietur etiam reliqua omnia (ne obſcuriſſimis quidem exceptis) ejuſdem eſſe generis, adeóque non debuiſſe potiùs quàm ullum ex ceteris omitti.

[Hactenus *Stanleius*. (*) Nos verò quæ emendatu facilia, & manifeſta erant, aut alibi emendatiùs edita, correximus; dein verſionem ipſam Latinam variis in locis interpolavimus, ubi neceſſarium viſum eſt; licèt operoſam neceſſariarum mutationum rationem reddendam nobis arbitrati non ſimus.]

(*) *Verba Interpretis.*

ΤΑ ΤΟΥ ΖΩΡΟΑΣΤΡΟΥ ΛΟΓΙΑ.

α. Μονὰς, Δυὰς, καὶ Τριάς.

Psell. Ὅπου πατρικὴ Μονάς ἐστι.
Dam. Ταναή ἐστι Μονὰς ἣ δύο γεννᾷ.
Proc. Dam. Δυὰς γὰρ παρὰ τῷδε κάθηται, καὶ νοεραῖς ἀστράπτει τομαῖς,
Καὶ τὸ κυβερνᾷν τὰ πάντα, καὶ τάττειν ἕκαστον οὐ ταχθέν.
5 Dam. Πάντι γὰρ ἐν κόσμῳ λάμπει Τριὰς, ἧς Μονάς ἀρχή.
Ἀρχὴ πάσης τμήσεως ἥδε ἡ τάξις.
Proc. Εἰς τρία γὰρ Νοῦς εἶπε Πατρὸς τέμνεσθαι ἅπαντα.
Οὗ τὸ θέλειν κατένευσε, καὶ ἤδη πάντα ἐτέτμητο.
Εἰς τρία γὰρ εἶπε Νοῦς Πατρὸς ἀϊδίου.
10 Νῷ πάντα κυβερνῶν.
Dam. Καὶ ἐφάνησαν ἐν αὐτῇ ἥτ' ἀρετὴ καὶ ἡ σοφία,
Καὶ ἡ πολύφρων ἀτρέκεια.
Ἐκ τῶνδε ῥεῖ Τριάδος δέμας πρὸ τῆς οὔσης,
Οὐ πρώτης, ἀλλ' οὗ τὰ μετρεῖται.
15 Ἀρχαῖς γὰρ τρισὶ ταῖσδε λάβοις δουλεύειν ἅπαντα.
Ἱερὸς πρῶτος δρόμος, ἐν δ' ἄρα μέσσῳ
Ἠέριος, τρίτος ἄλλος, ὃς ἐν πυρὶ τὴν χθόνα θάλπει.
Καὶ πηγὴ πηγῶν, καὶ πηγῶν ἁπασῶν
Μήτρα συνέχουσα τὰ πάντα.
20 Proc. Ἔνθεν ἄδην θρώσκει γένεσις πολυποικίλου ὕλης.
Ἔνθεν συρόμενος πρηστὴρ ἀμυδροῦ πυρὸς ἄνθος
Κόσμων ἐνθρώσκων κοιλώμασι. Πάντα γὰρ ἔνθεν
Ἄρχεται εἰς τὸ κάτω τείνειν ἀκτῖνας ἀγητάς.

ORACULA ZOROASTRIS.

1. Unum, duo, & tria Principia.

UBi paterna Unitas est.
Porrecta est Unitas quæ duo generat.
Dyas enim apud hanc sedet & intellectualibus fulgurat sectionibus.
Et gubernare omnia, & ordinare unumquodque non ordinatum.
Toto enim in mundo lucet Trinitas, cujus Unitas initium est. 5
Principium omnis sectionis hic est ordo.
In tria enim Mens Patris dixit secari omnia.
Cujus voluntas annuit, & jam omnia secta fuere,
In tria enim dixit Mens Patris æterni.
Mente omnia gubernans. 10
Et apparuerunt in ipsa Virtus & Sapientia.
Et multiscia Veritas.
Ex hisce fluit corpus Trinitatis priusquàm esset,
Non primæ, sed cujus quæ mensurantur.
Principiis enim tribus hisce capias servire omnia. 15
Sacrum primum curriculum, certè in medio
Aerius, tertius alius, qui in igne terram fovet.
Et fons fontium & fontium omnium
Matrix continens omnia.
Inde affatim exsilit origo variæ materiæ. 20
Inde tractus prester obscurat florem ignis,
Insiliens cavitatibus Mundorum, omnia enim inde.
Incipit deorsum tendere radios admirandos.

β'. Πατὴρ, καὶ Νοῦς.

Psel. Ἑαυτὸν ὁ Πατὴρ ἥρπασεν,
25 Οὐ δ' ἐν ἑῇ δυνάμει νοερᾷ κλείσας ἴδιον πῦρ.
Οὐ γὰρ ἀπὸ πατρικῆς ἀρχῆς ἀτελές τι τροχάζει.
Πάντα γὰρ ἐξετέλεσσε Πατὴρ, καὶ Νῷ παρέδωκε
Δευτέρῳ, ὃν πρῶτον κληΐζεται ἔθνεα ἀνδρῶν.
Psel. Εἰσὶ πάντα πυρὸς ἑνὸς ἐκγεγαῶτα.
30 Proc. Πατρογενὲς φάος. Πολὺ γὰρ μόνος
Ἐκ Πατρὸς ἀλκῆς δρεψάμενος νόου ἄνθος.
Ἔργα νοήσας γὰρ πατρικὸς Νόος αὐτογένεθλος
Πᾶσιν ἐνέσπειρεν δεσμὸν πυριβριθῆ ἔρωτος,
Ὄφρα τὰ πάντα μένῃ χρόνον εἰς ἀπέραντον ἐρῶντα.
35 Μήτε πᾶσι τὰ Πατρὸς νοερῶς ὑφασμένα φέγγει.
Ὡς ἐν ἔρωτι μένῃ κόσμου στοιχεῖα μένοντα.
Ἐπεὶ τῷ νοεῖν πατρικὸν Νοῦν ἐνδιδόναι
Πάσαις πηγαῖς τε καὶ ἀρχαῖς.
Ἔστι γὰρ πέρας τοῦ πατρικοῦ βυθοῦ, καὶ πηγὴ τῶν νοερῶν.
40 Μηδὲ προῆλθεν, ἀλλ' ἔμενεν ἐν τῷ πατρικῷ βυθῷ,
Καὶ ἐν τῇ ἀδύτῳ κατὰ τὴν θεοθρέμμονα σιγήν.
Οὐ γὰρ εἰς ὕλην πῦρ ἐπέκεινα τὸ πρῶτον
Ἑὴν δύναμιν κατακλείει ἔργοις, ἀλλὰ Νόῳ.
Σύμβολα γὰρ πατρικὸς Νόος ἔσπειρεν κατὰ κόσμον,
45 Ὃς τὰ νοητὰ νοεῖ καὶ ἄφραστα καλλωπίζει.
Ὁλοφυὴς μερισμὸς, καὶ ἀμέριστος.
Νῷ μὲν κατέχει τὰ νοητὰ, αἴσθησιν δ' ἐπάγει κόσμοις.
Νῷ μὲν κατέχει τὰ νοητὰ, ψυχὴν δ' ἐπάγει κόσμοις.

II. Pater & Mens.

Seipsum rapuit Pater,
Neque in sua potentia intellectuali clauso igne proprio. 25
Neque enim à paterno Principio imperfectum quidquam
rotatur.
Cuncta enim perfecit Pater, & Menti tradidit
Secundæ, quam primam vocant gentes hominum.
Sunt omnia ab uno igne progenita.
Patre genita lux. Multum enim solus 30
E Patris robore decerpsit mentis florem.
Opera intelligens enim paterna Mens à se genita.
Omnibus inseminavit vinculum igne gravis amoris,
Ut omnia maneant in infinitum tempus amantia.
Neque omnibus Patris contexta intellectualiter monstrant; 35
Ut in amore maneant mundi elementa manentia.
Potest intelligendo paternam Mentem indere
Omnibus Fontibus & Principiis.
Est enim terminus paternæ profunditatis, & fons intel-
lectualium.
Neque progressus est, sed mansit in paterno profundo, 40
Et in Adyto, juxta à Deo nutritum silentium.
Neque enim in materiam, ignis, qui trans primum est,
Suam potentiam includit operibus, sed Mente.
Symbola enim paterna Mens sevit per Mundum,
Qui intelligibilia intelligit, & ineffabilia exornat.
Integra partitio & impartibilis.
Mente quidem continet intelligibilia, sensum verò addit
Mundis.
Mente quidem continet intelligibilia, animam verò addit
Mundis.

III. Mens,

γ΄. Νοῦς, Νοητὰ, καὶ Νοερά.

Dam. ΚΑὶ τοῦ ἑνὸς ΝΟΥ τοῦ νοητοῦ.
50 Proc. Οὐ γὰρ ἄνευ Νόος ἐστὶ νοητοῦ, οὐ χωρὶς ὑπάρχει.
Τὰ μὲν ἐστὶ νοερὰ καὶ νοητὰ, ὅσα νοοῦντα νοεῖται.
Τροφὴ δὲ τῷ νοοῦντι τὸ νοητόν.
Μάνθανε τὸ νοητὸν, ἐπεὶ νόου ἔξω ὑπάρχει.
Καὶ τοῦ Νοῦ ὃς τὸν ἐμπύριον κόσμον ἄγει.
55 Νοῦ γὰρ Νοῦς ἐστιν ὁ κόσμου τεχνίτης πυρίου.
Οἱ τὸν ὑπερκόσμιον πατρικὸν βυθὸν ἴστε νοοῦντες.
Ἡ νοητὴ πάσης τμήσεως ἀρχή.
Ἔστι γάρ τι νοητὸν, ὃ χρή σε νοεῖν νόου ἄνθει.
Dam. Ἢν γὰρ ἐπεγκλίνῃς, ὡς Νοῦν κἀκεῖνο νοήσῃς,
60 Ὥς τι νοῶν οὐ κεῖνο νοήσεις.
Ἔστι γὰρ ἀλκῆς
Ἀμφιφαοῦς δύναμις νοεραῖς στράπτουσα τομαῖσι.
Οὐ δὴ χρὴ σφοδρότητι νοεῖν τὸ νοητὸν ἐκεῖνο,
Ἀλλὰ νόου ταναοῦ ταναῇ φλογὶ πάντα μετρούσῃ.
65 Πλὴν τὸ νοητὸν ἐκεῖνο. Χρεὼ δὴ τοῦτο νοῆσαι.
Ἢν γὰρ ἐπεγκλίνῃς σὸν νοῦν κἀκεῖνο νοήσεις
Οὐκ ἀτενῶς.
Ἀλλ' ἁγνὸν ἐπίστροφον ὄμμα φέροντα
Σῆς ψυχῆς τεῖναι κενεὸν νόον, εἰς τὸ νοητὸν,
70 Ὄφρα μάθῃς τὸ νοητόν.
Ἐπεὶ ἔξω νόου ὑπάρχει.
Τὸν δὲ νοεῖ πᾶς νοῦς θεὸν,
Οὐ γὰρ ἄνευ νόος ἐστὶ νοητοῦ, καὶ τὸ νοητὸν
Οὐ νοῦ χωρὶς ὑπάρχει.
75 Τοῖς δὲ πυρὸς νοεροῦ νοεροῖς πρηστῆρσιν ἅπαντα
Εἴκαθε δουλεύοντα, Πατρὸς πειθηνίδι βουλῇ.
Καὶ τὸ νοεῖν αἰεί τε μένειν ἀόκνῳ στροφάλιγγι.
Πηγάς τε καὶ ἀρχὰς δινεῖν, αἰεί τε μένειν ἀόκνῳ στροφάλιγγι.
Ἀλλὰ δ' ὄνομα σεμνὸν ἀκοιμήτῳ στροφάλιγγι.

III. Mens, Intelligibilia & Intellectualia.

Et unius Mentis intelligibilis.
Non enim sine intelligibili Mens est, non est seorsim. 50
Hæc quidem sunt intelligibilia & intellectualia, quæcumque intelligentia intelliguntur.
Intelligenti alimentum est intelligibile.
Disce intelligibile quoniam extra Mentem exsistit.
Et Mentis quæ Empyreum mundum agit.
Mentis enim Mens est ignei mundi artifex. 55
Qui supermundanum paternum profundum scitis intelligentes.
Intelligibilis omnis sectionis princeps est.
Est enim aliquid intelligibile, quod oportet te intelligere flore mentis.
Si enim inclines ut mentem & illud intellexeris, 60
Ut aliquid intelligens non illud intelliges.
Est enim roboris (nibus.
Circumquaq; lucidi potentia intellectualibus fulgens sectio-
Non sanè oportet vehementiâ intelligere intelligibile illud,
Sed mentis amplâ flammâ, omnia metiente,
Excepto intelligibili illo. Opus est sanè hoc intelligere, 65
Nam si inclinaveris mentem tuam, etiam illud intelliges
Non intentè.
Sed purum, conversibilem oculum, ferentem
Animæ tuæ, tendere vacuam mentem in intelligibile,
Ut cognoscas intelligibile. 70
Quoniam est extra mentem
Deum hunc intelligit omnis mens,
Non enim mens est sine intelligibili, & intelligibile
Seorsim à mente non est.
Ignis intellectualis intellectualibus Presteribus omnia 75
Cedunt servientia, Patris persuasorio consilio.
Et intelligere, semperque manere impigrâ vertigine.
Fontes & Principia movere, semperque manere impigrâ vertigine.
Sed nomen venerandum insomni vertigini.

Mun-

80 Κόσμους ἐνθρώσκων, κραιπνὴν διὰ Πατρὸς ἐνιπήν.
Ὑπὸ δύο νόων ἡ ζωογόνος πηγὴ περιέχεται ψυχῶν.
Καὶ ὁ ποιητὴς, ὃς αὐτουργῶν τεκτήνατο τὸν κόσμον.
Ὃς ἐκ Νόου ἔκθορε πρῶτος
Ἑσσάμενος πυρὶ πῦρ, συνδέσμων ὄφρα κεράσῃ
85 Πηγαίους κρατῆρας, ἑοῦ πυρὸς ἄνθος ἐπίσχων.
Νοεραῖς ἀστράπτει τομαῖς, ἔρωτος δ' ἐνέπλησε τὰ πάντα.
Τὰ ἀτύπωτα τυποῦσα.
Σμήνεσιν ἐοικυῖαι φέρονται, ῥηγνύμεναι
Κόσμου περὶ σώματα.
90 Ἃ Νοῦς λέγει, τῷ νοεῖν δήπου λέγει.
Ἡ μὲν γὰρ Δύναμις σὺν ἐκείνοις, Νοῦς δ' ἀπ' ἐκείνου.

δ'. Ἴυγγες, Ἰδέαι, Ἀρχαί.

Πολλαὶ μὲν αἵδε ἐπεμβαίνουσι φαεινοῖς κόσμοις
Ἐνθρώσκουσαι καὶ ἐν αἷς ἀκρότητες ἔασι τρεῖς.
Ὑπόκειται αὐταῖς ἀρχικὸς αὐλών.
95 Ἀρχαὶ αἳ Πατρὸς ἔργα νοήσασαι νοητὰ
Αἰσθητοῖς ἔργοις καὶ σώμασιν ἀμφεκάλυψεν.
Διαπόρθμιοι ἑστῶτες φᾶναι τῷ Πατρὶ καὶ τῇ ὕλῃ.
Καὶ τὰ ἐμφανῆ μιμήματα τῶν ἀφανῶν ἐργαζόμενοι.
Καὶ τ' ἀφανῆ εἰς τὴν ἐμφανῆ κοσμοποιΐαν ἐγγράφοντες.
100 Νοῦς Πατρὸς ἐρροίζησε νοήσας ἀκμῆτι βουλῇ
Παμμόρφους ἰδέας, πηγῆς δ' ἀπὸ μιᾶς ἀποπτᾶσαι
Ἐξέθορον· πατρόθεν γὰρ ἔην βουλή τε τέλος τε.
Δι' ὧν συνάπτεται τῷ Πατρὶ, ἄλλην κατ' ἄλλην
Ζωὴν ἀπὸ μεριζομένων ὀχετῶν.
105 Ἀλλ' ἐμερίσθησαν, νοερῷ πυρὶ μοιρηθεῖσαι,
Εἰς ἄλλας νοεράς, κόσμῳ γὰρ ἄναξ πολυμόρφῳ
Προὔθηκεν νοερὸν τύπον ἄφθιτον, οὐ κατὰ κόσμον.
Ἴχνος ἐπειγόμενος μορφῆς καθ' ἃ κόσμος ἐφάνθη,

Παν-

Mundus insiliens celeres ob minas Patris. 82
Sub duabus mentibus vivigenius fons continetur animarum.
Et Opifex qui ipse agens mundum fabricatus est.
Qui ex Mente exsilivit primus.
Indutus igne ignem, vinculorum ut temperet
Fontanos Crateres, sui ignis florem cohibens. 85
Intellectualibus fulget sectionibus, amore verò implevit omnia.
Infigurata figurari.
Examinibus similes feruntur, perrumpentes
Per mundi corpora.
Quæ Mens dicit, intelligendo sanè dicit. 90
Potentia quidem cum illis, Mens verò ab illo.

IV. Iynges, Ideæ, Principia.

Multa quidem hæ scandunt lucidos mundos:
Insilientes, & in quibus summitates sunt tres.
Subjectum illis est principale pratum.
Principia, quæ intelligunt Patris opera intelligibilia. 95
Sensilibus operibus, & corporibus circumdedit.
Transvectrices stantes dicere Patri & materiæ.
Et manifesta imitamina non apparentium facientes.
Et latentia in manifestam mundi generationem inscribentes,
Mens Patris striduit, intelligens, indefesso consilio, 100
Omniformes ideas, fonte verò ab uno evolantes.
Exsilierunt; à Patre enim erat & consilium & finis.
Per quæ conjunguntur Patri, per aliam atque aliam
Vitam, à divisis canalibus.
Sed divisæ sunt, intellectualem ignem sorte nactæ, 105
In alias intellectuales; mundo enim Rex multiformi
Proposuit intellectualem typum incorruptibilem, non ordine
Vestigium properans formæ, prout mundus apparuit

Om-

Παντοίαις ἰδέαις κεχαρισμένος, ὧν μία πηγή,
Ἐξ ἧς ῥοιζοῦνται μεμερισμέναι ἄλλαι,
110 Ἄπλατοι, ῥηγνύμεναι, κόσμου περὶ σώματα·
Αἳ περὶ κόλπους σμερδαλέους, σμήνεσσιν ἐοικυῖαι,
Φορέονται τραποῦσαι, περί τ' ἀμφὶ ἄλλυδις ἄλλῃ.
Ἔννοιαι νοεραὶ πηγῆς πατρικῆς ἄπο,
Πολὺ δρεπτόμεναι πυρὸς ἄνθος
115 Ἀκοιμήτου Χρόνου. ἀκμὴ ἀρχεγόνου ἰδέας
Πρώτη Πατρὸς ἔβλυσε· τῆσδε αὐτοθαλὴς πηγή·
Νοούμεναι Ἴυγγες πατρόθεν νοέουσι καὶ αὐταὶ
Βουλαῖς ἀφθέγκτοισι κινούμεναι ὥστε νοῆσαι.

έ. Ἑκάτη, Συνοχεῖς καὶ Τελετάρχαι.

Ἐξ αὐτοῦ γὰρ πάντες ἐκθρώσκουσι
120 Ἀμείλικτοί τε κεραυνοί, καὶ πρηστηροδόχοι κόλποι
Παμφεγγέος ἀλκῆς πατρογενοῦς Ἑκάτης.
Καὶ ὑπεζωκὸς πυρὸς ἄνθος, ἠδὲ κραταιὸν
Πνεῦμα πόλων πυρίων ἐπέκεινα·
Φρουρεῖν αὖ πρηστῆρσιν ἑοῖς ἀκρότησιν ἔδωκεν,
125 Ἐγκεράσας ἀλκῆς ἴδιον μένος ἐν Συνοχεῦσιν,
Ὅπως ἔχῃ κόσμος νοεροὺς ἀνοχῆας ἀκαμπεῖς.
Ὅτι ἐργάτης, ὅτι ἐκδότης ἐστὶ πυρὸς ζωηφόρου.
Ὅτι καὶ ζωογόνον πληροῖ τῆς Ἑκάτης κόλπον.
Καὶ ἐπιρρεῖ τοῖς Συνοχεῦσιν ἀλκὴν ζώδωρον πυρὸς
130 Μέγα δυναμένοιο.
Ἀλλὰ καὶ φρουροὶ τῶν ἔργων εἰσὶ τοῦ Πατρός.
Ἀφομοιοῖ γὰρ ἑαυτόν, ἐκεῖνος ἐπειγόμενος
Τὸν τύπον περιβάλλεσθαι τῶν εἰδώλων.
Οἱ Τελετάρχαι συνειλήπτονται τοῖς Συνοχεῦσι.
135 Τοῖς δὲ πυρὸς νοεροῦ νοεροῖς πρηστῆρσιν ἅπαντα
Εἴκαθε δουλεύοντα.
Ἀλλὰ καὶ ὑλαίοις ὅσα δουλεύει Συνοχεῦσι.
Ἑσσαμένου πάντευχον ἀλκὴν φωτὸς κελάδοντος.
Ἀλκῇ τριγλώχινι νόον, ψυχήν θ' ὁπλίσσαντα.
140 Παντοίην σύνθημα βάλλειν φρενί.

Μηδ'

Omnigenis ideis donatus, quarum unus fons.
Ex quo strident divisæ aliæ,
Immensæ, perrumpentes circa mundi corpora. 110
Quæ per terribiles sinus, examinibus similes
Feruntur conversæ, circumquaque autem alibi aliæ,
Conceptiones intellectuales à paterno fonte,
Multum decerpentes ignis florem
Insomnis temporis. Vigor principigeniæ ideæ 115
Primus Patris scaturiit; hujus autem per se florens fons.
Intellecta Ideæ à Patre intelligunt & ipsæ,
Consiliis ineffabilibus motæ ut intelligentes.

V. Hecate, Synoches & Teletarchæ.

Ex ipso enim omnia exsiliunt
Implacabilia fulmina, & presterum capaces sinus. 120
Lucidi vigoris patrogeniæ Hecates.
Et Hypezocus (succinctus) *ignis flos, & fortis*
Spiritus Polos trans igneos.
Custodiendas presteribus suis summitates dedit.
Immiscens vigoris propriam vim in Synochibus, 125
Quò mundus habeat intellectuales sustentatores inflexos.
Quia operatrix, quia largitrix est ignis vitam ferentis.
Quia vitam ferentem implet Hecatæ sinum,
Et influit Synochibus vigorem, qui vitam dat, ignis
Magna efficere *valentis* 130
Sed & custodes operum sunt Patris.
Adsimilat enim seipsum, ille urgens
Formam induere Idolorum.
Teletarchæ comprehensi sunt cum Synochibus.
His ignis intellectualis intellectualibus Presteribus omnia 135
Cedunt servientia.
Sed & quæcumque materialibus serviunt Synochibus.
Induti armatum vigorem luminis resonantis.
Vigore trisulco mentem, animámque armantem.
Varium Synthema injicere animo. 140

Neque

Μηδ' ἐπιφοιτᾶν ἐμπυρίοις αὐοράδην ὀχετοῖς,
Ἀλλὰ στιβαρηδόν.
Οἱ δὲ τὰ ἄτομα καὶ αἰσθητὰ δημιουργοῦντι,
Καὶ σωματοειδῆ καὶ κατατεταγμένα εἰς ὕλην.

ϛʹ. Ψυχή, Φύσις.

145 Ὅτι ψυχὴ πῦρ δυνάμει Πατρὸς οὖσα φαεινόν,
Ἀθάνατός τε μένει καὶ ζωῆς δεσπότις ἐστί.
Καὶ ἴσχει κόσμου πολλὰ πληρώματα κόλπων.
Νοῦ γὰρ μίμημα πέλει, τὸ δὲ τεχθὲν ἔχει τι σώ-
ματος,
Μιγνυμένων δ' ὀχετῶν πυρὸς ἀφθίτου ἔργα τελοῦσα,
150 Μετὰ δὲ πατρικὰς διανοίας, ψυχή, ἐγὼ ναίω,
Θερμή, ψυχοῦσα τὰ πάντα, κατέθετο γὰρ
Νοῦν μὲν ἐνὶ ψυχῇ, ψυχὴν δ' ἐνὶ σώματι ἀργῷ
Ἡμέων ἐγκατέθηκε Πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.
Ἄρδην ἐμψυχοῦσα φάος, πῦρ, αἰθέρα, κόσμους.
155 Συνυφίσταται γὰρ τὰ φυσικὰ ἔργα τῷ νοερῷ φέγγει
Τοῦ Πατρός. Ψυχὴ γὰρ ἡ κοσμήσασα τὸν μέγαν
Οὐρανόν, καὶ κοσμοῦσα μετὰ τοῦ Πατρός.
Κέρατα δὲ καὶ αὐτῆς ἐστήρικται ἄνω.
Νώτοις δ' ἀμφὶ θεᾶς φύσις ἄπλετος ἠώρηται.
160 Ἀρχεῖ δ' αὖ φύσις ἀκαμάτη κόσμων τε καὶ ἔργων,
Οὐρανὸς ὄφρα θέει δρόμον ἀΐδιον κατασύρων,
Καὶ ταχὺς ἠέλιος περὶ κέντρον ὅπως ἔθος ἔλθῃ.
Μὴ φύσιν ἐμβλέψεις, εἱμαρμένον οὔνομα τῆσδε.

ζʹ. Κόσμος.

Ὁ ποιητὴς ὃς αὐτουργῶν τεκτήνατο τὸν κόσμον.
165 Καί τις πυρὸς ὄγκος ἦν ἕτερος· τάδε πάντα
Αὐτουργῶν, ἵνα σῶμα τὸ κοσμικὸν ἐκτελοπωθῇ.
Κόσμος ἵν' ἔκδηλος, καὶ μὴ φαίνηται ὑμενώδης.

Τὸν

Neque supervenire empyreis canalibus sparsim,
Sed collectim.
Hi verò individua & sensibilia efficiunt,
Et formâ corporeâ & depressâ in materiam.

VI. Anima, & Natura.

Quod mens exsistens ignis splendens, vi Patris 14
Immortalis manet & vitæ domina est.
Et tenet mundi multas plenitudines sinuum
Mentis enim imitamen est, fabricatum verò habet quid corporis.
Mistis verò canalibus ignis incorruptibilis opera efficiens,
Post verò paternas conceptiones, anima, ego habito, 150
Calida, animans omnia, reposuit enim
Mentem in anima, animam verò in corpore inerti
Nostrûm imposuit Pater hominúmque, Deorúmque.
Affatim animans lucem, ignem, æthera, mundos.
Coexsistunt enim naturalia opera intellectuali splendori 155
Patris. Anima enim est quæ exornavit magnum
Cœlum, & quæ ornat simul cum Patre.
Cornua & ipsius firmata sunt sursum.
Humeros verò circum natura immensa Deæ attollitur.
Præest natura indefessa mundis & operibus, 160
Cœlum ut currat cursum æternum trahens,
Et celer Sol circa centrum ut adsuetus veniat.
Ne inspicias naturam, fatale ejus nomen est.

VII. Mundus.

Opifex qui per se operans fabricatus est Mundum.
Etiam altera quædam moles ignis erat. Hæc omnia 165
Per se efficiens, ut corpus mundanum absolveretur,
Mundus ut manifestus fiat, nec videatur membranaceus,
Totum

Τὸν ὅλον κόσμον ἐκ πυρὸς, καὶ ὕδατος, καὶ γῆς,
Καὶ παντοτρόφου αἰθέρος.
170 Τ᾽ ἄρρητα καὶ τὰ ῥητὰ συνθήματα τοῦ κόσμου.
Ἄλλην καθ᾽ ἄλλην ζώνην, ἀπὸ μεριζομένων ὀχετῶν.
Ἄνωθεν διήκοντος ἐπὶ τὸ κατ᾽ ἀντικρὺ
Διὰ τοῦ κέντρου τῆς γῆς, καὶ πέμπτον μέσον, ἄλλον.
Πυρίοχον, ἔνθα κάτεισι μέχρι ὑλαίων ὀχετῶν.
175 Ζωοφόρον πῦρ.
Κέντρῳ ἐπισπέρχων ἑαυτὸν φωτὸς κελάδοντος.
Πηγαῖον ἄλλον ὃς τὸν ἐμπύριον κόσμον ἄγει.
Κέντρον ἀφ᾽ οὗ πᾶσαι μέχρις ἂν τυχὸν ἴσαι ἔασι.
Σύμβολα γὰρ πατρικὸς Νόος ἔσπειρεν κατὰ κόσμον.
180 Μέσον τῶν πατέρων ἑκάτης κέντρον φορεῖται.
Νοῦ γὰρ μίμημα πέλει. τὸ δὲ τεχθὲν ἔχει τι σώματος.

η. Οὐρανός.

Ἐπειδὴ γὰρ ἐξώγκωσε Πατὴρ στερεώματα κόσμων.
Τὸν οὐρανὸν κυρτῷ σχήματι περικλείσας.
Πῆξε δὲ πολὺν ὅμιλον ἀστέρων ἀπλανῶν,
185 Ζώων δὲ πλανωμένων ὑφέστηκεν ἑπτάδα.
Γῆν δ᾽ ἐν μέσῳ τιθεὶς, ὕδωρ δ᾽ ἐν γαίας κόλποις,
Ἠέρα δ᾽ ἄνωθεν τούτων.
Πῆξε δὲ καὶ πολὺν ὅμιλον ἀστέρων ἀπλανῶν,
Μὴ τάσει ἐπιπόνῳ πονηρᾷ.
190 Πήξει δὲ πλάνην οὐκ ἐχούσῃ φέρεσθαι.
Ἔπηξε δὲ καὶ πολὺν ὅμιλον ἀστέρων ἀπλανῶν,
Τὸ πῦρ πρὸς τὸ πῦρ ἀναγκάσας.
Πήξει πλάνην οὐκ ἐχούσῃ φέρεσθαι.
Ἓξ αὐτοὺς ὑπέστησεν, ἕβδομον ἠελίου
195 Μεσεμβολήσας πῦρ.
Τὸ ἄτακτον αὐτῶν εὐτάκτοις ἀνακρεμάσας ζώναις.
Τίκτει γὰρ ἡ θεὰ, ἠέλιόν τε μέγαν καὶ λαμπρὰν σελήνην.
Αἰθὴρ, ἥλιε, πνεῦμα σελήνης, ἀέρος ἀγοί,

Ἡλιο-

Totum mundum ex igne & aqua & terra
Et omni-alente aëre.
Arcana & ea qua proferuntur mundi Synthemata. 170
Aliam juxta aliam vitam ex divisis canalibus.
Desuper permeantis in oppositum
Per centrum terræ & quintum medium, alium
Igneum; ubi descendit usque ad materiales canales
Vitam ferens ignis. 175
Stimulo incitans seipsum lumine resonante.
Fontanum alium, qui Empyreum mundum agit.
Centrum à quo omnes, usque quo fortè æquales fuerint.
Symbola enim paterna Mens seminavit per mundum.
Medium inter Patres cujusque centrum fertur. 180
Mentis enim imitamen est, quod verò fabrefactum habet aliquid corporis.

VIII. Cœlum.

Septẽ enim in moles firmavit Pater firmamenta Mundorum,
Cœlum rotundâ figurâ circumcludens.
Finxit multum cœtum astrorum non errantium,
Animalium verò errãtium cõstituit septenarium numerum. 185
Terram in medio ponens; aquam verò in telluris sinibus;
Atque aërem supra hæc.
Finxit multum cœtum astrorum non errantium,
Non tensione laboriosâ malâ;
Sed fixione errorem non habente, ut feratur. 190
Finxitque multum cœtum astrorum non errantium,
Ignem ad ignem cogens,
Fixione errorem non habente, ut feratur.
Sex eos constituit, septimum Solis
Medium jaculatus ignem. 195
Quod inordinatum in eis bene ordinatis suspendens Zonis.
Parit enim Dea Solem magnum, & splendidam Lunam.
Æther, Sol, spiritus Lunæ, Aëris ductores,

Ἡλιακῶν τε κύκλων, καὶ μηναίων κναχησμῶν,
200 Κόλπων τε ἠερίων.
Αἴθρης μέλος, ἠελίου τε καὶ μήνης ὀχετῶν, ἠδὲ τε ἠέρος.
Καὶ πλατεὺς αἴθηρ, μηναῖός τε δρόμος, καὶ πόλος ἠελίοιο.
Συλλέγει αὐτὸν, λαμβάνουσα αἴθρης μέλος,
Ἠελίου τε, Σελήνης τε καὶ ὅσα ἠέρι συνέχονται.
205 Πῦρ πυρὸς ἐξοχέτευμα, καὶ πυρὸς ταμίας.
Χαίτῃ γὰρ εἰς ὀξὺ πεφυκέναι φωτὶ βλέπονται.
Ἔνθα Κρόνος.
Ἥλιος πάρεδρος ἐπισκοπέων πόλον ἁγνόν.
Αἰθέριός τε δρόμος, καὶ μήνης ἄπλετος ὁρμή.
210 Ἠέριοί τε ῥοαί.
Ἠέλιόν τε μέγαν καὶ λαμπρὰν σελήνην.

θ'. Χρόνος.

Θεὸν ἐγκόσμιον, αἰώνιον, ἀπέραντον,
Νέον καὶ πρεσβύτην, ἑλικοειδῆ,
Καὶ πηγαῖον ἄλλον, ὃς τὸν ἐμπύριον κόσμον ἄγει.

ι'. Ψυχὴ, Σῶμα, Ἄνθρωπος.

215 Χρή σε σπεύδειν πρὸς τὸ φάος καὶ Πατρὸς αὐγάς,
Ἔνθεν ἐπέμφθη σοι ψυχὴ, πολὺν ἑσσαμένη νοῦν.
Ταῦτα Πατὴρ ἐνόησε, βροτὸς δ' οἱ ἐψύχωτο.
Σύμβολα γὰρ πατρικὸς νόος ἔσπειρε ταῖς ψυχαῖς
Ἔρωτι βαθεῖ ἀναπλήσας τὴν ψυχήν.
220 Κατέθετο γὰρ νοῦν ἐν ψυχῇ, ἐν σώματι δὲ
Ὑμέας ἐγκατέθηκε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.
Ἀσώματα μὲν ἐστι τὰ θεῖα πάντα,
Σώματα δ' ἐν αὐτοῖς ὑμῶν ἕνεκεν ἐνδέδεται.
Μὴ δυναμένων κρατεῖν ἀσωμάτους τῶν σωματικῶν,
225 Διὰ τὴν σωματικὴν, εἰς ἣν ἐνεκεντρίσθητε φύσιν.
Ἐν δὲ θεοὶ κεῖνται πυρσοὺς ἕλκουσαι ἀκμαίους,

Ἐκ

Solariúmque circulorum, & Lunarium strepituum,
Sinuúmque aëreorum, 200
Ætheris cantus, Solísque & Lunæ canalium &
Aëris.
Et latus aër Lunarísque cursus, & polus Solis.
Colligit illud, accipiens ætheris cantum,
Solísque, Lunaque & quæcumque Aëre continentur.
Ignis derivatio ignis, & ignis penu. 205
Crines enim in acutum nato lumini conspiciuntur,
Ubi Saturnus.
Sol adsessor intuens polum purum.
Æthereúsque cursus & Lunæ ingens impetus,
Æthereique fluxus. 210
Magnúmque Solem & splendidam Lunam.

IX. Tempus.

Deum qui est in mundo, æternum, infinitum,
Juvenem & Senem, spiræ similem,
Et fontanum alium, qui Empyreum mundum agit.

X. Anima, Corpus, Homo.

Oportet te festinare ad lucem, & Patris radios, 215
Unde missa est tibi anima multam induta mentem.
Hæc Pater cogitavit, mortalísque ei animatus.
Symbola enim paterna Mens seminavit in animabus,
Amore profundo replens animam.
Reposuit enim mentem in anima, in corpore verò 220
Vos deposuit Pater hominúmque & Deorum.
Incorporea quidem sunt divina omnia,
Corpora verò in illis vestri causâ sunt alligata,
Cùm non possent corpora continere incorporeos,
Ob corpoream in quam concentrati estis, naturam. 225
In Deo jacent faces trahentes validas.

Ἐκ πατρόθεν κατιόντες, ἀφ' ὧν ψυχὴ καλιόντων
Ἐμπυρίων δρέπεται καρπῶν ψυχότροφον ἄνθος.
Δὴ καὶ νοήσασαι τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς
230 Μοίρης εἱμαρμένης τὸ πτερὸν φεύγουσιν ἀναιδές.
Κἂν γὰρ τήνδε ψυχὴν ἴδῃς ἀποκαταστᾶσαν,
Ἀλλ' ἄλλην ἐνίησι Πατὴρ ἐναρίθμιον εἶναι.
Ἡ μάλα δὴ κεῖναι γε μακαρίζονται ἔξοχα πασέων
Ψυχάων ποτὶ γαῖαν ἀπ' οὐρανόθεν προχέονται.
235 Κεῖναι ὄλβιαί τε, καὶ οὐ φατὰ νήματ' ἔχουσαι,
Ὅσσαι ἀπ' αἰγλήεντος, ἄναξ, σέθεν ἠδὲ καὶ αὐτοῦ
Ἐκ Διὸς ἐξεγένοντο, Μίτου κραταιῆς ὑπ' ἀνάγκης.
Ἡγείσθω ψυχῆς βάθος ἄμβροτον, ὄμματα δ' ἄρδην
Πάντα ἐκπέτασον ἄνω.
240 Μήτε κάτω νεύσεις εἰς τὸν μελαναυγέα κόσμον
Ὧι βυθὸς αἰὲν ἄπιστος ὑπέστρωταί τε καὶ Ἅδης
Ἀμφικνεφής, ῥυπόων, εἰδωλοχαρής, ἀνόητος,
Κρημνώδης, σκολιὸς, πηρὸν βάθος, αἰὲν ἑλίσσων,
Αἰεὶ νυμφεύων ἀφανὲς δέμας, ἀργὸν, ἄπνευμον.
245 Καὶ ὁ μισοφανὴς κόσμος καὶ τὰ σκολιὰ ῥεῖθρα,
Ὑφ' ὧν πολλοὶ κατασιέρονται.
Ζήτησον παράδεισον.
Δίζεο σὺ ψυχῆς ὀχετὸν, ὅθεν, ἢ τίνι τάξει
Σώματι θητεύσας, ἐπὶ τάξιν ἀφ' ἧς ἐρρύης
250 Αὖθις ἀναστήσεις, ἱερῷ λόγῳ ἔργον ἑνώσας.
Μήτε κάτω νεύσεις, κρημνὸς κατὰ γῆς ὑπόκειται,
Ἑπταπόρου σύρων κατὰ βαθμίδος· ἣν ὕπο δεινῆς
Ἀνάγκης θρόνος ἐστί.
Μὴ σὺ αὔξανε τὴν εἱμαρμένην.
255 Ψυχὴ ἡ μερόπων θεὸν ἄγξει πῶς ἐς ἑαυτήν,
Οὐδὲν θνητὸν ἔχουσα, ὅλη θεόθεν μεμέθυσται.
Ἁρμονίαν αὐχεῖ γὰρ, ὑφ' ἣ πέλε σῶμα βρότειον.
Ἐκτείνας πύρινον νοῦν
Ἔργον ἐπ' εὐσεβίης ῥευστὸν καὶ σῶμα σαώσεις.
260 Οὐ τοῦ τῆς ὕλης κρημνοῦ σκύβαλον καταλείψει,
Ἀλλὰ καὶ εἰδώλῳ μερὶς εἰς τόπον ἀμφιφάοντα.
Παντόθεν ἀπλάστῳ ψυχῇ πυρὸς ἡνία τεῖνον.
Ἡ πυριθαλπὴς ἔννοια πρωτίστην ἔχει τάξιν.

A Patre descendentes, à quibus descendentibus anima
Carpit Empyrei fructus florem animas alentem.
Ideóque concipientes opera Patris
Parcæ fatatis alam impudentem fugiunt. 230
Quamvis enim hanc animam videris restitutam,
At aliam immittit Pater, ut numerum expleat,
Certè illa beatissimæ præ omnibus
Animabus ad terram è cœlo effunduntur.
Illæ & beatæ & ineffabilia stamina habentes, 235
Quæcumque à lucente, ô Rex, te, vel etiam ipso
Jove sunt progenitæ, Mithi valida à necessitate.
Profunditas animæ immortalis dicatur, oculos verò penitus
Omnes extende sursum.
Nec deorsum pronus sis in nigricantem mundum, 240
Cui profunditas semper infida substrata est, & Hades
Circumquaque nubilus, squallidus, idolis gaudens, amens,
Præceps, tortuosus, cæcum profundum, semper convolvens,
Semper tegens obscurum corpus, iners, & spiritu carens.
Et osor lucis mundus & tortuosa fluenta, 245
Sub quæ multi trahuntur.
Quære Paradisum.
Quære tu animæ canalem, unde aut quo ordine
Servus factus corporis, in ordinem à quo effluxisti
Iterum resurgas, sacro sermoni opus uniens. 250
Neque deorsum sis pronus, præcipitium terra subjacet,
Septemvium trahens per descensum, sub quo gravis
Necessitatis thronus est.
Ne tu auge fatum.
Anima mortalium Deum coget quodammodo in seipsam, 255
Nihil mortale habens, tota divinitus inebriata est.
Nam resonat Harmoniam, sub qua est corpus mortale:
Extendens igneam mentem
Ad opus pietatis fluxum etiam corpus servabis.
Nec materiæ præcipitio retrimentum relinquet. 260
Sed idolo etiam pars est, in loco undequaque splendente.
Undique animæ non fictæ ignis habenas tende.
Cogitatio igne fota primum habet ordinem,

Τῷ πυρὶ γὰρ βροτὸς ἐμπελάσας θεόθεν φάος ἕξει.
265 Δυθύνοντι γὰρ βροτῷ κραιπνοὶ μάκαρες πελέθουσι.
Αἱ ποιναὶ μερόπων ἄγχτειραι.
Καὶ τὰ κακῆς ὕλης βλαστήματα χρηστὰ, καὶ ἐσθλά.
Ἐλπὶς τρεφέτω σε πυρόοχος ἀγγελικῷ ἐνὶ χώρῳ.
Ἀλλ' οὐκ εἰσδέχεται κείνης τὸ θέλειν πατρικὸς Νοῦς,
270 Μέχρις ἂν ἐξέλθῃ λήθης, καὶ ῥῆμα λαλήσῃ
Μνήμην ἐνθεμένη πατρικοῦ συνθήματος ἁγνοῦ.
Τοῖς δὲ διδακτὸν ἔδωκε φάους γνώρισμα λαβέσθαι,
Τοὺς δὲ καὶ ὑπνώοντας ἑῆς ἐνεκάρπισεν ἀλκῆς.
Μὴ πνεῦμα μολύνῃς, μήτε βαθύνῃς τὸ ἐπίπεδον,
275 Μὴ ἐξάξῃς, ἵνα μὴ ἐξιοῦσα ἔχῃ τι.
Βίῃ ὅτι σῶμα λιπόντων ψυχαὶ καθαρώταται.
Ψυχῆς ἐξαντῆρες ἀνάπνοοι, εὔλυτοί εἰσι.
Λαιῆς ἐν λαγόσιν Ἑκάτης ἀρετῆς πέλε πηγὴ,
Ἔνδον ὅλη μίμνουσα, τὸ παρθένον οὐ προϊεῖσα.
280 Ὦ τολμηροτάτης φύσεως ἄνθρωπε τέχνασμα!
Μὴ τὰ πελώρια μέτρα γαίης ὑπὸ σὴν φρένα βάλλου,
Οὐ γὰρ ἀληθείης φυτὸν ἐνὶ χθονί.
Μήτε μέτρει μέτρα ἠελίου, κανόνας συναθροίσας,
Ἀϊδίῳ βουλῇ φέρεται, οὐχ ἕνεκα σοῖο.
285 Μηναῖον μὲν δρόμημα, καὶ ἀστέριον προπόρευμα,
Μήνης ῥοῖζον ἔασον, ἀεὶ τρέχει ἔργῳ ἀνάγκης.
Ἀστέριον προπόρευμα σέθεν χάριν οὐκ ἐλοχεύθη.
Αἴθερος ὀρνίθων ταρσὸς πλατὺς οὔποτ' ἀληθής.
Οὐ θυσιῶν, σπλάγχνων τ' ὄθομαι· τάδ' ἀθύρματα πάντα,
290 Ἐμπορικῆς ἀπάτης στηρίγματα. Φεῦγε σὺ ταῦτα
Μέλλων εὐσεβίης ἱερὸν παράδεισον ἀνοίγειν,
Ἔνθ' ἀρετὴ, σοφία τε καὶ εὐνομία συνάγονται.
Σὸν γὰρ ἀγγεῖον θῆρες χθονὸς οἰκήσουσι.
Αὐτοὺς δὲ χθὼν κατοδύρεται εἰς τέκνα μέχρις.

ὦ, Δαί-

Mortalis enim igni proximus factus, à Deo lumen habebit.
Immoranti enim mortali celeres beati absolvunt. 265
Pœnæ hominum angores.
Et malæ materiæ germina utilia & bona.
Spes nutriat te ignea, in regione Angelica.
Sed non approbat voluntatem ejus paterna Mens,
Donec exierit ex oblivione, & verbum elocuta fuerit, 270
Memoriam indens paterni Synthematis puri.
His quidem notitiam luminis quæ docetur dedit capere,
Alios verò vel dormientes participes fecit sui roboris.
Ne spiritum macules, neque deprimas superficiem,
Ne educas, ne exiens habeat quidpiam. 275
Ut corpus relinquentium animæ purissimæ.
Animæ expulsores, respiratores, faciles solutu sunt.
Sinistris in ilibus Hecates virtutis erat fons,
Intus totus manens, virgineum non abjiciens.
O audacissimæ naturæ homo artificium! 280
Neque ingentes mensuras terræ in tuam mentem pone,
Non enim veritatis planta est in terra
Neque metiaris mensuras Solis, collectis regulis,
Æterno consilio fertur, non gratiâ tui.
Lunæ quidem cursum & Astrorum progressum, 285
Lunæ, inquam, *strepitum dimitte, semper currit opere necessitatis.*
Astrorum progressus tui gratiâ non est partu editus.
Aëria avium lata ala numquam est vera.
Sacrificia, visceráque non curo, hæc omnia ludibria sunt
Mercatoriæ deceptionis fulcra, fuge tu ista 290
Qui sacrum pietatis Paradisum reclusurus es,
Ubi virtus, sapientiáque & æquitas congregatæ sunt.
Tuum enim vas bestiæ terræ habitabunt.
Eos terra deflet, usque ad liberos.

ιά. Δαίμονες, Τελεταί.

295 Ἡ φύσις πείθει εἶναι τοὺς δαίμονας ἁγνούς,
Καὶ τὰ κακῆς ὕλης βλαστήματα χρηστὰ καὶ
ἐσθλά.
Ἀλλὰ ταῦτα ἐν ἀβάτοις σηκοῖς διανοίας ἀνελίττω.
Πῦρ ἴκελον σκιρτηδὸν ἐπ' ἠέρος οἴδματι τιταίνον.
Ἢ καὶ πῦρ ἀτύπωτον, ὅθεν φωνὴν προθέουσαν,
300 Ἢ φῶς πλούσιον, ἀμφιφαὲς, ῥοιζαῖον, ἑλιχθέν.
Ἀλλὰ καὶ ἵππον ἰδεῖν φωτὸς πλέον ἀστράπτοντα.
Ἢ καὶ παῖδα θοοῖς νώτοις ἐποχούμενον ἵππου,
Ἔμπυρον, ἢ χρυσῷ πεπυκασμένον, ἢ παλίγυμνον.
Ἢ καὶ τοξεύοντα καὶ ἑστῶτα ἐπὶ νώτοις.
305 Πολλάκις ἢν λέξῃς μοι, ἀθρήσῃς πάντα λέοντα,
Οὔτε γὰρ οὐράνιος κυρτὸς τότε φαίνεται ὄγκος,
Ἀστέρες οὐ λάμπουσι, τὸ μήνης φῶς κεκάλυπται,
Χθὼν οὐχ ἕστηκε, βλέπεταί τε πάντα κεραυνοῖς.
Μὴ φύσεως καλέσῃς αὐτοπτὸν ἄγαλμα,
310 Οὐ γὰρ χρὴ κείνους σε βλέπειν πρὶν σῶμα τελεσθῇ,
Τὰς ψυχὰς θέλγοντες ἀεὶ τελετῶν ἀπάγουσι.
Ἐκ δ' ἄρα κόλπων
Γαίης θρώσκουσι χθόνιοι κύνες, οὔποτ' ἀληθὲς
Σῶμα βροτῷ ἀνδρὶ δεικνύντες.
315 Ἐνέργει περὶ τὸν Ἑκατικὸν στρόφαλον.
Ὀνόματα βάρβαρα μήποτ' ἀλλάξῃς,
Ἔστι γὰρ ὀνόματα παρ' ἑκάστοις θεόσδοτα
Δύναμιν ἐν τελεταῖς ἄρρητον ἔχοντα.
Ἡνίκα μὲν βλέψῃς μορφῆς ἄτερ εὐιερὸν πῦρ
320 Λαμπόμενον κιρτηδὸν ὅλου κατὰ βένθεα κόσμου,
Κλῦθι πυρὸς φωνήν.
Ἡνίκα δ' ἐρχόμενον πρόσγειον δαίμον' ἀθρήσῃς
Θῦε λίθον Μνίζουριν ἐπαυδῶν.

XI. Dæmones, Sacrificia.

Natura suadet esse Dæmonas puros, 298
Et malæ materiæ germina utilia & bona.
Sed hæc in abditis septis Mentis evolvo.
Ignem similem saltuatim in aëris fluctum extendens,
Vel etiam ignem sine figura, atque hinc vocem emanantem,
Aut lumen dives, circumquaque radians, streperum, 300
convolutum.
Sed & equum videre, luce magis fulgurantem,
Aut etiam puerum suis humeris vectum equo,
Ignitum, vel auro distinctum, vel nudum,
Vel sagittantem & stantem super humeris
Sæpe si mihi dixeris, videbis omnia quasi leonem, 305
Neque enim cæli rotunda moles tunc apparet,
Astra non splendent, Lunæ lumen occultatum est,
Terra non stat, videntur omnia ope fulminum
Ne naturæ voces ipsum per se conspicuum simulacrum,
Non enim oportet te ab illis cerni, priusquàm corpus 310
sacrificiis sit purgatum.
Animas mulcentes semper à Sacris abducunt.
Sanè ex finibus
Terræ exsiliunt terrestres canes, numquam verum
Corpus (aut *signum* σῆμα) *mortali monstrantes.*
Operare circa Hecaticum strophalum. 315
Nomina barbara numquam mutaveris,
Sunt enim nomina apud singulos à Deo data,
Vim in sacris arcanam habentia.
Quando videris sine forma sacrum ignem
Splendentem saltuatim, per profunditates totius mundi, 320
Audi vocem ignis.
Quando accedentem Dæmonem terrestrem conspexeris,
Sacrifica lapidem, inclamando Mnizurim.

 NOTÆ

NOTÆ INTERPRETIS IN ORACULA CHALDAICA.

QUANTAVIS laude, qui hæc Oracula collegit, *Franciscus Patricius* dignus sit, duo tamen hîc peccata commisit, quibus hactenus medelam invenire non licuit. Primùm Scriptores unde ea hausit non indicavit, aut indiligenter, non addito loco, laudavit; deinde unâ serie hæc λόγια συνηγμένα, cùm distingui deberent, descripsit. Non dissimulandum tamen ante *Patricium* in fragmenta, eodem modo conservata, scripsisse *Plethonem* & *Psellum*; unde integram collectionem, ab aliquot sæculis, interiisse apparet. Hinc fit ut ex Scriptoribus, ex quibus desumta sunt, explicari nequeant, quod utilissimum esset; neque etiam, quibusdam in locis, quæ conjungenda, quæ divellenda, satis intelligere possit Lector. Huc accedit tertium incommodum, quod cùm occasio dictorum, & series rerum ignotæ sint, ex vitiosis versibus menda vix tolli queant. Conjecturis enim indulgere, in his Sibyllæ foliis, temerarium prorsus esset; nec collector ipse multùm ausus est, seu prudentia ejus fuerit, seu minùs accurata Linguæ Græcæ cognitio, quam ex multis ejus Translationis locis colligere est, si quis adeat *Stanleii*, aut *Patricii* ipsius Editionem; multa enim evidentia menda sustulimus, cùm nulla esset ratio ob quam mala Translatio sacro-

sacrosancta haberetur. Ceterùm sequentes Notulæ unde petitæ sint, ex lectione satis apparebit.

In Sectionem I.

UBi *Paterna &c.*] Est nomen *Pselli* in margine, sed non exstat in eo *Pselli* in hæc Oracula Commentario, quem editum habemus. Μονὰς, apud Platonicos, dicitur supremum illud Numen, ex quo omnes Dii inferiores processerunt; de quo plurima, æquo etiam subtiliora, invenire est apud *Proclum*, in Theologia Platonica passim, & Lib. v. c. 34. p. 320.

1 *Unitas*] *Proclus*, in *Theologia Platonica*, passim Μονάδα, & Ἑνάδα summum ac primum Principium appellat, ut necesse non sit loca proferre. Vide & *Jamblichum* Sect. VIII. c. 2. *de Myst. Ægypt.*

2 *Duo generat*] Hoc est, *Mentem* & *Animam*, Νοῦν & ψυχὴν, de quibus *Plotinus* Lib. IX. Ennead. 2. Hæc cùm nihil affine habeant Græcæ mythologiæ, admodum verisimile est ab iis populis, qui sublimiùs de Deo philosophabantur, eúmque ἀνθρωπομορφῆ esse negabant, ad *Platonem* ejúsque discipulos manasse.

3 *Dyas*] Mens & Anima, quæ sunt πρωτίστης τριάδος ὑποστάσεις *primæ Triadis personæ*, ut loquitur *Proclus* loco laudato. Vel etiam hoc nomine intelligendum secundum Principium, quod mundum creavit. *Proclus* in eodem Opere Lib. V. c. 23. ita de primo Deo loquutus pergit: παρ' αὐτῷ γὰρ ἡ Δυὰς ἵδρυται καθ' ἣν ἅπαντα γεννᾷ —— καὶ παράγει, καὶ ζωογονεῖ. δεῖ δή που καὶ διὰ τῶν ὀνομάτων αὐτῷ τὴν Δυάδα κατὰ τὴν παλαιὰν φήμην ἀφιεροῦν: *apud eum constituta est Dyas, per quam omnia generat, producit, & vivificat. Oportet ergo, etiam per nomina ei Dyadem, secundùm antiquam famam, consecrare.* Deinde ad hæc verba adludens, addit: νοεραῖς γὰρ ἀσυγκρίτοις τομαῖς, καὶ διαιρεῖ τὰ ὅλα

καὶ

καὶ συνάγει, καὶ μίαν τάξιν ἄλυτον ἐκ πολλῶν συνίστησι: intellectualibus fulgurat sectionibus, & universa dividit, & cogit, & unum ordinem indissolubilem ex multis constituit.

Intellectualibus divisionibus] De voce νοερὸς dicemus in Indice. Τομαὶ hîc dicuntur proprietates, quibus una ὑπόστασις ab alia distinguitur, seu species diversæ Naturarum. Eodem modo sumitur apud *Proclum*, Theol. Plat. Lib. V. c. 3. & alibi. Igitur νοεραὶ τομαὶ sunt διακρίσεως νοερᾶς σύμβολα, ut idem loquitur, seu *Symbola intellectualis discriminis* quod est inter duas hasce Hypostases. Qua in re situm sit id discrimen, docebit *Plotinus* ll.

5 *Toto in mundo*] Vel, *in omni mundo*, hoc est, quolibet. Dubium an hîc intelligatur ἡ τῶν νοητῶν πρωτίστη τριὰς *intelligibilium prima Trinitas*, à qua cùm omnia manaverint, dici potest ubique splendere; an verò cuique mundo tribuatur sua Trinitas, seu ex intellectualibus, seu ex intelligibilibus; de quibus consulendus *Proclus*, in Theol. Plat. Lib. III. c. 12, & 13. Lib. IV. c. 27.

6 *Sectionis*] Hoc est, generum & specierum in quæ res, secundùm differentias suas, divisæ sunt. Sæpè hanc doctrinam habet *Proclus*, cujus hæc sunt verba Lib. VI. c. 2. *μία καὶ συνεχής ἐστιν ἡ τῶν θεῶν πρόοδος, ἄνωθεν ἀπὸ τῶν νοητῶν καὶ κρυφίων ἑνάδων εἰς τὸν ἔσχατον μερισμὸν* (ut hîc τμῆσιν) *τελευτῶσα τῆς θείας αἰτίας: unus & continuus est Deorum progressus supernè manans ab intelligibilibus & latentibus Unitatibus, in ultimam divinæ causæ partitionem desinens*; hoc est, in infimas species, ut loquuntur Logici.

Ordo] Existimabant ab occultissima Unitate intelligibili, hoc est, à summo Deo, per varios gradus proprietatum manasse Naturas omnes, adeò ut minùs præstantes præstantioribus subjacerent. Idem: *μία σειρὰ καὶ τάξις ἀδιάλυτος ἄνωθεν καθήκει διὰ τὴν τῆς πρωτίστης αἰτίας ἀνυπέρβλητον, καὶ τὸ ἑνιαῖον κράτος αὐ-*

αὐτῆς : *unica catena & ordo indissolubilis supernè descendit, propter eximiam primæ causæ bonitatem, & singularem ejus potentiam.* Vide Indicem, in *Osiridis Catena.*

7 *In tria enim*] Hoc est, omnium rerum Principia triplicia esse, qua de re vide Lib. I. Sect. 2. cap. 4. & *Proclum* locis laudatis, ac Libro præsertim III.

Mens Patris] Dubium an Pater ipse intelligatur, an secunda Natura quæ *Mens* dicitur. Quid significetur voce *εἶπε dixit* docet versus 89: *quæ Mens dicit intelligendo sanè dicit.* Nempe, Ratio aut Mens triplicia esse voluit Principia, ex quibus omnia manarent, ut docet v. 8.

9 *In tria enim*] Videtur idem esse Oraculum quod est versu septimo, repetitum à *Franc. Patricio*, quia aliter expressum, seu pauculis aliis conjunctum invenit. Fortasse fuere variæ translationes eorumdem Oraculorum, nam apud *Synesium*, & alios aliter quædam concepta sunt, atque in *Plethonis* & *Pselli* collectaneis.

10 *Mente omnia gubernans*] Crediderunt Platonici summam illam *Μονάδα*, ex qua omnia fluxerunt, rerum administrationem secundæ Menti potissimùm tradidisse, ut habetur in Oraculorum versu 26. Socrates in *Philebo* ὑποτίθεται. ut verbis *Procli* Theol. Lib. V. cap. 23. utar, ΝΟΥΝ ὡς πάντα διακοσμεῖν, ὥσπερ οἱ πρὸ αὐτοῦ σοφοὶ, καὶ τόν τε ἥλιον, καὶ τὴν σελήνην, καὶ πᾶσαν τὴν περιφορὰν διακυβερνᾷν, *statuit à Mente omnia disponi, ut sapientes qui ante eum fuerunt, & Solem, & Lunam & universam circumactionem ab eadem regi.*

13 *Triadis corpus*] Fortè ὕλην, seu οὐσίαν *essentiam* Trinitatis secundæ intelligunt Oracula voce δέμας.

Antequàm esset] Ita verto πρὸ τῆ ὕπης, *ante eam quæ est*, quasi esset πρὸ τοῦ εἶναι. Vult Oraculum antequàm exsisteret secunda Trias, hoc est, antequàm

peculiarem haberet ὕπαρξιν, seu ὑπόστασιν diversam ab ὑπάρξει primæ Trinitatis; in prima ὑποστάσεις secundam fuisse, ut effectum in causa, antequàm seorsim à causa exsistat. Existimabant Platonici in prima causa inferiores omnes fuisse ab æterno, atque inde προελθεῖν. Vide versf. 18 & 19, & *Plotinum* Enneade V. Lib. VIII. cap. 12. Christiani πλατωνίζοντες dicebant similiter de *Ratione*, aut *Verbo*: πρὶν ἐνεργείᾳ γεννηθῆναι, δυνάμει ἦν ἐν τῷ πατρὶ ἀγεννήτως, *priusquàm actu generaretur, erat in Patre, ingenitâ ratione*. Ariani hoc negabant, quòd *Verbum*, aut *Rationem* non ex ipsa divina essentia manasse, sed è nihilo prodiisse, volente Patre, censerent; quod damnarunt Nicæni Episcopi, quando eos qui de *Verbo* dicerent: πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν, *antequàm generaretur non erat*, anathemate percusserunt. Vide *Theodoret*. Lib. I. Hist. Eccles. cap. 12.

Cujus quæ metiuntur] Verba hæc videntur corrupta, nec à nobis emendari possunt, quia *Damascius*, ex quo hausta sunt, nondum editus est; sine quo conjecturis indulgere, sine temeritate, nemini licuerit.

16 *Sacrum primum curriculum*] *Patricius* hosce duos versiculos interpretatus non est, cùm verba non sint difficiliora aliis; fortè quòd nihil faciant ad Sectionis hujus titulum, neque enim ad Triadem ullatenus pertinere videntur; sed potiùs ad multiplices mundos, quibus tamen quomodo possint adcommodari non satis video. Vide Lib. I. Sect. 2. cap. 12. & seqq.

18 *Fons fontium*] Hîc πηγὴ idem est ac causa cùm efficiens, tum materialis, ut loquuntur. Vult ergo Oraculum, summam Monadem esse causam causarum omnium. Sed *Fontes* peculiari vocabulo certa quædam Principia appellabant, de quibus vide Lib. I. Sect. 2. c. 7. *Proclus* quidem in Philosophia Platonica, πηγαῖον κρατῆρα peculiariter vocat τὴν τῶν ψυχῶν πρωτουργὸν αἰτίαν *præcipuam animarum causam*. Lib. V. c. 34.

ε. 34. Ceterùm *Thom. Gale* vir eruditus, atque in Platonicorum Scriptis versatus, laudat hunc versum integrum p. 299. Notarum in *Jamblichum*, addens πέρας ante ἁπασῶν, ut Deus dicatur *finis omnium fontium*, hoc est, in quo desinit omnium causarum enumeratio, quando ab inferioribus ad superiores recensentur. Eò cum perventum est, Mens nostra habet πέρας τὸ ἀκρότατον θεωρίας, *supremum contemplationis terminum*, ut loquitur *Proclus* Lib. I. cap. 3. pag. 6.

21 *Tractus Prester*] In his versibus haud semel Deus igni confertur, quòd Deum sub specie ignis apparere crederent Chaldæi, ut alibi diximus; unde ejus apparitiones voce Presteris eleganter exprimuntur. Seneca Lib. V. *Natur. Quæst. Cap.* 13. *Ventus circumactus & eumdem ambiens locum, & se in ipsa vertigine concitans*, turbo *est. Qui si pugnacior est & diutiùs volutatur, inflammatur & efficit quem πρηστῆρα Græci vocant. Hic est igneus turbo.* Sanè species quædam Presteris describitur ab *Ezechiele* Cap. I, 4. ubi quomodo Gloria Dei sibi conspecta sit memorat: *Ecce ventus turbinis veniebat ab Aquilone, & nubes magna, & ignis involvens & splendor in circuitu ejus.* Confer Exod. IX, 24. & inde ad vers. 30.

Obscurat] Legendum, nempe, ἀμυδροῖ, non ἀμαυδροῖο, ut versus docet & *Proclus*, qui hæc verba profert Theol. Lib. III. c. 19. atque eadem μυστικωτέρως explicat, de Naturis divinis à summa Monade procreatis, αἱ ἑνάδες αἱ θεῖαι, inquit, κατὰ βραχὺ προϊοῦσαι, πάντων τῶν ἐγκοσμίων τὸ πλῆθος ἐπεγέννησαν. ἔστιν οὖν ἡ τριὰς αὕτη πηγὴ καὶ αἰτία πάντων, καὶ τὰ ἑξῆς. *Unitates divinæ brevi tempore progressæ omnium in mundo comprehensorum multitudinem genuerunt. Est ergo Trias ipsa fons & causa omnium*, &c. Vide verf. 25, 74. & 135.

Ignis florem] Πυρὸς ἄνθος est flamma. *Homerus*:

Αὐτὰρ ἐπεὶ πυρὸς ἄνθος ἀπέπτατο, παύσατο δὲ φλόξ.

Deinde cùm flos ignis avolasset, ac desiisset flamma. Quod imitatus *Lucretius* Lib. I.

——— flammaî fulserunt flore coacto.

Vult ergo Oraculum ignem, quo Numen indutum apparet, fulgentiorem esse flammâ.

In Sectionem II.

24 *Seipsum rapuit*] Hoc est, interprete Plethone, *ἑαυτὸν τῶν ἄλλων πάντων ἐξαίρετον ἐποίησεν, se ab omnibus subduxit & segregem fecit*, quod essentia supremæ illius Unitatis sit planè *ἀμέθεκτος, imparticipabilis*, ut toto Lib. II. Theologiæ suæ multis probat *Proclus*, qui post Parmenidem eam vocat ΤΟ ΕΝ, *quòd neque est in se ipso, neque in alio: ὅτι ἐν αὐτῷ ἐστιν, ὅτι ἐν ἄλλῳ.* Hanc esse Platonicorum mentem certò norunt qui eam expenderunt, licèt omnes eorum ratiocinationes non adsequamur; quòd ne ipsi quidem, ut fit, præ nimia subtilitate, satis scirent quid sibi vellent.

25 *Proprium ignem*] Hîc *πῦρ* videtur designare vim procreandi. Nam quemadmodum Sol *περιλάμπει* ignem suum veluti emittit, neque intra se continet: ita Deus summus inferiores Deos, quasi radios, ex se emisit, si Platonicis credimus. Hac enim comparatione utitur *Plotinus Ennead. V. Lib. I. Cap 6.* Hic igitur Deus vim creaturas procreandi cohibuisse negatur.

26 *Rotatur*] Verbum *τροχάζειν* hoc in loco videtur è figulina arte desumtum, Deúsque sub periti figuli imagine describi.

28 *Quam*

28 *Quam primam &c.*] Hæc eſt *Platonis* ſententia, qui à primo principio quidquam procreatum eſſe ἀμέσως negat, excepto ſecundo Principio; cùm pleræque Gentes id Principium, à quo mundus creatus eſt & regitur, primum exiſtimarent. Hanc ſententiam explicat *Numenius*, apud *Euſebium* Præp. Lib. XI. c. 18. ubi verba Philoſophi ita παραφράζει: ὦ ἄνθρωποι, ὃν τοπάζετε ὑμεῖς Νοῦν, οὐκ ἐστὶ πρῶτος, ἀλλ' ἕτερος πρὸ τούτου Νοῦς πρεσβύτερος καὶ θειότερος: *O homines, ea Mens prima non eſt quam conjicitis, ſed alia Mens ante hanc antiquior & divinior.* Hinc *Proclus Origenem* & alios vituperat; quod exiſtimet ab *Origene* ἄρρητον illam Unitatis ſupremæ ὑπεροχὴν ſecundæ Menti tributam. Lib. II. Theol. c. 4. Vide & *Jamblich.* Sect. VIII. c. 2.

30 *Multum enim ſolus.*] Ita citatur hoc Oraculum ab aliis, conjungentibus hunc verſum cum 37.

—— πολὺ γὰρ μόνος ἐκ Πατρὸς ἀλκῆς.
Δρεψάμενος νόου ἄνθος ἔχει τὸ νοεῖν πατρικὸν νοῦν.

31 *Mentis florem*] Ut *ignis flos* flamma dicitur; *vini flos* ejus odor: ita mentis flos erit facultas ſubtiliſſima cogitandi, aut intelligendi res merè intelligibiles, aut quid ſimile. Vide *Portum* in Lex. Dor. in voce ἄωτος.

32 *Opera intelligens enim &c.*] Exiſtimabant Platonici ſecundam Mentem omnium rerum exemplaria νοερῶς apud ſe formare, quibus deinde ſimiles creaturas extra ſe ederet. Hinc eam ἰδέαν ἰδεῶν vocant. Vide *Philonem* περὶ κοσμοποιΐας initio.

A ſe genita] Hoc Epitheton propriè Principio ſummo convenit, nam ſecundum à primo genitum eſt. Sed cùm tribuitur ſecundo, videtur αὐτογένεθλος ſignificare Principium omnis procreationis expers, reſpectu aliarum inferiorum Naturarum: ut à *Proclo* Dii dicuntur αὐτοκίνητοι, quod ſint ἀρχαὶ πά-

τῆς κινήσεως, *principia omnis motûs.* Lib. I. c. 14. *Jamblichus* Sect. VIII. c. 2. Deum secundum, quo superiorem, qui fuit ejus παράδειγμα, agnoscit, vocat αὐτοπάτορα & αὐτογόνον, cujus appellationis hanc profert rationem: ἀπὸ δὲ τοῦ ἑνὸς τούτου ὁ αὐτάρκης θεὸς ἑαυτὸν ἐξέλαμψε, διὸ καὶ αὐτοπάτωρ καὶ αὐτάρκης; *ab hoc uno Deus per se sufficiens sponte emicuit, unde sui pater & sibi sufficiens dicitur.* Hinc intelligere licet quî fieri possit, ut quidam Veteres, Ariani dogmatis insimulati, nec immeritò, dicerent Λόγον esse αὐτόθεον, quod viros eruditos fefellit.

34 *Ut omnia maneant*] Videtur hoc velle Oraculum, ita omnia à Mente connexa esse & aptata inter se, ut se invicem conservent & tueantur; sed aliquid arcanius dicit versu 35.

35 *Neque omnibus Patris contexta*] Quod potest unum in obscuris hisce placitis fieri præstabo; nempe, Lectorem ad *Jamblichum*, hac de re agentem, de Myst. Sect. VI. c. 7. amandabo. Docet quædam esse ἀπόῤῥητα μυστήρια quæ custodiuntur à Dæmonibus, ne iis revelatis mundi compages diffluereт. Tantùm abest ut quid velit intelligam, ut ne ipsum quidem *Jamblichum* mentem suam potuisse perspicuè explicare mihi persuasum sit.

39 *Finis paternæ profunditatis*] Quia, scilicet, Pater solam Mentem ipse genuit, & in procreando in ea substitit. Vide not. ad ℣. 29. *Profunditas* autem dicitur Natura Patris ignota, ut quæ in profundo mari latent. *Valentiniani*, qui multa à Platonicis desumserant, βυθὸν quoque inter Principia numerabant.

40 *Neque progressus est.*] Hoc versu verba contineri *Damascii*, ex quo sequens petitus est, non Oraculi, observavit *Thom Gale* jam laudatus pag. 301. Observ. in *Jamblichum.* Ceterùm hic & tres sequentes versus videntur ad primum Principium pertinere, quod non progressus est in operando ultra Mentis procreationem.

41 *In-*

41 *In Adyto*] Significat Dei primi naturam omnibus ignotam esse, neque enim eam cuiquam communem fecisse; ideóque silentio potiùs colendam, quàm temerè describendam. Eumdem magnifico verborum apparatu ita laudat *Proclus* Lib. II. c. 11. Ὑμνήσωμεν αὐτὸν οὐχ ὅτι γῆν καὶ οὐρανὸν ὑπέστησεν λέγοντες. οὐδ' αὖ ὅτι ψυχὰς καὶ ζώων ἁπάντων γενέσεις, καὶ ταῦτα μὲν γὰρ, ἀλλ' ἐπ' ἐσχάτοις. πρὸ δὲ τούτων ὡς πᾶν μὲν τὸ νοητὸν τῶν θεῶν γένος, πᾶν δὲ τὸ νοερὸν ἐξέφηνε, πάντας δὲ τοὺς ὑπὲρ τὸν κόσμον, καὶ τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ θεοὺς ἅπαντας, καὶ ὡς θεός ἐστι θεῶν ἁπάντων, καὶ ἑνὰς ἑνάδων, καὶ ὡς ἀδυνάτων ἐπέκεινα τῶν πρώτων, καὶ ὡς πάσης ΣΙΓΗΣ ἀῤῥητότερον, καὶ ὡς πάσης ὑπάρξεως ἀγνωστότερον, ἅγιος ἐν ἁγίοις, τοῖς νοητοῖς ἐναποκεκρυμμένος θεοῖς: *laudemus eum, non dicentes ab eo cœlum & terram creata, aut animas, & animalia progenita, nam hæc quidem progenuit, sed inter ultima. Laudemus eum, quòd ante hæc omne Deorum intelligibilium, omne intellectualium genus, omnes supra mundum, Deos omnes in mundo creaverit; quippe qui est Deorum omnium Deus, Unitas Unitatum, supra prima impossibilia, omni silentio ineffabilior, omni exsistentia ignotior: sanctus in sanctis, & ipsis intelligibilibus absconditus Diis.*

44 *Symbola*] Intelligit *Pletho* non ideas intelligibilium rerum animis nostris inditas; sed formas potiùs, vel differentias omnium generum intellexerim, hoc saltem in loco. Alioqui σύμβολα sunt mysticæ imagines, vel mystici ritus, cùm apud *Proclum*, tùm apud *Jamblichum*.

46 *Integra partitio*] Hoc est, qui integer remansit, & tamen multiplices rerum species procreavit. Nam Platonici vocant species μέρη & μερισμοὺς, & hæc cùm crederent ab indivisibilibus Diis originem ducere, non mirum si ita loquantur, ut videantur sibi contradicere. Vide *Proclum* Lib. VI. cap. 2. & 3. & 6. & alibi.

47 Sen-

47 *Sensum addit mundis*] Mundos animalia esse credebant, quòd Deos quosdam quasi eorum animas intelligerent, ut ostensum in Chaldaïca doctrina. Hos autem Deos omnes processisse putabant à Secundo & Tertio Principiis. Vide *Proclum* Lib. I. cap. 13. pag. 37.

In Sectionem III.

50 NOn *enim sine intelligibili*] De conjunctione intima Mentis cum primo principio, legendus *Plotinus*. *Enn. V.* Lib. I. cap. 4. qui docet hæc *συνυπάρχειν καὶ οὐκ ἀπολείπειν ἄλληλα, coexsistere, neque se invicem relinquere*, & Mentem quidem totam occupatam esse *ἐν τῷ νοεῖν τὸ Ὂν, in contemplando Ente.*

51 *Hæc quidem &c.*] Vide Indicem in vocibus Νοερὸς & Νοητός.

52 *Alimentum*] Vide Indicem Ibid. & *Proclum* Lib. IV. c. 16. ubi ostendit *τὸ μὲν τρέφειν νοητῆς εἶναι τελειότητος, alere esse perfectionis intelligibilis.*

55 *Profunditatem sitis*] Alii etiam pro ἴστ, habent ἴστ *sitis*.

57 *Omnis sectionis princeps est*] Omnes species procreavit Natura aliqua intelligibilis, & ad hanc tamquam ad Principium illæ referuntur.

58 *Flore mentis*] Acutissimâ intelligendi facultate, quæ vocatur *flamma mentis* ℣. 64. *Proclus* interpretatur ἀκρότητα τοῦ νοῦ. Lib. I. c. 3. Idem Lib. V. c. 33. Patrem vocat ἄνθος τῆς ἀκλινοῦς τῶν ὅλων φυλακῆς, *florem immutabilis custodiæ universi.*

61 *Est enim roboris*] Hîc cùm essent manifesti versus inter se conjuncti sensu, & malè divulsi in lineas ad quas non pertinebant, eos meliùs distinguendos judicavimus, *Stanleii* notas sequuti. Potuisset & 70 conjungi cum sequente hoc modo: Ὄφρα μάθῃς τὸ

νοητὸν ἐπεὶ νόου ἔξω ὑπάρχει. Sed quia ℣. 53. hæc verba aliter citantur, intacta reliquimus.

81 *Sub duabus mentibus*] Sub prima & secunda Mente est Anima Mundi, unde Animæ omnes profluxerunt, ut passim docet *Proclus*

82 *Opifex qui ipse agens*] Hæc omnia de Anima mundi intelligenda quæ Mundum procreavit, & rerum συνδέσμους, connexionem & symmetriam, tuetur. *Crateres* Animarum fontes conjunguntur cum Anima, quod unà cum illa particulares Animas procreent. Vide *Proclum* Lib. V. c. 30. initio, ubi περὶ τῆς τῶν ψυχῶν κράσεως, quæ fit ab Anima & à Cratere, ut hîc ℣. 86. Animam autem Mundi à Mente generatam fuisse docebit inter alios *Plotinus ll.*

83 *Qui primus ex Mente*] Est tertium Principium, quod *Plato* ψυχὴν κόσμου vocat in Timæo.

90 *Potentia*] Quamvis *Psellus* Δύναμιν velit esse secundum Principium, & Νοῦν tertium, ut observatum à *Stanleio* Lib. I. Sect. 2. cap. 4. attamen Νοῦς à *Plotino* constanter dicitur secundum, & Ψυχὴ tertium; & cùm ex antecedentibus, tum ex hoc versu apparet Δύναμιν dici tertium, Νοῦν secundum, in hisce Oraculis.

In Sectionem IV.

92 SUmmitates] Hîc ἀκρότητες eadem vocantur quæ πέρατα, hoc est, summæ quædam Naturæ, ex quibus omnes, secundùm certos ordines, processerunt; & in quibus tandem, ab infimis ad summa si adscendas, enumerando Naturarum varios ordines, desines. Passim ea voce utitur *Proclus*. Ita Cap. XVI. Lib. 4. τριὰς γάρ ἐστιν ἡ νοητὴ, inquit, τῶν νοερῶν ἀκρότης, *trias intelligibilis est summitas intellectualium*. Videntur eædem esse ἀκρότητες, de quibus Oraculum.

93 *Prin-*

93 *Principale pratum*] Aut hæc sunt è *Platone* petita, aut *Plato* sua hinc petiit; quippe qui τὸ ἀληθείας πεδίον καὶ λειμῶνα, *campum & pratum veritatis*, in *Phædro* memoret. Quid sit explicat *Proclus* Lib. IV. Cap. 12. & seqq. Atque hoc pacto id definit Cap. XV. *facultatem genitricem vitæ, & rationum omnigenarum, & comprehensionem primariarum vitæ causarum, & varietatis & generationis specierum causam.* Hinc apparet quare dicatur ἀρχικὸς hic αὐλὼν, cùm inter Principia sit numerandus.

94 *Principia*] Hìc intelligunt Oracula Principia νοερὰ, seu inferiora, quæ in contemplatione τῶν νοητῶν occupantur.

95 *Sensilibus*] Intelligit Dæmonas, quos materiales creditos ostendit *Stanleius* Lib. I. Sect. 2. c. 9. & 17. quod docet etiam *Jamblichus* Sect. I. c. 20. ubi tradit Dæmonas esse Deorum Ministros, in iis administrandis quæ ad materiam pertinent.

96 *Transvectrices*] Sensum hujus vocis ita expressit *Apuleius*, de Deo Socratis: *Græco nomine* Δαίμονας *nuncupant inter mortales cœlicolásque* vectores, *hinc precum, illinc donorum.*

99 *Indefesso*] Ἀντὶ τοῦ ἀκμάδι, quæ est vox nihili, scripsimus ἀκμῆτι, quod optimè convenit. Verbum ῥοιζέω, quod hìc & versu 109 usurpatur, petitum à stridore venti.

100 *Ideas*] Plato ita loquitur de hisce Ideis, ut illas videatur facere Naturas seorsim exsistentes, non modò à substantiis individuis, sed etiam à Deo ipso, quam opinionem ei tribuit *Aristoteles*. Negant tamen hanc Magistri sui fuisse menten recentiores Platonici, qui fatentur quidem Ideas seorsim à substantiis, sed eas à Deo separatim esse negant, ut observavit *Thom. Gale* ad *Jamblichum* pag. 299. Et *Proclus* quidem, postquàm primo in Parmenidem libro, protulit ex Orpheo & Oraculis quæ doctrinam de ideis confirment, addit de Peripateticis verba faciens: σμικρὰ

φρον-

φροντιστέον τῶν σοφιστικῶν λόγων αὐτῶν, σαφῶς γὰρ οἱ θεοὶ εἰρήκασιν ὡς ἔννοιαι τοῦ Πατρός εἰσι, μένουσι γὰρ ἐν ταῖς νοήσεσι τοῦ Πατρὸς, καὶ οὕτως προέρχονται ἀπὸ τοῦ Πατρὸς πρὸς τὴν τοῦ κόσμου δημιουργίαν: *parum curandi sunt eorum sophistici sermones, perspicuè enim Dii dixerunt ideas esse cogitationes Patris, manent enim in intellectu Patris, & sic progrediuntur à Patre ad Mundi creationem.* Verùm, licet negare nolim hanc fortè fuisse Platonis mentem, attamen non ita facilè crediderim *Proclo*, aliisque ejus recentioribus discipulis; qui non tam quærunt, quid *Plato* censuerit, quàm quid sentire debuerit, ut rationi consentanea loqueretur, & quasi indubitatum adsumunt, ita ejus interpretandam mentem, ut à veritate non recedat. Sed & hoc vitium est plerorumque aliorum Interpretum.

117 *Iynges*] *Pletho* interpretatur τὰ νοητὰ εἴδη, *intelligibiles species*: *Psellus* δυνάμεις τινὰς μετὰ τὸν πατρικὸν βυθὸν, *potentias quasdam post paternam profunditatem tribus Triadibus constantes.* Sanè quod additur ναίειν videtur ostendere hîc agi de Naturis quibusdam peculiari ὑπάρξει donatis.

In Sectionem V.

120 I*Mplacabilia fulmina.*] Ita etiam videntur dici quædam Naturæ, seu quidam Dii, de quibus vide Lib. I. Sect. II. c. 6.

Sinus] Videntur hac voce designari quædam divinæ Hypostases, quæ vim Creatoris excipiant. *Proclus* Lib. V. cap. 23. dicit à Creatore ζωογόνους κόλπους τὴν ὑπόστασιν λαχεῖν *vitæ productores sinus exsistentiam accepisse.*

121 *Hecate*] Vide Indicem in hac voce.

124 *Custodiendas*] Hoc velle videtur Oraculum, ἀκρότητας, seu Naturas præstantes, quæ in unoquoque genere summæ sunt, esse ignea veluti procella

vesti-

vestitas, quà inferiores Naturas submovent. Ad hoc Oraculum respicit *Proclus* Theol. Plat. Lib. V. cap. 34. ubi hæc verba occurrunt: ὡς γὰρ τὰ λόγια πρηστηροειδεῖ φρουρᾷ περιέχεσθαί φασι τὴν δημιουργικὴν τάξιν. οὕτω δὴ καὶ ὁ Πλάτων φύλακας αὐτῇ περιστῆναι τὰς τὴν ἐξῃρημένην αὐτῆς τῶν δευτέρων ἁπάντων ἀκρότητα φρουρούσας ἀκλίτως: *ut Oracula dicunt rerum opificem ordinem, procelloso præsidio cingi: sic etiam Plato ait custodias ipsum circumsistere, quæ indeclinabiliter summitatem illius omnibus secundis naturis exemtam custodiunt.* Custodia, de qua hîc sermo est, videtur esse conservatio naturarum omnium, secundùm species suas; cum omnibus, quibus præditæ sunt, proprietatibus.

125 *Synochibus*] *Synoches* videntur esse Numina quæ cœlis, quibus inferiora *continentur* συνέχονται, præsunt. *Proclus* Theol. Lib. IV. c. 16. animas quæ sunt ἐπὶ τῷ τοῦ οὐρανοῦ νώτῳ, supra cœli dorsum, ait esse exemtas primo Synochum, deinde addit: Πάντα γὰρ συνέχων τῇ ἑαυτοῦ μιᾷ τῆς ὑπάρξεως ἀκρότητι, κατὰ τὸ λόγιον, αὐτὸς πᾶς ἔξω ὑπάρχει: *omnia continens unicâ existentiæ, secundùm Oraculum, summitate, ipse totus extra est.* Respicit, ut videtur, ad aliquod Oraculum, quod non exstat; nam erravit *Portus*, qui λόγιον vertit *celebre dictum*. Paullò pòst, duos alios Synoches, secundum & tertium constituit, de quibus poterit consuli. Idem Lib. I. c. 13. ex motu cœlorum probat eos ψυχὰς ἡγεμονικὰς habere.

126 *Sustentatores inflexos*] Hi Anoches videntur iidem esse ac Synoches. Auctor est *Psellus* eos vocari à Chaldæis κοσμαγωγούς, quod Mundum regant. Eosdem ἄρχοντας & κοσμοκράτορας vocat *Jamblichus* Sect. II. c. 3. ad quem vide *T. Gale*.

134 *Teletarchæ*] *Plato* animas, quæ in Deorum sedem admittuntur, τελεῖσθαι ait τὴν τῶν τελετῶν μακαριωτάτην. *initiari beatissimo omnium sacro*: ideóque Deos qui Teletis hisce præsunt, earúmque auctores sunt, putat *Proclus*, cum bona *Platonis* venia, *Teletarchas*

tarchas vocari posse, licèt summus ille Magister eâ voce usus non esset. *Lib. IV. c. 16. Theol.*

In Sectionem VI.

145 QUod] Hoc ὅτι non pertinet ad versum, sed ad Scriptorem qui eum citavit. Hîc autem voce πῦρ substantiam spiritualem intelligunt & *Pletho* & *Psellus*; ac sanè in hisce Oraculis spiritualis natura passim ignea dicitur.

163 *Ne Naturam inspicias*] Legendum est enim Φύσιν non φύσεως, ita enim legit *Proclus* Lib. V. c. 33. p. 317. & dicit vocibus φύσις & εἱμαρμένη intelligi Creatorem, seu secundam Hypostasin; sed non docet quare eam inspici vetent Oracula.

In Sectionem VII.

164 IPse operans] Hac voce videntur uti Oracula; quòd secunda Hypostasis, secundùm ea, fecerit ipsa mundum; prima verò non αὐτουργῶν, sed agens per secundam. Hoc verbo eodem sensu uti *Proclum* in Theologia observavi, licèt memoria locum non suppeditet.

In Sectionem VIII.

182 SEptem] Vide *Stanleium* Lib. I. Sect. 2. c. 12. & seqq.

Firmamenta] Στερεώματα. Videntur Chaldæi usi esse voce רקיע *rakiah*, quæ ita à LXX. Intt. vertitur, & hoc potest esse indicium hæc Chaldaïcè scripta, quale postea proferemus. Ceterùm coe-

los, ſeu mundos dici στερεώματα crediderim, non quòd Chaldæi eos ſolidos eſſe exiſtimarent, ſed quòd στερεῶσι *firment*, hoc eſt, conſtringant & impediant quominùs diffluant ea quæ ambiunt. Eadem de cauſa Dii horum præſides & Συνοχεῖς, & Ἀνοχεῖς ἀκαμπεῖς dicuntur. *Proclus* certè Lib. IV. cap. 16. cœlum contendit συνεκτικὸν εἶναι τῶν ὑπ' αὐτοῦ πάντων, καὶ τῆς συνεχείας αἴτιον, *continere omnia quæ ſunt ſub ſe, & cauſam eſſe cur continua ſint*. *Cicero* in 2. de Nat. Deor. de ultimo cœlo ex Stoicorum ſententia, qui inſtar Chaldæorum cœlos inferiores ſuperioribus involvi credebant: *Reſtat ultimus, & à domiciliis noſtris altiſſimus, omnia cingens &* COERCENS *cœli complexus, qui idem æther vocatur*. Iidem, auctore *Diogene Laërtio* in Zenone, ſeu Lib. VII. Segm. 140. negabant quidquam in mundo eſſe inane, atque omnia continua eſſe cenſebant, τοῦτο γὰρ ἀναγκάζειν τὴν τῶν οὐρανίων πρὸς τὰ ἐπίγεια σύμπνοιαν καὶ συντονίαν.

183 *Cœlum*] Sequentes verſus valde ſunt luxati & repetitionibus inquinati; ſed reſtitui vix queant, cùm fortè meliores non exſtent apud eos, ex quibus à *Patricio* hauſti ſunt.

190. *Fixione.*] Vox erat Genethliacorum propria. Scholiaſtes *Ptolemæi*, apud *Joſ. Scaligerum*, in Manil. p. 32. περιττῶς εἰώθασι λέγειν γένεσιν Αἰγύπτιοι κόσμου. καὶ γὰρ ἀρχὴν μίαν οὐκ ἔχει, πολλὰς δὲ, τὰ δὲ μερικὰ καὶ πολλὰς καὶ μίαν. μίαν μὲν τὴν ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐν τῇ γενέσει τῶν ἀστέρων σύγκρασιν, ἣν εἰώθασι πῆξιν οἱ ἀποτελεσματικοὶ καλεῖν: *Supervacuè ſolent dicere Ægyptii creationem mundi, etenim originem unam non habet, ſed multas; ad partes verò quod attinet, & multas & unam. Unam quidem & ab initio & in origine aſtrorum miſturam, quam ſolent Aſtrologi vocare* πῆξιν.

201 *Ætheris cantus*] Dubium eſt an Chaldæi cantum quemdam verum, qui audiri poſſet, à cœlis,

lis, circumvolutionibus suis, editum esse; an verè Symmetriam tantùm eorum admirabilem se credere, hisce, similibúsque vocibus, significarint. Vide ℣. 257. ubi Harmonia metaphoricè sumitur, quam significationem hîc prætulerim. Consule & *Proclum* in Theol. Lib. V. c. 36.

In Sectionem IX.

214 E*T fontanum alium*]. Platonici duas durationis species esse dicebant, quarum altera vocatur *αἰὼν æternitas*, quæ *ἐν ἑνὶ μένει*, ut loquitur *Plato* in Timæo, hoc est, successione caret; altera propriè *χρόνος tempus*, quod est alterius *εἰκὼν κινητὴ imago mobilis*, quia cum successione elabitur. Vide *Proclum* Lib. III. cap. 16. Æternitas videtur hîc vocari *πηγαῖος χρόνος fontanum tempus*, quia est ita propriè dicti *παράδειγμα*.

In Sectionem X.

215 O*Portet te festinare &c.*] Vide Sect. 2. Lib. I. cap. 10. Ad hunc versum adludere videtur *Jamblichus* Sect. II. Cap. 6. ubi dicit à Dæmonibus corpus gravari, morbísque affligi, mentem ad materiam trahi, *τοὺς δ' ἐπὶ τὸ πῦρ σπεύδοντας κατέχειν περὶ τὸν τῇδε τόπον*, *eósque qui festinant ad ignem retineri circa huncce locum.*

216 *Multam induta mentem*] Crediderim potiùs hîc legendum *ψυχὴν πολλὴν ἑσσαμένη νοῦς*, si versus hoc pateretur, *animam multam induta mens*, nam suprà ℣. 152. & infra 220. *νοῦς* dicitur esse *ἐν ψυχῇ*, &, apud hos Scriptores, id quod in nobis ratiocinatur *νοῦς* ut plurimum significat.

 218 *Sym-*

218 *Symbola*] *Pletho* & *Psellus* interpretantur *νοητῶν εἰδῶν εἰκόνας imagines intelligibilium specierum*, aut essentiam ipsam Mentium, quâ ab aliis differunt. *Psellus*, in libello de Dæmonibus, scribit Euchitas quodam unguento Magico, quod describit, conatos esse expellere animo *θεῖα σύμβολα*, quæ dicit animis nostris non aliter inhærentia, quàm Sigillum aliquod regium in ædibus, Dæmonibus terrori esse. Sed quid sint illa Symbola non docet.

224 *Cùm non possent*] Legendum *μὴ δυναμένων*, ut referatur ad vocem *σωμάτων*, quod sensus manifestò postulat, non *δυναμένους*, ut legit Patricius.

227 *A quibus descendentibus*] Dona varia descendentium Deorum memorat *Jamblichus* Sect. 2. Cap. VI.

230 *Parca fatalis*] *Plato*, in Timæo, essentiam mentis ait esse *εἱμαρμένης ἐπέκεινα*, *ultra fatum*, & similia affirmat *Jamblichus* Sect. 8. Cap. VII.

231 *Animam redeuntem*] Restitutionem hanc animæ & reditum in priscas sedes vocant Platonici *ἀποκατάστασιν*, & *ἀπόλυσιν τῆς ψυχῆς*. Vide *Jamblichum* Sect. I. Cap. 10.

232 *Ut numerum impleat*] Videntur credidisse Platonici, unâ animâ adscendente, aliam demitti, ut certus numerus animarum hîc versantium semper esset.

233 *Certè &c.*] Hic & quatuor sequentes versus leguntur apud *Synesium* de insomniis. p. 153. Ed. Petavianæ.

237 *Mithi*] Ita scribimus, non *Miti μίτυ*, est enim pura puta vox Chaldaica, quæ mortem significat. Chaldæi מיתא *mitha* mortem vocant, atque Oraculorum Interpres eam vocem immutatam, nisi quòd terminationem Græcam ei addidit, servavit. Vocabula *κρατερὴ ἀνάγκη* apud Græcos Poëtas passim morti conjunguntur, & in hisce Ora-

Oraculis ỳ. 253. δεινὴ ἀνάγκη mortem denotat. Ceterùm notum est Chaldæos credidisse per mortem homines ad superiora redire, quod sequentibus verbis hîc describitur. Attamen si quis malit Græcam vocem μίτος *filum* hîc quærere, & *fatale filum* intelligat, per nos licet.

240 *Ne deorsum pronus sis*] Hi versus exstant apud *Synesium de insomniis*, p. 140. Edit Petavianæ, & cùm contineant eumdem sensum qui exprimitur verss. 51, 52, & 53. haud est absimile vero eamdem sententiam Chaldaïcam ab Interpretibus Græcis fuisse vario modo expressam. Monet Oraculum homines debere ad superiora loca mente tendere, & id facere quod ad ea loca adsequenda postulatur, ne detrudantur in inferiora. Describuntur autem Inferi infra terram, quæ fuit etiam opinio non Græcorum modò, sed quoque Judæorum, circa Christi tempora, ut docebit *Josephus* Ant. Jud. Lib. XVIII, cap. 3. Videtur tamen hoc fuisse memorandum inter Græcos & Chaldæos discrimen, quòd Chaldæi locum beatitudinis non infra collocarent, ut Græci, sed supra mundum. Hinc infra terram nihil præter horrorem & tenebras esse intelligunt, ut apparet ex hisce versibus.

243 *Idolis gaudens*] Εἴδωλα καμόντων idem esse apud *Homerum* ac *Umbras mortuorum* satis notum est. Credebant Græci Animabus superesse corpus tenue, quod referret pristinum, seu esset ejus εἴδωλον, *imago* Chaldæi etiam existimabant Menti adesse semper corporeum ὄχημα vehiculum, quod eorum Philosophiæ Græci Interpp. eodem appellarunt nomine. Videntur Judæi & Christiani Scriptores, qui Numina Ethnicorum nomine εἰδώλων affecerunt, non tantùm respexisse ad eorum imagines, sed ea etiam appellatione usi, quòd Ethnici εἰδώλοις νεκύων, qualia erant pleraque ficta Numina,

mina, ſacra facerent. Hinc videtur etiam Paulus 1 Cor. VIII, ℣. 4. dixiſſe εἴδωλον εἶναι οὐδὲν, *idolum eſſe nihil*, hoc eſt, evanidam umbram. *Philo* Lib. de Monarchia, p. 628. Ed. Genev. ait divitias dici εἴδωλα σκιαῖς ἐοικότα καὶ φάσμασιν οὐδὲν ἐστερημένα ὀχυροῦ καὶ βεβαίου, *idola umbris ſimilia, & ſpectris quæ nihil habent ſolidi neque firmi.*

247 *Paradiſum*] Notum eſt hanc vocem eſſe Perſicam, quá ſignificatur locus arboribus conſitus. Inde metaphoricè dictus eſt locus, ubi animæ beatæ morantur, qui à Poëtis Græcis & Romanis deſcribitur etiam inſtar Paradiſi:

——— *amœna vireta*
Fortunatorum nemorum, ſedéſque beatæ.

Fortè antiquiſſimi Græci ſub imaginibus, deſumtis ex iis quæ maximè hac in vita nobis placent, deſcripſerunt beatitudinem futuram; non quòd eam talem putarent, ſed quòd nonniſi notis coloribus ignota pingere nobis liceat. Saltem Chaldæi Paradiſum propriè dictum non intellexerunt, quippe qui ſedes beatas ſupra omnes mundos collocarent. Hinc *Pletho* interpretatur ἀμφιφαῆ τῆς ψυχῆς χῶρον *undequaque ſplendentem animæ locum*, & *Pſellus* πάντα τὸν περὶ Πατέρα χορὸν τῶν θείων δυνάμεων, καὶ τὰ ἐμπύρια κάλλη τῶν δημιουργικῶν πηγῶν, *omnem chorum divinarum Potentiarum qui eſt circa Patrem, & igneas pulcritudines creatorum fontium.*

248 *Animæ canalem*] Hoc eſt, quære unde Mens tua venerit, ut, poſtquàm ſervierit corpori per aliquod tempus, eò rurſus contendat unde venit. *Pſellus* & *Pletho* aiunt ἀνάστασιν, de qua verſ. 250. ope rituum quorumdam procurari creditam à Chaldæis; & ſimilia apud *Jamblichum* occurrunt. Vide Lib. I. Sect. 2. cap. 29.

250 *Sa-*

250 *Sacro Sermoni &c.*] *Pletho* intelligit precibus esse conjungendam *operam*, hoc est, τὴν τελεστικὴν *sacros ritus*. Suspicor hoc in loco esse aliquot verba corrupta, & respici potiùs conjunctionem Mentis cum *Ratione æterna*, de qua *Jamblichus* Sect. x. cap. 6. ubi Mentem ἐκτὸς πάσης ὕλης *extra omnem materiam*, ope Theürgiæ, μόνῳ τῷ αἰδίῳ λόγῳ συνηνωμένην, *cum sola æterna Ratione unitam* describit.

252 *Semtemvirus gradus*] *Pletho* hîc respici fatum quod pendet à septem Planetis, & cui subjectum est corpus, atque hoc designari voce *terra*, monerique putat homines ne nimiùm corporea curent. Crediderim designari potiùs Tartara, quæ ab hominibus vitari vult Oraculum; ita se gerendo, ut eos se gerere oportet qui ad ἀμφιφαῆ locum pervenire cupiunt. Numerus *septenarius* graduum, per quos illuc descendi dicebant, sumitur pro quolibet alio; ut passim fit apud Orientales, qui *septies* pro *multoties* dicunt.

259 *Corpus servabis*] Quid intelligat Oraculum, per salutem corporis, satis apparet ex versu sequente. Vide *Stanleium* Lib. I. Sect. 2. c. x. ubi verba *Pselli*, quibus hoc Oraculum explicatur.

260 *Nec materiæ &c*] Hunc versum hîc inseruimus ex *Synesio* de insomniis p. 242. Σκύβαλον est vehiculum animæ, ut ex sequente versu liquet.

261 *Pars est*] Potest hîc obiter observari phrasis Orientalis. Vide Act. VIII, 21.

261 *Infictæ Animæ*] Hoc est, interprete *Psello*, *figura carenti*. Idem *igneas habenas tendere*, divinis adtentum esse explicat.

267 *Spes te nutriat*] Hoc ex versu videtur loquutiones, quibus utitur *Jamblichus* Sect. 2. c. VI. mutuatus esse, ubi dicit *conspectum Animarum purarum* καὶ ἐν ἀγγέλων τάξει ἱδρυμένων *in angelorum ordine collocatarum, salutiferum esse & reductorium, spem sacram osten-*

dere. ἐπ' ἐλπίδι. ἱερᾶ ἐνφαίνεσθαι, *& dare bona quorum spem faciunt.*

268 *Non admittit &c.*] Hoc est, non probat, non grata sunt ei animæ desideria, priusquam oblita fuerit terrenorum. Sequentia vocabula clarè explicare fortè ne ii quidem, qui ea excogitaverunt, possent.

270 *Synthematis*] Hæc vox *tesseram* significat, videtúrque idem esse ac Symbolum; hoc est, ritum sacrum, vel evocationem, certis verbis, iísque mysticis, conceptam designare. Vide *Jamblich.* Sect. I. Capp. XII. & XXI.

271 *His quidem &c.*] Hi duo versus laudantur à *Synesio*, Lib. *de Insomniis*, p. 137. Edit. Petavianæ.

274 *Neque materiæ quisquilias*] *Pletho*, & *Psellus* hunc & sequentem versum explicant de corpore, cui ante fatum valedici nolebant Chaldæi, uti nec Platonici.

275 *Ne educas*] Est hîc aliquid corruptum, ut & apud *Plotinum*, ubi hæc verba exstant, *Ennead. I. Lib.* 9. initio. *Ficinus* sensum Plotini ne paraphrasi quidem satis audaci expressit.

276 *Vi corpus relinquentium*] Nempe, vi alienâ, nam sibi vim inferre vetabant Platonici post Chaldæos, ut apparet ex antecedentibus versibus. Hoc autem dici putat *Psellus*, quòd Mens quæ corpus cum dolore deserit vitam abominetur, & ad superiora libens revolet.

277 *Faciles solutu sunt*] Vocem ἄλυτοι *Pletho* & *Psellus* interpretantur *liberas*, nec ab alia Potentia coërcitas.

278 *In ilibus Hecates*] *Pletho* legit κόλπης & interpretatur *sedem animæ*, & sensum invenit nescio quem. Nempe, qui hîc ingenium exercere voluerit numquam explicatione carebit; sed nihil debet adferri, quod non auctoritate prisca, eáque perspicua nitatur;

tur; alioqui, pro Chaldæorum doctrina, nostram Lectori propinabimus. *Psellus* legit *Hecates*. Vide Indicem in ea voce.

281 *Neque ingentes mensuras*] Hic versus & sequentes ad 288. planè sunt contrarii doctrinæ Chaldæorum Genethliacorum: sed consentanei iis, quæ *Lucretius* prodidit de Babyloniis, qui *Astrologorum artem convincere tendebant*; & *Strabo* de iis Babyloniæ Sapientibus, qui Genethliacos damnabant.

288 *Ætherea avium ala*] Hic versus & quatuor sequentes, contra auspicia & sacrificia, ab aliquo Sapientum genere, à vulgaribus opinionibus alieno, manasse videntur. Atque hos quidem cùm primùm expendere cœpi, pænè suspicabar à Christiano profectos, propter id quod habetur Ps. L. de Sacrificiis: unde videri possit desumtum initium versûs 289. *nec sacrificia, nec viscera curo* Sed cùm antecedentes versus, qui omnino ex eadem vena fluxerunt, non sint Christiani, neque hos Christiani esse puto. Deinde videtur hic esse mendum. Est autem similis huic sententiæ Oracul. Sibyll. Lib. III. p. 360. Ed. Amstel. nuperæ.

289 *Nec sacrificia, nec viscera curo*] Pro τ' ὄγκωμα *Psellus* habet τε τομαὶ. *Et sacrificiorum viscerumque prosectiones, hæc omnia ludibria sunt.* Quæ lectio si recta est, ut mihi quidem videtur, Oracula hic aruspicinam rejiciunt, ut in præcedenti versu auguria. Ac sanè potuere esse ex Babyloniis Sapientibus nonnulli, qui hæc omnia repudiarent, ut ostendimus ad ℣. 281. vix ulli qui omnia damnarent sacrificia, cùm toto Oriente semper omnes populi sacrificiis deditissimi fuerint. Hac de ratione, *Pselli* lectionem Synesianæ, quam sequutus est *Patricius*, prætulerim. *Menander* ἐν ἱερείᾳ de sacris Matris Deûm simile judicium tulit, *Excerpt. Grotian.* p. 725.

Ἀλλ᾽ ἐστι τόλμης καὶ βίου ταῦτ᾽ ὄργανα
Εὑρήμ᾽ ἀνθρώποις ἀναιδέσιν, Ῥόδη,
Εἰς καταγέλωτα τοῦ βίου πεπλασμένα.

Sed ista sunt commenta confidentiæ
Et impudentis ingenî molimina,
Ludibria vitæ denique humanæ, Rhode.

293 *Tuum enim vas*] *Pletho* corpus mortale, quod vermes rodent, interpretatur; *Psellus* verò *vas κρᾶμα*, *dispositionem ex temperatione ortam*, *feras* Dæmones terrestres esse vult.

294 *Deflet*] Legit ita *Psellus*, at alii pro *κατοδύρεται* habent *κατώρυκται sepultus est*, quod sensu caret. *Psellus* vult significari veluti mugitus inferorum malos, eorúmque liberos poscentium.

300 *Convolutum*] Cùm agatur de apparitionibus divinis, hoc versu & duobus antecedentibus, videntur Oracula monere quâ formâ Dii appareant. Conferri hæc possunt cum visione Ezechielis Cap. I. qui ignis *convoluti* etiam meminit Videndus hac de re *Jamblichus* Sect. 2. Capp. III. & IV.

305 *Leonem*] Hæc verba videntur corrupta, nec tamen sensum *Psellus* illis deesse credidit. Putat Oraculum dicere, si inter sacra λεοντοῦχου (hoc nomen esse Chaldaïcum ait signi Zodiaci, quod vulgò *Leo* dicitur) nomen protulisset quis, eum nihil visurum præter Leonem. Alii legunt *πάντα λέγοντα*, & sensum etiam inveniunt; nec mirum, ubi pro arbitrio fingitur. Sequentia suadent legendum hîc φλέγοντα *ardentia*.

306 *Neque enim cœlestis*] *Jamblichus* Sect. II. c. 4. docet splendidissimas eas esse apparitiones, & tantam fulgere lucem, ut aliquando totum cœlum abscondat, neque Sol, neque Luna, neque Terra stare

re ampliùs possint; quæ descriptio optimè cum hoc Oraculo consentit.

209 *Ne Naturæ*] *Pletho* voce *Naturæ Deum* intelligit, cujus verba allata sunt à Stanleio Lib. I. Sect. 2. cap. 30. *Facultates* rerum explicat *Psellus*. Ἄγαλμα autem dicitur phasma Dei, Angeli, Archangeli &c. à *Jamblicho*, licèt figura id velit carere.

311 *Quando animas mulcentes*] Malos Dæmonas notat, qui avertunt mentem à Sacris, ne per teletas purior facta ad superiora tendat.

313 *Verum corpus*] Alii pro σῶμα legunt σῆμα, & interpretantur falsa signa à Dæmonibus ostendi. Inter eos *Psellus*.

314 *Hecaticum turbinem*] Vide L. I. S. 2. c. XXIX. & Indicem nostrum.

315 *Nomina barbara &c.*] Vide ll. & Indicem in voce *Nomina*.

319 *Per profunda mundi*] Videtur contrarium dicere *Jamblichus*, qui affirmat Sect. 2. c. IV. ignem Deorum esse individuum, ἄτομον, nam σκιρτηδὸν, *saltuatim*, divisionem aliquam notat. Sed ex metaphoricis vocibus vix quidquam certi elicere licet, nec me intelligere fateor quæ sequuntur apud eumdem Scriptorem, quæ tamen ad hoc Oraculum alludere videntur: πληρεῖ τὰ ὅλα βάθη κόσμου πυρίως ἀλλ' οὐ περικοσμίως. Mendosa existimo, sed quæ sine MSS. ope sanari nequeant.

321 *Quando conspexeris*] Hunc versum & sequens Hemistichium, quod apud *Psellum* occurrebat, hìc addidimus. Plura Oracula hìc illic sparsa, apud *Proclum* præsertim, possent inveniri. Hoc aliud agenti occurrit Theolog. Lib. V. c. 35.

Καὶ γὰρ δὴ πάντευχος ἐνόπλιος εἶκε θεῆφι

Etenim omnibus armis instructa similis est Deæ.

Ejus scripta in *Platonem* potissimùm essent legenda, eâ solâ de causâ, ut excerperentur meliùs Oracula, quàm factum à *Patricio*. Alia etiam fortè ex *Damascii* opere de Principiis etiamnum MS. peti possent. Interea dum hoc aliquis præstet, erimus hoc Catone contenti. Ceterùm quid videatur esse *Mnizurin*, in Indice diximus.

FINIS.

INDEX
PHILOLOGICUS,

Quo Stanleii *Opus illustratur, castigatur, ac suppletur.*

A.

ARA-

ARABIA *videtur dicta ἀπὸ τοῦ* ערב ereb, mistura, *propter varias gentes quæ illuc confluxerunt; unde non satis mihi constat quare nolit Arabes propriè dici Nabatæos Petræ incolas* Stanleius Lib. III. Vide *specimen Hist. Arabum*, Eduardi Pocockii *sub initium.*

Aras Vett. Persis non fuisse Lib. 2. cap. VIII.

ARIMANES *dicitur apud Persas Principium malum, ut* Oromazes *bonum.* Lib. 2. c. VI. *Arimanes autem fortè compositum ex vocibus* ערי Ari, *hostis &* מאן man, *vas, quod Metaphoricè sumi queat pro homine, vel hominis corpore, ut sumitur apud* Paulum 1 Thess. IV, 4. *Vel si quis malit hanc unam esse vocem, eam potest deducere à* ערים arim, astutus, *quæ, si in fine Arabico more nunnetur, efferri poterit* Ariman, *aut* Arimon. *Eo autem Epitheto Serpens afficitur* Gen. III, 1. Vide & quæ de hoc habet *Thom. Hyde* de Rel. Persarum Cap. IX.

Arimanis *pugna cum Oromaze*, Lib. 2. c. VI.

ARTIFICES. *Nescio quam Curtii editionem sit sequutus.* Stanleius *qui* (Lib. I. Sect. 1. c. VII.) *citat ex Curtio*: Chaldæi non modo vates, sed artifices Babyloniorum, *cùm habeatur*: Chaldæi, Babyloniorúmque non vates modò, sed artifices, cum fidibus sui generis; *unde appares hos artifices à Chaldæis distingui, quod etiam ex sequentibus manifestum. Nempe, intelliguntur à Curtio* fidicines, *non Chaldæi. Ita Histriones vocavit* Cicero *pro* Archia, artifices scenicos. Ovidius *tibicines eodem vocabulo significavit Fast.* VI.

Adde quod Ædilis, pompam qui funeris irent,
Artifices solos jusserit esse decem.

Græci τεχνῖται Musicos interdum vocabant. Vide *Menagium* ad Diogenem Laërt. pag. 59. col. 2.

Sed

ASTRO-

tribui Numinibus, & præsertim summo. Deinde cùm Rex ille primùm inter minora Numina, qualia erant Hominum mortuorum Mentes, relatus esset, paullatim obliteratâ Historiâ & unius etiam Dei, nequaquam hominis, cognitione, confuderunt Regem defunctum cum altissimo Deo. Idem certè evenit apud Græcos Jovi, qui cùm Rex antiquissimus esset, & in Heroum numerum relatus, paullatim cum summo Numine confusus est. Hinc fit ut Græci Poëtæ de eodem illo Numine θεοπρεπῶς *passim loquantur, nec minùs frequenter eum instar hominis, & quidem mali, describant. At aliis vix fit credibile, antiquis Chaldæorum temporibus, hominem pro Deo habitum esse, & postea mistum id Numen cum notione unius æterni Dei; quia, etiam postremis temporibus, Persæ negabant Deos esse instar hominum, ut apparet ex loco* Herodoti, *qui adfertur,* Lib. II. cap. VIII. *Præterea tota Zoroastris Theologia Deos* ἀνθρωπομόρφους, *nedum homines, prorsus respuit, ut satis ex 2. Sectione,* Lib. I. Stanleii *apparet. Quidquid id est, pessimè fecere Græci, qui* Δία *verterunt vocem* Belus; *quia seu Rex fuerit, seu Deus, non potest idem esse ac homo in Creta Insula natus & sepultus, quíque in Græcia vixit; quod constat de Græcarum Zane, seu* Jove, *ex antiquissima & constantissima fama, quam incolumem Poëtæ Græci servarunt. Sed Græci Barbara Numina temerè eadem ac sua esse credebant, & ita Barbarorum opiniones exprimebant, quasi ipsi fuissent vocibus Græcis* Διόσι, Κρόνῳ *&c. Ita* Herodotus *dicit à Persis* τὸν κύκλον πάντα τοῦ οὐρανοῦ Δία καλέεσθαι circulum omnem cœli Jovem vocari, Lib. I. c. 131. Vide vocem Mars.

Berosus, *qui Chaldaicas disciplinas Græcos edocuit.* L. I. Sect. I. cap. VI.

BEROSUS *è coctilibus laterculis edidit observationes* 480. *annorum.* Plinius. *Hist. Nat.* Lib. VII. c. 56. Epigenes apud Babylonios DCCXX. annorum obser-

C. CA-

C.

CANOPUS. *Festiva Historia de victoria hujus Dei ex Igne reportata.* Lib. I. Sect. 2. c. XXXIX. Stanleius, *quasi* Rufini *verba recitans*, *pro* Canopo *hic habet* Nilum, *& breviorem multò narrationem*, *cui interserit* Suidam *pro Nilo habere Canopum. At neque id quod recitat exstat apud* Rufinum, *neque ab hoc discrepat* Suidas. *Hinc factum, ut, verbis* Rufini *ex antiqua Edit. Basileensi descriptis*, *de* Suida *contrarium prorsus adfirmaverimus. Unde* Rufini *citationem desumserit nescio, nam ipsa illa quæ recitavimus verba non modò in Editione, quam modò dixi, inveni, sed ab aliis etiam Viris Doctis, similiter ac ego feci, expressa reperi.*

Callisthenes *observationes Chaldaicas ad Aristotelem mittit.* Lib. I. Sect. 2. cap. 1.

CARMANIA *Regio ad Orientem Persidis* Lib. II. Procem. *Aliquis ineptus apud* Stanleium *pro Carmania scripserat* Ciliciam, *sine dubio quòd hodiè hæc regio à Turcis* Caramania *vocetur. Non potui à me impetrare, ut crederem tam immane mendum esse à* doctissimi Stanleii *manu*.

CATENA *Osiridis.* Lib. I. Sect. 2. cap. VII. *Catenæ in hac Theologia dicuntur series Naturarum ordine collocatarum, quarum prima vocatur* summitas, *ἀκρότης. Vide* Proclum *Inst. Theol.* cap. XXI. *ubi τάξιν & σειρὰν confundit; dicitque eam παρὰ τῆς μονάδος ἔχειν τὴν εἰς τὸ πλῆθος ὑπόβασιν*, ab unitate in multitudinem habere hypobasin.

CHALDÆA *duplex fuit, una Armeniæ vicina ac montosa, ad Septentrionem Mesopotamiæ, de qua* Xenophon *Cyropædia* Lib. III. pag. 70. & seqq. Edit. Wechel. *&* Strabo Lib. XII. p. 378. Ed. Genev. *In hac fuit* Ur *Abrahami patria; ut ostendit* Sam. Bochartus, *in Geograph. Sacra* Lib. II. c. 6. *& alibi*

in

sit, erit Prolepsis Historica Gen. XI, 28 *&* 31. *ubi urbs, ex qua exiit Abrahamus*, Ur Chasdim *vocatur; cùm tempore illo nondum ita appellari posset, nam* Chesed *tunc nonnisi puer esse potuit.* Dicæarchus, *in vita Græciæ, citatus à* Stephano *in voce* Χαλδαῖοι, *ait à Nino* τέταρτον ἐπὶ δέκα βασιλέα γενόμενον, ᾧ τοὔνομα ΧΑΛΔΑΙΟΝ, Βαβυλῶνα τὴν ὀνομαστοτάτην πόλιν περὶ τὸν Εὐφράτην ποταμὸν κατασκευάσαι, &c. decimum quartum Regem, cui nomen erat *Chaldæo*, Babylonem celeberrimam urbem ad Euphratem fluvium ædificasse, omnibus in eumdem locum collectis, qui Chaldæi dicuntur, & dici regionem Chaldæam. *A Rege, si quis ejus nominis fuit, Chaldæam dictam crediderim, potiùs quàm à Nachoris filio; nisi fortè velimus superiorem Chaldæam ab hoc dictam, inferiorem ab alio; fuit enim duplex, ut ostendimus.*

ΧΑΡΩΝΕΙΑ *vocantur Barathra quædam, quæ tetrum vaporem emittunt, quo hausto animalia interficiuntur. Eadem dicuntur* Πλουτώνεια. *Vide* Strabonem Lib. V. *in descriptione Italiæ.* pag. 168. *& ad eam notas* Isaaci Casauboni. *Inde* χαρώνειον πνεῦμα *dicitur lethalis illa exhalatio. Vide Jamblichum* Sect. 4. c. 4. Exstat etiam ea vox apud *Diogenem* Laërtium in vita Zenonis, ubi ex sententia Stoïcorum dicit σοφὸν οὐδὲν θαυμάζειν τῶν δοκούντων παραδόξων, οἷον χαρώνεια, καὶ ἀμπώτιδας καὶ πηγὰς θερμῶν ὑδάτων, καὶ πυρὸς ἀναφυσήματα, ubi non intellecta est ab *Aldobrandino*.

Chiun *an nomen Saturni.* Lib. I. Sect. 2. c. XXXVII. *Vide* Remphan.

Cidenas *Mathematicus.* Lib. I. Sect. 1. c. V.

COBALUS: *ita, auctore* Agricola *de re Metallica, nominantur spectra dæmoniorum, quæ in fodinis conspici solent sub variis formis. Videndus &* Agricola, *&* Gaulminus *ad locum* Pselli *citatum.* Lib. I. Sect. 2. cap. XVI.

rii

E.

F.

formatas fuisse docuerunt, qua de re inter alios legi potest Philo περὶ τῆς κοσμοποιΐας, *ipso initio. Ita loquitur* p. 3. *Ed. Gen. Græco-Lat.* βουληθεὶς ὁ θεὸς τὸν ὁρατὸν τουτονὶ κόσμον δημιουργῆσαι, προεξετύπου τὸν νοητὸν, ἵνα χρώμενος ἀσωμάτῳ καὶ θεοειδεστάτῳ παραδείγματι, τὸν σωματικὸν ἀπεργάσηται, πρεσβυτέρου νεώτερον ἀπεικόνισμα, τοσαῦτα περιέξοντα αἰσθητὰ γένη, ὅσαπερ ἐν ἐκείνῳ νοητά: cùm vellet *Deus* visibilem mundum facere, priùs formavit intelligibilem, ut incorporeo & Dei simillimo exemplari usus, faceret corporeum, antiquioris imaginem recentiorem, tot complectentem genera sensilia, quot sunt in illo intelligibilia. *Paginâ etiam quintâ, dicit Rationem divinam esse* ὑπερουράνιον ἀστέρα, ΠΗΓΗΝ τῶν αἰσθητῶν ἀστέρων, supra-cœlestem Stellam: *fontem* Stellarum sensilium. *Vide & Procli Plat. Theol. Lib. V. c. 32.*

FORMA *si qua appareret, voci non erat credendum; secundùm Chaldæos.* Lib. I. Sect. 2. c. XXX. *Persæ sanè, qui videntur propago Chaldæorum, negabant Deos fuisse* ἀνθρωποφυεῖς. *Sed huc facit præsertim quod exstat* Deut. IV, 15, 16. Non vidistis aliquam similitudinem in die, quo loquutus est vobis Dominus in Horeb, de medio ignis, ne fortè decepti faciatis vobis sculptam similitudinem, *&c.*

G.

GENETHLIACUS. *Ita dicebatur à Græcis, qui è nascendi momento vitæ eventus prædiceret. Observandum* Strabonem *dicere de Chaldæis.* Lib. XVI. p. 509. προσποιοῦνται δέ τινες καὶ γενεθλιαλογεῖν, οὓς οὐ καταδέχονται οἱ ἕτεροι: profitentur quidam è natalibus futura prædicere, quos non probant alii. *Omnes penè alii Scriptores Chaldæis universè hanc divinationem tribuunt, adeò ut* Chaldæus *&* Genethlia-

H.

ſolos Deos oratio, nullibi proferuntur minæ. *Sed hoc fortè neque apud omnes Chaldæos, neque ſemper obtinuit. Ceterùm notatu digniſſimum eſt hoc Oraculum, quod neque à Judæo, neque à Chriſtiano, neque etiam ab Ethnico è vulgo fingi potuit.*

HECATE, *Media inter geminos Coſmagogos*, Lib. I. Sect. 2. capp. VI. & VII. *Non videtur veroſimile, Chaldæos veteres, Linguæ Græcæ & opinionum Græcarum ignaros, Numen hîc Græcum (de quo vide* Voſſium *Theol. Gent.* Lib. II. c. 29.) *divinis Naturis, quibus nulla Græca nomina impoſita, immiſcuiſſe. Crediderim potiùs eos, qui Græcè hæc verterunt, cùm invenirent nomen Chaldaicum affine Græco* Hecate, *& quædam fortè ſimilia de Numine Chaldaïco dicerentur iis quæ de Hecata apud Græcos dicebantur, voce merè Græca eſſe uſos, ad exprimendam Chaldaïcam. Fortè Chaldæi vocabant hoc numen* חדא chada, *quod* unam *ſignificat. Vide* Ada. *Atque hæc cùm dudum ſcripſiſſem, non leviter in ſententia hac confirmatus ſum, lectis hiſce* Procli *verbis, quæ exſtant* Lib. VI. cap. XI. *Theol. Plat. Poſtquàm* Cap. X. *de Trinitate* δημιουργικῆς *egit, loquitur* Cap. XI. *de Trinitate* ζωογόνῳ, *aitque hanc conſtare tribus Unitatibus, quarum primam Dianam Virginem, ſecundam Proſerpinam, tertiam Minervam Virginem vocant* ἑλληνικῆς Θεολογίας ἀρχηγοὶ Græcanicæ Theologiæ principes; *deinde ſubdit:* παρά γε τοῖς βαρβάροις τὰ αὐτὰ δι' ἑτέρων ὀνομάτων δεδήλωται, apud barbaros eadem diverſis nominibus ſignificantur: τὴν μὲν γὰρ πρωτίστην ἐκεῖνοι μονάδα καλοῦσιν Ἑκάτην, primam enim Unitatem illi vocant Hecaten, ſecundam Animam, tertiam Virtutem. *Verùm hoc in hiſce obſervandum, ordinem hujus Trinitatis non eſſe eumdem qui à* Pſello *deſcribitur, quod fortè ex variis ſententiis, aut alterutrius non ſatis fida memoria fluxit. Ceterùm mendum eſt in* Pſello, *ad Oracula* p. 96. *ubi dicit de Hecate:* ἐν δεξιᾷ μὲν αὐτῆς ἔχουσα τὴν πηγὴν τῶν ἀρετῶν. *Legendum eſt, ut apparet ex*

I.

Ha-

L.

cap. 107. *ait Medum Regem exposuisse somnium* τῶν μάγων τοῖσι ὀνειροπόλοισι iis ex Magis, qui somnia interpretabantur. *Ita etiam loquitur*, cap. 120. *Credibile est Persarum Reges, qui Medis successerunt, & consuetudinem consulendorum somniorum Interpretum, & nomen* Magorum *Medis accepta tulisse. Credibile est etiam antiquam Medorum linguam Chaldaicæ affinem fuisse, unde conjecerim Magos dictos esse* ἀντὶ τοῦ מוג moug, *quod in Participio habet* מג Mag, *i.* dissolvens, liquefaciens, *quod apud Hebræos metaphoricè sumitur* ἀντὶ τοῦ vires frangens, debilitans *&c. Magiæ autem ope vires exercitûs frangi, eidémque terrorem immitti credidere Veteres, & eâ arte usus in bello dicitur Magorum antiquissimus Bactrianus Zoroastres.* Arnobius *adversùs Gentes* Lib. I. p. 6. *Ed. Heraldi.* Inter Assyrios & Bactrianos, Nino quondam Zoroastréque ductoribus, non tantùm ferro dimicatum & viribus, verùm etiam Magicis & Chaldæorum ex reconditis disciplinis. *Non afferam Recentiores, qui imaginibus sympatheticis ex cera confectis, tabem arte Magicâ induci censent, ne videar in re antiqua temerè recentiore opinione niti. Plurimi quidem ex Vett. existimarunt hac voce* Sacerdotem *significari, verùm hoc videntur inde collegisse, quòd Magi Sacerdotio fungerentur apud Persas. Vide* Lib. II. cap. IV. Stanleii. Post hæc edita, succurrit mihi *Magos* dictos potiùs fuisse מהגים *mahgim*, murmuratores, quòd sacra facerent, murmurando preces nescio quas. Nomen hoc exstat Esaiæ Cap. VIII, 19. ut alibi monuimus. *Ceterùm Magos quos cum Chaldæis confundit* Stanleius (Lib. I. Sect. 2. cap. XXIV.) *distinguit disertè Curtius* Lib. V. cap. I. *ubi describit eos qui obviam processere Alexandro Babylonem eunti:* Magi deinde suo more patrium carmen canentes. Post hos Chaldæi, Babyloniorúmque, non vates modò; sed etiam artifices, cum fidibus sui generis ibant. Laudes ii Regum canere soliti, Chaldæi

fide-

siderum motus & statas temporum vices ostendere. *Distinguit quoque eosdem* Origenes *contrà Celsum* Lib. I. pag. 45. *Edit. Cant. reprehendítque Antagonistam, qui pro Magis Chaldæos dixerat, quasi non videntem eorum* ἐπαγγελίας διαφόρους ὄντας professiones diversas. *Chaldæi, nempe, antiquis saltem temporibus, Astrologi tantùm fuisse videntur; Magi verò Sacrorum Antistites, seu rituum præsides. Vide ad vocem* Genethliacus. *Stanleius* omisit notare 1. Magos oportuisse ex Matris cum Filio concubitu progenitos esse, si Græcorum & Latinorum quamplurimis Scriptoribus credimus; quorum loca congessit *Ægidius Menagius*, in Præf. *Diogenis Laërtii*: 2. locum *Ciceronis* de Divin. Lib. I. c. 41. ubi, *divinant*, inquit, *& augurantur Magi, qui congregantur in fano commentandi causâ, atque inter sese colloquendi*: 3. morem Magorum in sepeliendo. *Cicero* Tuscul. Quæst. Lib. I. c. 45. *Persæ cerâ circumlitos condunt, ut quàm maximè permaneant diuturna corpora.* MAGORUM *mos est non humare corpora suorum, nisi à feris sint ante laniata.*

MARCUS *fuit Monachus Mesopotamenus qui, auctore* Psello, *de Dæm.* (p. 52.) *cùm Mystes & inspector diabolicorum phantasmatum fuisset ea quidem, tamquam vana & falsa, flocci fecit & abjuravit, Palinodiámque canens veris fidei Christianæ placitis subscripsit, quæ à* Psello *audita & percepta edidicit studiosè. Ea quæ de Dæmonibus dicit, licèt à* Psello, *quæ fuit ejus eruditio, ornatiùs sint prolata, non debent suspecta esse; quòd nihil penè habeant, quod aliunde, ex scriptis Ethnicorum comprobari nequeat. Sunt quidem multa valde affinia iis, quæ in Evangeliis de Dæmonibus habentur; sed, si quis probè advertat, clariora, & quæ phrasibus N. T. non exiguam lucem interdum affundant, nedum inde hausta esse queant; ut in Notis satis ostendit* Gaulminus.

Marmaridius *Babylonius* Lib. I. Sect. 1. c. V.

MAZZALOTH. *Septuaginta Int. legerunt* μαζουρὼθ, 2 Reg. XXIII, 5. & Job. XXXVIII, 32. *scribitur per* Resch *in Hebraïco Codice, quod persuadet esse veram lectionem. Ac sanè origo vocis convenit, nam cùm* נזר nazar *sit* separare, *Planetæ quasi eximiæ stellæ dicuntur* מזרות Mazzaroth. *Hinc* Diodorus *ait Planetas dictos esse* κυρίους τῶν Θεῶν, Dominos Deorum. *Vide* Lib. I. Sect. 2. c. XIX.

Mechaschephim *unde dicti.* Lib. I. Sect. 1. c. X.

MECHASCHEPHIM *videntur iidem esse ac quos Græci vocant Chaldæorum Prophetas. Jamblichus* S. 3. cap. XXXI. *quæ dicit de malis Spiritibus, Sacris non ritè peractis præsentibus, ait se* ἀκοῦσαι Χαλδαίων τινῶν προφητῶν λεγόντων, audivisse à Chaldæis Prophetis dicentibus. *Julianus Oratione* V. *dicit conjungenda esse Aristotelis dogmata Platonicis,* μᾶλλον δὲ καὶ ταῦτα ταῖς ἐκ Θεῶν δεδομέναις προφητείαις imò etiam hæc prophetiis à Diis editis, *quibus verbis Oracula Chaldaica ab eo intelligi crediderim. Vide quæ de hac voce scripsimus ad* Exod. VII, 11.

MENS *tertia, secundùm* Psellum, *Triadum Chaldaicarum Natura* Lib. I. Sect. 2. cap. IV. *Hæc vocatur à Platonicis* ψυχὴ & ψυχὴ κόσμου, anima *simpliciter* & anima mundi. *Vide* Plotinum Ennead. V. Lib. I. à Cap. III. *ad* VIII. *Hanc Mentem aiunt Oracula remansisse* ἐν τῷ πατρικῷ βυθῷ, *ut &* Plotinus *tria Principia* συνυπάρχειν καὶ οὐκ ἀπολείπειν ἄλληλα, unà exsistere & se invicem non deserere. *Vide laudati libri c.* IV, & V. *Attamen quæ habentur in Oraculis de Mente non minùs conveniunt secundæ hypostasi, quam constanter vocat* Νοῦν Plotinus; *atque hanc eo nomine intelligi potiùs crediderim.*

MITHRA, *præfectus medii generis Entium,* Lib. I. S. 2. cap. III. Lib. 2. cap. VI. *Cùm hac vox non occurrat in Oraculis, & aliunde constet esse vocem Persicam.* (*Vide* Ger. Joan. Vossium de Orig. Idololatriæ Lib. II. cap. IX.) *crediderim hic confundi Persarum* opi-

sanè

ſanè redolet; niſi fortè Philo *Platonicam ſententiam cum Chaldaïca confuderit. Imò ne* Plato *quidem negavit Mundum eſſe* opus Dei, *licèt Deum crediderit, propter Animum eum inhabitantem. Vide* Timæum.

Mundi quot ſint, ſecundùm Chaldæos. Lib. I. Sect. 2. cap. XII.

Mundi extrema quæ Perſis. Lib. 2. cap. VI.

MURES Perſarum Magis inviſi. *Plutarchus in* lib. de Invidia & Odio: *οἱ δὲ Περσῶν Μάγοι τοὺς μῦς ἀπεκτείνυσιν ὡς αὐτοί τε μισοῦντες καὶ τοῦ Θεοῦ δυσχεραίνοντος τὸ ζῶον. ὁμοῦ τε γάρ πάντες Ἄραβες καὶ Αἰθίοπες μυσάττονται: Perſarum Magi mures occiderunt, quos & odio habebant dicebántque eſſe Dei indignantis animal; ſimiliter omnes Arabes & Æthiopes eos exſecrantur.*

N.

NABATHÆORUM cultura, *liber Zabiorum.* Lib. 3. c. III. *Hujus libri fuit in Occidente antiqua verſio Latina, tempore* Thomæ Aquinatis, *quæ inſcripta erat de* Agricultura Ægyptiorum; *unde fit ut ſæpe de moribus Ægyptiacis loquatur, ubi Legem Moſaïcam explicat. Doctiſſimus* Spencerus *de Leg. Rit.* Lib. 2. cap. I. Sect. 3. *conjicit vocem* עבודה abodah *debuiſſe verti* cultum *ſeu* Religionem, *quod is liber de ritibus ſacris Zabiorum ageret. Verùm licèt ea vox cultum ſacrum paſſim ſignificet, culturam terræ etiam denotat, & ſic videtur hîc debere verti; quòd in eo libro traderetur ars quædam ſuperſtitioſa colendorum agrorum, arborum, pluviæ eliciendæ, &c. ut apparet ex Maimonidis citationibus, quarum nonnullas in medium adduxit* Stanleius Lib. I. Sect. 2. cap. XXIV, XXV, & XXVII.

NABONASSARI *Æram omnium eſſe antiquiſſimam, ex iis quæ Aſtronomicis obſervationibus inſignitæ*

erant.

telligitur est certo quodam modo alimentum ejus quod intelligit. Sic propriè explicandæ sunt hæ voces, ut abusivè invicem confunduntur. *Hunc locum credidit* H. Stephanus *corruptum, quia non intellixit. Sed hîc νοεῖν & νοεῖσθαι non sunt idem quod vulgò dicimus intelligere & intelligi; nam apud Platonicos superiores Naturæ tantùm ab inferioribus νοεῖσθαι dicuntur, & hisce illâ νοήσει exsistentiam præbere, quod vult* Hesychius, *ubi dixit Intellecta esse intelligentibus τροφήν τινα.* Plotinus *Ennead.* V. Lib. I. c. IV. τὸ δὲ ΟΝ, *inquit*, τῷ νοεῖσθαι τῷ ΝΩι διδὸν τὸ νοεῖν καὶ τὸ εἶναι: ipsum ENS eo ipso quod intelligitur à MENTE, dat illi & intelligere & esse. *Alia sunt apud eumdem in eamdem sententiam, & plurima similia in* Procli *Theologia Platonica sparsa. Vide inter alia* Lib. I. c. 15. *& Oracul.* ℣. 52.

NOMINA barbara *non mutanda.* L. I. Sect. 2. c. 10. *Consulendus* Jamblichus de Mysteriis Sect. VII. c. 4. *&* Origenes *contra Celsum* Lib. I. p. 18. *& seqq. ubi propugnat efficaciam nominum. Videntur etiam Vett. Hebræi ex Chaldæa reduces vim arcanam in nomine Tetragrammato constituisse, quoniam id pronunciare non auderent.*

O.

OMOMI *herba Mithræ sacra.* Lib. 2. c. VI.

ONIROCRITICE. *Vir Doctiss.* H. Dodwellus, *quem sæpè in hisce Collectaneis laudavimus, conatus est ostendere Onirocriticen Chaldaïcam fallacem semper non fuisse, quòd Deus se se accommodarit, in futurorum revelatione, eorum opinionibus. Digna est lectu hanc in rem ejus* Ep. 2. *Anglica de* Studio Theol. §. VIII.

Ordo, *qui apud Chaldæos.* ad Or. ℣. 6.

OROMAZES *à Chaldæis dictus est summus Deus* Lib. I. Sect. 2. cap. I. *quòd* אורמזא Oromaze

λευτη-

λελυτηκότων αὖ χειμάρρων ἢ ἐν τῇ γῇ πάλιν ἐκεῖ ξυνεσταμένους ἐ ἀναβιωσαμένους, ex mortuis & jacentibus in terra rursus ibi consurrecturos & revicturos. *Potest ejusdem decimus de Rep. liber legi, in quo dicit* Herem Armenium *revixisse, post duodecim dies. Hunc Herem* Zoroastrem *esse vult* Clemens Alexandrinus. *Strom.* Lib. V. p. 599. *qui consuli poterit, licèt videatur perperam* εἰδώλων *animorum cum resurrectione corporis confundere. Nec dissimulabo, me vereri ut resurrectionem Chaldaïcam satis rectè intellexerint memorati scriptores. Saltem corpus putrefactum, post certum tempus, in vitam revocari, cum reliqua eorum doctrina nullum habet nexum. Aiebant sanè corporis* εἴδωλον*, unà cum Mente ad superiora redire, quòd Mentem sine illo* ὀχήματι *esse non crederent; sed ille reditus in piis fieri statim post mortem, neque ad cadaver ullatenus pertinere putabatur. Vide ad versum* 259. *Oracul. notata, &* Lib. I. Sect. 2. c. X.

RITUS *Mosaici, oppositi Sabæis.* Lib. 3. cap. V. *Sabæorum Religionem plurimis legibus Mosaïcis occasionem præbuisse credunt Viri docti; quod equidem negare nolim, sed antiquitatem illius Religionis perspectiorem vellem. Vide* Sabæi.

S.

SABÆI *unde dicti, secundùm Stanleium.* Lib. 3. *proœm. Secta eorum auctores.* Ibid. c. I. *&* II. *libri* Ibid. c. III. *Religio.* c. IV. *ritus Leviticis contrarii.* Ibid. c. V. *De hisce populis fusè nuper egit* Joan. Spencerus *vir doctissimus, secundo de Legibus Mosaïcis libro, quem hîc non exscribemus. Observabimus dumtaxat ea quæ de iis dicuntur ex uno peti fonte.* 1. *Arabes Scriptores &* Maimonides *quæ dicebant hauserant, ut aiunt, ex libris Arabicis, ex antiqua Sabæorum Lingua in Arabicam translatis. At in tanta operum suppositorum & fabulis refertorum, apud Arabas, multitudine; admodum*

Sinus,

Sinus, *qui in Philos. Platonica* ad Or. ℣.120.

Signa Zodiaci, eorum significationes, & ordo, apud Chaldaeos. Lib. I. Sect. 2. c. XIX.

Signorum adspectus mutui. Lib. I. Sect. 2. c. XXI.

Signa bicorporea, firma, foeminina, tropica quae. Lib. I. Sect. 2. c. XIX.

SOL *à* Macrobio *unicus Deus, qui sub variis nominibus coleretur, creditus est. Sed primò observandum meram esse conjecturam, quae nititur inanibus ratiocinationibus, non Historiâ; nam omnes adversantur Poëtae. Deinde hoc Graecis Philosophis, qui unitatem summi Numinis credebant, usitatum fuit, ut fabulas torquerent in suam sententiam; ne vulgus offenderent, quod traditionem apertè rejici vix passum esset. Tandem cùm Christiani rerum potirentur (quo tempore vixit* Macrobius) *Ethnici Philosophi, cùm non possent argumentis Christianorum contra fabulas respondere, omnes ad Physicas nescio quas nugas torserunt; &* Macrobius, *inter ceteros, Solem esse unicum, qui sub variis nominibus cultus fuerit, Deum ostendere aggressus est. Vide explication. Histor. Fabulae* Adonidis.

Sol ab Assyriis cultus. Lib. I. Sect. 2. c. XXXV.

SOTHICA *Periodus fuit periodus Caniculae, quae* Sothis *ab Ægyptiis dicebatur, de qua vide* Marshamum *in* προσθήκῃ Can. Ægypt. *Chaldaei qui dicebant se habere observationes* 1903. *annorum* (Lib. I. S. 1. c. I.) *statuebant fortè per integram periodum Caniculatem ann.* 1460. *ante Nabonassarem stellas à se observatas, & praeterea per id tempus, quod à Nabonassaris aera effluxerat ad Captam Babylonem; quod tempus conjunctum annis* 1460. *confecisse statuit* Stanleius 1885. *annos, quibus desunt* 18 *ad conflandam summam* 1903. *annorum. Sed is calculus non est prorsus accuratus, cùm abinitio Æra Nabonassaris ad Alexandri mortem fuerint tantùm* 424. *anni, Babylon autem septimo ante anno capta fuerit, unde capta ponitur anno Nabonassaris* 417. *Hi autem postremi anni conjuncti cum* 1460 *efficiunt* 1877, *quibus*

T.

V.

X.

optas-

FINIS.